

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Nilgün GÜNEŞ

YAŞAYAN KÜLTÜREL MİRAS YAKLAŞIMI:
KEKOVA BÖLGESİ DURUM ÇALIŞMASI

Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı
Doktora Tezi

Antalya, 2020

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Nilgün GÜNEŞ

YAŞAYAN KÜLTÜREL MİRAS YAKLAŞIMI:
KEKOVA BÖLGESİ DURUM ÇALIŞMASI

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Nurşah ŞENGÜL

Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı

Doktora Tezi

Antalya, 2020

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Nilgün GÜNEŞ'in bu çalışması jürimiz tarafından Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı Doktora Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : (İmza)

Üye (Danışmanı) : Dr. Öğr. Üyesi Nurşah ŞENGÜL (İmza)

Üye : (İmza)

Üye : (İmza)

Üye : (İmza)

Tez Başlığı: Yaşayan Kültürel Miras Yaklaşımı: Kekova Bölgesi Durum Çalışması

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi :/...../2020

Mezuniyet Tarihi :/...../2020

(İmza)
Prof. Dr. Suat KOLUKIRIK
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Doktora Tezi olarak sunduğum “Yaşayan Kültürel Miras Yaklaşımı: Kekova Bölgesi Durum Çalışması” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

Nilgün GÜNEŞ

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Nilgün GÜNEŞ
Öğrenci Numarası	20135204021
Enstitü Ana Bilim Dalı	Turizm İşletmeciliği
Programı	Doktora
Programın Türü	() Tezli Yüksek Lisans (X) Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Dr. Öğr. Üyesi Nurşah ŞENGÜL
Tez Başlığı	Yaşayan Kültürel Miras Yaklaşımı: Kekova Bölgesi Durum Çalışması
Turnitin Ödev Numarası	

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam sayfalık kısmına ilişkin olarak,/...../..... tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç %

alıntılar dahil % 'tür.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

...../...../.....

(imzası)

Danışmanın Unvanı-Adı-Soyadı
Dr. Öğr. Üyesi Nurşah ŞENGÜL

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ	iv
TABLolar LİSTESİ	v
GÖRSELLER LİSTESİ.....	vi
HARİTALAR LİSTESİ	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	viii
ÖZET	ix
SUMMARY	x
TEŞEKKÜR.....	xi
ÖNSÖZ	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜR, KÜLTÜREL MİRAS ve TURİZM İLİŞKİSİ

1.1. Kültür Kavramı.....	7
1.2. Kültürel Miras Kavramının Gelişimi	10
1.2.1. Somut Kültürel Miras.....	12
1.2.2. Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM)	14
1.3. Kültürel Mirasın Değeri ve Kullanımı	17
1.4. Kültürel Mirasın Çağdaş Kullanım Alanı Olarak Turizm.....	24
1.4.1. Turizmin Kültürel Miras Üzerindeki Etkileri.....	25

İKİNCİ BÖLÜM

KORUMA VE YÖNETİM ODAĞINDA KÜLTÜREL MİRAS

2.1. Koruma Düşüncesinin Gelişimi ve Kuramsal Temeli.....	32
2.1.1. Korumada Antik Çağ Dönemi.....	32
2.1.1.1. Mısır ve Mezopotamya	32
2.1.1.2. Ege Uygarlığı	33
2.1.1.3. Roma İmparatorluğu	34
2.1.1.4. Doğu Roma İmparatorluğu	35
2.2. Korumada Ortaçağ Dönemi ve Sonrası.....	36
2.2.1. Üslup Birliği Akımı.....	36
2.2.2. Aşırı Restorasyona Tepki Olarak Romantik Akım	38
2.2.3. Tarihi Restorasyon Akımı	38

2.2.4. Çağdaş Restorasyon Kuramı	39
2.2.5. Yapı Temelli Yaklaşım (Material-Based Approach)	40
2.3. Korumada Uluslararasılaşma Dönemi	42
2.3.1. Değer Temelli Yaklaşım (Value-Based Approach)	45
2.4. Korumada Küreselleşme Dönemi	47
2.5. Korumada Çağdaş Yaklaşımlar	49
2.5.1. Kültürel Miras Yönetimi ve Turizm İlişkisi	55
2.6. Türkiye’de Korumanın Tarihsel Gelişimi	71

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YAŞAYAN KÜLTÜREL MİRAS YAKLAŞIMI: KEKOVA BÖLGESİ DURUM

ÇALIŞMASI

3.1. Yaşayan Kültürel Miras Yaklaşımı (Living Heritage Approach)	78
3.1.1. Neden Kekova Bölgesi (Üçağız-Kaleköy)?	81
3.2. Araştırma Sahası	84
3.2.1. Lykia Bölgesi Tarihi	84
3.2.2. Kekova Bölgesi Tarihi ve Coğrafyası	88
3.2.2.1. Antiphellos (Habesos/Antiphellos/Antifillon/Andifulu/Kaş)	90
3.2.2.2. Aperlai (Aperiai/Aperlai/Aprillae)	91
3.2.2.3. Apollonia	92
3.2.2.4. Bakacak	93
3.2.2.5. Dolikhiste (Kakaba/Kakabos/Kakava/Kekova)	93
3.2.2.6. Simena (Kaleköy)	95
3.2.2.7. Teimiousa (Tristomon)	96
3.2.2.8. Tyberissos	97
3.3. Araştırmanın Amacı ve Araştırma Soruları	98
3.4. Araştırma Yöntemi	98
3.4.1. Doküman Analizi	101
3.4.2. Görüşme	102
3.4.2.1. Örneklem ve Veri Geliştirme	103
3.4.3. Odak Grup Görüşmeleri	106
3.5. Veri Analizi	107
3.6. İnandırıcılık	109
3.7. Bulgular	110

3.7.1. Kekova Bölgesi (Üçağız-Kaleköy) Koruma Süreçleri.....	110
3.7.1.1. 1980 Öncesi Dönem.....	110
3.7.1.2. 1980'li Yıllar.....	111
3.7.1.3. 1990'lı Yıllar.....	118
3.7.1.4. 2000'li Yıllar.....	125
3.7.1.5. 2010 Yılı ve Sonrası.....	130
3.7.2. Görüşme Bulguları.....	135
3.7.2.1. Geleneksel Yaşamın Dönüşümü.....	138
3.7.2.2. Kültürel ve Doğal Mirasın Kullanımı.....	149
3.7.2.3. Değer Temelli Koruma.....	152
3.8. Bulguların Yorumlanması ve Tartışma.....	167
SONUÇ.....	175
KAYNAKÇA.....	179
EK 1- GÖNÜLLÜ KATILIMCI BİLGİLENDİRME FORMU.....	195
EK 2- GÖRÜŞME FORMU (ÇEKİRDEK TOPLUM).....	196
EK 3- GÖRÜŞME FORMU (PAYDAŞLAR/KORUMA UZMANLARI).....	197
ÖZGEÇMİŞ.....	198

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1 SOKÜM'ün Kapsadığı Alanlar	16
Şekil 1.2 Kültürel Mirasın Ölçeklendirilmesi	19
Şekil 2.1 Yapı Temelli Yaklaşım	41
Şekil 2.2 Değer Temelli Yaklaşım	46
Şekil 3.1 Yaşayan Kültürel Miras Yaklaşımı	79
Şekil 3.2 Sürekliliğin Öğeleri	80

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1 Türkiye Dünya Mirası Listesi	13
Tablo 1.2 Türkiye SOKÜM Temsili Listesi.....	15
Tablo 1.3 Kültürel Miras Varlıklarının Misyonu	23
Tablo 2.1 Çağdaş Korumanın Temel İlkeleri	40
Tablo 2.2 Kültürel Mirasın Toplum için Değeri Sözleşmesi/Faro Sözleşmesi-2005.....	51
Tablo 2.3 Kültürel Miras Yönetimi Gelişim Aşamaları	56
Tablo 2.4 Kültürel Miras Yönetimi ve Turizm	59
Tablo 2.5 Valetta İlkeleri-2011	61
Tablo 2.6 İnsani Değer Olarak Miras ve Peyzaj/Floransa Bildirgesi-2014/Eylemler	64
Tablo 2.7 Kültürel Miras Yönetimi ve Turizm Arasındaki Olası Yedi İlişki.....	67
Tablo 2.8 Kültürel Miras Yönetimi İlkeleri	70
Tablo 3.1 Çekirdek Toplum Katılımcıları Listesi	105
Tablo 3.2 Koruma Uzmanları ve Paydaşlar Grubu Katılımcılar Listesi	106
Tablo 3.3 Odak Grup Görüşmesi Katılımcıları Listesi	107
Tablo 3.4 Bölgede Gerçekleştirilen Durum Tespitleri	121
Tablo 3.5 Çekirdek Toplum-Paydaşlar-Koruma Uzmanları Görüşme Bulguları.....	136
Tablo 3.6 Dava Dosyaları.....	160

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 3.1 Kaleköy Camisi Restorasyonu/I	82
Görsel 3.2 Kaleköy Camisi Restorasyonu/II	82
Görsel 3.3 Antalya Koruma Kurulu'na Yazılan Dilekçe Örneği	117
Görsel 3.4 Tersane Koyu Kilise Yapısı	131
Görsel 3.5 25.09.2013 Tarihli Gazete Haberi.....	132
Görsel 3.6 151 Parselde Tespit Edilen Uygulamalar.....	133

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 3.1 Lykia Bölgesi Topografyası	89
Harita 3.2 Kekova Bölgesi Haritası	89

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
DMA	: Dünya Miras Alanı
DMK	: Dünya Miras Kurulu
GEEAYK	: Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
ICCROM	: International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property
ICOMOS	: International Council on Monuments and Sites
SPAB	: Society for the Protection of Ancient Buildings
KUDEB	: Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları
SOKÜM	: Somut Olmayan Kültürel Miras
SPAB	: Society for the Protection of Ancient Buildings
UNWTO	: United Nations World Tourism Organization
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
WTO	: World Trade Organization

ÖZET

Bu araştırmanın amacı doğal ve kültürel miras varlıklarıyla koruma altına alınan ve sınırları belirlenmiş alanda yaşamın devam ettiği Kekova Bölgesi Üçağz-Kaleköy yerleşimlerindeki yaşam-kullanma-koruma süreçlerinin nasıl yönetildiğini incelemektir. Çalışma kapsamında uzun yıllar sit statüleriyle korunmaya çalışılan bölgedeki süreçler yaşayan kültürel miras yaklaşımının ilkeleriyle ele alınmıştır. Yaşayan kültürel miras yaklaşımı çerçevesinde katkıya açık gibi duran kültürel miras yönetimi alanında yerel halkın koruma süreçlerine dahil edilmesi gerekliliği tartışmalarına örnek oluşturabilecek Kekova Bölgesi yaşam-kullanma-koruma süreçleri araştırmaya değer bir durum olarak seçilmiştir. Çalışmanın araştırma sorularını yanıtlayabilmek için nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Veri setinin oluşturulmasında doküman analizi, odak grup görüşmeleri ve bireysel görüşmelere başvurulmuştur. Antalya Koruma Kurulu arşivindeki bölgeyle ilgili dokümanlar; çekirdek toplumla yapılan odak grup toplantıları ve çekirdek toplum, paydaşlar ve koruma uzmanları grubuyla yapılan görüşmelerin notları nitel araştırma yöntemlerine uygun şekilde analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda yaşamın devam ettiği Kekova Bölgesi Üçağz-Kaleköy yerleşimlerinde değer temelli bir koruma yaklaşımının izlendiği bulgulanmıştır. Bölgenin sürdürülebilir gelişiminin sağlanması için bütünleşik koruma yaklaşımının benimsenerek çekirdek toplumun koruma ve yönetim süreçlerine aktif olarak yerleştirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Kültürel Miras, Yaşayan Kültürel Miras Yaklaşımı, Kekova Bölgesi

SUMMARY

LIVING HERITAGE APPROACH: A CASE STUDY OF KEKOVA REGION

The aim of this research to investigate how life-use-protection processes are managed in Kekova Region Üçağız-Kaleköy settlements, which are protected by natural and cultural heritage assets and where life continues in a defined area. Within the scope of current research conservation processes in the region which has been protected by site statuses for many years are discussed by principles of living heritage approach. The need to adapting local community in conservation processes happens to be highly debated topic in cultural heritage management discussions and life-use-protection processes of Kekova Region decided to be an interesting case to discuss with arguments of living heritage approach. Qualitative research methods were used to answer the research questions for this study. The research techniques of documentary research, focus groups and interviews were used in the data development process. Documents related to the region, transcripts from focus group (core community) and interviews with core community, stakeholders and conservation experts were analyzed in accordance with qualitative data analysis techniques. The research findings reveal that a value-based conservation approach is dominant in Kekova Region Üçağız-Kaleköy settlements. Findings also indicated that an integrated conservation approach should be adopted and the core community should be actively embedded in the conservation and management processes in order to ensure sustainable development of the region.

Keywords: Tourism, Cultural Heritage, Living Heritage Approach, Kekova Region

TEŞEKKÜR

Beni ağırlayan, bana kapılarını açan, sofrasına buyur eden ve bana güvenen Kekova Bölgesi Üçağız-Kaleköy sakinlerine teşekkür ederim. Onlar olmasaydı bu tezi kaleme almak mümkün olmazdı.

Nilgün GÜNEŞ
Antalya, 2020

ÖNSÖZ

Leo'ya...

Kehribar gözlü oğlan çocuğuma...

Her şeyden önce kaos vardı. Ucu bucağı olmayan bir kargaşa. Belirsizlik ve karanlık... Önce, Toprak Ana-Gaia ve Gökyüzü-Uranos oluştu; onların birleşmesinin ardından diğerleri... Ve kosmos yani düzen kuruldu... Bu mitosun girizgahı, tez sürecini özetleyen bir öykünme olmuştur bende. Çünkü başlangıçta, durağanlıktan ve şekilden yoksun, yön tayin edemediğim kaotik bir ortam vardı. Ucu bucağı olmayan bir alan yazın. Karmaşa ve bulanıklık... Önce, Nilgün, kültürel miras yönetimi çalışmak istedi ve işlenecek toprak doğdu ve sonra Kekova onu tamamladı gökyüzü oldu. Böylece düzen kuruldu...

Tüm bu süreçte çalışmak istediğim konuyu ve alanı belirlemeye çalışırken sonsuz sabır gösteren ve beni özgür kılan, bu konuda bana güvenen, desteğini esirgemeyen değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Nurşah ŞENGÜL'e doktora sürecimin her bir aşamasındaki emeği ve desteğiyle her zaman yanımda olduğu için teşekkür ederim. İyi ki varsınız.

Bir turist olarak deneyimlediğim Kekova Bölgesini madalyonun diğer yüzüyle tanımamı sağlayan, tez sürecindeki katkısı, emeği ve varlığıyla bizi her zaman destekleyen hocam Prof. Dr. Gül IŞIN'a teşekkür etmek isterim.

Nitel bir çalışmayı nasıl yürütmem gerektiğini bana öğreten, anlamlandıramadığım her bir aşamada bana yön veren, bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Ece ÖMÜRİŞ ve Dr. Öğr. Üyesi Onur DİRLİK'e yanımda oldukları için teşekkür ederim.

Yapıcı eleştirileriyle ve yorumlarıyla çalışmama katkı veren, bu sürece zaman ayıran hocam Dr. Öğr. Üyesi Dinç SARAÇ'a teşekkür ederim.

Tez görüşmelerini ayarlama sürecindeki zorluğu aşmama yardım eden ve öğrencilik hayatımızdan bu yana arkadaşlığını benden esirgemeyen Gökhan KÖKSAL'a minnettarım. Bu konuda diğer bir destekçim olan Ümit IŞIN'a zaman ayırdığı ve uğraş verdiği için teşekkür ederim.

Her zaman yanımda olduğunu bildiğim, benden desteğini ve yakınlığını esirgemeyen meslektaşım, dostum Zeynep KARSAVURAN'a ayrıca teşekkür etmek isterim. Kahkahalarımızın ve dostluğumuzun daim olması dileğiyle.

Yollarımızın kesiştiği güzel yürekli, değerli arkadaşlarım Duygu AYDIN ÜNAL ve Aslıhan KIYMALIOĞLU iyi ki varsınız. Bu süreçte yanımda olduğunuz için minnettarım ve

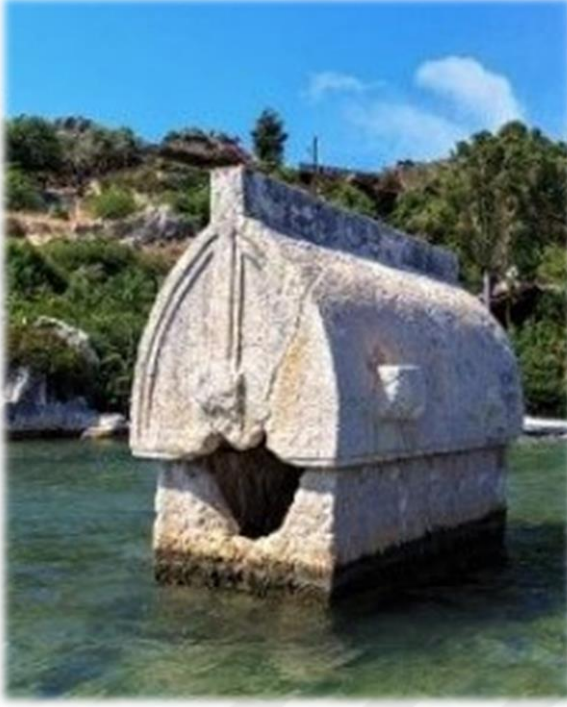
umarım ki güzel anlarımız ve paylaşımlarımız hep devam eder. Hayatımdaki en güçlü annelerden bir olan Birsen ÇEVİK ÜNLÜ senin arkadaşlığın ve desteğin benim için çok değerli. Sevgili Özge&Doğuş KILIÇARSLAN sadece meslektaş değil bana kardeş yakınlığı gösteren arkadaşlarım, sizi tanıdığım için çok mutluyum. Her anımda yanımda olabileceğinizi hissetmek büyük bir zenginlik.

Her ne karar alırsam alayım, ne yaparsam yapayım beni koşulsuz destekleyen ve seven canım ailem, beni yalnız bırakmadığınız için teşekkür ederim. Cancağızım Resmişim, senin kadar güçlü bir annem olduğu için çok şanslıyım. Seni gördük ve ayakta kalabildik. İnsanın hayatında varlığından güç aldığı bir ablası olmalı tıpkı benim ablam Nilüfer GÜNEŞ gibi. Hayatımdaki en güçlü ikinci kadın, sen olmasaydın buralara gelemezdim. Ve tabiki kardeşim Recep GÜNEŞ iyi ki benim kardeşimsin. Hem kardeş hem de bir akademisyen olarak gösterdiğin destek her zaman yoldaşım oldu ve babam Feridun GÜNEŞ dualarını benden esirgemediğini biliyorum.

Son olarak, gönül bağı kurduğum herkesten ve her şeyden ölene kadar sorumlu olduğumu öğreten dört ayaklı çocuklarım Raj ve Leo Junior varlığınız en büyük şansım.

Kaosumu dinginliğe kavuşturamama yardım eden herkese sonsuz teşekkürler.

GİRİŞ

Ben tipik semerdam kapaklı bir Likya lahdiyim. Bir geçmişim, şimdilerim ve geleceğim var. Benimle sonsuza uğurlanacak olanı aldım ve geçmişe tarihlendim. Hala yaşamaktayım. Roma mimari çağına ait orijinal kullanımı mezar, bugünkü kullanımı anıt ve sahibi Maliye Hazinesi bir kültürel miras varlığı olarak tescillendim. Şuan geçmişimle çok popülerim ve neredeyse her gün birilerinin bakışına yakalanırım. Ama zamanla yoruldum, yıprandım. Simena'nın simgesi olarak yok olacağım kaygısıyla onarıldım. Yaşamaya devam etmekteyim ve geleceğim geçmişimle koruma altında.

Geçmiş, günümüzde insan belleğiyle, hatırlanan anlatılarla ve yazılı tarihle, geleneklerle, arkeoloji ve arşiv kayıtlarıyla, hayatta kalan fiziksel kalıntılar, yapılar ve hatta alanlar aracılığıyla birçok şekilde tezahür ettirilebilir. İnsanın var olduğu andan itibaren, yapılı çevre, barınma, güvenlik, depolama, ulaşım ve benzerlerine yönelik insan ihtiyaçlarıyla şekillenmiştir. Bu ihtiyaçlar uygun binaların ve fiziksel morfolojilerin inşası ile karşılanmıştır. Çağdaş gereksinimler değiştiğinde, onları barındıran formlar da değişmiştir. Yapılı ortamların yalnızca işlevsel gereksinimlere bir tepki haline gelmediği, aynı zamanda mevcut fayda değerlerinden oldukça farklı içsel değerlere sahip olduklarının algılanmasıyla bu süreç tersine çevrilmiştir. Dolayısıyla, geçmiş ile bugün ve gelecek arasındaki temel bağlantıyı kuran kültürel miras, süreçlerin odağına yerleşmiştir. Bu bağlamda kültürel miras, geçmişten türetilen nesnelerin, olayların, yerlerin, performansların ve kişiliklerin günümüzde ve gelecekte deneyimlere dönüştüğü bir süreç ve aynı zamanda, mevcut siyasi, sosyal veya ekonomik ihtiyaçlara yanıt olarak kasıtlı olarak yaratılmış bir sonuçtur (Ashworth, 1997: 92-102; Ashworth, 2011).

Kültürel miras, kültürün somut yönlerini (alanlar, binalar, manzaralar, anıtlar ve nesneler) ve ayrıca sosyal uygulamalarda, toplum yaşamında, değerlerde, inançlarda ve dil, sanat gibi ifade edici formlarda somutlaşan somut olmayan (el sanatları, müzik, dans vb.) unsurlarını içermektedir. Birçok çağdaş tanımın temsilcisine göre kültürel miras, ekonomik,

kültürel, politik ya da sosyal olarak çağdaş amaçlar için şu anda seçtiğimiz geçmişin bir parçasıdır (Graham vd., 2000: 2). Kültürel miras kavramı, değişen tutumlar, ihtiyaçlar ve insanların taleplerinin bir sonucu olarak gelişmeye devam etmektedir. Kavramın algılanması ve tanımlanmasıyla ilgili insan merkezli, işlevsel bir yaklaşıma geçiş söz konusudur ve odak noktası anıtlardan insanlara, nesnelerden işlevlere ve sonuç olarak korumadan sürdürülebilir kullanım ve gelişmeye doğru birbiriyle ilişkili olan üç eksene doğru genişlemektedir (Loulanski, 2006). Günümüzde kültürel miras, fiziksel koruma olarak temel görevi olan nesnelerle ilgili olmaktan çıkmış ve kültürel mirasın işlevini yerine getiren her şeyle ilişkilendirilme düzeyine ulaşmıştır (Muller, 1998: 399). Clark'a (2000) göre daha önce ulusal birlik ve gurur sembollerinin dar anlamlarında görülen kültürel mirasın rolleri, siyasi ideallere, ekonomik refaha, sosyal uyuma ve kültürel çeşitliliğe katkıda bulunan fenomenleri içerecek şekilde genişlemiştir.

Kültürel miras varlıkları ve yaşayan kültürler her yerde en popüler cazibe merkezleri arasında yer almıştır. Çok az ülkede kültürel miras varlıklarından yoksun turizm endüstrisi vardır. Deniz-kum-güneş destinasyonları dahi turist tüketimine hizmet eden kültürel miras unsurları sunmaktadır. Neredeyse tüm paket turlar, kültürel miras alanlarını içeriklerine dahil etmektedir ve bu alanlar aynı zamanda bağımsız gezginler arasında da en değerli destinasyonlar olarak kabul edilmektedir (Timothy, 2011: 3). Tarihi yerleri, kültürel mekanları ziyaret etmek, özel etkinliklere ve festivallere katılmak ya da müzeleri gezmek her zaman toplam turizm deneyiminin bir parçası olmuştur. Aslında, tüm seyahatler kültürel bir unsur içermektedir. Doğası gereği seyahat etme sanatı, turistleri kendi kültürlerinden uzaklaştırmakta ve onları bitişiklerindeki bir şehirde veya dünyanın diğer yarısındaki bir köyde geçici olarak farklı bir kültürel ortama yerleştirmektedir (McKercher ve du Cros, 2012).

Turizm, uzun zamandır ötekini anlamlandırmak ve ötekini görünür hale getirmek için merkezi bir araç olarak kültürü kullanmıştır. Şairler, sanatçılar, yöneticiler, akademisyenler ve seyahat yazarları sık sık ziyaret edilen ya da başka türlü şekillerde karşılaşılacak halkların sosyal hayatlarını tercüme etmek ve anlamlı hale getirmek için çok ayrıntılı alt kategorilerden oluşan sistemleri kullanmışlardır (Blanchard vd., 1995). Bu kategoriler tipik olarak coğrafya, tarih, demografi, politika, akrabalık, şenlik, ekonomi, sanat, mimarlık, edebiyat, müzik, din ve gastronomi gibi alanları içermektedir. Kültürün turizm alanında harekete geçirilmesinde de büyük ölçüde aynı yaklaşım kullanılmaktadır. Aslında, tur operatörleri, tur rehberleri ve turizm planlamacıları belirli türdeki mekanları, hikayeleri ve sosyal uygulamaları, turistlerin erişebileceği derslere, ürünlere ve etkinliklere çevirmekte ya da paketlemektedir. Turistler,

turizmin doğası gereği, herhangi bir yerde sadece kısa bir süre geçirirler ve bu nedenle ev sahibi kültürün sadece seçici yönlerini yaşayabilirler. Bu tür bir etkinlik çevirisi herhangi bir kültürlerarası alışveriş ve iletişim biçiminde gerçekleşebilmektedir. Ancak diğer yandan turizm, orijinal yapılanmaları ve anlamları kaçınılmaz bir biçimde turistlerin ya da diğer yabancıların anlayabileceği şekillere dönüştürmesiyle yarattığı metalaşma (Greenwood, 1977) yönünden eleştirilmektedir. Bu kapsamda kültürel mirasın sosyal, estetik ve kültürel değerlerine saygı gösterilmez ve kaybedilirse ekonomik faydalarının da ortadan kalkacağını hatırlamak önemlidir (Agnew, 1999: 11). Ayrıca Whittaker'ın (1994) belirttiği gibi toplulukların belirli unsurları, alanları veya uygulamaları kutsal olarak tanıdığı durumlarda, bu unsurların turizm tarafından yeniden yapılandırılması ve kullanılması genellikle turizm gelişiminin bir saldırganlık biçimi olarak algılanmasına neden olmaktadır.

1972 tarihli UNESCO Sözleşmesi, estetik, bilimsel, sanatsal, tarihi ve korumacı bakış açılarıyla olağanüstü evrensel değere sahip olan hem yapılı çevrelere hem de doğal alanlara vurgu yaparak Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının korunmasına odaklanmıştır. Dünyanın kültürel mirasını tanımak, ortak geçmişe karşı daha kapsamlı bir sorumluluk duygusunu pekiştirmenin yanı sıra bu tür önemli alanlar toplumun erişimi, eğitimi ve deneyimi için fırsatlar anlamına gelmektedir. Bir alanın, Dünya miras alanı olarak belirlenmeleri yalnızca önemlerinin tanınması değildir, aynı zamanda kültürel mirasın küresel izleyici kitlesine hükmedilmesi için de güçlü bir araçtır. Ancak bu tür alanların evrensel önemi nedeniyle tanınması ve atanması, onları çok hızlı bir şekilde turistik yerlere dönüştürebilmektedir. Turistler arasında artan bu popülerlik ve yoğun ziyaretçi akını, kültürel miras alanları ve daha geniş coğrafi konumları için önemli ekonomik faydalar sağlamaktadır; diğer yandan da turistik aktivitelerin, alanın ve çevresindeki toplulukların sürdürülebilirliğini sağlamak için etkin bir şekilde yönetilmesi ve korunması ihtiyacını da ortaya çıkarmaktadır.

Kimlik değeri, özgünlüğü, bütünlüğü ve yer duygusu ile korunan tarihsel, kültürel ve sosyal bir hafıza deposu olarak kültürel mirasın, turizmle birlikte kalkınma sürecinin önemli bir yönünü oluşturduğu artık yaygın bir şekilde kabul edilmektedir. Ancak, turizmin toplumlar üzerindeki etkileri, değerlerinin, kimliklerinin ve kültürel çeşitliliğinin ve en geniş anlamıyla somut ve somut olmayan miraslarının yıpranmasında kendini göstermektedir. Bu nedenle, turizm ve kültürel miras arasındaki ilişkinin incelenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda çoklu yaşam tarzları aracılığıyla, topluluklar içinde kullanım yoluyla, değerlerin sürekli olarak yeniden onaylanmasını ifade eden nesnelerle birlikte koruma yaklaşımına ihtiyaç vardır. Standart koruma uygulamaların çoğu bağlamın dışlanmasına ve kültürel mirasın zarar görmesine yol açabilmektedir. Özel sosyal ve kültürel anlamlar taşıdığı

insanların geleneksel değerlerine öncelik vermeyi gözeten, kültürel mirasın daha uygun bir şekilde yorumlanması ve korunmasını sağlayan bir yaklaşım geliştirilmelidir (Prott, 2005: 231-236). Benzer bir şekilde, Jokilehto (2004), her tarihi alanın ve çevresinin, dengesi ve özgül doğasının bütünlüğü içinde değerlendirilmesi gerektiğini vurgulayarak, bütünleşmiş kültürel miras yönetimi çağrısında bulunmaktadır. Bu nedenle, koruma kavramı, korumadan sürdürülebilir kullanıma ve hem kültürel hem de doğal çevredeki değişimin yönetimine doğru evrilmiştir. Mevcut uygulamalar, kültürel mirasın korunmasının, gelişimi ve değişimi durdurmaya çalışan bir süreç olarak görülemeyeceğini ortaya koymaktadır. Daha ziyade, kültürel mirasın korunması, değerleri koruma ile kalkınma arasındaki dengeyi kuran bir faktör olarak değişimi yönetme uygulamasıyla tanımlanmaktadır. Bu yeni düşünce, korumaya verilen önemin anıtların tek başına korunmasından, bir bütün olarak kasabaların, şehirlerin ve manzaraların sürdürülebilir yönetimine kaymasına yol açmıştır (Jamieson, 2000; Clark ve Drury, 2000: 114). Daha spesifik olarak, yeni bir gelişim bağlamında, kültürel miras, sosyo-ekonomik kalkınmanın hem motoru hem de katalizörü olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, sürdürülebilir kalkınmanın uzun vadeli perspektifleriyle uyumlu olan kültürel miras, birbiriyle ilişkili üç sistemin; doğa, toplum ve ekonominin sürdürülebilir işleyişine katkıda bulunan kültürel, sosyal, ekonomik ve çevresel bir varlık olarak kabul edilebilmektedir (Loulanski, 2007).

Nihayetinde geline nokta, kültürel ve doğal miras varlıkları bir yandan destinasyonların markalaşma süreçlerine dahil edilerek turizmde rekabet edebilme avantajı sağlayan turistik çekicilikler olarak konumlandırılırken diğer taraftan küreselleşen dünyada doğal ve kültürel mirasın artık tek bir ülkenin varlığı olarak görülemeyeceği, onların insanlığın ortak mirası olduğu bilincinin yaygınlık kazanmasıyla koruma ve kullanma politikalarının sadece kimlik oluşturan öğeler ve aşamalarla sınırlandırılması ortadan kalkmıştır. Artık bir bölgede yaşayanların o bölgenin geçmişine bilgisiyle, varlıklarıyla sahip çıkması ve bunları tüm insanlığın hem şimdi hem de gelecekte yararlanmasını sağlayacak bir durumda yaşatması gerekmektedir (Tekeli, 2009). Bunu gerçekleştirmek de kültürel miras varlıklarını yasal ve yönetsel boyutlarda koruma altına alan fakat planlama ve karar alma süreçlerine yerel halk da dahil olmak üzere tüm paydaşların katılımlarını teşvik eden ve onların ihtiyaçlarını gözeten bütüncül, sürdürülebilir bir kültürel miras yönetiminden geçmektedir. Kültürel mirasın potansiyel kullanımlarından biri olarak kabul gören turizmin ihtiyaçları, kültürel miras varlıklarının korunması ve gelecek nesillerin yararlanabilmesi için çalışan koruma yetkililerinin çabaları ve gündelik hayatını tarihin içinde devam ettiren yerel halkın refahı arasında uyumu yakalayan, dengeli bir yönetim yaklaşımı esastır. Bu tez çalışmasıyla, hala

canlı bir köy yaşamının varlığını sürdürdüğü; farklı derecelerde sit statülerine atanmış; özel çevre koruma bölgesi ilan edilmiş; 2000 yılında UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'ne alınmış ve günümüzde turizm cazibe merkezlerine dönüşmüş olan Kekova Bölgesi Üçağz-Kaleköy yerleşmelerinde yaşam-kullanma-koruma süreçlerinin nasıl gerçekleştiğinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda Kekova Bölgesi Üçağz-Kaleköy yerleşmelerinde kültürel miras varlıkları içindeki gündelik yaşamın nasıl sürdürüldüğü, Kekova Bölgesi Üçağz-Kaleköy yerleşmelerinde kültürel miras varlıklarının korunmasının nasıl gerçekleştirilmiş olduğu ve bu sürecin bölgede nasıl devam ettiği, Kekova Bölgesi Üçağz-Kaleköy yerleşmelerindeki kültürel miras varlıklarının nasıl kullanıldığı anlamaya çalışılmıştır.

Herhangi bir metine başlarken temel kavramı tanımlamanın yararlı olacağı varsayımıyla tezin ilk bölümünde araştırmacıları hareketsiz kılacak kadar geniş ve rahatsız edecek kadar katı kültür kavramları (Eagleton, 2000) arasında bırakan alan yazındaki kültür kavramının tanımlamalarına yer verilmiş ve kültürel miras kavramının gelişimi ortaya konmaya çalışılmıştır. Başlangıçta sanat eserleri, yapılı çevreler ve doğal alanlara temellendirilen kültürel miras kavramının kapsamına zamanla somut olmayan kültürel miras unsurlarıyla kültür ve doğa arasındaki ilişkilerin tanınmasıyla birlikte kültürel peyzajlar da dahil edilmiştir. Böylece kültürel varlık kavramı gittikçe büyüyen bir dinamik içeriğe kavuşarak durağan bir konu olmaktan kendini sıyırmıştır. Kalkınmanın itici gücü olarak kabul gören kültürel mirasın turizm bağlamına yerleştirilmesi ve kullanılması, beraberinde getirdiği etkiler bölümün ilgili başlıklarında detaylandırılmıştır.

Tezin ikinci bölümünde geçmiş ve gelecek arasında yakalanacak bir uyumun sağlanması gerekliliğiyle koruma ve yönetim odağına yerleşen kültürel mirasın, antikçağdan günümüze yön verdiği koruma yaklaşımları incelenmiştir. İnsanlığın varlık sorunuyla birlikte kültürel mirasını koruma dürtüsü, evrimleşen süreçte anıt odaklı olmaktan uzaklaşarak tüm çevrenin korunmasını ve iyileştirilmesini içeren bir anlayış kazanmıştır. 1972'den bu yana, bir dizi ardışık UNESCO sözleşmesi ve bildirgesi aracılığıyla çeşitli kültürel miras biçimlerinin korunmasına yönelik oluşturulmaya çalışılan uluslararası çerçeve incelenmiş ve bütünlük korumayı hedefleyen, paydaşlar arası dengeyi sağlayan bir kültürel miras yönetimi gerekliliği tartışılmıştır. Ardından Türkiye'deki koruma gelişimi detaylandırılmış, kültürel mirasın korunması ve yönetiminde geline mevcut durum gerçekleştirilen çalışmalarla örneklendirilmiştir.

Tezin son bölümüne, Kekova Bölgesi'ndeki yaşam-kullanma-koruma dengesinin nasıl sağlanacağını açıklamada teorik alt yapıyı oluşturacağı öngörölmüş olan, kültürel mirasın

yaşayan boyutunu karar alma süreçlerinin merkezine yerleştiren ve sürekliliği göz önünde bulunduran yaşayan kültürel miras yaklaşımının (Living Heritage Approach) anlatılmasıyla başlanmıştır. Bölüm devamında nitel çalışma yöntemleriyle yürütülen çalışmanın, araştırma sorusu kapsamında gerçekleştirilen saha çalışması ve bulgular aktarılmıştır. Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü arşivinden elde edilen tespit fişleri, kurul kararları, raporlar ve dava dosyalarının bilgileri ışığında Kekova Bölgesi'nin geçirmiş olduğu koruma süreçleri tarihsel dönemlere ayrılarak incelenmiştir. Koruma uzmanları ve paydaşlarla bireysel görüşmelerden, Üçağz-Kaleköy yerel halkıyla hem iki ayrı odak görüşmesinden hem de bireysel görüşmelerden sağlanan verilerden içerik analiziyle ana temalar ve alt temalar oluşturulmuştur. Bölüm, bulgulara ilişkin tartışmalar sunularak sonlandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜR, KÜLTÜREL MİRAS ve TURİZM İLİŞKİSİ

*Toprak ne kadar verimli olursa
olsun işlenmezse iyi ürün vermez; zihin de
kültürsüz kalırsa, asla iyi meyve vermez.*
-Seneca.

1.1. Kültür Kavramı

Hayatı yaşamaya değer kılan şey (Eliot, 2010) olarak basitçe tanımlanabilen kültür kavramının sahip olduğu bilimsel, toplumsal ve tarihsel derinlik, kavrama yönelik geniş bir terminoloji çeşitliliğini (Mejuyev, 1987) ortaya çıkarmıştır. Antropolojinin en önemli kavramı olmanın yanı sıra kitle dolayımı biçimleri içinde ve özellikle popüler kültürle birlikte sosyal bilimciler, edebiyat kuramcıları, eleştirmenler, çeşitli mezhep araştırmacıları ve sosyologlar tarafından da ele alınan, detaylandırılan bir kavram olmaya başlamıştır. Etimolojik açıdan değerlendirildiğinde doğadan türemiş bir kavram olan kültürün özgün anlamlarından biri çiftçilik ya da doğal gelişme eylemidir. Öyle ki kültür ile aynı kökten gelen coulter, saban demirinin ağzı demektir. Tarım, gelişim, ikamet etmek, tapmak, korumak gibi birçok anlamı kapsayan kavramın Latince kökü colere'dir ve günümüze kolonyalizm biçiminde ulaşan ikamet anlamı Latince colonus'tan gelmektedir. Bununla birlikte, tanrısallığın yerini almaya başladığı modern çağın kültür düşüncesinde colere öncelikle Latince cultus'a dönüşmüş daha sonra dini bir kavramı niteleyen kült (cult) olarak kullanılmaya başlanmıştır. Eagleton'a (2000: 10) göre kavram aynı zamanda dinsel otoritenin görkemli konumunu da miras almıştır.

Etnolog Kroeber (1917) için kültür, insanları birleştiren ya da karşı karşıya getiren, insan davranışlarını açıklayan, bireylerden ve sosyal ilişkilerden bağımsız bir üst organizmadır. 1930'lu yılların kavrama olan yaklaşımını yansıtan bu görüş, kültürü, nesilden nesile geçen, anne-babadan kalma bir miras olarak görmekte ve onu sadece küçük değişikliklere izin veren bir biçimde tanımlamaktadır (Cuche, 2004). Aslında kültür, somut bir gerçeklik değildir: var olan kültürler değil, birbirlerine sınırsız sosyal bağlarla bağlı olan insanlardır. Nihayetinde kültür, bireylerden önce mevcut değildir: kültürü üreten ve onun varlığını sembolik olarak düzenleyen insanlardır. Buna göre kültür, birçok faktöre bağlı tarihi değişikliklerin, aşamaların ve başkalaşımların sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Radcliffe-Brown, 1940). Kültürün 1970'lerde popüler olan kısa ömürlü göstergebilimsel tanımlarından birini yapan Geertz (1975), kültürü insanlığın takılıp kaldığı anlamlandırma ağları olarak

görmektedir. Yapısalcı bir görüşle Williams (1981), kültürden anlamlandırıcı bir sistem olarak bahsetmektedir. Toplumsal düzenin iletilmesi, yeniden üretilmesi, deneyimlenmesi ve keşfedilmesi kültür aracılığıyla sağlanmaktadır.

Genel bir tanımlamayla kültür, belirli bir topluluğun yaşam tarzını oluşturan değerler, adetler, inançlar ve pratiklerdir şeklinde ifade edilebilir. Kavramın daha geniş fakat özerk bir tanımını yapan antropolog Tylor'a (1871) göre toplumun bir üyesi olarak kişinin kazandığı bilgi, inanç, sanat, hukuk, ahlak, adet, gelenek, alışkanlık ve yeteneklerin karmaşık bir bütünü kültürü oluşturmaktadır. Kültürün genler aracılığıyla aktarılamayan her şey olduğu görüşünü paylaşan Bauman (1996) ise kültürü, insanın kendisine öğretilen şeyler olduğu yönündeki inanç olarak görmektedir. Benzer bir bakış açısıyla yaşanmış pratiklerin bütününden oluşan bir biçim olduğu yönünde bir tanım geliştiren Hall'a (1982) göre kültür bir toplum ya da bir gruba kendi varoluş koşullarını deneyimleme, yorumlama ve anlamlandırma olanağı sağlayan pratik ideolojilerdir.

Kültür kavramının tarihsel süreç içerisinde geçirdiği anlam değişimlerinin yansımaları bazı temel felsefi konularda da kendini göstermektedir. Özgürlükten determinizme, eylemlilikten dayanıklılığa ve değişimden kimliğe kadar ilintili birçok soru muğlak bir biçimde kavramın odağında yer almaktadır. Aktif doğal gelişmeyi içinde barındıran kültür kavramı, doğanın insanlara ve aynı zamanda insanların doğaya yaptıkları arasındaki diyalektiğe işaret etmektedir. Her ne kadar insan doğası bir pancar tarlası değilse de benzer şekilde bir tarla gibi işlenmesi gerekmektedir. İnsan kültürel bir varlık olduğu kadar, üzerinde çalıştığı doğanın da bir parçasıdır. Bu nedenle kültür kavramındaki anlam doğal olandan tinsele doğru geçiş yaptıkça doğa ve insan arasındaki ilişkiyi de ortaya koymaktadır. Kültür, benlik ve çevre arasındaki farklılığı aydınlatmaya, doğa ise bunlar arasındaki sürerliği anımsatmaya çalışmaktadır (Eagleton, 2000: 11-14).

Simgeler aracılığıyla toplumsal olarak alınan ve iletilen bütün davranış kalıplarının ortak adı olan kültür, bu bakımdan sadece dil, alet yapma, sanayi, sanat, bilim, hukuk, yönetim, ahlak ve din gibi şeyler değildir. Aynı zamanda kültürel kazanımların somutlaştırıldığı, binalar, aletler, makineler, iletişim araçları, sanat malzemeleri gibi, zihinsel kültür özelliklerinin pratiğe döküldüğü maddi araçlar ya da insan eliyle yapılan şeyleri de kapsayan insan gruplarının bütün ayırt edici başarılarını temsil etmektedir. Karşılıklı öğrenme denen resmi ya da gayri resmi, öğrenme ve öğretme süreçleriyle aktarılan kültürün esas bölümü, grubun toplumsal geleneklerinde somutlaşan örneklerde, yani bilgi, fikirler, inançlar, değerler, grup içindeki yaygın duygu ve ölçülerde bulunmaktadır (Fairchild, 1967: 80).

Uygur'un (1984: 17-18) kültür felsefesi yaklaşımıyla yaptığı değerlendirmeye göre kültür, insanın ortaya koyduğu, içinde insanın var olduğu tüm gerçeklik demektir. İnsanın nasıl düşündüğü, ne duyduğu, ne yaptığı, ne istediği; insanın kendisine nasıl baktığı, özünü nasıl gördüğü; değerlerini, ülkülerini, isteklerini nasıl düzenlediği; bütün bunlar kültürün öğelerini oluşturmaktadır. İnsanlar arasındaki her çeşit karşılıklı etkileşim, her türlü yapı yaratma alışkanlığı, bütün manevi ve maddesel yapıt ve ürünler kültürü oluşturmaktadır. İnsan kendine bir kültür yaratmaktadır ve kendi yaratımı olan bu kültür insanı geliştirmektedir. İnsan olmayınca kültür de olamayacağına göre: insanın kültür üretip kültür tarafından üretildiği temel gerçeği, insan olarak insan varlığının en başta gelen var olma koşuludur.

Özünde bir kültür varlığı olan insanın on beş milyon yıl önce başlayan evrim süreci temelde doğal çevreye genetik uyumdan kültürel uyuma geçmekle mümkün olmuştur. İlk insandan Homo sapiens sapiens'e olan bu evrim sürecinde içgüdülerden kurtulmayla birlikte yaşanan gerilemeyle kültür giderek içgüdülerin yerini almıştır. Böylece, insanın kontrol ve imgelemi altında genetik uyumdan daha işlevsel, daha esnek, daha kolay ve iletişimsel görülen yeni bir uyum ortaya çıkmıştır. İnsana çevresine uyum sağlama olanağı veren kültür, aynı zamanda çevreyi insanın kendisine, ihtiyaçlarına ve amaçlarına uydurarak doğanın dönüştürülmesini mümkün kılmaktadır (Cuche, 2004).

Yapısı gereği açık uçlu bir kavram olan kültürün bilinçsiz bileşenlerine vurgu yapan Williams'a (1983) göre kültür, bir yandan yaşanırken, kısmen bilinmeyen, kısmen de fark edilmemiş olarak kalacaktır. Bir topluluk oluşturmak her zaman bir keşif yapmaktır. Çünkü bilinç yaratıdan önce gelemmez ve bilinmeyen deneyimin bir formülü söz konusu değildir. Bu nedenle, iyi bir topluluk, yaşayan bir kültür, ortak gereksinimim olan bilinç ilerlemesine katkıda bulunan herkese hem yer açmakta hem de onları aktif olarak teşvik etmektedir. Her bağ, her değer üzerinde dikkatlice düşünmek gerekir çünkü gelecek bilinemediğinden, onu neyin zenginleştirebileceği konusunda da emin olunamaz.

İnsan, her zaman kendi çağını ve kültür çevresini dönüştürme, miras olarak devraldıklarına, yeni nitelik ve yeni renkler katma imkanına sahiptir. Kültür kavramı, günümüz toplumları için asla geçmişin yükü ya da geçmişin mirası olmakla sınırlı değildir. İnsanlığın bugün belki de geçmişte hiç örneği bulunmayan yeni düşünce, yaşama ve eylem türleri yaratmasıyla kültürün kapsamı geleceğe doğru sürekli genişleyen bir kavram olarak kalacaktır. İnsanın, kendi varoluşunu yapan evrensel kültür kaynaklarıyla ulusal kimliğini oluşturan ulusal kültür kaynaklarını tanıması ve bilmesi kaçınılmaz bir gerekliliktir. İster evrensel, ister ulusal düzeyde olsun, kültürün alacağı yön önceden kestirilemeyeceği gibi böyle bir gelecek de kültürün geçmişine bakılarak belirlenemez. Her çağ ve her ulus, kendi

özgöl kültürel gelişimini yaşamaktadır. Bu gelişimin kökleri her ne kadar geçmişte olsa da gelişimin alacağı yönü bugünün insanının (geçmiştekenden çoğu kez farklı) yeni ideal ve hedefleri belirlemektedir. Bu ideal ve hedefler altında bugün gerçekleştirilenler ya da gerçekleştirilmeye çalışılanlar bir sonraki çağ veya nesil için bir tarih ve kültürel miras olarak evrensel ve ulusal kültüre katılmaktadır (Özlem, 2010: 219).

Kültürel gelişimi engelleyebilecek en önemli yönelimlerden birisi, bugünün sorun, ihtiyaç ya da beklentilerine artık geçmişte kalmış olan inanç düzenlerini ve kurumlarını her durumda örnek alarak çözüm bulmaya çalışırken ortaya çıkan kültür tutuculuğudur. İnsanlar kendi kişiliklerine sahip çıkma, kendilerini tanıma isteğinin ve etkinliğinin ayrılmaz bir parçası olarak tarih ve kültürel miraslarını koruma eğilimi gösterirler. Ancak, bu koruma eğilimi bir tarih ve kültür nostaljisine ya da tutuculuğuna dönüşmemelidir. Özellikle ulusal kültür söz konusu olduğunda içine daha kolay düşülebilen bu nostalji ve tutuculuk, yanlış bir ulusçuluğa ve her türlü evrensel kültür ögesini yabancı kültür ögesi sayan yanlış bir dışlamacılığa yol açabilmektedir (Tekeli, 2009).

İnsanlar arasındaki iletişimin ve etkileşimin zeminini oluşturan kültür Bourdieu'ye göre aynı zamanda bir tahakküm kaynağıdır. Sanat, bilim, din, hatta dil de dahil olmak üzere bütün simgesel sistemler, gerçeklik anlayışımızı şekillendirerek insanlar arası iletişimin temelini oluşturmakla kalmaz, toplumsal hiyerarşilerin oluşturulmasına ve sürdürülmesine de katkıda bulunurlar. İnançları, gelenekleri, değerleri, dili kapsayan kültür aynı zamanda bireyleri ve grupları kurumsallaşmış hiyerarşilere bağlayan pratikleri biçimlendirmektedir. Yatkınlıklar, nesneler, sistemler, kurumlar vb. hangi biçim altında olursa olsun, kültür, iktidar ilişkilerini somutlaştırmaktadır. Dahası, gelişmiş toplumlardaki birçok kültürel pratik, kendine yer edinme mücadelesinde görece özerk alanları oluşturmaktadır. Kültürün uzmanlaşmış üreticileri ve aktarıcıları olan entelektüeller de bu alanların ve kurumsallaşmış hiyerarşilerinin şekillenmesinde kilit rol oynamaktadırlar (Swartz, 2013).

1.2. Kültürel Miras Kavramının Gelişimi

Yapısı gereği hem karmaşık hem de çok yönlü bir kavram olarak karşımıza çıkan ve kültürel olarak atfedilen miras durağan ve değişmez bir varlık değil, sosyal olarak inşa edilen bir süreçtir (Smith, 2006). Bu nedenle, yorumlamaya ve müzakere edilmeye açık, esnek ve şekillendirilebilir bir kavram olarak değerlendirilmelidir. Kültürel mirasın özünü oluşturan geçmiş, günümüzde ekonomik, politik ve küresel süreçlerin karmaşık matrisinde yaşayan bir dünya gücü haline gelmiştir (Weiss, 2007: 416). Appadurai'ye (2001: 48) göre, geçmiş, sınırsız çeşitliliğe açık, detaylandırılabilen, yeniden icat edilebilen ve sosyal güçlendirmeye

olanak sağlayan sınırsız bir kaynaktır. Bu bağlamda kültürel miras, tarihsel ve kültürel anlamlardan siyasi uygulamalara, manevi ve entelektüel çağrışımlardan iletişime kadar geniş bir anlam kapsamını içermektedir.

Kültürel mirasa yönelik anıtsal, estetik ve otoriter yaklaşımlar yerini, sıradan, popüler ve somut olmayan kültürel mirası da içeren daha kapsayıcı yaklaşımlara bırakmıştır. Bu bağlamda, kültürel miras, geçmişin, popüler izleyicilere aracılık etmesinin alternatif bir yoludur (Johnson, 1999: 187) böylece alternatif tarihlerin çoğalmasa (Urry, 1990: 121) mümkün olmaktadır. Ayrıca, kültürel mirasın sadece 20. yüzyılın sonlarındaki sosyo-ekonomik değişimlerle yaratılmadığı tarihi bilgiye ve performansa dayandığı bilgisi gözden kaçırılmamalıdır. Kültürel miras, değişimin yan ürünü olmak yerine toplumun geçirdiği değişimi tanımlamakta ve göstermektedir. Dolayısıyla kültürel miras hem süreklilik hem de değişimin sosyal süreçlerini içeren yaşayan bir tarih olarak görülmelidir (Barthel-Bouchier, 2013: 9). Kültürel olarak atfedilen, karmaşık ve çok yönlü bir kavram olan kültürel miras, hem geçmiş hem de şimdiki zamanla, gelenek ve moderniteyle, zaman ve mekanla derinlemesine ilintilidir.

Kültürel mirasın sürekli değişim içinde olan gündelik ve muğlak bir kavram haline gelmesi kavramsallaştırılması ve bağlamsallaştırılmasında karmaşıklıklara ve karışıklıklara neden olmaktadır. Di Giovanni'ye (2009: 91) göre bu karmaşa kültürel mirasın kendi başına güçlü bir kavram olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü kültürel miras olağanüstü derecede düşündürücüdür ve ideolojik olarak yüklüdür, ama aynı anda herhangi bir yerde ve zamanda neredeyse her şeye uygulanacak kadar belirsizdir. Sayısız çağrışımları, isimleri veya mevzuatları ile önemi değişen bir kavramdır. Kullanımına bağlı olarak, kültürel miras kişisel mülkiyeti belirleyebilir, bilinmeyen nitelikleri açıklayabilir, farklı halklar arasında yurtseverliği teşvik edebilir, bir turizm merkezi haline gelebilir, jeopolitik gerilimleri daha da şiddetlendirebilir veya koruma amacıyla yardım isteyebilir. Bu doğrultuda, daha kapsamlı bir tanım geliştiren Samuel'e (1994: 205) göre kültürel miras göçmen bir terimdir, kolayca seyahat eder... geniş ölçüde tutarsız anlamlar barındıracak kadar da kaprisli bir kavramdır.

Kültürel miras kavramının kapsamı zaman içinde değişim göstererek, somut (camiler, kiliseler, müzeler, arkeolojik kazı alanları vb.) ve somut olmayan kültürel miras (SOKÜM) kavramlarının (törenler, gelenekler, müzik, maniler, el sanatları vb.) irdelenmesine olanak vermiş ve bu değerlerin öneminin anlaşılmasını sağlamıştır (Gunn ve Var, 2002: 62).

1.2.1. Somut Kültürel Miras

Birçok farklı sözleşme, yasa ve kanun maddesinde kültürel ve doğal unsurların, kültürel varlık, tabiat varlığı, kültürel miras, korunması gerekli tescilli yapı, sit alanı gibi farklı kavramlarla nitelendirildiği görülmektedir. Bu kavramların içeriğinin neyi temsil ettiğini bilmek, neden ve kimin için hangi yöntemlerle korunmaları gerektiğini anlamlandırma süreçlerinde faydalı olacaktır (Madran ve Özgönül, 2005: 7). Günümüzde, ilgili uluslararası ve ulusal alan yazında, kültürel miras sorunsalı öncelikle somut ve somut olmayan öğelerin ayırımına yönelik yapılan tanımlamalarda karşılığını bulmaktadır ve değerleri, koruma kapsamına dahil edildiğinde taşınır ve taşınmaz olarak nitelendirildikleri görülmektedir. Kapsamlı bir terminolojiyle 1976 yılında UNESCO, kültürel geleneklerle ilgili bütün somut varlıkları içeren kültürel varlık (cultural property) kavramını alan yazına kazandırmıştır. Ülkemizde de 2004 yılında oluşturulan 5226 sayılı yasa kapsamındaki değişikliklerle 1983 yılında çıkarılan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na dahil edilen kavram şöyle tanımlanmaktadır;

Madde 3: kültür varlığı, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait, bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer atında veya sualtındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır.

Bu tanımlamayla kavramın zaman, nitelik ve mekan boyutlarıyla ele alındığı görülmekte ve yasanın 6. maddesiyle birlikte 19. yüzyıl sonuna kadar yapılmış taşınmazlar; önem ve özellikleri bakımından Kültür Bakanlığı'nca korunmalarında gerek görülen taşınmazlar; sit alanı içinde bulunan taşınmaz kültür varlıkları ile Milli Mücadele ve Türkiye'nin kuruluşunda büyük tarihi olaylara sahne olmuş binalar ve tespit edilecek alanlar ile Mustafa Kemal Atatürk tarafından kullanılmış konutlar olmak boyutlarıyla kültür varlığına dört yeni nitelik kazandırılmıştır. Jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup ender bulunan veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli, yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan değerler olarak tabiat varlıkları da yasa kapsamında tanımlanmıştır. 1999 yılında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu (KTVKYK), aldığı 660 sayılı ilke kararıyla taşınmaz kültür varlıklarını, kendi başlarına bir tarihi ve estetik değer taşıyan (anıtsal yapılar) ve kentlerin tarihi kimliğini oluşturan kentsel sitler, sokaklar ve silüetlerin öğeleri (çevresel değerli yapılar) olarak iki grup altında toplamıştır. Anıtsal yapılar, toplumun sosyal, dini, ekonomik, kültürel vb. ortak bir gereksinimini karşılamak amacıyla inşa edilen yapı grubudur. Anadolu Selçuklu sanatının özgün bir örneği olan Sultanhan (Tuzhisar), Klasik Osmanlı mimarlığının başyapıtı Selimiye Camisi (Edirne), çağdaş bir tasarım olan Anıtkabir (Ankara) bu kapsamı temsil eden örnekler

arasında gösterilebilir. Kent ve çevre kimliğine katkıda bulunan kültür varlığı niteliğindeki yöresel yaşam biçimini yansıtan yapılar olarak tanımlanan II. grup yapılarının büyük bir bölümünü geleneksel konutların oluşturduğunu söylemek mümkündür. Güneydoğu'nun taş mimarisini simgeleyen Mardin konutları, doğa ve insan birlikteliğini yansıtan Kapadokya-Göreme yerleşmesi ya da kırsalın kerpiç dokusunu örneklendiren Malatya-Balaban Köyü geleneksel evleri vb. bu grubun örneklerini teşkil etmektedir (Madran ve Özgönül, 2005: 11). Bunların yanı sıra 2863 sayılı Kanun'da sit tanımı (arkeolojik/tarihi/doğal); 1999 yılındaki 658 sayılı ilke kararıyla arkeolojik sit tanımı ve 659 sayılı ilke kararıyla doğal sit tanımı yapılmıştır. 1983 yılında da 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu ile birlikte en kapsamlı milli park tanımına yer verilmiştir. Aynı yıl UNESCO Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşmesi'ne taraf olunarak Dünya Mirası Listesi'ne aday olma süreçlerine dahil olunmuştur. Günümüzde Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün sorumluluğunda yürütülen çalışmalar kapsamında 18 varlığımız UNESCO Dünya Miras Listesi'ne atanmıştır (Tablo 1.1).

Tablo 1.1 Türkiye Dünya Mirası Listesi

Yıl	Kültürel Miras Alanı	Kategori	Kriterler
1985	İstanbul'un Tarihi Alanları/İstanbul	Kültürel	(i), (ii), (iii), (iv)
1985	Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası/Sivas	Kültürel	(i), (iv)
1985	Göreme Milli Parkı ve Kapadokya/Nevşehir	Doğal-Kültürel	(i), (iii), (v), (vii)
1986	Hattuşa (Boğazköy) - Hitit Başkenti/Çorum	Kültürel	(i), (ii), (iii), (iv)
1987	Nemrut Dağı/Adıyaman	Kültürel	(i), (iii), (iv)
1988	Xanthos-Letoon/Antalya - Muğla	Kültürel	(ii), (iii)
1988	Pamukkale-Hierapolis/Denizli	Doğal-Kültürel	(iii), (iv), (vii)
1994	Safranbolu Şehri/Karabük	Kültürel	(ii), (iv), (v)
1998	Troya Antik Kenti/Çanakkale	Kültürel	(ii), (iii), (vi)
2011	Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi/Edirne	Kültürel	(i), (ii), (iii), (iv)
2012	Çatalhöyük Neolitik Kenti/Konya	Kültürel	(ii), (iv)
2014	Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı /İzmir	Kültürel	(i), (ii), (iii), (iv), (vi)
2014	Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu/ Bursa	Kültürel	(i), (ii), (iii), (iv), (vi)
2015	Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri/Diyarbakır	Kültürel	(i), (iii), (v)
2015	Efes/İzmir	Kültürel	(i), (ii), (iii), (v)
2016	Ani Arkeolojik Alanı/Kars	Kültürel	(ii), (iii), (iv)
2017	Afrodisias Antik Kenti/Aydın	Kültürel	(ii), (iii), (iv), (vi)
2018	Göbeklitepe Arkeolojik Alanı/Şanlıurfa	Kültürel	(i), (ii), (iii), (iv), (vi)

Kaynak: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, 2018.

Dünya Miras Komitesi tarafından UNESCO Dünya Mirası Listesine önerilmesi öngörülen fakat adaylık süreçleri henüz tamamlanmayan varlıklardan oluşturulan bir Geçici Liste bulunmaktadır. Bu liste üye devletler için ulusal bir envanter özelliğindedir ve asıl listeye atanacak olan alanlar/yapılar bu liste aracılığıyla belirlenmektedir. 1994 yılında sunulan ve son olarak 2020 yılında güncellenen durumuyla geçici listede 78 kültürel, 2 karma ve 3 doğal olmak üzere toplam 83 varlığımız yer almaktadır. Lenzerini'ye (2011: 102) göre 20. yüzyılın sonlarına kadar kültürel miras kavramı uluslararası toplum tarafından yeterince algılanabilmiş değildi. Kültürel mirasın korunmasına yönelik imzalanan anlaşmalarda özellikle savaş ya da barış dönemlerinde ülkeler tarafından önem atfedilen kültürel miras anlayışının odağında somut kültürel miras öğeleri yer almıştır. Uluslararası toplumun kültürel mirasa yönelik bakış açısını eleştiren bu değerlendirmenin 2000'li yılların ilk yarısına kadar ülkemizdeki egemen varlık anlayışı için de geçerli olduğunu söylemek mümkündür. Batı dünyasında gelişen kültürel mirasın mimari, görsel, bilimsel, ekonomik, sanatsal, estetik, psikolojik, kültürel özelliklerinin tümüyle ele alınmaya başlamasıyla birlikte kültürel miras kavramının küresel anlamda değerinin daha iyi anlaşılması sağlanmıştır.

1.2.2. Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM)

Her ne kadar kültürel miras kavramı ilk başta sanayileşmiş ve gelişmiş dünyada tasarlanmış ve bu toplumlarda var olan eserleri ve değerleri yansıtan bir süreç geçirmişse de genel olarak kapsamı, daha az gelişmiş dünyadaki kültürel mirasları kapsayacak şekilde genişlerken büyük ve kalıcı yapılara ve kaydedilmiş anlatılara vurgu yapmaktan uzaklaşmıştır. 2003 yılında UNESCO öncülüğünde oluşturulan Somut Olmayan Varlıkların Korunması Sözleşmesi'nde (SOKÜM) somut olmayan ve taşınabilir kültürel mirasın tanınması, somut tezahürlerin ötesinde anlamı olan, nesiller boyunca aktarılan ve aynı zamanda kimliği şekillendirmede merkezi bir rol üstlenen diğer miras biçimlerinin önemli ölçüde kabul görmesini sağlamıştır. Bununla birlikte sözleşme kapsamında;

Madde 16: İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi,

Madde 17: Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi ve

Madde 18: Korumanın İyi Uygulamaları Kaydı listeleri oluşturulmuştur.

SOKÜM'ün bilim kurumlarınca derlenmesi, araştırılması ve incelenmesi, arşiv ve dokümantasyon merkezlerinin oluşturulması, müzelerinin kurulması, eğitim ve öğretim kurumlarında ders olarak okutulması, kitle iletişim araçlarında olumlu kültürel değerler olarak yer verilmesi, ilgili topluluk, grup veya bireyler tarafından yaşatılması ve kuşaktan kuşağa aktarılması sözleşmenin ilgilendiği hedeflerdir.

Türkiye 2006 yılında sözleşmeye taraf olmuş ve 2008 yılında İstanbul'da bir araya gelen Hükümetler Arası Komite'nin Üçüncü Olağan Toplantısı'nda daha önce ilan edilen unsurların, 16. Madde kapsamındaki Somut Olmayan Kültürel Miras Temsili Listesine atanmasıyla süreç başlamıştır ve Aralık 2019 tarihinden bu yana 18 varlığımız SOKÜM listelerine atanmıştır.

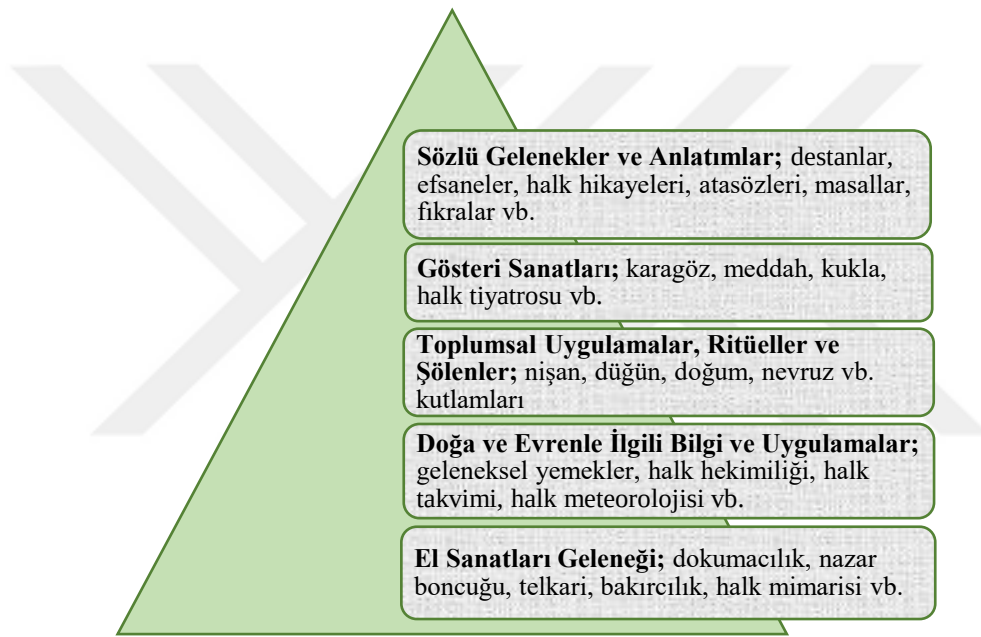
Tablo 1.2 Türkiye SOKÜM Temsili Listesi

Yıl	SOKÜM Unsuru
2008	Meddahlık Geleneği
2008	Mevlevi Sema Törenleri
2009	Âşıklık Geleneği
2009	Karagöz
2009	Nevruz
	(2016 yılında dosya Afganistan, Azerbaycan, Hindistan, Irak, İran, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Pakistan, Tacikistan ve Türkmenistan katılımıyla genişletilmiştir.)
2010	Geleneksel Sohbet Toplantıları (Yaren, Barana, Sıra Geceleri vd.)
2010	Alevi-Bektaşî Ritüeli Semah
2010	Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali
2011	Geleneksel Tören Keşkeği
2012	Mesir Macunu Festivali
2013	Türk Kahvesi ve Geleneği
2014	Ebru: Türk Kağıt Süsleme Sanatı
2016	İnce Ekmek Yapımı ve Paylaşımı Geleneği: Lavaş, Katırma, Jupka, Yufka
	(Azerbaycan, İran, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye ortak dosya)
2016	Geleneksel Çini Sanatı
2017	Bahar Bayramı Hıdırellez
	(Makedonya ile ortak dosya)
2018	Dede Korkut-Korkut Ata Mirası: Kültürü, Efsaneleri ve Müziği
	Azerbaycan ve Kazakistan ile ortak dosya
2019	Geleneksel Türk Okçuluğu
Acil Koruma Gerektiren SOKÜM Listesi	
2017	Islık Dili

Kaynak: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, 2018.

Somut kültürel miras varlıklar sahip oldukları özgün değerlere göre belirlenirken, SOKÜM Envanteri mirasın taşıdığı insan yaratıcılığı ve hayal gücüne dair izler, toplumsal kültürün içerisinde bir yere sahip olma, belirli bir topluluğu temsil etme ve kaybolma riski kriterlerine öncülük verilerek oluşturulmaktadır (Karabaşa, 2009: 181). Çeşitlilik ve kültürel kimlik kaybının yaşam tarzlarını tekdüzeleştirdiği bir süreçte, toplulukların dağılmaya

başlamasıyla kaybolma tehlikesiyle karşı karşıya kalan SOKÜM unsurlarının korunması gittikçe daha çok önemsenmeye başlanmıştır. Çünkü topluluklara ait olmakla birlikte belirli üyeler tarafından sürdürülen uygulamalarla, temsillerle, ifadelerle, bilgilerle ve becerilerle ilgilenen SOKÜM, sürekli yenilenen ve dönüşen bir yapıya sahiptir ve aynı zamanda yaratıcılığa ve yeniliğe katkı sağlamaktadır. Çeşitli bilgi alanlarını bir araya getirme becerisinin yanı sıra, bireyleri ve kurumları bilgi alışverişine yönlendiren örtük ve açık bilgiyi ortaya çıkarma ve yayma kapasitesi niteliği, SOKÜM'ü teknik ve sosyal boyutlarda yeniliğe ve yaratıcılığa uygun hale getirmektedir (Cominelli ve Greffe, 2012). SOKÜM'ün kapsadığı alanlar Şekil 1.2'de verilmiştir.

Şekil 1.1 SOKÜM'ün Kapsadığı Alanlar

Kaynak: UNESCO, 2003.

SOKÜM'ün politik yönüne dikkat çeken Schreiber'e (2017: 44-57) göre kültürel mirasın en güçlü ikinci boyutu olarak kabul edilen SOKÜM, çeşitli politikaların ve kamu diplomasisinin şekillendirilmesinde ve yumuşak gücün artırılmasında etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Kurin (2007: 12), belirli bir kültürel unsur kimliklerinin sembolü olarak kabul eden toplulukları temel alan SOKÜM'ün kültürel miras değerlerini paylaşan topluluktan ayrı tutulamayacağını ve topluluğun kendisiyle bağlantılı olan kültürel unsurları korumakla yükümlü olduğunu belirterek SOKÜM süreçlerinde toplum katılımının gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Bu bağlamın erken dönem savunucularından olan Geddes de toplumların tarih ve kültürünü, bir şehrin organik gelişimini belirlemesi gereken temel unsurlar olarak görmekte ve planlama süreçlerinde kamu/halk katılımının gerekliliğini ortaya

koymaktadır (Rubin, 2009: 354). Öyle ki, yerel kalkınma süreçlerinde işbirliğine gitmek ve bazen de kamusal katılımın daha proaktif biçimlerini dahil etmek şehir planlamacıları arasında standart bir uygulama olmuştur. Çünkü yerel halk, resmi planların ve yerleşik sınırların ötesine geçen biçimlerde kendi toplulukları hakkında birer uzmandırlar (Jeannotte, 2016). Evans (2008: 283), yerel halkı, belirli bir topluluk içerisinde başarılı sosyalleşmeden doğan yetenek ve deneyime sahip alaylı uzmanlar olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla, bu uzmanlığın genellikle kurumsallaşmış olmayıp; sosyal gruplar ve topluluklar içerisinde bilginin paylaşıldığı, geliştirildiği ve gayri resmi biçimde basamaklandırıldığı bir platformda gelişmekte olduğu ve elbette, anlatı gücünün en az yazılı kültür kadar önemli kabul edildiği yerel bir çerçeve içerisinde ortaya çıktığı (Petts ve Brooks, 2006) göz ardı edilmemelidir. Jeannotte'nin (2016), 2009-2012 yılları arasında Ontario'da gerçekleştirilen 64 kültürel haritalama projesine dayanarak ortaya çıkan çalışmasında SOKÜM'ün haritalanmasıyla şehirde yaşayanların katılımı arasında nasıl bir bağlantı olduğu incelenmiş ve toplum katılımı, bir yerin/meکانın hikayesini anlatan kültürel haritaların yapılmasında ve belirli bir yere anlam kazandıran anlatıların yakalanmasında etkili bir yöntem olduğu vurgulanmıştır.

Turistik bir bakış açısıyla değerlendirmek gerekirse turistler kültürel mirasla yalnızca geçmiş olarak değil, belirli bir insanın veya topluluğun geçmişini yaşadıkları bir bağlamda karşılaşmaktadırlar. Anıtsal biçimlerin ötesinde, çağdaş davranış ve uygulamalarla sarmalanan geçmişin somut olmayan yolları bağlamıyla da destinasyonun kültürel mirasıyla ilişki kurmak mümkündür. Giderek daha fazla ve daha çeşitli somut olmayan kültürel miras ögesi turizm kapsamına dahil edilmektedir ve yaşayan mirası deneyimleyebilmek hem turistler hem de toplum için zenginleştirici bir deneyim haline gelmektedir.

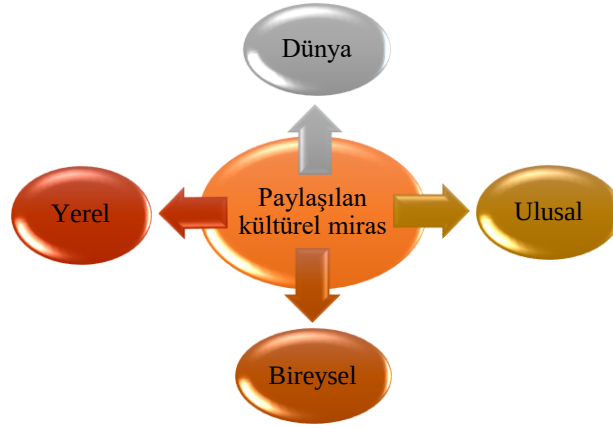
1.3. Kültürel Mirasın Değeri ve Kullanımı

Paylaşılan kültürel mirasla bağlantılı olarak, dünya çapında, ulusal, yerel ve kişisel olmak üzere farklı düzeylerde veya ölçeklerde bir mevcudiyeti olan kültürel miras, yapısı gereği homojen değildir (Swarbrooke, 1994; Timothy, 1997; Graham vd., 2000). Dünya genelindeki kültürel miras alanları birer turistik cazibe merkezi olarak farklı ülkelerden büyük turist kitlelerini çekme potansiyeline sahiptirler (Timothy, 1997). Bununla birlikte, muhtemelen bu alanlar çoğu turist için kendi kapsamlı seyahat güzergahlarının yalnızca küçük bir kısmını oluşturmaktadır. Bu çekicilikler, hayranlık duygusu yaratsa da, turistlerin birçoğunda kişisel bağlanma duygusu uyandırmazlar. Antik anıtlara yapılan ziyaretler, büyük ölçüde, bu tür yapıların gerçekten uzak geçmişle bağlantılı olduğu inancından kaynaklanmaktadır. Aslında birçok turist için uluslararası kültürel miras alanlarını ziyaret

etmek, evrensel medeniyeti takdir etmenin ve bir dereceye kadar toplumlar arası birliği sağlamanın bir yoludur (Moulin, 1991). Küresel öneme sahip kültürel miras alanları, statüsünü uluslararası kuruluşun yetkisinden almaktadır. Kayıt altına alınacak alanların sadece ülkelerin bireysel başvurularıyla aday gösterilebileceği detayını unutmamak gerekir. Bu nedenle dünya kültürel mirası, ulusal mirasların toplamından oluşmaktadır. Bu kültürel mirasın ulusal öz saygısının bir ifadesi olduğu kadar, rekabet yaratma potansiyeline de sahip bir durumdur.

Zamanla, belirli kültürel miras varlıkları bir toplumun paylaşılan hatıralarını sembolize eder (Lowenthal, 1975: 12). Örneğin Amerikalılar için Philadelphia'daki Özgürlük Çanı ve Bağımsızlık Salonu, Virginia'daki Arlington Ulusal Mezarlığı güçlü vatanseverlik duyguları uyandırabilecek kolektif, ulusal kültürel miras cazibe merkezlerinin temsilcileridir. Bu düzeyde, kalıcı ulusal idealleri temsil eden tarihi anıtlar ve ulusal gurur, özellikle Batı toplumlarında yapıları çevrenin korunmasında önemli bir teşvik unsuru olabilmektedir (Lowenthal, 1975; Timothy, 1997).

Lowenthal'a (1979: 554) göre, yerel düzeyde toplumlar, hızla değişen bir dünyada kendi kolektif geçmişleriyle iletişim halinde kalabilmek için tanıdık yer işaretlerine/kent imgelerine/simgelerine ihtiyaç duymaktadır. Birçok şehir, kasaba ve köy, geçmişin mimari unsurları veya antik anıtları olarak koruma hibesi almaya asla hak kazanamayacak geçmiş yapılarını korumak için büyük çaba sarf etmektedir. Dünyadaki tarihi yerlerin çoğu diğer cazibe merkezleriyle bağlantılı olmaları dışında uluslararası düzeyde bilinmemektedir ve sadece çok azı yurt dışından turist çekebilmektedir. Dünyaca ünlü her kültürel miras cazibe merkezinin karşısında yer alabilecek daha yerel üne sahip yüzlerce başka kültürel miras alanı bulunmaktadır (Wall, 1989). Bu tür çekicilikler duyguları harekete geçirirken yerel bir kültürel miras deneyimine de katkı sağlamaktadır. Bir topluluğun öncü çabalarının anısına dikilen anıtlar veya yerel bir tarihi müze, yerel halk için yabancıların ilişki kuramayabileceği önemli bir deneyimi yaşatabilmektedir (Timothy, 1997: 752).

Şekil 1.2 Kültürel Mirasın Ölçeklendirilmesi

Kaynak: Timothy, 1997.

Günümüzde yaşanan tarihsel tahribat insanların geçmişe yönelik nostalji duygusunu derinleştirmektedir. Tarihsel kimlik arayışı, kişinin kültürüne ve aile mirasına yönelik artan takdir etme ve önemseme duygusu bu olguyu desteklemektedir. Belirli bir yerle arasında duygusal bağ olan insanların ilgi odağındaki alanlar/yapılar kişisel kültürel miras cazibe merkezlerini oluşturmaktadır. Bunlar, dini topluluklar, etnik gruplar ve kariyer grupları dahil olmak üzere bir gezginin ait olduğu belirli ilgi gruplarıyla ilişkili kültürel miras alanlarını/varlığını da içermektedir (Lowenthal, 1979).

Kültürel miras estetik, sembolizm, manevi veya tarihsel değer gibi nitelikleri gruplayan karmaşık bir kavramı temsil etmektedir. Bir dereceye kadar, bu tür özellikler varlığın bireysel değerlemesini etkileyebilmektedir ve değer in odağı insanların mirasa verdiği önemle değişmektedir. Throsby'e (2006) göre, kültürel mirası kurucu unsurlarına ayırarak, estetik, manevi, sosyal, tarihsel, sembolik ve özgünlük değeri olmak üzere kategorilendirmek mümkündür. Estetik değer, kültürel miras varlığının sahip olduğu ve genellikle içsel olup olmadığına veya tüketici tarafından ne şekilde algılandığına bakılmaksızın güzel olarak etiketlenen niteliklerini ifade etmektedir. Manevi değer, nesnelliği aşmaktadır ve bir topluluğun bireysel bir üyesinin ya da ona katılan bir ziyaretçinin kimlik duygusuna katkıda bulunurken onlara kültürel güvenin yanı sıra yerel ve küresel çevre arasında bir bağ sunmaktadır. Anlayış ve kültürlerarası diyalog, kültürel varlığın/alanın diğer topluluklar tarafından algılanan manevi değerine ilişkin benzer farkındalıklarıyla ortaya çıkmaktadır. Kültürün aynı grup tarafından paylaşılan değerler ve inançlar olarak yorumlanması, kültürel mirasın sosyal değerinin, topluluğun sosyal istikrarına ve uyumuna yansıtılabileceğini göstermektedir. Böylece kültürel miras varlığı, topluluğun yaşam tarzına damgasını vurarak, o

topluluğu yaşamak ve çalışmak için arzu edilen bir yer haline getiren değerleri tespit etmeye yardımcı olmaktadır. Tarihsel değer, hiç şüphesiz, kültürel mirasa özgüdür ve nesnel bir bakış açısıyla değerlendirme yapmayı mümkün kılmaktadır; topluluğun kimliğini tanımlamaya, geçmişle bağlantı kurmaya, bugünü anlamaya ve gelecek için planlar tasarlamaya yön vermektedir. Topluluğun kimliğini yorumlamasına ve kültürel kişiliğini ifade etmesine yardımcı olan bazı anlamlar ve bilgiler aktarabilmesi kültürel mirasın sembolik değeri aracılığıyla sağlanırken en önemlisi özgünlük değeri de kültürel mirasın gerçek ve benzersizliğini topluluğun kendi mülkleri için takdir edebilecekleri gerçeğini ifade etmektedir. Bu nitelikler göz önüne alındığında kültürel mirasın bütünlüğünü korumak, kültürel değeri gözetmenin yanı sıra karar alma süreçlerinde önemli kısıtlamalara neden olabilmektedir (Throsby, 2006).

Kültürel mirasın araçsal rollerini kapsamlı bir şekilde inceleyen Hall ve McArthur'un (1993) yaptığı kategorilendirmeye göre kültürel miras ekonomik, sosyal, politik ve bilimsel olmak üzere birbiriyle ilişkili dört önemli alanı kapsamaktadır. Ziyaretçilerin kültürel miras alanlarında yaptığı harcamalar açısından sunduğu değer nedeniyle korunması ekonomik önemin odağında yer almaktadır (Zeppel ve Hall, 1992). Sosyal önem ise insanların ve toplumun kültürel miraslarıyla ilgili sahip oldukları kişisel ve kolektif kimliği ifade etmektedir. Sosyal bir vicdan, genellikle toplumu koruma düşüncesine yönlendiren itici bir güç olarak kendini göstermektedir. Bununla birlikte kültürel miras bir yer duygusu belirlemede de rol oynamaktadır. İnsanlar bir bölgeye bağlanmak için kültürel mirası kullanarak neredeyse hiç değişmeden kalan bir yer hissini sürdürebilecekleri durumlar yaratabilmektedirler.

Kültürel mirasın sahip olduğu anlamın ve sembolizmin siyasi amaçlara hizmet etmesi politik öneme işaret etmektedir. Hall ve McArthur'un (1993) belirttiği gibi, kültürel miras, neyin korunması gerektiğini belirlemesi, kültürel mirasın nasıl aktarıldığını pekiştirmesi ve kullanıcıların isteklerini, hükümet ya da kamu çıkarlarıyla çatışmaya sokması açısından, tanımı gereği politiktir. Ayrıca, pek çok milli park ve korunan alan, tıp için faydalı olacak gen havuzları ve ekosistemler içermelerinin yanı sıra nadir ve nesli tükenmekte olan türler için habitat oluşturmaları yönüyle de bilimsel öneme sahiptir. Yerleşik çevrelerin aksine, korunan alanlardaki değişimi ölçmeye yönelik kıyaslama ölçütleri daha kolay oluşturulabildiğinden, ekolojik süreçler üzerinde genellikle tehdit oluşturmayan bir bağlamda faydalı araştırmalar yapılabilmektedir. Bunlarla birlikte, kültürel mirasın ziyaretçilere yaşayan tarih, bölgenin kültürü, yerli halkla kurulan ilişkiler vb. hakkında ders niteliğinde önemli bilgiler sağlamak gibi eğitici bir bileşeni de vardır (Timothy ve Boyd, 2003).

Yer kimliği oluşturma süreçlerindeki aktif rolü kültürel miras için bir kullanım alanı yaratmaktadır. Kültürel miras varlığı/alanı, onu kullananların, hatta uzaktan hayal edenlerin, hem onu diğer yerlerden ayırdıkları hem de onunla bir şekilde özdeşleştirdikleri yer kimliklerinin bir unsurudur. Bu kimlik, olumlu ya da olumsuz, yerle özdeşleşerek ya da yerin karşısında yer alarak oluşabilir. İlkinde, kendi varlığıyla bir kamu malı olarak evrensel bir fayda sağladığı varsayılmaktadır. Bu, ister ekonomik ister manevi olsun, kimlik açısından zengin bölgelerden çıkması, sakinlerine ve bu tür yerlerin diğer kullanıcılarına otomatik olarak verilmesi beklenen kimlik temettüdüdür (Ashworth, 2008). Kültürel miras, bu tür kimliklerin tek bileşeni değildir, ancak bu tür kimliklerin ortaya çıkması için en basit ve en etkili yollardan biridir.

Yer kimliğiyle güçlü bir şekilde ilişkili olan diğer bir alan ise kültürel miras bileşenlerinin yer pazarlama ve yer markalama stratejileri içinde kullanılmasıdır. Bu tür stratejiler, gerçek ve potansiyel yer kullanıcılarının hayal gücünde bir yeri diğerlerinden ayırmaya çalışır, ayrıca bu yerin yararlı derneklerle ilişkilendirmelerini kurarak daha da ileri taşınmasını sağlar. Mekanlar/yerler, hediyelerini ve geleceklerini sahip oldukları geçmişin bazı yönleriyle damgalamaya çalışmaktadırlar (Ashworth ve Kavaratzis, 2011). Bu yaklaşım, yerel tarihlerinin benzersiz olduğu ve bu nedenle bu ayırt edici niteliğin mekana aktarılması gerektiği fikrinden temellenmektedir. Anıtsal alanlar, şahsiyetler ve tarihi olaylar, yerel adetler ve gelenekler, yerel ürün satış noktasının benzersizliğini güçlendirmek için kullanılabilir. Ancak, yerellikler yaratmanın yanı sıra, kültürel miras, süreklilik, geçmiş sanatsal üretkenlik, hatta sosyal istikrar ve kararlılık gibi geçmiş stres çağrışımlarına da hitap etmektedir. Bu tür nitelikler bazı girişimler ve bireyler için faydalı olacaktır fakat modern, avangart veya deneysel olanla ilişkilendirmek isteyenler için eşit derecede fayda sağlamayacaktır.

Kültürel mirasın, yerel, çoğunlukla kentsel yenileme ve canlandırma stratejilerinde de kullanımı söz konusudur. Oberammergau'nun Shakespeare ile olan zayıf yer-adı ilişkisini kullanan Stratford, Kanada'daki tutku oyununun yeniden canlandırılması veya Bayreuth'un Wagner ile bağlantılarını sömürmesi kültürel mirasa dayalı ekonomik servetin dramatik geri dönüşü, yenileme stratejilerinin arkasındaki ana gücün kültürel miras olduğu örneklerini teşkil etmektedir. Ancak bunlar, zaman ve mekanda iyi bir talihle birlikte zorunlu bir gerekliliğin ve yerel yaratıcılığın istisnai bileşimleridir ve kopyalanmaları çok zordur. Kültürel mirasın çok daha yaygın kullanımı, çevre kalitesini iyileştirmeye katkı sağlaması, yerel öz farkındalığı ve kendine güveni teşvik etmesi ve kültürel mirasla doğrudan pek ilgisi olmayan yerel alan yenilenmesinde katalizör görevi görmesi ile karşımıza çıkmaktadır (Bianchini ve Parkinson,

1994; Stabler, 1996). Örneğin, Boston'dan Bristol'e olan kıyı rejenerasyonu uzun zamandır kültürel miras yapılarını kullanmış ve birçoğunun kültürel mirasla çok az ilgisi olan veya hiçbir ilgisi olmayan yeni faaliyet ve işlevleri barındırma aracılığıyla su kenarlarının yeniden canlandırılmasında diğer yer yönetimi araçlarıyla birlikte birlikler oluşturulmuştur (Tunbridge ve Ashworth, 1992). Benzer şekilde, ana caddelerin yenilenmesinde, yaratıcı bölgelerin şekillendirilmesinde veya yerleşim alanlarının canlandırılmasında da kültürel mirastan faydalanılmaktadır (Ashworth ve Tunbridge, 2000).

Ashworth'e (1997) göre kültürel miras özel bir eser, nesne, alan, tarihi olay veya kişilik kategorisi değil bir süreç, bir sonuç ve tüketilebilir bir deneyim olmakla birlikte günümüzde çağdaş ihtiyaçlara hizmet etmek için yaratılmıştır. Günümüzde hayal edildiği şekliyle, kültürel miras mevcut tüketim ürünlerinin oluşturulması için geçmişin potansiyel kaynaklarının bir taş ocağı gibi kullanıldığı faaliyet alanıdır (Graham vd., 2000). Hayali bir geleceğin kültürel mirası bile güncel bir ihtiyaca hizmet etmektedir. Kültürel mirasın katkıda bulunduğu kullanımlar hem bireysel hem de kolektif olabilmektedir. Ayrıca, hem özel hem de kamusal alanlarda birçok çağdaş beklentiyle yüklenmiştir. Her birey, kendiliğinin ötesindeki dünya ile etkileşimi kolaylaştırmanın bir yolu olarak istikrarlı bir öz kimliği desteklemek için kişisel bir kültürel miras yaratmaktadır. Daha geniş bir toplum düzeninde, kültürel miras, kamu politikalarında pek çok önemli araçsal rol için tahsis edilmektedir. Bunlardan en baskın olanı, bireyin bir sosyal grubun normlarına ve değerlerine göre toplumsallaştırılması, sosyal uyum arayışı, diğerlerinin eşit şekilde dışlanması ve belki de en açık olanı, hükümetlerin ve ideolojilerin siyasi meşruiyetidir. Ancak kültürel mirasın bu kolektif kullanımlarının hiçbirisi, estetik değerlerin merkezi olduğu daha geniş bir kültürdeki yerini değiştiremez (Ashworth, 2014: 6).

Kültürel mirasın yaratıcıları olan günümüz toplumlarını sadece o mirasın pasif alıcıları veya iletilicileri olarak düşünmek eksik bir varsayım olacaktır. Çünkü her toplum bugün ihtiyaç duyduğu kültürel mirası yaratır ve onu bir dizi çağdaş amaç için yönetir (Graham vd., 2000: 2). Bu nedenle, kültürel miras geçmişle ilgili değildir aksine, şu anda var olanın bir yansımasıdır. Kültürel mirasın etrafında faaliyet gösteren endüstri nispeten yeni bir fenomen olsa da kaynak olarak geçmişe dayanmaktadır ve çağdaş toplum yapıları tarafından şekillendirilmektedir. Toplumlar zaman içinde sahip oldukları geçmişin unsurlarının değerlerini fark ederek ziyaretçilere sunulacak birer kaynak olarak korumayı ve kullanmayı gerekli görmeye başlamıştır. Kültürel miras varlıklarının sahip olduğu misyon ve kullanım alanları Tablo 1.3'te özetlenmiştir.

Tablo 1.3 Kültürel Miras Varlıklarının Misyonu

Koruma	-Kültürel miras gelecek nesiller için korunmalıdır. -Hem mevcut hem de gelecek nesillerin varlıkları kullanma ve bunlardan yararlanma hakkından ödün verilmemelidir. -Mevcut kuşağın, bir bütün olarak ulusuna güvenerek sahip olduğu kültürel miras varlıklarını gerektiği gibi yönetmesi sağlanmalıdır.
Ulaşılabilirlik	-İnsanlar kültürel miras varlıklarını deneyimlemekten alıkonulursa, bunları miraslarının bir parçası olarak görmezler. -Yüksek düzeyde ulaşılabilirlik, kültürel miras varlıklarının zarar görmesine neden olabilir. -Koruma gereksinimleri, mevcut neslin kültürel mirastan sonuna kadar yararlanmasını engelleyebilir.
Eğitim	-Ulaşılabilirliğin sağlanmasında eğitim önemli bir rol oynamaktadır. -Ziyaretçiler, kültürel mirası takdir etmek için, neden korunması gerektiği dahil, doğasını ve önemini anlayabilmelidir. -Eğitim aynı zamanda eğlenceli ise kazanımların elde edilmesinde en etkili yoldur.
İlgi	-Kültürel miras alanları sadece miras meraklıları olarak küçük bir azınlığın değil tüm toplumun alanı olmalıdır. -İdeal olan, tüm ziyaretçilerin kültürel miras varlığının kendileri, bölgeleri ve bir bütün olarak ülkeleri ile neden alakalı olduğuna dair daha iyi bir değerlendirme ile ayrılmasıdır. -Kültürel miras varlıkları aynı zamanda yerel halkın kendilerine gurur duygusu vererek özdeşleşebileceği bir şey olmalıdır.
Rekreasyon	-Kültürel miras cazibe merkezleri ziyaretçileri eğlendirmeli ve rekreatif imkanlar sağlamalı. -Memnun kalmadıkları sürece ziyaretçilerin cazibe merkezini tekrar ziyaret etme ya da başkalarına tavsiye etme olasılıkları azalacaktır. -Koruma gereksinimleri kültürel miras alanının rekreatif potansiyelini zorunlu olarak sınırlandırabilir.
Finans	-Kültürel miras varlıkları amaçlarına ulaşabilmek için mali açıdan sağlam olmalıdır. -Finansın tamamı ücretlendirme yoluyla yaratılmamalıdır. -Özellikle maliyetli koruma çalışmaları için dış finansman kesinlikle gereklidir.
Yerel Halk	-Kültürel miras alanı yerel halk ile uyum içinde olmalıdır. -Yerel halkın pahasına kültürel miras varlığının kullanımı gerçekleşmemelidir. -Kültürel miras alanları yerel halk genelinde önemli ekonomik çarpan etkilere sahip olabilir.
Kalite	-Kültürel miras alanları daha kalabalık bir turist pazarında rekabet etmeyi hedefliyorsa, müşterilerine yüksek kaliteli hizmet sunmalıdır. Bu, bir dizi olanak gerektirir; esneklik, yüksek temizlik standardı, eğitilmiş personel ve yeterli otopark alanı vb. -Ücretlendirilen cazibe merkezi, ziyaretçilerin beklentilerini aşmayı hedeflemelidir.

Kaynak: Garrod ve Fyall, 2000: 691.

Kültürel miras ekonomik kalkınma stratejileri kapsamında birçok farklı şekilde kullanılabilir (McLoughlin, Kaminski ve Sodagar, 2006). Kültürel miras ürünleri ve

hizmetleri üreten daha geniş, yaratıcı kültürel endüstri kümesinin bir parçası olarak, ekonomik kuruluşlara kaynak sağlayabilmektedir. Bu nedenle, ayırt edici mekansal konum faktörleri, endüstriyel üretim yapıları, istihdam modelleri ve şirketler arası bağlantılar ve ağlar aracılığıyla ayırt edici bir yerel üretim coğrafyasına sahiptir (Wynne, 1992; Evans, 2001). Dolayısıyla, bu kategorideki bir kültürel miras, turizm endüstrisi için kaynak olabilme özelliğine sahiptir.

1.4. Kültürel Mirasın Çağdaş Kullanım Alanı Olarak Turizm

Anlamları sabit ve değişmeyen bir varlıktan ziyade bağlama ve zamana bağlı olarak şekillenen kültürel miras, sosyal olarak üretilen ve müzakere edilen bir kavramdır (William, 2009: 237). Kültürel mirasın esnek ve işlenebilir bir kavram olarak anlaşılması turizm bağlamına aktarılmasını mümkün kılmaktadır. Böylece kültürel miras, turistik tüketim için geçmiş ve bugünü doğrulayan ve üreten bir hammadde haline gelmektedir. Daha da önemlisi, özellikle turizm bağlamında sunulduğunda ve temsil edildiğinde, kendini geçmişin sabit veya statik bir sonucu olmaktan sıyırmaktadır. Kültürel miras, turistlerin özel taleplerini karşılamak ve çağdaş dünyanın sosyo-kültürel değişimlerini yansıtmak amacıyla sürekli olarak yeniden yapılandırılmakta ve yorumlanmaktadır. Bu nedenle, kültürel miras ve turizm arasındaki ilişki karmaşık, girift ve simbiyotiktir (Yu Park, 2014: 1). Şüphesiz turizm küresel bir olgudur. Dünya üzerindeki en uzak, en tehlikeli yerler dahil çok az yer, turistlerin merakından ya da tur operatörlerinin paket turlarından uzak kalabilmiştir (Lanfant, 1980). Dünya Turizm Örgütü'nün (2005) tahminlerine göre, 2020 yılı itibarıyla uluslararası turist sayısının 1,56 milyarı aşması beklenmektedir. Avrupa'nın 717 milyon turistle en çok rağbet gören bölge olması ve ardından 397 milyon ile Doğu Asya ve Pasifik, 282 milyon ile Amerika ve Afrika, Orta Doğu ve Güney Asya'nın olması öngörülmektedir. Ortalamanın üzerinde büyümenin Doğu Asya ve Pasifik, Güney Asya, Orta Doğu ve Afrika bölgelerinde olması planlanmaktadır.

Hem kültür hem de turizm kalkınmanın önemli bileşenleridir; gerçekten de iyi seyahat edilen bir dünya bağlamında birini diğeri olmadan düşünmek zordur. Kültür ve turizmin ekonomik anlamda kalkınmanın parçası olarak açıkça rolü olmasına rağmen, sosyal refahın, temel insan özgürlüklerinin ve haklarının örneklendiği, seyahat ve kültürel alışverişle zenginleştirildiği insani gelişmenin ayrılmaz birer parçası olarak rolleri bunun ötesine uzanmaktadır. Salazar'a (2010) göre, yurtdışına seyahat etmek öteki hakkında bilgi edinmek için bir fırsat olmakla birlikte aynı zamanda dünya çapında barış ve anlayışa katkı sağlamanın alternatif bir yoludur. İnsanların fiziksel olarak günlük yaşamlarının dışındaki alanlara seyahat

etmeleri ve farklı çevreleri deneyimlemeleri turizm uygulamasının belirleyici ilkelerinin temelini oluşturmaktadır (Selänniemi, 2003). Belirli ortam türleri sayesinde çeşitli turistik faaliyetlerin yaşanması sağlanmaktadır (Shields, 1991). Bu bağlamda, genellikle farklı kültürler olarak tanımlanan şeylerle karşılaşmak ve bunlara katılmak çoğu turizm türünde önemli unsurlar olarak yer almaktadır.

Turizmle birlikte, küreselleşen bir dünyada, farklı kültürlerle giderek daha fazla temas kurma, her birinin benzersizliğini ya da ortak yanlarını deneyimleyebilme fırsatına sahip olunabilmektedir. Açıkçası, kendi ortamlarının bazı yönlerinden kaçmak isteyen birçok turist (Iso-Ahola, 1982) kitle turizmiyle ilişkilendirilen çevresel balon içinde kalmayı tercih etmektedir. Bu kitle turizmini oluşturan bireylerin bir şekilde kültür(ler)e yönelik ilgiden yoksun olduğu anlamına gelmez (Wagner, 1977). Aksine kitle turizmi bile önemli ve unutulmuş kültürel unsurlara sahiptir. Başka bir kültürle ilk karşılaşmanın büyük olasılıkla menüdeki bir yemek ya da garsonun dili aracılığıyla gerçekleştiğini unutmamak gerekmektedir.

Turistler, bir sanat eserinden, bir festivalden, müzikal bir performanstan, bir yapıdan veya müzede sergilenen bir objeden duygusal olarak etkilenebilmektedir. Kültürün bu somut ve somut olmayan unsurları, geçmiş ve şimdiki dünyayı yorumlamada tetikleyici bir rol oynamaktadır (Lenzerini, 2011). Ancak turistler, çeşitli başka biçimler ve ortamlar aracılığıyla kültürü ifade eden ve hem geleneği hem de değişimi bünyesinde barındıran yaşayan kültürle de karşılaşmaktadırlar. Farklı bir dil kullanan, farklı yiyecekler yiyen ve farklı şekillerde davranan kişiler arasında olmak turizmin özünü oluşturmaktadır. Doğrudan farklı yaşam tarzlarını deneyimlemek, turizmin ötesine uzanan değerli bir eğitim işlevine sahip olabilmektedir ve iletişim/sanal gerçeklik teknolojilerindeki gelişmelere rağmen temel insan teması, karşılaşma ve değişim dışında taklit edilmesi zordur. Çoğu çatışmanın, kültürel yanlış anlamamanın, hatalı iletişimin, kültürlerin nasıl ve neden farklı olduğuna dair temel bilgi eksikliğinin bir ürünü olan günümüz dünyasında, çok çeşitli kültürlerle en sıradan yollarla maruz kalmak ve bunları deneyimlemek esastır (Robinson ve Picard, 2006).

1.4.1. Turizmin Kültürel Miras Üzerindeki Etkileri

Günümüzde insanları ve geçmişleri anlamada etkili bir araç konumunda olan turizmin kültür üzerindeki olumsuz etkilerinin olumlu faydalarından daha ağır basıp basmadığı yaygın bir tartışma konusudur (Shahzalal, 2016). Dolayısıyla, turizm ve kültür arasındaki karşılıklı ilişkiler, son yıllarda akademinin ilgisini çekmiş ve haklı olarak bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde politikalar için bir odak noktası haline gelmiştir. Politika ve planlama

açısından kültürel miras kaynaklarını ve ilgili doğal ortamları, planlanmamış ve koordine edilmemiş turizm gelişiminin aşırılıklarından korumak için birçok şey yapılmış (Robinson ve Boniface, 1999), turizmin istenmeyen sonuçlarını hafifletmeye çalışmak (Forsyth, 1997) üzerine odaklanılmıştır. Bununla birlikte, kültürün karmaşıklıkları konusundaki anlayış geliştikçe ve küreselleşme bağlamında değişimin hızı ve kapsamı arttıkça, yeni zorluklar ortaya çıkmış ve bu yeni sorunları ele almak için yeni çözümlere ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır.

Turizm bir yandan, özellikle temel altyapının (enerji, yollar, pistler, su temini vb.) sağlanmasında ve hem turistleri hem de turizm planlamacılarını çekmek için güçlü ulusal görüntülerin geliştirilmesinde kamu sektöründen büyük ölçüde etkilenmektedir. Öte yandan, turizm sektörü genellikle çok sayıda parçalanmış küçük ve orta ölçekli, özel sektöre ait işletmelerden oluşmaktadır ve bunları koordine etmek ve yasallaştırmak zor olabilmektedir. Bu bağlamda, turizmin en büyük paradoksu, bu kadar çok fayda sağlama kapasitesine odaklanırken aynı zamanda baskı ve problemler yaratmasıdır. Bu, dünyanın tüm bölgelerinde ve turizmden etkilenen topluluklarda sürekli bir gerilim kaynağı olarak kendini göstermektedir. Bu gerilimi ele almanın başlangıç noktası, turizmin değişen doğasına ve kapsamına odaklanarak, kültürel çeşitliliğin ve kültürel miras kaynaklarının korunması ve sürdürülebilir gelişimiyle ilgili ortaya çıkardığı sorunları daha iyi anlamaya çalışmaktır. İlgili konular genellikle karmaşık ve hassastır özellikle değer ve anlamlarını değerlendirmesinin sorunlu olduğu ve sıklıkla tartışıldığı kültürün yönleriyle uğraşmak gerekmektedir (Said, 1978; Clifford, 1987; Cohen, 1993). Çünkü turizm, turistlerin yeni ve farklı kültürlerle karşılaştıkları bir dizi kişisel ve samimi deneyimleri etrafında inşa edilmiştir (Cohen, 2004). Kültürel ürünler, potansiyel turistin kültürel geçmişinden etkilenen çağrışımlar ve anlamlar üretmektedir. Bu anlamda, turistler kültüre değersiz bir biçim veya süreç olarak rastlamazlar (Therkelsen, 2003). Daha ziyade, formüle edilmiş turizm ürünleriyle ve normatif sosyalleşme süreçleriyle elde edilen belirli resmi/gayri resmi bilgi rejimleriyle ilişkili olarak sosyal alanlarda ve zamanlarda kültür(ler)in kodunu çözerler (Hennig, 1997). Kültür, en geniş anlamıyla, tedarikte bol miktarda bulunan (tartışmalı olarak sonsuz) ve oldukça hareketli bir dizi maddi ve sembolik kaynak sağlayarak uluslararası turizmin temelinde yer almaktadır. Ayrıca turizmin büyümesini kolaylaştırırken, çeşitli toplulukların ve toplum kesimlerinin turizm gelişim sürecine katılmasına da imkan vermektedir.

Kültürel miras kaynakları genellikle yönetim ve koruma gerektiren, yenilenemeyen ve yeri doldurulamaz kaynaklardan oluşmaktadır (Shackley, 1998; du Cros, 2001; Timothy, 2011). Kültürel miras varlıkları için hem bir fırsat hem de tehdit olarak görülen turizmin, bu

varlıkların korunması ve uzun vadeli yönetimi için geniş kapsamlı etkileri olabileceği, gelişmiş dünyadaki çoğu insan tarafından öngörülmektedir (Pearce vd., 1996; Hollingshead, 1999). Ekonomik kalkınmanın faydalarının, bu tür bir kalkınmanın sahip olabileceği herhangi bir olumsuz maliyetten daha fazla olduğunu kabul etme tutumu artık dar görüşlü bir bakış açısı olarak değerlendirilirken, turizme yönelik daha dengeli bir yaklaşım savunulmakta ve hem ev sahibi topluluklar hem de kültürleri üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri kabul edilmektedir. Bu nedenle açık görüşlü uzun vadeli bir planlama ve yönetim yaklaşımıyla, olumsuz etkileri öngörmek ve bunları en aza indirmek ya da azaltacak programlar geliştirmek gerekmektedir.

Genel olarak, turizm sektörünün ve özellikle ziyaretçi sayısını en üst düzeye çıkarmakla ilgilenen destinasyon pazarlamacılarının, teşvik ettikleri turizm faaliyetlerinin kültürel varlıklar üzerindeki etkileri hakkında çok az bilgiye sahip oldukları veya bu konuya çok az ilgi duydukları kabul edilmektedir. Turizm çıkarlarının, kültürel miras varlıklarının, ürün olarak kullanım değerlerinin üzerinde meşru içsel değerlere sahip olduğunu ve bu değerlerin turistlerin ötesinde diğer kullanıcılar için anlamlı olduğunu kabul etmemesi onu çekici kılan şeyin özüne zarar vermektedir. Ayrıca, turizm endüstrisinin varlıkların içsel değerlerini açıklamadaki başarısızlığı, sağlanan deneyimi kalitesinden uzaklaştırmaktadır.

Kültürel miras alanları genellikle topluluklar tarafından turizm potansiyeli dışındaki özellikleri ve anlamları aracılığıyla belirlenmektedirler (Belland ve Boss, 1994; Jamieson, 1994) ve her birinin turizm potansiyeline sahip olduğu düşüncesi bir hatadır. Yerel olarak önemli ya da alışılmadık varlıklar olabilirler ancak bir varlığın listelenmiş olması turistler için de cazip olacağı anlamına gelmez. Bir varlığın algılanan turizm değerinde aşırılığa gitmek gerçekleşmemiş tahmini turist kullanımını karşılamak için değerli kaynakların, altyapı ve hizmetler geliştirmek amacıyla boşa harcanmasına neden olabilmektedir. Turizmin gelişiminde ekonomik bir varlık olarak kültürel mirasa çok fazla önem verilmesi kültürel mirasın sosyal ve kültürel değerlerini değersizleştirmekte, yerel halkın turizmin olumsuz değişimlerine karşı tepkisini çekmektedir (Haley vd., 2005: 5).

Yerel halkın yerini alan ve aşırı kalabalığa neden olan bir turist kullanımı çevre kirliliği, gürültü ve park sorunlarını beraberinde getirirken su ve yakıt gibi paylaşılan kaynakların tüketimini de artırmaktadır. Bu bağlamda özellikle olgun destinasyonlar veya gelişmiş dünyadaki koruma yönetimleri, kültürel miras yönetimini baskın paydaş olarak savunmaya ve bunu yaparken ziyaretçi sayısını azaltmaya veya sınırlamaya çalışmaktadır. Turistler, destinasyondaki yerel geleneklere ve topluluklara karşı nezaket veya hassasiyet gösterme gibi ziyaretçi görgü kurallarının gerekliliğinin farkında değillerse veya görmezden

gelmeyi seçerlerse olumsuz bir etkileşim yaratabilirler ve yerel topluluklarla çatışma yaşayabilirler. Turizmin sosyo-kültürel etkileriyle uzun süre karşı karşıya kalan yerel halk konukseverlikten uzaklaşarak turizme karşı olumsuz bir yaklaşım geliştirebilmektedir (Brunt ve Courtney, 1999: 493-510). Plansız turizm altyapısının olduğu bölgelerde yaşanan turizm gelişimiyle kültürel ve sosyal alan etkilenmekte, turist beklentilerini karşılayabilmek amacıyla yapıları çevrenin görsel çekiciliğini artırma girişimleri bölgenin geleneksel dokusunu değiştirebilmekte, peyzaj değişikliği ve ekosistem bozulmasını tetiklemekte (Felsenstein ve Fleischer, 2003: 386) ya da çok ileri bir düzeyde kayıplara neden olabilmektedir.

Elde edilen turizm gelirlerinde sınırlı sayıda paydaşın fayda sağlaması ve egemenlik kurması toplum içinde bölünme ve hoşnutsuzluklar yaratabilmektedir. Ayrıca, turistlerin ihtiyaçları doğrultusunda yön alan ev sahibi toplum temel ekonomik faaliyetlerinden uzaklaşarak turizm sektöründeki istihdam olanaklarına yoğunlaşabilmektedir (Chambers, 1997: 95). Toplumun, diğer endüstriler pahasına turizme bağımlı hale gelmesi güvensizliğe ve geleneksel faaliyetlerin kaybına yol açmaktadır. Topluluklar ve gelenek sahipleri telif hakkı ya da özel koruyucu yasalar kapsamında korunmayan el sanatları, motifler, müzikler vb. kültürel varlıklarının üzerindeki kontrollerini kaybedebilmektedir.

Eğlence için tasarlanmış sahte bir tarih (Hewison, 1987: 144) olarak geçmişin sığ öykünmelerini yaratan (Jameson, 1984) kültürel miras, geçmişin artan çağdaş kullanımıyla derinden ilişkilidir. Walsh'e (1992) göre geçmiş, kültürel mirasın merkezinde sömürülebilir sığ yüzeylerin rezervuarına dönüştürüldüğünde metalaşmanın artmasına neden olmakta, insanları kendi mirasından uzaklaştırmakta ve aralarındaki bağı zayıflatmaktadır. Bu nedenle, kültürel miras endüstrisi sadece sözde ürünleri ortaya çıkarmasıyla değil, aynı zamanda içsel anlamların çarpıtılmasına da alan yaratmaktadır. Yeniden yaratılmış ve yorumlanmış geçmişin popülaritesinin artması, somut ve somut olmayan kültürel mirasın turizm bağlamında sunulması ve temsil edilmesi üzerinde derin bir etkiye sahiptir. Ancak, geçmişin metalaştırılmış tasviri sadece romantik bir kurgudur (Merriman, 2000: 3). Turistler için değiştirilen gelenekler, yerel etkinlikler ve festivaller yerel halk için anlamlarını ve önemlerini kaybetme riski altındadır. Diğer yandan, Samuel'e (1994) göre sektörün büyümesinde yaşanan gelişmeler şüphesiz ki, kültürel mirasın kapsamının genişlemesine ve çekiciliğinin artmasına katkıda bulunmuştur. Metalaşma süreci, kültürel miras olanaklarının ve potansiyellerinin farklı izleyiciler için bir arada bulunabileceği yeni bir ortamın yaratılmasına ve üretilmesine yol açmıştır. Bununla birlikte, Ashworth (2012), kültürel mirasın sabit arzda, sınırlı, yenilenemeyen ya da kopyalanamayan özellikte olduğu yönündeki popüler varsayımı eleştirmektedir. Turizm bağlamındaki kültürel miras, genellikle turistlerin talebi

doğrultusunda yaratılan ve konumlandırılan çok çeşitli olanaklar ve potansiyeller sunmaktadır. Ashworth'e (2012: 283) göre kültürel miras, istenildiği şekilde yapılan, talep kaynaklı bir çağdaş kullanım kümesi olduğundan, oluşturulan kaynaklar, insanın yaratıcılığının hayal gücünün sınırları dışında bir sınırlamaya sahip değildir. Her yerde bulunan ve talebe göre yaratılabilen kaynak bağlamında kaynak kıtlığı ya da kaynak yetersizliği söz konusu olamaz.

Yerel düzeyde, ulusal tarihteki (hayal edilen) gururu teşvik etmek ya da belirli ideolojilerin erdemlerini vurgulamak için yaygın bir şekilde kullanılan kültürel miras varlıkları aynı zamanda uluslar üstü alanda da yerel bölgelerin, ülkelerin ve hatta kıtaların ikonik belirteçleri olarak pazarlanmaktadır (Salazar, 2010: 130). Turizm potansiyeline sahip kültürel miras varlıkları yerel topluluğunun ötesinde bilinmek, tüketilebilecek deneyimler sağlamak, ilgi çekici ve benzersiz olmak gibi birçok ortak özelliği paylaşmaktadır. Bu nedenle kültürel varlıkların uygun şekilde sunulması, genel olarak turistlerin, kültürel miras varlıklarının korunması ve muhafaza edilmesi ihtiyacını anlamasına yardımcı olabilmektedir. Turizmden elde edilen gelirler yerel altyapının iyileştirilmesine ve yoğun turist çeken varlıkların sürdürülebilirliği açısından kültürel miras varlıklarının belgelendirilmesine, yönetilmesine ve planlanmasına yönlendirilebilmektedir. Ayrıca, geleneksel kültürler turizm aracılığıyla yeniden canlanabilir ve turistlerle olan kültürel alışveriş, çok kültürlü toplumlarda kültürel farklılıklara daha fazla tolerans getirebilmektedir. Bunların yanı sıra turizm, daha girişimci ve kendine güvenen yerel ekonomileri geliştirmek için fırsatlar ortaya çıkarabilmektedir.

Ancak turizmi birleşik bir ekonomik sektör veya insanların tatildeyken davranışları için her şeyi kapsayan bir terim olarak görmek hem zor hem de akıllıca değildir (Bruner, 2004). Dahası, turizmin kapsamı ve etkisi bakımından küresel olduğunu söylemek dünya nüfusunun önemli bir çoğunluğunun turist olarak turizme katılmadığı gerçeğini dikkate almamaktır. Ayrıca, turizmin yararlarındaki esaslı dengesizliğin gelişmekte olan dünya üzerinde gelişmeyi yakalayanların avantajına olduğu gerçeğini de yansıtmamaktadır. Eğlence ve dinlenme amacıyla gerçekleştirilen, konaklama sektörüyle ilgili bir eylem olmasının yanı sıra, iş, kongre, spor ve yeni kültürleri keşfetme gibi farklı deneyimler yelpazesinden oluşan turizmin bir sistem haline getirilmesi aşamasında çeşitli alanları dikkate almak gerekmektedir. Bu nedenle her düzeyde ve her alanda etkili olan turizm planlama süreçlerini oluşturmak kaçınılmazdır. Birçok alan üzerinde doğrudan etkisi gözlemlenebilen ve bölgesel kalkınmanın önceliği olarak kabul gören turizmin etkileri en çok yerel halk tarafından hissedilmektedir. Ekonomik, sosyal ve kültürel olarak farklı düzeylerde ve alanlarda etkisi olan turizm, kültürel

mirasın korunmasında zorlukların yaşanmasına, yerel halkın kendi öz kültürünü kaybetmekle ve yaşam tarzını değiştirmekle karşı karşıya kalmasına neden olabilmektedir. Zamanla kültürel özellikleri yönünden yoksullaşan bir bölge, turizm cazibe merkezi olmaktan uzaklaşarak turizmin olumlu etkilerinden yararlanma hedeflerini gerçekleştiremeyecektir. Bu bağlamda yerel halk üzerindeki olumsuz etkilerin azaltılması, kültürel ve doğal değerlerin korunması ve sürdürülebilirliğin sağlanması turizmin doğru planlanması ve yönetilmesini gerektirmektedir (Zaei ve Zaei, 2013: 12). Dolayısıyla, turizmin olumlu yönlerini beklenen düzeyde tutarak, olumsuz yönlerini olabildiğince en aza indirmeyi hedefleyen bir turizm planlamasının başarılı olabilmesi yerel halk da olmak üzere tüm paydaşların aktif katılımına bağlıdır. Sadece yeni turizm yatırımlarına odaklanarak çevresel maliyetlerin yükseltildiği ve yerel halkın dışarıda bırakıldığı bir plan başarıdan uzaklaşacak bölgenin sosyal, kültürel, ekonomik ve doğal değerlerinde de kayıplar yaşanacaktır. Yerel yönetimlerin ve hükümetlerin yanı sıra kamu ve özel sektör ilişkisi turizm planlamasında ve geliştirilmesinde giderek önem kazanmaktadır (Dredge, 2004: 1). Bu sebeple turizm planlamasından sorumlu kurum ya da kişiler yerel halkı dikkate almalı ve koruma yaklaşımıyla hareket etmelidirler. Ayrıca kültürel ve doğal varlıkların sürdürülebilirliğini sağlamada ve korumada en etkili yaklaşım kültürel varlıkları en yakından tanıyan ve anlamlandıran yerel halkın farkındalık kazanması ve bilgilendirilmesi olarak görülmektedir (Karaca Yılmaz vd., 2017: 87). Gerçekleştirilecek başarılı bir planlama sonraki dönem turizm girişimlerine öncülük edecek ve ortaya çıkabilecek risklerin öngörülmesini sağlayarak belirlenen hedeflere ulaşılmasını sağlayacaktır (Ap, 1992: 665).

Doğal ve kültürel miras varlıklarının korunması ve turizm gelişimi arasında denge kurmanın zor bir süreç olduğunu vurgulayan Dinçer'e (2018) göre bu sürecin koruma lehine sürdürülebilir olarak yönetilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda Dünya Turizm Örgütü, 2017 yılını Kalkınmada Sürdürülebilir Turizm yılı ilan etmiş, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri-2030 belgesini temel alarak Sorumlu Turizm sloganının dünya genelinde yaygınlaştırma çabasına girmiştir. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri-2030'a göre turizm, küresel ekonomik büyümenin itici güçlerinden biridir ve günümüzde dünya genelinde 11 işten 1'i turizm alanıyla ilgilidir. Turizm sektöründeki iyi iş imkanlarına erişen toplum, özellikle gençler ve kadınlar mesleki gelişimden faydalanabilirler (8. Hedef). İstihdam yaratan, yerel kültür ve ürünleri teşvik eden bir turizm için sürdürülebilir kalkınma etkilerini denetlemeye olanak sağlayan araçların geliştirilmesi ve uygulanması gerekmektedir (12. Hedef). Ayrıca mavi ekonomiyi desteklemek için turizm, bütünleşik kıyı alanları yönetiminin bir parçası olmalıdır (14. Hedef).

UNESCO, turizmin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine katkı sağlaması için beş alanda teşvik edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır;

1. Kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomi; yerel halkın dahil edildiği, küçük ölçekli işletmeleri kapsayan bir turizm sektörüyle bu doğrultuda bir ekonomik büyümeyi sağlamak.
2. Sosyal kapsayıcılık, istihdam ve yoksulluğun azaltılması; toplumun tüm kesimlerini kapsayan, yerel halkı istihdam edecek ve yoksulluğu azaltacak politikalara öncelik vermek.
3. Kaynak verimliliği, çevre koruma ve iklim değişikliği; turizmin, kültürel mirası, yaban hayatını ve çevreyi korumak için finansman yaratması, biyolojik çeşitliliğin korunması ve eski haline getirilmesinde bir araç olmak.
4. Kültürel değerler, çeşitlilik ve kültürel miras; turizmin geleneksel faaliyetleri ve toplum geleneklerini canlandırmada dönüştürücü olması ve toplulukları güçlendirmesi.
5. Karşılıklı anlayış, barış ve güvenlik konusu ise turizmin önkoşuludur.

İKİNCİ BÖLÜM

KORUMA VE YÖNETİM ODAĞINDA KÜLTÜREL MİRAS

*Geçmişin muazzam ve yıkıcı gücü ile
geleceğin yaratıcılığı insan ve toplumlar için her
zaman ilham kaynağı olmuştur.*

-Mumford, 1938.

2.1. Koruma Düşüncesinin Gelişimi ve Kuramsal Temeli

Tarihle ilişki kurma biçimi olarak korumacılık, insanın çevresini kendi zamanının ihtiyaç ve talepleri doğrultusunda yönetmeye yönelik güdüsüyle temellenmektedir. Dolayısıyla fiziksel varoluş kavramının idrak edilmesi beraberinde korumayı getirirken kültürel varlıklar/anıtlar zamanla nesiller arasında bir bağ ve süreklilik sağlamıştır. İlkel toplumlardan günümüze koruma eylemi politik, dinsel, estetik ve sanatsal olmak üzere farklı yönelimler odağında gerçekleştirilmiştir. Korumanın ilham kaynağı ne olursa olsun sosyal bir meseledir ve kendisine yön veren nedenlerin çeşitliliğinden kaynaklanan karmaşık bir yapıya sahiptir. Günümüzde var olan koruma anlayışı, bağımsız ve uluslararası işbirliğini teşvik eden bir çalışma alanı olarak kabul edilecek kadar gelişmiş bir düzeye ulaşmıştır. Ancak, geçmişte de uygarlıkların dini, işlevsel ya da estetik vb. birçok farklı kaygıyla tarihi anıtların korunmasına yönelik bir anlayışa sahip olduklarını kanıtlayan örnekler mevcuttur (Tekeli, 2009; Erder, 2018).

2.1.1. Korumada Antik Çağ Dönemi

2.1.1.1. Mısır ve Mezopotamya

Mısır uygarlığının mimari tasarımı, dekoratif eğilimlerde ve yerleşim düzenlerinde izlenebilen koruma yaklaşımı M.Ö. 3. binyıldan itibaren alınan kayıtlarla ispatlanabilmektedir. Örneğin, Yukarı Mısır'da, M.Ö. 2000 civarında Amenemhat'ın piramidinin kalıntıları içinde kalan köy, dönemin diğer köy yerleşimlerine göre aşırı düzeyde bir koruma yaklaşımıyla inşa edilmiştir (Mace, 1921: 11). Mısırlılar, dini yapıları ve bu yapıların üzerinde kalan alanları kutsal olarak kabul etmişler ve aynı zamanda yapıları çevresiyle birlikte değerlendirme yaklaşımını izleyerek koruma altına alma konusunda öncü olmuşlardır (Hiorns, 1962: 14-15).

Mezopotamya'da da çevresel düzene önem verildiği ve dönemin hükümdarlarının bu konuya ilgi gösterdiği gözlemlenebilmektedir. Bu doğrultuda, cadde tasarımlarını estetik kaygılarla temellenen önlemlerle gerçekleştirmişlerdir. Öyle ki M.Ö. 7. yüzyılda Sanherib,

Ninova'nın Kraliyet Yolu'nun görüntüsünü kim bozmaya cüret ederse o kişiyi kendi evinin çatısından asmakla tehdit etmiştir (Luckenbill, 1927: 195). Bununla birlikte Mezopotamya'da dini bağlamda da olsa bir tarih kavramının bulunduğu bir örneği olarak son Babil Kralı Nabonidus'un (M.Ö. 555-538) 45 yıl önce Nabukadnezar tarafından restore edilen Sippar'daki Güneş Tanrısı Tapınağı'nı tekrar inşa ettirmesi (Frankfort, 1963: 106) gösterilebilir.

2.1.1.2. Ege Uygarlığı

M.Ö. 1. binyıldan önce Ege'de konumlanan yerleşimlerde de din ve siyasi güç üzerinde tek bir kişinin egemenliği (Badawy, 1966: 209-210), tapınak ve saraylara yönelik teokratik bir bakış açısı (Sjoberg, 1965: 58) olmak üzere Mezopotamya'dakine benzer bir anlayış görmek mümkündür (Lawrence, 1957: 34). Deprem bölgesinde bulunan Knossos'ta her bir yeniden inşa edilme sürecinde sarayın mevcut düzenine sadık kalınmıştır. Arkeolojik kazılardan elde edilen veriler erken dönem küçük tapınakların dikkatle korunduğunu ve sarayın temel seviyesinde bulunanların da sonraki dönem inşaat faaliyetleri kapsamında tekrar inşa edildiğini (Lawrence, 1957: 34-39) göstermektedir.

Ünlü şahıslar adına inşa edilen anıtlarla birlikte atalarının inşa ettiği anıtlara duydukları saygının yanı sıra bunların restorasyonuna yönelik hissettikleri kaygı Helen uygarlığının mimari açıdan gelişimini sağlayan önemli faktörlerdir. M.Ö. 2. yüzyılda Messenialı Damophon, Olympia'da Phidias tarafından yapılmış Zeus heykelinden düşen fildişi parçaları yenileriyle değiştirmiş ve M.Ö. 160'ta Phidias'ın Athena Parthenos heykelinden çalınan altın kaplamalar üzerinde çalışmıştır (Borelli, 1966). Timotheos'un, Apollon Tapınağı'nda yer alan Artemis heykelinin başı üzerinde yaptığı tamir çalışmaları Plinius tarafından (Erder, 1967: 15-16) aktarılırken; Pausanias (1898) Tiryns'ten sürgün edilen Amphytrion'un Thebes'te kullandığı evin bir anıt olarak kabul edildiğinden bahsetmektedir. Ayrıca, Plutarkhos'un aktarımına istinaden, Theseus'un Atinalı diğer delikanlılarla birlikte geri döndüğü otuz kürekli tekne Atinalılar tarafından, Phaleron'lu Demetrios'un (M.Ö. 317-307) zamanına kadar korunmuştur (Clough, 1863).

Bunların beraberinde en çarpıcı husus kamusal yapıların bakımı ve tamirinden sorumlu bir mimarlar grubunun olmasıdır. Örneğin, Milet'te caddelerin ve kamusal yapıların denetimini sağlayan bir mimardan bahsedilmektedir. Ayrıca, M.Ö. 420 yılına ait bir Atina kanunnamesi, şehir yönetimindeki kamusal binaların bakımından ve gerekli görüldüğü durumlarda onarılmasından sorumlu bir mimarla ilgili bilgi vermektedir (Martin'den akt. Erder, 2018: 48). Bu bağlamda, Helen uygarlığında yapıları çevrenin düzenlenmesine yönelik

kaygının resmi anlamda tanındığı ve idari boyutta kalıcı bir yere sahip olduğu söylenebilir (Giedion, 1964: 494-495). Bir anıtın bulunduğu yerden alınıp korunacağı başka bir yere taşınması da bu dönem için yaygın bir uygulamadır. Örneğin, M.Ö. 440-336 yılları arasında inşa edilen Ares Tapınağı Roma İmparatoru Augustus Dönemi'nde (M.Ö. 27-M.S. 14) agoraya transfer edilmiş, inşaatından 400 yıl sonra ise Atina'nın 9 km kuzeyindeki Akharnai'den alınarak çağdaş Hephaistos Tapınağı'nın yanına taşınmıştır (Robinson, 1943: 291-305).

2.1.1.3. Roma İmparatorluğu

Tarih boyunca Roma İmparatorlarının çabası zengin, canlı ve etkileyici şehir merkezleri yaratmak olmuştur. Bu amaçla tarihi belgeleri ve anıtları, satın alma, çalma, yağmalama, yeniden inşa etme ve kopyalama yoluyla da olsa toplamışlar, sergilemişler ve kullanmışlardır. Gücü ve nüfuzu olan Sulla (M.Ö. 107-82) ve Verres (M.Ö. 120-43) gibi yöneticiler, bu değerli ve güzel objeleri sahiplenmeye çalışırken Maiorianus (M.S. 457-461) gibi diğerleri ise bunların korunabilmesi için sıkı kuralların ve cezaların getirilmesini sağlamıştır (Hamlin, 1953).

Yazılı kaynaklar, Romalıların tarihi olaylarla ilgili yerlere yönelik bir bilinci aşamalı bir süreç sonunda geliştirdiklerini göstermektedir (Pollit, 1966). Buna, M.Ö. 146'da Roma Konsülü Lucius Mummius'un askerlerinin, Korinthos'un toplum için manevi değere sahip anıtlarına ve sanat eserlerine yönelik yağmacılığı örnek olarak gösterilebilir. İkinci bir örnek olarak İmparator Tiberius'un, Lysippius tarafından yapılmış olan Apoksyomenos heykelinin aslını bir başkasıyla değiştirerek sarayına taşıttırması verilebilir. Ancak halkın, -tiyatroydayken halk, Apoksyomenos'umuzu bize geri ver diye haykırarak feryat etmiştir- isyanı sonucunda Tiberius, heykeli eski yerine iade etmek zorunda kalmıştır (Erder, 2018: 66).

Romalılar, Baalbek ve Ostia gibi ana şehirlerini, eski düzenlerini değiştirmeyerek ve var olan şehir yapılarına yeni eklentiler yaparak şekillendirmişlerdir (Robertson, 1959). İlerleyen dönemlerde Romalılar, yapıların ve kentsel çevrenin, ortak mülkiyet kavramı dahilinde korunmasına yönelik bir yaklaşım izlemişlerdir. Bu yaklaşımın karşısında gerçekleştirilecek bir uygulamanın cezalandırıldığı, M.S. 44 civarında Herkulaneum'da bir duvar üzerinde sergilenen ve üzerinde resmi emirlerin yazılı olduğu iki levhadan anlaşılmaktadır. Buna göre, bir yapıyı nedensiz amaçlarla yıkan bir kişinin cezası hazineye yapının mevcut değerinin iki katı ödeme yapmak olarak belirlenmiştir (Mumcu, 1969: 54). Romalıların geliştirdikleri bu farkındalığın etkisini çevrelerini korumak için oluşturdukları yasalarda da görmek mümkündür. Hadrianus Dönemi'nde (M.S. 117-138) genişletilerek

oluşturulan Codex de Aedificiis Privatis'e göre bir konutun değerli parçalarını yıkmayı planlayan bir alıcıya satılması yasaktı. Böyle bir durumda satış gerçekleştirilmezdi ve konutu satın almak isteyen kişi alacağı fiyatın iki katı bir ödeme yapmakla cezalandırılırdı. Maorianus ise hükümdarlığı döneminde yaşanan yağmalama olaylarını engelleyebilmek için yeni düzenlemeler getirmiştir. Bu düzenlemelere göre, senatonun sadece tek bir anıtın yıkımı için izin verebilme hakkı vardı. Eğer bir yargıç vandalizm olayına dahil oluyorsa 25É altın ceza ödeyecek, yönetimi altında bulunan herhangi bir çalışan ise herkesin önünde kırbaçlanacak ve elleri kesilecekti (Lanciani, 1898; Mumcu, 1969: 54).

2.1.1.4. Doğu Roma İmparatorluğu

Constantinus'un M.S. 330 yılında başkent ilan ettiği Byzantium'un küçük bir kasabadan döneminin en görkemli ve zengin şehrine dönüşme süreci etkin bir politika sonucu gerçekleşmiştir (Runciman, 1952: 59-60). Hipodromu dekore etmek için İmparatorluğun çeşitli yerlerinden sanat eserleri getirtilmiştir. Hipodromdaki sanatsal değeri yüksek eserlerin arasında Lysimakhos'un bronz Herakles'i, bronz bir domuz heykeli, Castor ve Pollux ile Athena heykelleri, Sisamlı Hera, Aphrodite'ye bir elma sunan Paris ve -daha sonra Venedik'teki San Marco Bazilikası'na ait portalın üstüne yerleştirilecek olan- altın yaldızlı dört at bulunmaktaydı (Maclagan, 1968). Ayrıca, Mısır-Karnak'ta bulunan ve III. Tutmosis anısına ithaf edilmiş olan dikilitaşın, 390 yılında Theodosius (aynı zamanda kendisi Phidias'ın Zeus heykelini Olympia'dan getirtmiştir) tarafından hipodroma taşınması sağlanmıştır. Constantinus tarafından Hristiyanlığın kabul edilmesi ve ardından Theodosius tarafından devletin resmi dini haline gelmesiyle birlikte büyük bir değişim yaşanmıştır. Bu değişimlerin en önemlisi, önceleri kent surları dışına inşa edilen kiliseler, Theodosius'un M.S. 437 tarihinde tapınakları kapatma emrini vermesiyle, surların içine inşa edilmeye başlanmış ve Hephaistos, Erekteion ve Partenon gibi belli tapınakların kiliseye dönüştürülmesine izin verilmiştir (Barrow, 1964).

Uygarlığın Barbar Şampiyonu olarak adlandırılan Theodericus ise yapıları çevreleriyle birlikte algılayan, onları sergilenmesi gereken eserler gibi değil, çalışan işlevsel varlıklar olarak gören bir yaklaşımla (Bannister, 1966) şehirlerin güzelleştirilmesini ve anıtların korunmasını sağlamıştır (Hodgkin, 1891). Vezüv yanardağının patlamasından etkilenen Napoli ve Nola şehirlerinin restorasyonu için çalışmış, Arles'in ve Kutana'nın savunma yapılarını yeniden ayağa kaldırmış ve Ravenna'ya mermer blokların ve kolonların taşınmasını gerçekleştirmiştir. M.S. 500 yılı dolaylarında Theodericus, Heykelleri Koruma İdaresi'ni (Curator Statuarum) yeniden hayata geçirmiştir (Lanciani, 1899). Roma halkı tarafından

seçilen bir yargıcın elinde bulunan bu idarenin görevi kamu yapılarını, parkları ve caddeleri süsleyen heykeller ile terkedilen yapıların yağmalanmasını önlemek ve heykellerin söndürülmemiş kireç imalatçılarının eline düşmesini engellemektir (Hodgkin, 1886). Theodericus'un mimarlarına verdiği talimatlar korumaya yönelik felsefesini göstermektedir: "...Gelecek kuşaklara, insanlığa, onları hayranlık içinde bırakacak anıtlar bırakmak, şerefli ve her insanın en güçlü arzularına yaraşır bir hizmettir" (Bannister, 1966).

2.2. Korumada Ortaçağ Dönemi ve Sonrası

Politik istikrarsızlık, ekonomik zayıflık ve Hristiyanlığın ortaya çıkmasıyla gelişen kavramların, Roma Dönemi yaklaşımlarının yerini almaya başladığı bir geçiş dönemi yaşanmıştır. Hristiyanlığın gelişiminin etkisi, tanrılara adanan tapınakların, yeni azizlere atfedilen kiliselere dönüştürülmesinde görülmektedir. Öyle ki M.S. 609 yılında Papa IV. Bonifacius'un emriyle Hadrianus dönemine tarihlenen Pantheon kiliseye dönüştürülmüştür (Scherer, 1955: 119-120). Romalı vatandaşlar, 1143 yılında oluşturdukları senato ile kısa bir süreliğine de olsa şehirlerin Papalık'tan bağımsız olduğunu ilan etmişler ancak sanat eserlerinin başka yerde kullanılmak ya da saklanmak üzere özgün yerlerinden alınması süreci devam etmiştir (Gregorovius, 1967). 1363 yılında yayınlanan bildiriyle tarihi anıtlara yönelik herhangi bir tahribat girişiminde bulunanların para cezası alacağı ifade edilerek (Lavedan'dan akt. Erder, 2018: 98) yıkıcı yaklaşımları durdurmaya yönelik bir adım atılmıştır. 15. yüzyıla gelindiğinde Klasik Dönem mirasının devam ettirilmesi ve tekrar değerlendirilmesi için girişimlerde bulunan öncü isimlerden L. B. Alberti, geçmişin sanatsal mirasıyla bir bağ kurma kaygısı taşımış, bir teori ve uygulama oluşturmaya çalışmıştır (Erder, 2018). Tarihi anıtları koruyan unvanı alan Papa II. Pius ise özel mülk üzerinde bulunsalar bile Roma'da ve onu çevreleyen kırsal bölgelerdeki tarihi yapıların yıkılmasını yasaklamış ve bu karara uymayanları cezalandırmıştır. Ayrıca, Klasik Dönem yazarlarının yeniden ilgi görmeye başladığı, kitabelerin koleksiyonlarının yapıldığı, anıtlar üzerine araştırmaların yürütüldüğü ve sınıflandırmalarının yapıldığı bir dönem olarak 15. yüzyıl antikacılığın ortaya çıkmasına zemin hazırlayan bir dönemdir (Scherer, 1955).

2.2.1. Üslup Birliği Akımı

1789'da yaşanan Fransız Devrimi'nden sonra, koruma hareketi çok farklı bir ulusal form almıştır. Soylulara, krallığa ve kiliseye yönelik tepkisellik, bu kurumların simgesi olan kale, kilise, saray, şato gibi yapıların tahribatına neden olmuştur. 1830'ların ardından Fransa'da Ortaçağ yapılarına tekrar ilgi duyulmaya başlayana kadar anıtlar ve yapılar uzun bir bakımsızlık süreci geçirmiştir. Yönetimdeki değişikliklerin ardından yaşanan gelişmeler,

bireylerin ve özel kuruluşların gerçekleştirdiği girişimler, ulusal tarih araştırmalarından ve tarihi yapıların korunmasından sorumlu kamu kuruluşlarının oluşturulmasını sağlamıştır (Ahunbay, 2009: 8).

Daha sonraki yıllarda mimarlık, şehir planlama ve tarihi çevrenin korunması alanlarında gerçekleşecek gelişmelerin temsilcilerinden biri olarak karşımıza çıkan Eugène Emmanuel Viollet-le-Duc (1814-1879) mimarlık ve restorasyon alanları dışında teorileriyle de dönemin koruma anlayışına yön veren çalışmalarda bulunmuştur. Viollet-le-Duc yeni fikirlerin ortaya çıkması için ihtiyaç duyulabilecek birçok unsurun hazır bulunduğu farklı bir düşünce biçimi olarak, Ortaçağ Dönemi'nin taklit edilmek üzere değil miras olarak ele alınması gerektiğini savunmaktaydı. Ortaçağ Dönemi'ne ait üslup ve tekniklerin en küçük detayına kadar incelenerek uygulanması anlayışını sürdürmüş, uyguladığı bu yöntem aracılığıyla kazandığı bilgi birikimini mimari düşünce üzerinde etkisi olan yazılarına aktararak Romantizm'den Materyalizm'e geçişin öncülerinden biri haline gelmiştir. Viollet-le-Duc nesnellik ve farkındalık aracılığıyla yapıların tek tek parçalarına değil bütününe odaklanma savını geliştirerek belli bir anlayış oluşturmaya çalışmıştır. Viollet-le-Duc'un Fransa'da, George Gilbert'in İngiltere'de öncüsü oldukları bu anlayış bir yapının veya bölümünün sadece görünüş olarak değil aynı zamanda yapısal olarak da hangi döneme aitse o dönemin gerektirdiği üslup anlayışına göre restore edilmesi gerektiğiyle temellendirilen Üslup Birliği Akımını (Stylistic Restoration) ortaya çıkarmıştır (Jokilehto, 2002: 138-139; Ahunbay, 2009: 9; Erder, 2018).

Bu akım uygulandığı Ortaçağ yapılarında tahribatın yaşanmasına neden olmuştur. Yapının ilk tasarımını gerçekleştiren mimarın yaşam süresi içinde tek aşamada tamamlanabilen çok az Ortaçağ yapısı bulunmaktadır. Yüzyılı aşan bir sürede katedrallerin yapımı ancak tamamlanabilmiş; bu süreçte egemen olan sanat akımı değişime uğrayarak yapının sahip olduğu alt ve üst bölümleri, yan kuleleri gibi yapı unsurlarının arasında üslup farklılıklarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bunlarla birlikte, farklı dönemlerde yapılar ve anıtlar o dönemin mimarlarının bakış açısıyla farklı eklentiler almıştır. Dolayısıyla geçerli olan üsluba göre restore etme anlayışıyla beraber yapının/anıtın tek dönem yapısı olarak görünmesini sağlamaya çalışmak tarih boyunca geçirdiği değişimlerin, onarımların ve aldığı eklerin ortadan kaldırılmasına ve tarihi kimliklerinin değişmesine neden olmuştur. Ancak, Viollet-le-Duc varsayımlara dayanarak gerçekleştirilen restorasyonların tehlikeli olacağını, yapının/anıtın geçmişini gösteren belgeleri, dokümanları ve görselleri temel alarak ilerlemenin hataları ortadan kaldıracaklarını savunarak gerçekleştirdiği girişimler restorasyon ve koruma alanına sağladığı en büyük katkılar olarak görülmektedir (Ahunbay, 2009: 12).

2.2.2. Aşırı Restorasyona Tepki Olarak Romantik Akım

18. yüzyılda Ortaçağ mimarlığına ve 19. yüzyılın başlarında hem politik hem de dini kesimlerin çabalarıyla kiliselerin restorasyonlarında gerçekleşen aşırılığı ortaya çıkaran akıma karşı şiddetli bir tepki doğmuştur. Bu tepki özel kurumlar tarafından başlatılmış ve 1854 yılında Londra Eski Eserler Cemiyeti, Ortaçağ yapılarını korumak için gerekli olan maddi kaynakları sağlamak adına girişimler gerçekleştirmiştir (Erder, 2018: 211). Dönemin sanat eleştirmenleri arasında önemli bir yere sahip olan ve özgün sanat eserleri üzerinde taklidi ebedileştirmek için gerçekleştirilen değişikliklerin karşısında duran John Ruskin (1819-1900), stilistik restorasyona karşılık romantik restorasyon anlayışının öncüsü olarak bilinmektedir. Restorasyonu bir yapının tamamen terk edilmesiyle eş değer görmektedir. Bu nedenle bir yapının sahte olanla değiştirilmesi yerine daha dürüst bir şekilde yerle bir edilmesini önermiş ve bu anlayışı daha sonra tüm yapıyı çevreyi içine dahil edecek şekilde genişletmiştir (Bonelli, 1966). Romantik akımın temelini yapının dokunulmazlığı ilkesi oluşturmaktadır. Üslup birliğine ulaşma girişimlerinin karşısında duran bu anlayış zamanla hiçbir şey yapmamayı savunan anti-restorasyon bir akım olarak adlandırılmıştır.

Ruskin'in fikirlerinin savunucusu ve takipçisi olan, ayrıca romantik akımın daha geniş kitlelere yayılmasını sağlayan William Morris de (1834-1896) Rönesans'a karşı tepkiliydi. 1877 yılında Tarihi Yapıları Koruma Cemiyeti'ni kurarak aşırı restorasyona karşı tepkisini ortaya koymuştur. Bununla birlikte, İngiltere'deki sanayileşmeden endişe duyarak politika ve popüler hareketlere dahil olmuş ve fikirlerini yaymak için çaba göstermiştir. Sanayileşmenin, kişilik ve sanat üzerinde alçaltıcı bir etkisi olduğunu savunarak karşısında durmuş, fiziksel çevre ve yaşam biçiminde sürekliliğin sağlanması gerektiği vurgusunu yapmıştır. Hızlı teknik ilerlemenin beraberinde çirkinliği getireceğini düşünen Morris, bundan kaçınmanın bir yolu olarak tarihi anıtların korunması gerekliliğini savunmuştur (Mackail, 1922; Benevolo, 1971).

2.2.3. Tarihi Restorasyon Akımı

19. yüzyılın başlarında, bir yandan yapıların/anıtların korunması ve onarılması için büyük miktarlarda para harcanırken bir yandan bu paranın yapıların dış görünüşüne yansıtılacak şekilde nasıl kullanılacağı eleştirisi ortaya çıkmış, örnekler çoğaldıkça bu konuyla ilgili bilinçli eleştiriler de artmıştır. Luca Beltrami (1854-1933) tartışmaların restorasyona yönelik teknik konular odağında gerçekleşmesine yön vermiş, mevcut yapılara uygulanan yenilikçi katkıları savunmuş ve uygulamıştır. Ayrıca, bir yapının özgün tasarımcısını ve restoratörünü, yaratıcı sanatçılar olarak kabul eden bir varsayımı desteklemiştir. Bu bağlamda, egemen üslup birliği ve pasif romantik akımlarının karşısında yer alan yaklaşımlardan biri

olarak Tarihi Restorasyon Akımı, 1880-1890 yılları arasında, İtalya'da Luca Beltrami öncülüğünde ortaya çıkmıştır. Yaklaşımına göre, anıtların tarihi belgeler ışığında yani arşiv belgeleri, tarih kitapları, pullar ve resimler gibi farklı dokümanlardan elde edilecek somut veriler doğrultusunda restore edilmesi ve restoratörlerin eserler hakkında detaylı araştırmalar yapması gerekmektedir. Ancak nesnel, gerçek verilere odaklanan bu yaklaşımın kabul edilmesi uygun görülse de yapı ve anıtlarla ilgili mevcut belgelerin yeterliliği ve güvenilirliği konusu tartışmalı bir süreç olarak kabul gördüğünden eleştirilmektedir.

2.2.4. Çağdaş Restorasyon Kuramı

İtalyan Camillo Boito (1836-1914) gerçekleştirilen onarım çalışmalarıyla birlikte Fransa'daki Viollet-le-Duc'ün ve İngiltere'deki Ruskin'in yaklaşımlarını değerlendirerek çağdaş korumanın temel ilkelerini ortaya koymayı başarmıştır. Tarihi yapıların, sadece mimari özellikleriyle değerlendirilmesinin karşısında dururken, yapıları/anıtları insan edinimlerinin belgeleri olarak kabul etmekteydi. Bir yapının/anıtın mevcut yapısal durumunu güçlendirmek için bazen yeni eklentilere ihtiyaç olduğunu fakat bunların ayırt edilebilir ve gösteriştan uzak yapılmasını, geçmişte yapılmış bir eklemenin yapının bir parçası olarak düşünülmesi ve gerekli olmadığı sürece bu eklentiye dokunulmaması gerektiğini savunmuştur (Ahunbay, 2009; Erder, 2018).

Boito, 1883 yılında Roma'da gerçekleştirilen 3. Mimarlar ve Mühendisler Toplantısı'nda, daha sonra Restorasyon Kuralları (Carta del Restauro) olarak anılacak olan ilkeleri oluşturan fikirlerini ortaya koyarak savunmuştur. Dönemin önde gelen isimlerinden biri olan Gustavo Giovannoni (1873-1947) ise imar planının geliştirilmesine katkıda bulunmuş, birçok komisyonda yer almış, Roma Üniversitesi'nde sanat tarihi, mimarlık, tarihi binaların belgelenmesi ve onarımı üzerine dersler vererek korumada çağdaş yaklaşımların gelişmesine öncülük etmiştir. Giovannoni'ye göre tarihi yapılar/anıtlar üslup birliği kaygısı taşımadan korunmalıdır. Öte yandan en büyük katkısı tarihi şehir merkezleriyle ilgili olmuş, tek tek anıtların aksine çevrenin bir bütün olarak korunması gerektiğini vurgulamıştır. Boito'nun ilkelerini güncelleyen Giovannoni'nin girişimleriyle korumanın genel ilkelerinin oluşturulması ve Restorasyon Kurallarının kabul edilmesi, 1931 yılında Atina'da düzenlenen I. Uluslararası Tarihi Anıtların Korunması ile İlgili Mimar ve Teknisyenleri Konferansı'nda gerçekleşmiştir. Koruma ve modernleşme arasında bir uzlaşma olarak değerlendirilen bu ilkeler Carta del Restauro olarak yasal bir kimlik kazanarak diğer uluslararası tarihi koruma belgelerinin temel rehberi haline gelmiştir (Ahunbay, 2009; Erder, 2018).

Tablo 2.1 Çağdaş Korumanın Temel İlkeleri

Boito İlkeleri-1883/Roma	Carta Del Restauro-1931/Atina
• Özgün ve yeni arasında stil farkı. • Ayırt edilebilir malzeme kullanımı. • Süslemenin yeniden üretiminden kaçınma. • Yapı yakınında yer alan ve günümüze gelmiş özgün unsurların sergilenmesi. • Kullanılan her yeni ögenin üzerine onarım tarihinin basılması. • Onarım çalışmasını betimleyen bir kitabenin yerleştirilmesi. • Onarımın farklı safhalarını gösteren ve yapıda saklanacak ya da yayınlanacak bir belgenin oluşturulması. • Gerçekleştirilen çalışmanın göze çarpar nitelikte olması.	• Sürekli bakım ve sağlamlaştırma çabalarına önem verilmesi. • Sanatsal nedenler veya mimari bütünlük sağlama kaygısından kaynaklanan restorasyon sorunları tarihi ilke ve ölçütlerle sıkı sıkıya bağlıdır. • Artık kullanılmayan anıtlarda, her tür bütünlemeden kaçınılması. • Yaşayan anıtlara, özgün işlevinden çok uzak olmayan yeni kullanım verilmesi. • Hangi döneme ait olursa olsun, sanat değeri ve tarihi anısı olan tüm öğelerin korunması. • Anıta ve geçirdiği dönemlere olduğu kadar çevresine de saygılı olunması. • Yeniden kullanım nedeniyle ekler yapılması gerekirse, uyulması gereken temel koşul yeni öğelerin en azda tutulması. • Ekler kesin ve açık olmalı, özgünden farklı malzeme kullanılarak veya bezemesiz bir çerçeveye sınırlandırılarak ya da damga veya yazıtlarla belirtilmesi. • Bir anıtın taşıyıcı sistemini güçlendirmek veya kütlelerini bütünlük için çağdaş tekniklerin kullanılması. • Yerinde bırakılacak olan sanat eserlerinin korunması çabalarını kapsayan kurtarma çalışmasının sistemli bir şekilde gerçekleştirilmesi. • Çalışmalar sırasında bir günlük tutulması, çizim ve fotoğraflarla belgeleme yapılması.

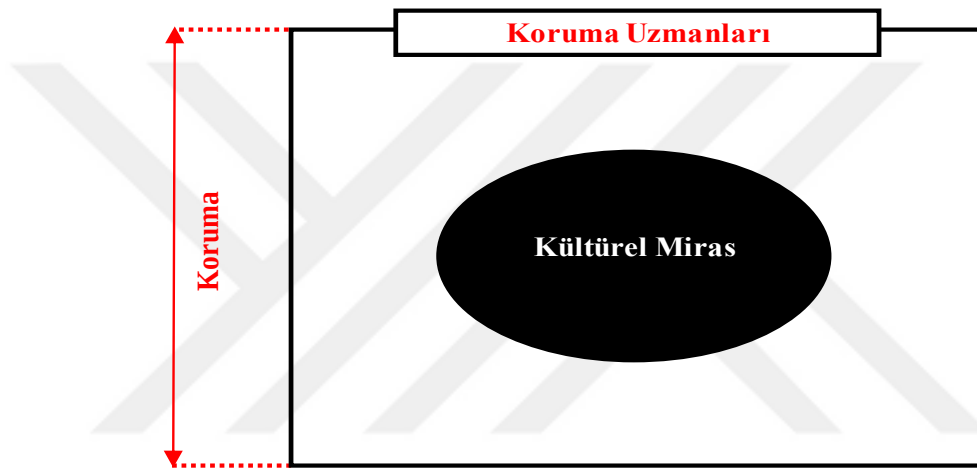
Kaynak: Kuban, 1962; Ahunbay, 2009; Erder, 2018.

Modern koruma politikasını teşvik eden Carta del Restauro'nun (1931), ilan edilmesine kadar olan süreçte egemen olan koruma anlayışı yapının/anıtın korunmasını sağlamak amacıyla yapısal yönüyle ilgilenen ve ancak asgari müdahalelere izin veren yapı temelli (material-based) bir yaklaşıma dayanmaktadır.

2.2.5. Yapı Temelli Yaklaşım (Material-Based Approach)

Uzman odaklı bir yaklaşım olan yapı temelli yaklaşımda yapının/anıtın tanımlanması ve korunmasına ilişkin sorumluluk siyasi yetkililer ve özellikle koruma uzmanları tarafından yönetilen, çoğunlukla statüsü tanımlanmış koruma makamlarının himayesindedir (UNESCO 1988; 1992; 1994c). Smith'e (2006) göre yaklaşım, yetkili kültürel miras söylemidir ve toplum dikkate alınmamaktadır. Yapının/anıtın önemi arkeolojik, tarihi ve estetik terimlerle tanımlanırken korunmasını sağlamak için yerel halk tarafından kullanımı koruma uzmanları

doğrultusunda önemli ölçüde sınırlandırılmaktadır. Ayrıca, koruma kesinlikle modern, bilimsel temelli koruma ilke ve uygulamalarına atıfta bulunularak gerçekleştirilmektedir. Koruma, fiziksel ve maddi yapısına göre değişim gösterse de yapıya/anıta çok az müdahale yapılmasına izin vermektedir. Böylece, yapı/anıt yenilenemez bir kaynak olarak görülmektedir. Korumanın amacı, geçmişe ait olduğu düşünülen yapının/anıtın, günümüzde zararlı olarak kabul edilen insan uygulamalarından korumak ve gelecek nesillere aktarmaktır. Bu şekilde yapılar/anıtlar ve insanlar arasında ve geçmiş ile bugün arasında bir süreksizlik yaratılmaktadır. Yapının/anıtın sömürülmesine dayanan daha geniş bir alanın geliştirilmesi, yalnızca korumada yetkili olanların çıkarlarına uygun olarak gerçekleştirilmektedir.

Şekil 2.1 Yapı Temelli Yaklaşım

Kaynak: Poullos, 2014: 19-21.

Yapıların/anıtların dokusunun korunmasında bir dizi başarı yapı temelli yaklaşımla sağlansa da bu yaklaşımın en önemli zayıflığı uzmanlar olarak görülen koruma profesyonellerinin mevcut gücü ile bağlantılıdır. Bu, koruma sürecinin ve sonuçlarının büyük ölçüde uzmanlar ekibini oluşturan belirli kişilere bağlı olduğu anlamına gelmektedir. Yapı temelli yaklaşımın bir başka zayıflığı da uzun vadede her zaman mümkün olmayan devlet desteği ve finansmanına bağımlı olmasıdır. Dahası yaklaşım, yerli/Batılı olmayan toplumların yapıyla/anıtlarla olan ilişkilerini, yönetim sistemlerini ve bakım uygulamalarını kapsamamaktadır. Dolayısıyla, yaklaşımın Batılı olmayan yerlerde uygulanması, toplumların yapıyla/anıtlarla ilişkilerinin kopmasına ve uzun vadede bu alanların zarar görmesine neden olmaktadır. Bu zayıf yönleri nedeniyle günümüzde, yapı temelli yaklaşım güncelliğini yitirmiştir ve koruma uzmanları bu yaklaşımı uygulamayı tercih etmemektedir; yine de, dünyanın çeşitli yerlerinde önde gelen yaklaşım olarak kabul edilmektedir (Poullos, 2014: 19-21).

2.3. Korumada Uluslararasılaşma Dönemi

Koruma sürecinde gerçekleşen bu yaklaşımların devamında, 1933 yılında Atina'da işlevsel kent temasını benimseyen, kentleşme ve kentsel gelişimde planlamanın önemi üzerine odaklanan IV. Uluslararası Modern Mimarlık Kongresi düzenlenmiş ve böylece koruma alanındaki esaslı girişimlerden biri olarak nitelendirilen Atina Tüzüğü oluşturulmuştur. Atina Tüzüğü'nde (1933) yerleşik kültürel miras tanımı kent topluluklarını içermekte ve mimari mirasın manevi, kültürel ve ekonomik değeri vurgulanmaktadır. Tüzük kapsamında; bölgesel ortamında kent ele alınırken, ikamet, dinlenme ve eğlence, iş, ulaşım ve tarihi miras olmak üzere kentin dört işlevi ortaya konularak tartışılmıştır. Tarihi miras içeriğinde önerilen maddeler (65-70) aşağıdaki gibi belirlenmiştir (Atina Tüzüğü, 1933: 5):

65. Tek bina ya da bina grupları halindeki güzel mimari, yıkımdan korunmalıdır.
66. Binaların korunma sebepleri sabık bir kültürü ifade etmeleri ve var olmalarının kamu yararına olması olmalıdır.
67. Ancak bu binaların korunması insanların sağlıksız koşullarda yaşamasını gerektirmemelidir.
68. Eğer bu binaların mevcut konumu gelişimi engelliyorsa, ana akış yollarını değiştirmek ve hatta mevcut merkezi bölgeleri değiştirmek gibi radikal önlemlere başvurulabilir ki bu genellikle imkansız olarak görülen bir şeydir.
69. Tarihi anıtların çevresindeki gecekonduların yıkılması yeni açık alanlar yaratılmasına imkan sunmaktadır.
70. Estetik kaygıyla geçmişteki bina tiplerinin tarihi alanlardaki yeni yapılara uygulanması yıkıcı sonuçlar doğurabilir. Bu alışkanlığın devam ettirilmesine ya da edinilmesine hiçbir şekilde müsamaha gösterilmemelidir.

Ancak, tüm bu olumlu gelişmelerin ardından yaşanan II. Dünya Savaşı (1939-1945) birçok Avrupa kentinde ağır tahribatlara ve yıkımlara neden olmuş, normal yaşama geçiş sürecinde ise yapılı çevrenin tekrar ayağa kaldırılmasına yön verecek ilkeler sorunu ortaya çıkmıştır. Bu dönemde eğitim, bilim ve kültür alanında çalışmalar yaparak evrensel barışın korunmasını sağlamak amacıyla 1946 yılında Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) kurulmuştur. Yeni örgütlenmelerin devamında 1949 yılında 10 Avrupa ülkesi tarafından çalışma alanları insan hakları, sosyal dayanışma, eğitim, kültür, çevre ve bölgesel planlama olmak üzere belirlenen Avrupa Konseyi (Council of Europe) oluşturulmuştur. 1954 yılında UNESCO'nun bünyesinde Lahey'de gerçekleştirilen toplantıda ise Silahlı Bir Çatışma Halinde Kültür Varlıklarını Korunmasına Dair Sözleşme kabul edilmiştir. Bu sözleşmeyle birlikte eski eser/antika kavramı yeni bir boyut kazanarak yerini kültür varlığı kavramına bırakmıştır (Madran ve Özgönül 2005: 81). 1959 yılına gelindiğinde restorasyon uygulamalarına uzman yetiştirmek amacıyla merkezi Roma'da olan Kültür

Varlıklarının Korunması ve Onarımı Çalışmaları Uluslararası Merkezi (ICCROM) hayata geçirilmiştir. Korumanın uygulanmasına ve eğitime yönelik çalışmalar düzenleyen merkez aynı zamanda ülkelere koruma alanında danışmanlık desteği de vermektedir (Madran ve Özgönül, 2005: 119). Yıkıma uğrayan ve hatta tamamen yok edilen kentlerin yeniden düzenlenme süreci koruma alanında yeni bir dönemi başlatmıştır. Savaşın neden olduğu sorunları çözüme ulaştırmak için gerçekleştirilen girişimlerin ardından tarihi yapıların/anıtların korunması konusunda ikinci önemli adım olarak kabul edilen II. Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi, 1964 yılında Venedik'te gerçekleştirilmiş ve 16 maddeden oluşan Venedik Tüzüğü kabul edilmiştir (Ahunbay, 2009: 19). Venedik Tüzüğü (1964) kapsamında; korumada kalıcılığın ve sürekliliğin sağlanması, anıtların toplumsal amaçlarla çağdaş yaşama dahil edilmesi, onarımda geleneksel koruma yöntemlerinin yetersiz kaldığı durumlarda çağdaş tekniklerin kullanılması, çevre düzenlemesi ve anıtın bulunduğu yerle bütünlüğünün sağlanması konularında düzenlemeler getirilmiştir. Ayrıca, Venedik Tüzüğü'nün getirdiği diğer bir önemli yenilik ise tarihi anıt kavramını tekrar tanımlamak olmuştur. Buna göre tanımlar başlığında yer alan tarihi anıt kavramının tanımı şöyledir:

Madde 1- Tarihi anıt kavramı sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsar. Bu kavram yalnız büyük sanat eserlerini değil, ayrıca zamanla kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de kapsar.

Böylece, anıt kavramı tek yapı ölçeğinden çıkarak tarihi dokusu ve çevresiyle bütünleşen, sadece sanat eserlerini değil aynı zamanda kültürel değer kazanmış daha basit eserleri de kapsayan bir yapıya kavuşmuştur. Aynı zamanda, kentsel koruma niteliği kazanan koruma anlayışı, savaşla birlikte tahrip olan tarihi alanların ve kentlerin sahip olduğu tarihi, estetik, sosyal ve kültürel değerlerinin bir bütün halinde korunması ilkesiyle temellendirilmiştir. Orbaşlı'ya (2000) göre kentsel koruma; şehir manzarasının uyumlu hale getirilmesiyle fiziksel alanların verimli kullanımı, dolaşım ve trafiğin canlılığıyla mekansal, kullanıcıları, yerel halkı ve kentsel nüfusu ilgilendirmesiyle sosyal olmak üzere birbiriyle ilişkili üç temel amaç üzerine odaklanmaktadır. Koruma alanında yaşanan bir diğer gelişme, Venedik Tüzüğü'nün kabul edilmesinin ardından mimari mirasın korunmasıyla ilgili kuram, yöntem ve bilimsel tekniklerin geliştirilmesi amacıyla 1965 yılında Varşova'da Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi'nin (ICOMOS) kurulmasıdır. Kültürel mirasın sadece bulunduğu ülkenin değil aynı zamanda tüm insanlığın ortak mirası olduğu yaklaşımının kabul görmeye başlamasıyla, 1972 yılında UNESCO tarafından düzenlenen Dünya Mirası Kongresi'nde

Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi'ni kabul ederek üstün evrensel değer kavramını ilan etmiştir. Böylece, dünya genelinde korunmaya değer anıtlar/yapılar/alanlar, oluşturulan Dünya Miras Listesi'ne dahil edilerek Dünya Miras Fonu'ndan yararlanmaları sağlanmaktadır (Ahunbay, 2009: 134). Dahası, kültürel miras alanlarının yönetim sorumluluğu birincil sorumluluk olarak ülkelerin kendilerine ait olsa da ulusal önemden daha fazlasını gerektirmektedir. Bu yaklaşım, yerleşik ve sosyal çevrede sürekli değişim yönetimi olarak tanımlanmıştır. Bu gelişmelerin ardından Avrupa Konseyi'nin yürüttüğü Avrupa mimari mirasının korunmasına yönelik çalışmalarının sonucunda 1975 yılı Avrupa Mimari Miras Yılı olarak ilan edilmiş ve Avrupa'nın tüm ülke delegelerinin katılım gösterdiği Amsterdam Kongresi'nin ardından Amsterdam Bildirgesi yayınlanmıştır. Bildirgede kentsel ve bölgesel planlamanın hedefleri arasında mimari mirasın toplumla bütünleşmesi gerektiği vurgusu yapılmıştır. Ayrıca, yasal ve yönetsel yönlerinin gözden geçirildiği bütünleşik korumanın yerel yetkililerin sorumluluğunda olduğu kadar yerel halkın katılımının sağlanması da belirtilen hedefler arasında yerini almıştır. Bildirgenin diğer bir toplumsal gerekliliği olarak gençlerin çevre sorunlarında eğitilmesi ve koruma görevlerine katılımlarının sağlanması gösterilmiştir (Ahunbay, 2009).

UNESCO Genel Kurulu'nun 1976 yılında on dokuzuncu toplantısını gerçekleştirdiği Varşova-Nairobi'de çağdaş yaşamla bütünleşen tarihi çevre vurgusu yapan Tarihi Alanların Korunması ve Çağdaş Roller Konusunda Tavsiyeler kararı genel ilkelerine göre tarihi alanlar ve çevreleri yerine konulamaz evrensel mirası oluşturan değerler olarak ele alınması vurgulanmıştır. Topraklarında yer aldıkları devletin, hükümet ve vatandaşları bu mirası koruma ve günümüz sosyal yaşamı ile bütünleştirme göreviyle yükümlüdür. Ayrıca, her tarihi alan ve çevresinin insan faaliyetlerini içeren bir bütün olarak görme yaklaşımı benimsenmiş ve tüm onarım etkinliklerinin bilimsel ilkelere dayanarak yürütülmesi öngörülmüştür.

Dahası, korumaya çağdaş bir yön veren Venedik Tüzüğü ilkelerinin uygulandığı ülkelerde gelişen toplumun dinamik yapısına uyum sağlama ve ihtiyaçlarını karşılama konusunda ortaya çıkan güçlükler beraberinde ülkelerin kendi toplum ve kültür yapısına uyum sağlayacak bölgesel tüzüklerin oluşturulması önerilerini getirmiştir. Önerilerin ardından Avustralya ICOMOS Ulusal Komitesi, 1979 yılında oluşturdukları ve 1981'de kabul ettikleri, tarihi ve kültürel değerlerin devamlılığına vurgu yapan Burra Tüzüğü'nü yayınlamışlardır. Korumanın on ilkesinin belirlendiği tüzük kapsamında alanın sahip olduğu kültürel değerlerde kayıpların yaşanmaması, güvenliğinin sağlanması, onarımların yapılması ve geleceğinin düşünülmesi korumanın temel amaçları olarak belirlenmiştir (ICOMOS Avustralya, 1979).

Endüstrileşmenin kentsel değişimler üzerinde yarattığı etkilere yönelik kaygılar doğrultusunda 1987 yılında Washington'da ICOMOS önderliğinde Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü (Washington Tüzüğü) kabul edilmiş, tarihi kentlerin korunmasıyla ilgili ilkeler, hedefler ve yöntemler tanımlanmıştır. Tarihi bölgelerdeki özel ve kamusal yaşam alanları arasında uyum sağlamayı ve aynı zamanda bu alanlarda mütevazı boyutlarda da olsa var olan ve insanlığın belleğini oluşturan kültürel değerlerin korunması hedeflenmiştir. Ayrıca, tarihi alanlar ve kent arasında uyumlu bir ilişki kurulmasını sağlayacak bir koruma planının oluşturulması ve bu planın tüm toplum tarafından desteklenmesi yönetsel yaklaşım olarak belirlenmiştir (ICOMOS, 1987).

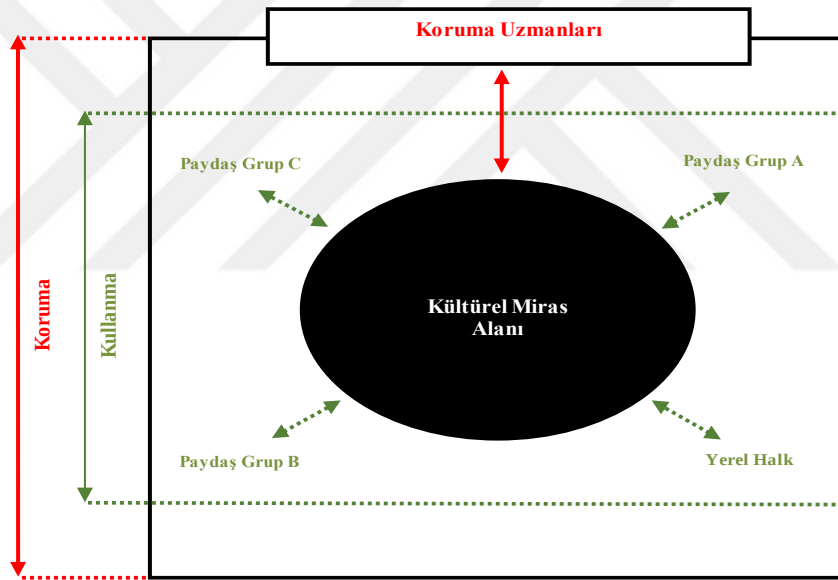
Toplumların kökenleri ve gelişimleri hakkında bilgilenmenin ve onları anlamının, insanlığın kültürel ve sosyal kökenlerini idrak etme açısından önemli olduğunun kabul edildiği bir döneme girilmesiyle arkeolojik miras, korumanın ve uzman gruplarının odağı haline gelmiştir. Bu doğrultuda, 1990 yılında Lozan'da ICOMOS öncülüğünde Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü kabul edilmiştir. Tüzüğe göre, hassas ve yenilenemeyen bir kültürel kaynak olarak arkeolojik mirasın korunması uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel düzeydeki planlama politikalarıyla bütünleştirilmelidir. Halkın etkin katılımının sağlanması koruma politikalarının bir parçası olmalı, özellikle yerel halkın kültürel mirası söz konusu olduğunda karar verme süreçlerinde katılım esas tutulmalıdır. Ayrıca yerel halka bilgi verilmesi bütünsel korumanın içeriğine dahil edilmelidir. Bütün insanlığın ortak mirası olarak kabul edilen arkeolojik mirasın yönetiminde uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi gerekmektedir (ICOMOS, 1990).

Korumanın uluslararasılaşma sürecinde ortaya çıkan kültürel değer kavramı özellikle koruma alanında mirasın yorumlanması aşamasında önemli bir rol oynamış ve 1980'lerden bu yana, süreç sonrası arkeoloji alanındaki gelişmeler kapsamında değer temelli bir yaklaşım geliştirilmiştir.

2.3.1. Değer Temelli Yaklaşım (Value-Based Approach)

Dönemin hakim koruma anlayışı olan değer temelli yaklaşım, çeşitli paydaş/ilgi gruplarından oluşan toplumun kültürel mirasa atfettiği değerlere odaklanmaktadır. Dünya Kültürel Mirası konseptinin gelişmesi ve Batılı olmayan/yerli topluluklara ve kültürlere açılma girişimi değer temelli yaklaşımı örneklemektedir. Yaklaşım bağlamında, paydaş gruplar ve değer kavramları aracılığıyla, yerel halkın korumanın merkezine yerleştirildiği düşünülmektedir. Kültürel mirasa değerler atfeden (öznel) ve tanımlayan yerel halk/paydaş gruplardır; bu nedenle kültürel miras, dışsal ve sosyal bir süreç olarak görülmektedir.

Dolayısıyla, korumanın temel amacı kültürel mirasın kendisinin korunması değil, paydaş gruplar tarafından kendisine verilen değerlerin korunmasıdır. Değer temelli yaklaşım, tüm paydaş gruplarını koruma sürecinin bütününe dahil etmeye çalışır ve paydaşlar arasında kaçınılmaz olarak ortaya çıkan çatışmalara çözüm arayarak, çatışan paydaşların öznelliğini aynı zamanda eşitliğini ve farklı değerleri güvence altına alır (Mason ve Avrami, 2002: 25-22). Paydaş gruplar, müzakere yoluyla ya da daha sıklıkla aktif katılım ve hatta koruma uzmanları yetkilileriyle etkileşimli, ortak bir yönetim planı (resmi/yasal olarak oluşturulmuş) aracılığıyla sürece dahil olurlar. Değer temelli yaklaşımın koruma disiplinine en önemli katkısı yerel halkın koruma sürecine katılımını teşvik etmesidir; en önemli zayıflığı ise koruma profesyonellerinin gücü ile ilgilidir. Koruma uzmanları, koruma sürecinde yapı temelli yaklaşımda olduğu gibi özel güce sahip değildir, ancak özellikle gücü muhafaza etmeye devam ederler.

Şekil 2.2 Değer Temelli Yaklaşım

Kaynak: Poullos, 2014: 23.

Koruma uzmanları, somut kültürel miras unsurlarının korunmasını somut olmayan kültürel mirastan daha fazla desteklemektedir ve dolayısıyla koruma çoğunlukla Batı merkezli görüşleri yansıtmaya devam etmektedir. Bu bağlamda, değer temelli yaklaşım yapı temelli yaklaşımın kavramlarını, henüz önemli ölçüde zorlamadan, genişletmeye çalışmaktadır (Poullos, 2010: 172-175). Özellikle, koruma sürecine dahil olan paydaş grupları çoğu durumda koruma profesyonellerinin yönlendirmesi ve gözetimi altındadır (Demas, 2002: 48-49; Mason ve Avrami, 2002: 16). Bu nedenle, teorik olarak koruma uzmanları paydaş gruplardan biri olarak görülse de, pratikte paydaş gruplarını denetleyen bir yönetim

otoritesidir. Kültürel mirasın yerel halk tarafından kullanımı da, genel olarak kültürel mirasın korunmasına zarar vermediği ölçüde, koruma uzmanları tarafından kabul edilmektedir. Kültürel mirasın doğasına ve değerlerine bağlı olarak yeniden yapılanmaya izin veren çeşitli yaklaşımlar gibi koruma uygulamalarında da daha esnek öneriler benimsenmektedir; ancak fiziksel ve maddi yapı açısından çoğunlukla minimum müdahalelere izin verilmektedir. Böylece, yapı/doku hala yenilenemez bir kaynak olarak korunmaktadır (de la Torre, 2005: 8). Poullos'a (2014: 22) göre korumanın amacı, geçmiş nesillere ait olduğu düşünülen kültürel mirasın, şimdiki insanlardan gelecek nesiller uğruna korunmasıdır. Kültürel mirasın sömürülmesine dayanan kalkınma potansiyelleri koruma profesyonellerinin kontrolü altında onların çıkarlarına hizmet etmek amacıyla oluşturulmaktadır.

2.4. Korumada Küreselleşme Dönemi

Yeni bir dünya düzenin oluşmaya ve küreselleşmenin düşünsel, sosyal ve kültürel alanda birçok etkisinin görülmeye başlandığı 1990'lı yıllarda, tek bir birim haline dönüşme baskısıyla karşı karşıya kalan bir dünyada, kültürel mirasın korunması süreçlerinde özgünlüğün dahil edilmesinin gereklilik olduğu değerlendirilmesi gündeme gelmiştir. Bu kapsamda, koruma alanında özgünlük kavramının en ayrıntılı şekilde ele alındığı Nara Özgünlük Belgesi, 1994 yılında UNESCO, ICCROM ve ICOMOS işbirliğinde Japonya'da bir araya gelen koruma uzmanları tarafından oluşturulmuştur. İnsanlığın ortak kültürel mirasının korunmasında özgünlüğe yüklenen pratik değerin arttırılmasının ön koşulu olarak uluslararası işbirliğine dayanan diyalogun, dünyanın çeşitli bölge ve kültürlerinde süreklilik kazanmasını sağlamak gerektiği gösterilmiştir. Kültürler arasındaki farkların çatışma yarattığı durumlarda, koruma ve restorasyon müdahalelerinde, kültürel çeşitliliğe saygı duyulmasında, kültürel mirası tarihsel varlığına ve anlamına bağlı olarak yorumlamada özgünlük önemli bir işlev yüklenmektedir. Ayrıca, kültürlerle ve kültürel miras çeşitliliğine saygı için de özgünlüğü belirleme çabaları, kültürleri kendi doğası ve ihtiyaçlarına göre analitik süreçler ve araçlar geliştirmeye özendiren yaklaşımlar gerektirmektedir.

Tüm bu gelişmelerin paralelinde ortaya çıkan bir ülkenin/bölgenin/yerin kültürünü ya da kültürel miras varlıklarını derinlemesine anlamaya yönelik seyahat etme isteği (Tighe, 1986) turizmin gelişmesini sağlamıştır. Bu isteği karşılayan bir ürün kategorisi olarak farklı bir temellendirmeye tanınmaya başlayan kültürel miras, insanları seyahat etmeye motive eden temel bir unsur olarak (McIntosh ve Goeldner, 1990; Zeppel, 1992) turizmde kendine bir alan yaratmıştır. Arkeolojik sitler, müzeler, kaleler, saraylar, tarihi binalar, harabeler, sanat, heykel, el sanatları, galeriler, festivaller, etkinlikler, müzik ve dans, halk sanatları,

tiyatro, etnik topluluklar, kiliseler, katedraller gibi insanları ve kültürlerini temsil eden kültürel miras varlıkları (Jamieson; 1994; Richards, 1996a; Goodrich, 1997; Miller, 1997) turizm çekicilikleri olarak ziyaretlerin kapsamına dahil edilmeye başlanmıştır. Kültürel değerlerin sürdürülebilir gelişiminin sağlanması korunan alanın erişilebilir, kullanışlı ve ayrılmaz bir parça olarak yerel halkın günlük yaşamına dahil edilmesiyle mümkün olacaktır. Koruma sürecinde sürdürülebilir yaklaşımın hedeflerinin gerçekleşmesi kamu katılımına ve toplumun dahil olmasına bağlıdır. Dünya, kentleşme ve küreselleşme süreçleriyle hızlı değişimlerle karşı karşıyayken, bu değişimlerin yerel kültürler ve kültürel miras üzerindeki etkilerine ilişkin endişeler artmaktadır. Bu bağlamda, kültürel mirasın korunmasının ana hedefi, mevcut ve gelecekteki çevresel, toplumsal ve ekonomik ihtiyaçların dikkate alınmasıdır. Bu süreç, korumayı toplumlarla bağdaştırarak sürdürülebilir kalkınma düşüncesinin önemini artırmıştır. Sürdürülebilirliğin, koruma yaklaşımında etkili bir boyut olarak gündeme gelmesiyle birlikte kültürel miras, koruma, turizm ve sürdürülebilirlik bağlamını değerlendiren öncü girişimlerden biri olarak 1995 yılında, Sürdürülebilir Turizm Dünya Konferansı'nın ardından Sürdürülebilir Turizm Tüzüğü kabul edilmiştir. Tüzük kapsamında turizmin kültürel miras, doğal çevre, yerel kültürler ve ekonomiler üzerindeki etkileri değerlendirilmiş, doğal, kültürel ve sosyal çevre ile bütünleşen sürdürülebilir bir turizmin gerekliliği üzerinde durulmuştur. Ayrıca, turizmin yerel toplulukların kültürel mirasına, geleneklerine, etkinliklerine ve dinamiklerine olan etkilerinin göz önünde bulundurulması ve sürdürülebilir modellerin uygulanması gerektiği vurgulanmıştır (UNESCO-UNWTO, 1995).

Diğer bir önemli gelişme ise 1996 yılında Sofya'da gerçekleştirilen ICOMOS Genel Kurulu'nda kabul edilen Sualtı Kültür Mirasının Korunması ve Yönetimi Tüzüğü'dür. Kaynak yönetimi dilinde sınırlı ve yenilenemez bir kaynak olarak değerlendirilen sualtı kültür mirasının gelecekte de çevrenin anlaşılmasına katkıda bulunması ve daha uzun bir süre yaşaması için kişisel ve aynı zamanda ortak sorumlulukların alınması gerekmektedir. Sualtı kültür mirasının yerinde (in-situ) korunması ve halkın erişiminin desteklenmesi temel ilkeler kapsamında yer almaktadır (ICOMOS, 1996).

Küreselleşme süreciyle birlikte tüm dünyada yaşanan sosyo-ekonomik değişimler nedeniyle iç denge ve bütünleşme gibi ciddi sorunlarla karşı karşıya kalan geleneksel yapıların korunma altına alınması farkındalığı gelişmiş ve 1999 yılında Meksika'da ICOMOS 12. Genel Kurulu'nda Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü kabul edilmiştir. Toplum kültürünün yansımaları olan sivil mimarlık, kültürün bölgesiyle olan ilişkisini vurgularken aynı zamanda dünyanın kültürel çeşitliliğini göstermesi açısından da değerlidir. Toplumun katılımı, desteği,

sürekli bakım ve kullanımı geleneksel mimarinin başarıyla korunmasını sağlayacaktır. Ayrıca, hükümetlerin ve yetkili kuruluşların tüm toplumların yaşayan geleneklerini sürdürme ve bunları yasal, yönetsel ve maddi imkanlarla koruma altına alarak gelecek nesillere aktarma haklarını tanıması gerekmektedir. Geleneksel yapıların yeni işlevlere uyarlanması ve yeniden kullanılmasında yapının bütünlüğüne, karakterine ve biçimine saygı gösterilmesi uygulama ilkelerinin temelini oluşturmaktadır (ICOMOS, 1999a).

Ancak, küreselleşmenin arttığı bir dönemde kültürel mirasın ve kültürel çeşitliliğin korunması, yorumlanması ve sunulması toplumların mücadele verdiği bir alan haline gelmiştir. Bu bağlamda, turizm ve kültürel miras arasında yaşanan dinamik etkileşimde kötü yönetilen turizm ve turizm kaynaklı yapılaşma, kültürel mirasın özgün yapısını ve bütünlüğünü tehdit edebilmektedir. Turizmin iyi yönetilmesi ve olumsuz etkilerinin kaldırılması aynı zamanda bölge gelişimini desteklemesinin sağlanması amacıyla 1999 yılında Meksika’da ICOMOS tarafından Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü-Kültürel Miras Değeri Taşıyan Alanlarda Turizm Yönetimi- kabul edilmiştir. Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü’nün ilkeleri kültürel alışveriş, sürdürülebilirlik, kültürel miras varlıklarını koruma ve geliştirme, turizm planlaması ve yönetimi, yerel katılım, bölgesel fayda sağlama ve turizm teşvik programları temaları çerçevesinde oluşturulmuştur. İyi yönetilen alanlar aracılığıyla ziyaretçilerin ihtiyaçlarına cevap verirken kültürel miras alanını korumak ve ev sahibi toplumlara saygı duymak için sürdürülebilir bir çerçeve oluşturulmuştur (ICOMOS, 1999b).

2.5. Korumada Çağdaş Yaklaşımlar

Geçtiğimiz yirmi yılda, uluslararası alanda sürdürülebilirlik, kültür turizmi, yaşayan kültürel miras ve tarihi kentsel peyzaj gibi yaklaşımlar oluşturulurken seçicilik, özgünlük, bütünlük gibi kavramlar da yaklaşımların odak noktasında yer almıştır. Bu yaklaşımlar, ulusal düzeylerde benimsenmiş ve koruma projelerinin yasal çerçevesini oluşturan yasalara dönüştürülmüşlerdir. Daha da önemlisi, tüm bu ideolojiler, yapıli kültürel mirası koruma stratejilerinde hala eş zamanlı olarak uygulanmaktadır ve bunlardan birinin seçimi, kültürel varlığın/alanın durumuna göre değişim göstermektedir (Zeayter, Mansour ve Mansour, 2018: 5). Ayrıca, bütünleşik ve tüm girdilerin gözetildiği koruma düşüncesinin gelişimi kültürel miras ve alan yönetimi yaklaşımlarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Bilim ve ekonominin temelini oluşturan küresel süreçler, dünya kültürlerinin katkısıyla ilerleme kazanmıştır. Küreselleşme, düzeni uluslararasılaştırmış ve aynı zamanda kültürel ve doğal mirasın korunmasına yön vermiştir. Böylece, kültürel mirasın korunması sadece uluslararası bir görev olarak değil, disiplinler arası bir alan olarak da kabul edilmiştir.

Ancak bilim ve ekonomi alanlarının küreselleşmesi kültürel düzeyde başarıyla uygulanırken kültürel mirasın korunmasının tüm halkların endişesi haline geldiği söylenebilir. Dünya Mirası Sözleşmesi'nin uygulanması başarılı bir uygulama olduğu kadar sorunlu gelişmelerin de ortaya konduğu bir süreçtir. Öyle ki ilerleyen dönemlerde Dünya Mirası Listesi ile ilgili sorunlar çeşitli düzeylerde tanımlanmıştır. Her şeyden önce, alanların dünyadaki eşitsiz dağılımı eleştirilmiştir; çünkü listeye kaydedilen alanların % 50'si Avrupa'da yer almaktadır (UNESCO, 2007: 36). İkincil olarak, dünya çapındaki koruma düzeyi yetersiz olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Bu yetersizlik, dünya kültürel mirasına dahil olan insanların kapasitelerini geliştirmede hayati öneme sahip olan eğitim ve öğretim ihtiyaçlarının paralelinde ortaya çıkmıştır. Bu nedenle iletişim, bu süreçlerin gelişebileceği temel unsur olarak kabul edilmiştir (Albert, 2013: 11). Bu gerçekliklerin kabul edilmesiyle, UNESCO Dünya Mirası Komitesi, 2002 yılında Budapeşte'de Dünya'nın Küresel Stratejisi başlıklı 26. oturumunda, Budapeşte Deklarasyonu olarak bilinen 4C'yi (Credibility, Conservation, Capacity-building, Communication) oluşturmuştur (UNESCO, 2005: 5-6). 4C, Dünya Mirası Listesi'nin güvenilirliğini güçlendirmeyi, Dünya Mirası varlıklarının etkin bir şekilde korunmasını sağlamayı, etkili kapasite geliştirme önlemlerinin geliştirilmesini teşvik etmeyi ve iletişim yoluyla Dünya Mirası için halkın farkındalığını, katılımını ve desteğini artırmayı hedeflemektedir (Albert, 2013: 11).

Devam eden süreçte, kültürel ve doğal mirasla ilgili oluşturulan uluslararası anlaşmaların, tavsiyelerin ve kararların, somut olmayan kültürel mirasa yönelik yeni hükümlerle birlikte zenginleştirilmesi ve tamamlanması gerektiği yaygın görüş olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Ayrıca, somut olmayan kültürel mirasın korunması konusunda henüz bağlayıcılığı olan herhangi bir metnin bulunmaması sebebiyle 2003 yılında Paris'te gerçekleşen UNESCO 32. Genel Konferansı'nda Somut Olmayan Kültürel Mirasın (SOKÜM) Korunması Sözleşmesi kabul edilmiştir. Küreselleşme ve sosyal değişim süreçleri, toplumlar arasında diyalogu yenilerken, hoşgörüsüzlük olgusunu da ortaya çıkarmakta, korumadaki kaynak yetersizliğinden dolayı somut olmayan kültürel miras bozulma, yok olma gibi ciddi tehditlerle karşı karşıya kalmaktadır. Özellikle, gelecek kuşakların somut olmayan kültürel mirasın önemi ve korunması hakkında daha fazla bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Sözleşmenin 14. Maddesine göre sözleşmeye taraf olan devletler somut olmayan kültürel mirasın tanınmasını, saygı duyulmasını ve geliştirilmesini eğitim, duyarlılık ve mevcut kapasiteyi güçlendirme aracılığıyla sağlamalıdır. Madde 15 ise toplum, grup ve kişilerin katılımını belirtmektedir; toplumların, grupların ve gerekli durumlarda SOKÜM'ü yaratan, sürdüren ve nakleden bireylerin, mümkün olan en geniş biçimde katılımlarını sağlamak ve yönetime etkin olarak dahil etmek her taraf devletin sorumluluğudur (UNESCO, 2003).

Kültürel miras, kalkınmanın kültürel, ekolojik, ekonomik, toplumsal ve siyasal boyutlarının bütünleşmesinde, giderek aynılan bir dünyada mekan duygusunun korunmasında ve kültürler arasında diyalog, demokratik tartışma ve anlayışı geliştiren önemli bir kaynak olarak kabul görmeye başlamıştır. Ancak, kültürel mirasın giderek büyüyen bu önemini karşılayacak yeterliliğe sahip mevcut bir metnin olmadığı düşüncesiyle 2005 yılında Kültürel Mirasın Toplum İçin Değeri Sözleşmesi (Faro Sözleşmesi) oluşturulmuştur. Sözleşmeye göre kültürel miras, öncelikle toplum adına korunmalı, yönetimde koruma uzmanlarının yanı sıra yerel halk da söz sahibi olmalı ve neyin kendileri için kültürel miras değeri taşıdığı konusunda tercihlerini söyleyebilmeli, karar süreçlerine dahil olabilmelidir. Faro Sözleşmesi'yle birlikte kültürel miras ve yerel halk ilişkisinin her alanda ortaya konduğu, sürdürülebilirlik yaklaşımının benimsendiği ve katılımın desteklendiği bir kapsam oluşturulmuştur. Tablo 2.2'de Faro Sözleşmesi'nin içeriği detaylandırılmıştır.

Tablo 2.2 Kültürel Mirasın Toplum için Değeri Sözleşmesi/Faro Sözleşmesi-2005

Amaç	Kültürel mirasa ilişkin hakların, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde tanımlandığı gibi kültürel yaşama katılma hakkının doğasında var olduğunu kabul etmek ve kültürel miras sürdürülebilir kullanımının amacının insan gelişimi ve yaşam kalitesi olduğunu vurgulamaktır.
Tanım	Geçmişten devralınan, insanların, sürekli değişen değer, inanç, bilgi ve geleneklerinin anonim bir ifadesi ve yansıması olarak ayırt ettikleri bir kaynaklar kümesidir.
Hak ve Yükümlülükler	Herkesin kültürel mirastan yararlanma ve zenginleşmesi yönünde katkı sağlama hakkı vardır.
Hukuk ve Politikalar	Kültürel mirasın korunmasını sürdürülebilir kalkınma, kültürel çeşitlilik ve çağdaş yaratıcılık hedeflerini karşılıklı desteklemek konusunda esas etken kılmak.

Kültürel Mirasın Toplum ve İnsan Gelişimine Katkısı

Kültürel Miras ve Diyalog	Çevre, Kültürel Miras ve Yaşam Kalitesi	Kültürel Mirasın Sürdürülebilir Kullanımı	Kültürel Miras ve Ekonomik Faaliyet
Kültürel mirasa ilişkin bilgiyi, karşılıklı anlayış ve güveni artırması yoluyla barış içinde birlikte yaşamayı kolaylaştıran bir kaynak olarak geliştirmek.	Kültürel miras etki değerlendirilmesine başvurarak ve iyileştirme stratejileri uygulayarak ekonomik, siyasi, toplumsal ve kültürel gelişimle arazi kullanımı planlama süreçlerini zenginleştirmek. İnsanların yaşadığı yere dönük ortak bir sorumluluk duygusu uyandırmak ve toplumsal birliği güçlendirmek.	Değişim kararlarının ilgili kültürel değerler hakkında bir anlayış içerdiklerinden emin olarak kültürel mirasın bütünlüğüne olan saygıyı artırmak.	Ekonomik politikalar geliştirirken kültürel mirasın özel karakteri ve menfaatlerini dikkate almak. Bu politikaların, kültürel mirasın bütünlüğüne ve doğasındaki değerlerden ödün vermeden saygı göstermesini sağlamak.

Kültürel Miras İçin Ortak Sorumluluk ve Halkın Katılımı

Kamu Yükümlülüklerinin Düzenlenmesi	Kültürel Miras ve Demokratik Katılıma Erişim	Kültürel Miras ve Bilgi	Kültürel Miras ve Bilgi Toplumu
Yatırımcılar, uzmanlar, kamu otoriteleri, iş sahipleri, işletmeler, sivil toplum örgütleri ve yerel halk arasında ortaklık için yasal, profesyonel, mali çerçeveler hazırlamak.	Herkesi, kültürel mirasın tanımlanması konusunda çalışma, yorumlama, koruma ve tanıtma sürecine dahil etmek.	Kültürel miras boyutunun kendi başına ayrı bir ders konusu olmasından ziyade diğer derslere ait çalışmalar için verimli bir kaynak olarak bütün eğitim kademelerine dahil edilmesini kolaylaştırmak.	Kültürel mal ve mülkün yasadışı kaçakçılığıyla savaşırken kültürel mirasın çalışılması, korunması, geliştirilmesi ve güvenliğinin sağlanması konusunda uluslararası geçerliği olan standartları desteklemek.
Sivil toplum örgütlerini kültürel mirasın korunmasıyla ilgili kamu yararı yönünde hareket etmeye özendirmek.		Kültürel miras, toplum, çevre ve birbirleriyle ilişkileri üzerine disiplinler arası araştırmaları özendirmek.	Fikri mülkiyet haklarını korurken, kültürel mirasa ilişkin bilgiye erişimin önündeki engellerin, eğitimsel amaçlarla azaltma yolunu aramak.

Kaynak: Avrupa Konseyi, 2005.

Tüm kültür miraslarına eşit bir yaklaşım gösteren sözleşme, insanı ve insani değerleri çok disiplinli bir kültürel miras kavramının merkezine yerleştirirken aynı zamanda kültürler ve dinler arasında diyalogu destekleyen politikalara ve eğitim girişimlerine yardımcı olmaktadır. Toplulukların, kültürel çeşitliliği sürdürebilmesi için barışçıl ve demokratik bir anlayışa sahip olmasında kültürel mirasın etkisi ortaya konmaktadır. Toplum gelişiminde istikrarı sağlayabilmede ortak kültürel miras anlayışının rolünün tartışıldığı bu sözleşme, koruma düşüncesinin günümüzde geldiği aşamayı göstermektedir (Dinçer ve Enlil, 2012).

Toplulukların, yerel halkların koruma yaklaşımlarındaki etkin rolünün yadsınmadığı bir süreçte Yeni Zelanda'da 2007 yılında bir araya gelen Dünya Mirası Komitesi, 2002 Budapeşte Deklarasyonu'na, insan topluluklarının anlamlı katılımını içeren beşinci bir C (Community) ekleme kararı almış ve diğer dört kriterin gerçekleşebilmesi için toplulukların özelliklerinin dikkate alınması gerektiği vurgulanmıştır. Bu tarihten itibaren, oluşturulan 5C yaklaşımı daha dengeli temsili bir miras listesi elde etmek amacıyla dünya mirası küresel stratejisinin özünü oluşturmaktadır (UNESCO: 2007; 25-63).

2008 yılına gelindiğinde ise yapıları tanımlayan, maddi, tarihi ve sanatsal değerlerin dışında yer, anı, bellek, anlam gibi değerlerin de vurgulandığı bir süreç başlamış ve bu kapsamda, Yerin Ruhunun Korunması Hakkında Québec Bildirgesi oluşturulmuştur. Bildirge, kültürel miras olarak kabul edilen alanlarda doğal ve kültürel unsurların, toplumsal içeriğin, somut ve somut olmayan değerlerin korunmasına ait ilkelerin detaylandırıldığı bir içeriğe sahiptir. Genel kriterler arasında, kültürel varlıkların korunmasında, onarımında ve

güçlendirilmesinde disiplinler arası ilişkinin gerekli olduğu tekrar vurgulanmıştır. Sadece görüntünün dikkate alındığı değerlendirmeler yetersiz kalacaktır, bu nedenle yapıya değer katan diğer unsurların da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Kültürel varlıkların yerlerinde bütünleştikleri manevi değerlerin, benliğin, ruhun, somut olmayan kültürel mirasın korunmasıyla varlığın anlamında süreklilik sağlanacaktır. Bildirgenin maddeleri yerin ruhunun yeniden düşünülmesi, yerin ruhunu tehdit eden nedenlerin tanımı, yerin ruhunu korumak ve yerin ruhunun aktarılması-iletilmesi başlıkları altında toplanmıştır. Yerin ruhunun korunmasında katılımı olan ve olabilecek belde halkının ve yerel yönetimlerin, değişmekte olan dünyanın neden olduğu tehlikelere karşı hazırlıklı olmaları ve genç kuşakların katılımının ve birlikteliğinin yanı sıra yerle bağlantısı olan farklı kültürel toplulukların da yönetim ve izlenecek politikaların saptanmasında katılımcı olmaları sağlanmalıdır. Yerin ruhunu anlamak ve korumak için dikkatli bir planlamayla birlikte kültürel mirasın sosyal, finansal ve çevresel sürekliliğinin devam ettirilmesi gerekmektedir (ICOMOS, 2008).

Tarihi kentsel alanların korunmasına ve yönetimine yönelik bütüncül bir yaklaşımın gelişmesiyle kentsel kültürel miras, kentlerin kalkınmasında toplumsal, kültürel ve ekonomik bir değer olarak görülmeye başlanmıştır. Çevresel, toplumsal, kültürel kaygıların planlama ve yönetim süreçleriyle bütünleşmesini ve kentsel kalkınmanın hayata geçmesini sağlamak amacıyla oluşturulan Tarihi Kentsel Peyzaja İlişkin Tavsiye Kararı, 2011 yılında UNESCO Genel Konferansı'nda kabul edilmiştir. Bu yaklaşımla birlikte, yapılı çevrenin korunmasının ötesine bir geçiş yaşanmıştır. Somut ve somut olmayan kültürel miras varlıklarının tümünü kapsayan toplumun yaşadığı çevrenin bütününe odaklanan bir yaklaşım geliştirilmiştir. Bu yaklaşım mevcut yapılı çevre, somut olmayan kültürel miras, kültürel çeşitlilik, sosyo-ekonomik ve çevresel faktörlerin beraberinde yerel toplumsal değerlerini de hesaba katarak, planlamanın ve yönetim süreçlerinin sürdürülebilirliğini sağlamayı hedeflemektedir (UNESCO, 2013: 5). Ayrıca, kentsel gelişim sürecinde yerel, ulusal, bölgesel, uluslararası kamu ve özel aktörlerin yanı sıra çeşitli paydaşların katılım gösterdiği idare ve yönetim süreçlerini içeren bütüncül koruma desteklenmektedir (Dinçer, 2013: 30).

2015 yılı Birleşmiş Milletler tarafından gerçekleştirilen Binyıl Zirvesi'nin (2000) ardından oluşturulan ve sürdürülebilir kalkınmayı amaçlayan Binyıl Kalkınma Hedeflerine ulaşılması için belirlenen dönemin sonu olarak ilan edilmiştir. Ancak, hala istenilen düzeyde bir sürdürülebilir kalkınmaya ulaşılamamış olması sebebiyle oluşturulan 2012 Birleşmiş Milletler Kültür ve Kalkınma: 2015 Sonrası Gündem kapsamında kültür, sürdürülebilir kalkınmanın itici gücü ve destekleyicisi olarak belirlenmiştir. Ekonomiye katkısı ve yoksulluğu azaltması aracılığıyla kültür, toplum genelinde sosyal, ekonomik ve çevresel

etkileriyle birlikte insan hakları temelli bir yaklaşımla kültürel çeşitliliğe saygıyı kabul ve teşvik etmekle sürdürülebilir gelişime yön vermektedir. Ayrıca, kültür temelli kentsel kalkınmanın desteklenmesiyle, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanmasında geleneksel bilgiden yararlanmanın teşvik edilmesiyle, sosyal uyum için kültürlerarası diyalogun oluşturulmasıyla ve yönetime entegre edilmesiyle kültürün sürdürülebilir kalkınmaya olan katkısı artacaktır.

2013 yılında düzenlenen Hangzhou Konferansı ve oluşturulan Hangzhou Bildirgesi de kültür ve sürdürülebilir kalkınma bağlamında 2015 sonrası gündem için gerçekleştirilen girişimlerdir. Kültürün gerçek anlamda sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etme ve mümkün kılma konusundaki olağanüstü gücü özellikle toplum ve yer temelli kalkınma programlarına ve barışın oluşturulması girişimlerine entegre edildiğinde ortaya çıkmaktadır. Bildirge, kültür merkezli sürdürülebilir kalkınmayı hedefleyen ilkelerden oluşmaktadır;

- Kültürü tüm kalkınma politikaları ve programlarına entegre etmek
- Barışı ve uzlaşmayı teşvik etmek için kültürü ve karşılıklı anlayışı seferber etmek
- Kapsamlı sosyal kalkınmayı teşvik etmede herkes için kültürel haklar sağlamak
- Yoksulluğun azaltılması ve ekonomik kalkınma için kültürden yararlanmak
- Çevresel sürdürülebilirliği kültür üzerine inşa etmek
- Afetlere karşı dayanıklılığı güçlendirmek ve kültür yoluyla iklim değişikliğiyle mücadele etmek
- Kültüre değer vermek, korumak ve gelecek nesillere aktarmak
- Sürdürülebilir kentsel gelişim ve yönetimi sağlamak için kültürü bir kaynak olarak kullanmak
- Yenilikçi ve sürdürülebilir işbirliği modellerini teşvik etmek için kültürden yararlanmak.

Sürdürülebilir kentler inşa etmenin anahtarı olarak yerel yönetimler, canlı bir kültürel yaşamın olduğu kentsel tarihi alanları doğal ortamlarıyla uyum içinde korumalı ve geliştirmelidir. Kültür temelli politikalar, bireylerin ve toplumların kamusal yaşamdaki temsilini ve katılımını artırarak, en dezavantajlı grupların koşullarını iyileştirerek çeşitliliğe saygıyı, değerlerin aktarılmasını ve sürekliliğini teşvik etmelidir. Kentsel ve özellikle kamusal alanların kültür odaklı yeniden geliştirilmesi, çeşitli somut olmayan kültürel miras uygulamalarına ve çağdaş yaratıcı ifadelerle ivme kazandırarak, sosyal dokuyu korumak, ekonomik getirileri iyileştirmek ve rekabet gücünü artırmak için desteklenmelidir. Yeşil istihdam yaratan, yerel kalkınmayı ve yaratıcılığı teşvik eden güçlü ekonomik alt sektörler olarak kültürel ve yaratıcı endüstrilerin yanı sıra kültürel mirasa dayalı kentsel canlandırma ve sürdürülebilir turizm teşvik edilmelidir.

1990'lardan itibaren, kentsel planlama etkisinin koruma alanında yaygın olarak kabul edildiği görülmüştür. Kentsel kalkınma stratejileri, kamu taahhüdü, özel yatırımlar ve yerel halkın girişimleri arasında uygun bir dengenin sağlanması arayışı içine girmiştir. Tarihi

alanlarda bu dengenin sağlanması, kaynakların idaresini ve kalkınmanın sürdürülebilirliğini sağlamada aktif rolü olan devletin sorumluluğu olarak kabul edilmektedir (de la Torre ve Avrami, 2000).

2.5.1. Kültürel Miras Yönetimi ve Turizm İlişkisi

Koruma ve kültürel miras yönetimi, kültürel miras varlıklarının durumu ve kullanımları hakkında sürekli girdi gerektiren bir sürecin parçası olarak yapılandırılmış faaliyetlerin bütünüdür. Böyle bir sürecin geliştirilmesinin nedeni, felsefesinin büyük bir kısmını belirleyen uluslararası kodların ve sözleşmelerin geliştirilmesinde yatmaktadır. Günümüzde gelişmekte olan birçok ülke, kültürel miras yönetimini yürütmek ve koruyucu yasaları yürürlüğe koymak ya da değiştirmek için temel aldıkları bu tür sözleşmeleri pusula olarak kullanmaktadır. Venedik Tüzüğü (ICOMOS, 1964) ve UNESCO Dünya Mirası Sözleşmesi (1972) bir dizi uluslararası kabul görmüş bildirge ve tüzüğün kültürel mirasın korunmasındaki temel ilkeleri ve yöntemleri belirlemesinde mihenk taşı görevi görmüştür. Ayrıca bu ilkeler çoğu ülkede resmi kültürel miras koruma mevzuatı ya da kabul edilmiş kültürel miras yönetimi politikalarında somutlaştırılmıştır. Bir destinasyonun kültürel miras varlıklarının kullanımına dayanan turizmin, kültürel miras yönetimi hakkında temel bir anlayış geliştirmeden tamamlanması mümkün değildir. Kültürel miras yönetimi hala gelişmekte olan bir paradigmadır ve kültürün değeri fark edildikçe, politik ilgi ve profesyonellik seviyesi arttıkça beş aşamalı bir yaşam döngüsü boyunca evrimleşmektedir. Bu beş mevcut aşama, (1) envanter aşaması, (2) öncül koruyucu mevzuatın yürürlüğe girmesi, (3) profesyonellik aşamasında artış, (4) paydaşların danışma ve katılım aşaması ve (5) mesleki/uzman ve devlet sorumluluğu aşamasının gözden geçirilmesinden oluşmaktadır. Kültürel miras yönetimi aşamaları sırasıyla Tablo 2.3'te verilmiştir.

Tablo 2.3 Kültürel Miras Yönetimi Gelişim Aşamaları

Aşama	Temel Özellikler
Envanter Oluşturma	Artan toplum ilgisi Belgeleme
Başlangıç Mevzuatı	Amatörlerden iş yapan profesyonellere doğru bir evrim Kültürel miras varlıklarının tanımlanması ve korunmasına rehberlik edecek birincil nesil mevzuat Somut olmayan kültürel mirasa odaklanma Devlet kültürel miras kurumlarının oluşturulması Diğer devlet kurumları veya yasalarla çok az entegrasyon
Profesyonelliğin Artması	Kültürel mirasın korunmasında uluslararası devlet kuruluşları ve STK'ların oluşumu Etik kuralların, koruma ilkelerinin tüzüklerde vb. resmileştirilmesi İlgili kültürel miras mesleklerinin gelişimi (kamu ve özel)
Paydaş Danışmanlığı	Geniş paydaş yelpazesinin ortaya çıkması Çatışma alanlarının belirlenmesi Toplum çıkarlarına daha fazla önem verilmesi
Değerlendirme	Yeni sorumluluk anlayışı Yeni veya revize edilmiş bir mevzuat Entegre olmuş planlama ve uygulamalar Somut olmayan miras hakkında farkındalığın artması Diğer kullanıcı gruplarının tanınması Yeni paradigmaların oluşturulması Olgunluk dönemi

Kaynak: McKercher ve du Cros, 2012: 14.

Bu beş aşamalı süreç, kültürel mirasın değerinin ve onu koruma ihtiyacının akademisyenler, toplum liderleri ve politika yürütücüler tarafından ilk kez tanınmasıyla başlar. Bu nedenle ilk aşama genellikle varlıkları belgelemeye yönelik üst düzey girişimleri içermektedir ve genellikle hevesli amatörler veya küçük bir grup kültürel miras uzmanı tarafından yönlendirilmektedir. Varlıkların kapsamı bir yargı yetkisi tarafından tanındıktan sonra ikinci aşama, bu varlıkları korumak için bir tür yasayı oluşturmayı içermektedir. Resmi miras departmanlarının oluşturulması veya diğer hükümet departmanlarında kültürel miras birimlerinin kurulması genellikle bu eylemle örtüşmektedir. Önemli girişimler olmasına rağmen, bu eylemler genellikle mirasın uzun vadeli korunmasına değinilmediği anlamına gelmektedir. Kullanım çatışmalarını planlama veya öngörme açıkça yapılmadığında sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle kültürel miras yönetimi hem profesyonel hem de sistematik bir süreç haline getirilmelidir. Üçüncü aşamada, resmi uygulama ilkeleri ve koruma tüzükleri kabul edilir ve ülkeler tipik olarak uluslararası metinlere taraf olurlar. Ancak sadece

somut varlıkları korumak için yasal düzenlemeler yapmak yerine yönetim sürecini resmileştirmek, varlıkların nasıl tanımlandığı, değerlerinin nasıl değerlendirildiği ve uzun vadede nasıl yönetildiği konusunda çalışmak daha fazla profesyonelliğe yol açmaktadır. Bu aşama, mimarlardan danışman arkeologlara kadar geniş bir kamu ve özel sektör kültürel miras uzmanları yelpazesi sektöre dahil olduğu ve üniversitelerin kültürel mirasa yönelik uzman yetiştirecek lisans programları sunmaya başladıkları aşamadır. Bu alanlardaki uzmanlığın çoğu şu anda gelişmiş Batı ülkelerinde mevcuttur (Byrne, 1991). Dördüncü ve beşinci aşamalar, kültürel miras yönetiminde daha fazla karmaşıklığı yansıtmaktadır. Paydaşların rollerini sadece ilgili taraflar olarak değil, aynı zamanda varlıkların meşru yöneticileri ve eş yöneticileri olarak kabul etme süreci ortaya çıkmaktadır. Bunu yaparken, yönetimde fikir birliği yaklaşımına ulaşmak amacıyla toplumların endişelerine daha fazla dikkat edilmelidir. Bu karmaşıklık, genellikle mevcut mevzuatın değiştirilmesi gerektiği ve yönetimde daha bütüncül bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiği anlamına gelmektedir (McKercher ve du Cros, 2012).

Kültürel miras varlıklarının tanımlanmasında ve korunmasında, turizm cazibe merkezleri olarak dışsal değerlerinden ziyade içsel değerleri ya da toplum için ifade ettikleri önem etkili olmaktadır. Varlığın ilk belirlenme aşamasında sahip olduğu turizm potansiyeli nadiren dikkate alınmaktadır. Aksine, bir varlığın önemine ilişkin belgelerin çoğu estetik, mimari, tarihi, sosyal, manevi veya eğitimsel değerlerine odaklanmaktadır ve turizm, eğitimsel veya sosyal değerler bölümlerinde tehlikeli bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Ayrıca, kültürel miras varlıkları, yerli veya etnik gruplar, diğer yerel halklar ve turistler de dahil olmak üzere çeşitli kullanıcı gruplarına hizmet edebilmektedir. Bu grupların, varlığa farklı nedenlerle değer atfetmesi ve kullanımından farklı faydalar sağlama arayışları varlığın uygun şekilde sunulması görevini daha zor hale getirmektedir. Dolayısıyla, ortaya çıkabilecek rakip yaklaşımlar, turizm ve kültürel miras yönetimi çıkarları arasında bir sürtüşme kaynağı olabilmektedir. İlgili ve meşru bir kullanıcı grubu olarak turizmin ortaya çıkışı, kültürel miras kaynakları yönetimi sürecinde zorluklar yaratmakta ve zaman zaman, aynı kaynak temelini kullanmak için yarışan iki sektör arasında çatışmalar ortaya çıkmaktadır (Bowes, 1994; Jamieson, 1994).

İdeolojik olarak, çoğu turizm ve kültürel miras yönetimi paydaşları, karşılıklı sağlanabilecek faydaları kabul etmektedir. Öyle ki ICOMOS (1999) ikinci turizm tüzüğünde, turizmin kültürel mirasın ekonomik özelliklerinden finansman sağlayarak, toplumu eğiterek ve politikayı etkileyerek bunların koruma için kullanabileceğini vurgulamaktadır. Ancak uygulamada, turizm ve kültürel miras yönetimi için ortaklık tedirgin edici görünmektedir

(Garrod ve Fyall, 2000). Kerr (1994: 2), koruma için iyi olanın turizm için özellikle iyi olmadığını ve turizm için iyi olanın koruma için nadiren iyi olduğunu belirtmektedir. Uygulamada, ticari kazanç kaygısıyla, kültürel varlıkların ziyaretçiler tarafından tüketilen metalaştırılmış turizm ürünlerine dönüştürülmesiyle kültürel değerlerinden ödün verilmektedir (Urry, 1990). Benzer şekilde, herhangi bir turizm faaliyetinin yıkıcı bir etkisi olduğuna dair bir yönetim tutumu mevcut olduğunda da bazı varlıkların turizm değerlerinden ödün verilmektedir (Hovinen, 1995). Turizm kaynaklı dışsal değerlerin tüketimi ve kültürel miras yöneticileri açısından araçsal değerlerin korunması arasında bir denge bulmak esastır. İşbirliği ve ortaklıklarla bir denge sağlamak ancak tarafların her birinin, diğerinin varlıkları nasıl gördüğüne, nasıl değer verdiğine ve nasıl kullanmaya çalıştığına dair bir anlayış geliştirmesine dayanmaktadır.

Kültürel miras yönetimi, gelecek için kültürel mirasın temsili bir örneğini koruma kaygısıyla gelişim göstermiştir. Amacı, daha geniş kamu yararı hizmeti sağlamaktır ve büyük ölçüde kamu ya da kar amacı gütmeyen kuruluşlar etrafında yapılandırılmıştır. Uzmanlar grubu, sosyal bilimler ve sanat tarihi geçmişine sahip kişilerden oluşurken, paydaşları genellikle topluluk grupları, yerli ya da etnik grupların temsilcileri olma eğilimindedir ve kültürel varlıkların içsel değerlerini dikkate almaktadırlar. Diğer yandan, turizm, özel sektörün hakim olduğu ve hükümetlerin kar veya ekonomik hedeflere ulaşma arzusu tarafından yönlendirilen ticari bir faaliyettir. Paydaşları, ticari sektörü temsil etme ve ticari hedefler tarafından yönlendirilme eğilimindedir. Dolayısıyla, turizm, varlıkların içsel değerinden çok kullanım değerine odaklanmaktadır ve sektörün profesyonelleri ağırlıklı olarak pazarlamaya odaklanan işletme dünyasından gelmektedir. Tablo 2.4'te yapısı ve içeriği yönünden kültürel miras yönetimi ve turizmin karşılaştırması detaylandırılmıştır.

Tablo 2.4 Kültürel Miras Yönetimi ve Turizm

	<u>Kültürel Miras Yönetimi</u>	<u>Turizm</u>
Yapı	Kamu sektörü odaklı	Özel sektör odaklı
Amaç	Kar amacı güdülmez	Kar elde etmek amaçlanır
Paydaşlar	Daha geniş kapsamlı bir toplumsal amaç	Ticari amaçlar
Varlığın değeri	Topluluk grupları	İşletme grupları
	Kültürel miras grupları	Yerel olmayan sakinler
	Azınlık/etnik/ yerli gruplar	Ulusal turizm ticaret birlikleri,
	Yerel halk	diğer endüstri kuruluşları
	Kültürel miras uzmanları/yerel tarihsel gruplar/dini liderlerden oluşan kuruluşlar	
Kullanıcı gruplar	İçsel değer	Kullanım değeri
Uzmanlık alanı	İçsel değerler için koruma	İçsel ya da kullanım çekiciliği için tüketim
Varlıkların kullanımı	Yerel halk	Yerel olmayan sakinler
	Sosyal bilimler/sanat dereceleri	İşletme/pazarlama dereceleri
Uluslararası Örgütler	Somut ve somut olmayan mirasın bir temsili olarak toplum değeri	Destinasyonun markalaşmasına yardımcı olabilecek ürün veya faaliyet olarak turist değeri
Ulusal/bölgesel/politik/bürokratik organlar	ICOMOS/ICOM/UNESCO (kültürün korunmasını teşvik etmek)	WTO/WTTC (turizmin gelişmesini teşvik etmek)
	Ulusal, yerel kurumlar ve kültürel miras yönetimi ile ilgili müzeler, arşivler	Ulusal, bölgesel organlar

Kaynak: McKercher ve du Cros, 2012: 14.

Turizm, kültürel miras yönetimi toplulukları tarafından zaman zaman iki ucu keskin bir bıçak olarak değerlendirilmektedir. Kontrolsüz gelişen bir turizm hareketi kapsamında artan ziyaretçi sayısı, aşırı/uygunsuz kullanım ve varlıkların kültürel değerlerine bakılmaksızın metalaştırılması kültürel mirasın bütünlüğünü koruması ve aşırı bir durumda devamlılığını sağlaması için tehdit oluşturma potansiyeline sahiptir. Bu nedenle, kültürel miras yönetimi savunucuları kültürel değerleri uygun olmayan turizm kullanımlarından korumak, sürdürülebilirliği sağlamak, tüm paydaşları ve yerel halkı dahil etmek gerektiğini öngördükleri daha kapsamlı, mevcut koruma ve yönetim politikalarına entegre edilebilecek tüzükler ve bildirgeler yayınlamışlardır. Sürdürülebilirlik, kültürel miras yönetimi ve toplum odaklı katılımı destekleyen çalışmalar kapsamında Sürdürülebilir Kalkınmanın

Bileşenlerinden Biri Olan Kültürel Mirasın Korunmasında Turizmin Önemi başlıklı tavsiye kararı (2003), Valetta İlkeleri (2011) ve Floransa Tüzüğü (2014) gösterilebilir.

Kültür turizminin kullanım alanlarından biri olan ve eşsiz, yeri doldurulamaz bir varlık olarak turist değerinden daha büyük bir içsel değere sahip kültürel mirasın özgünlüğünün gelecek nesillere aktarılması, ayrıca turizmin aşırı ve kontrolsüz gelişiminin oluşturduğu kültürel tekdüzelik ve kimlik kaybı risklerinden korunması, sürdürülebilir kalkınma için bir gereklilik olarak kabul görmüştür. Bu bağlamda Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, 2003 yılında turizm ve kalkınma politikalarını oluştururken ya da uygularken kullanılabilecek ilke ve yöntemleri kapsayan Sürdürülebilir Kalkınmanın Bileşenlerinden Biri Olan Kültürel Mirasın Korunmasında Turizmin Önemi başlıklı tavsiye kararını oluşturmuştur. Tavsiye kararlarına göre turizm ve kültürel miras arasındaki hassas ilişkiyi yönetmede genel çerçeveler oluşturabilmek için turizmle ilgili gerçekleri ve kültürel mirası korumaya yönelik yaşamsal ihtiyaçları aynı anda değerlendirmek gerekmektedir. Sahip olduğu kültürel değeriyle birlikte turizm endüstrisinin vazgeçilmez bir varlığı olarak kültürel mirasın orijinallliğini korumak bir öncelik olarak sürdürülmelidir. Hem kalkınma hem de kültürel mirasın teşvik edilmesi için kültür turizminden yararlanmak, sürdürülebilir kalkınmanın ayrılmaz bir unsuru haline gelmelidir. Sürdürülebilir kültür turizmi, kaliteli ürün ve hizmetlerin geliştirilmesi aracılığıyla yerel toplumların ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasında önemli bir faktördür. Yetkililer, yönetim planlarını hazırlarken, bölgeyle ilgili mevcut tüm kalkınma planlarını dikkate almalı ve insanları kaynakların doğru kullanımına dahil etmelidir. Ayrıca, kamu yetkilileri, sürdürülebilirliği sağlayan bölgesel turizm geliştirme stratejileri tanımlamalıdır. Bu stratejilerin tanımında, yalnızca koruma uzmanları, alan yöneticileri ve turizm profesyonelleri değil, aynı zamanda kültürel mirasın birincil koruyucuları, hak sahibi ve yöneticileri olan yerel halkı da dahil etmek önemlidir. Kültüre ve doğaya erişimin bir aracı olan turizm, kendi kendine eğitim, karşılıklı hoşgörüyü teşvik etme, diğer kültürler ve onların çeşitliliği hakkında bilgi edinmenin bir yoludur. Bu bağlamda, kültür turizmi doğrudan deneyimlemeyle diğer kültürler hakkında bilgi edinmeyi mümkün kılmaktadır (Avrupa Konseyi, 2003).

Tarihi kentleri ve değerlerini korumak, günümüz sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamıyla bütünleşmelerini sağlamak ve her müdahaleye uygulanabilir ilke ve stratejiler önermek amacıyla 2011 yılında Paris'te toplanan ICOMOS Genel Kurulu'nda Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimiyle İlgili Valetta İlkeleri kabul edilmiştir. Tanımlar bölümünde koruma, tampon bölge, yönetim planı kavramlarına yer verilmiştir;

- **Koruma:** Tarihi kentler ile kentsel alanların ve çevrelerinin korunması, onların onarımı, konservasyonu, iyileştirilmesi ve yönetimi yanında, tutarlı gelişmeleri ve çağdaş yaşama uyarlarmaları için gerekli işlemleri kapsar.
- **Tampon Bölge:** Tampon bölge sit alanının dışında yer alan ve alanın kültürel değerlerini çevresindeki faaliyetlerin olumsuz etkilerine karşı korumaya yönelik, iyi tanımlanmış bir kuşaktır. Söz konusu zararlı etki fiziksel, görsel veya sosyal olabilir.
- **Yönetim Planı:** Yönetim Planı kültür mirasının korunması için kullanılacak tüm strateji ve araçları ayrıntılı olarak tanımlayan ve aynı zamanda çağdaş yaşam gereklerini karşılayan bir belgedir. Yasal, parasal, yönetsel ve korumaya yönelik belgeler ile Koruma ve İzleme Planlarını içerir.

Tablo 2.5 Valetta İlkeleri-2011

Değişimin Yönleri	Müdahale Ölçütleri	Öneriler ve Stratejiler
Kullanım ve Sosyal Çevre Değişikliği; yerel toplumların özel yaşam biçimlerinin değişmesi, geleneksel kullanım ve işlevlerin terk edilmesi, tarihi kent ve kentsel alanlarda olumsuz etkilere yol açabilir. Bu değişimlerin niteliği dikkate alınmazsa, orada yaşayanların başka bir yere göçmesine; böylece, terk edilen yerdeki kültürel geleneklerin yok olmasına, kimlik ve karakterinin yitirilmesine yol açılabilir. Bu durum tarihi kent ve kentsel alanların yalnız turizme yönelik bir işleve yönelmesine, yerel halkın günlük yaşamına uygun olmayan bir yere dönüşmesiyle sonlanabilir.	Nitelik; her müdahale, orada yaşayanların yaşam kalitesini ve çevrenin niteliğini iyileştirmeyi hedeflemelidir.	Yönetim Planı; yönetim planının hazırlanması katılımcı bir süreçle olmalıdır. Dolayısıyla; -kültürel değerleri belirlemelidir -paydaşları ve onların değerlerini saptamalıdır -olası çatışmaları saptamalıdır -koruma hedeflerini belirlemelidir -yasal, finansal, idari ve teknik yöntem ve araçları belirlemelidir -güçlü yönleri, zayıflıkları, fırsat ve tehditleri anlamalıdır -uygun stratejileri, işin bitirilme tarihini ve belli başlı eylemleri tanımlamalıdır.
Değişim ve Doğal Çevre; değişim doğal dengeye saygı üzerine temellenmeli, doğal kaynakları yok etmekten, enerjiyi boşa harcamaktan ve doğal döngülerin dengesini bozmaktan kaçınılmalıdır.	Denge ve Uyum; koruma, kentin temel mekansal, çevresel, sosyal, kültürel ve ekonomik dengelerinin korunmasını içermelidir. Bu durum, eski sakinlerin yerlerinde kalmalarına ve yeni sakinlerin katılımına (mahalleli veya tarihi kenti kullananlar olarak) olanak sağlayan, sıklıkla yaratmadan	Turizm; anıtların ve açık alanların iyileştirilmesi; yerel toplumun kimliğine ve geleneksel etkinliklerine saygı ve destek; bölgesel ve çevresel karakterin korunması üzerine kurulmalıdır. Koruma ve yönetim planları turizmin beklenen etkisini dikkate almalı ve süreci kültürel mirasın

Değişimin Yönleri	Müdahale Ölçütleri	Öneriler ve Stratejiler
	gelişmeye yardımcı eylemler ve yerel halkın yararına düzenlemelidir.	
Değişim ve Yapılı Çevre; mekansal, görsel, soyut ve işlevsel yönden uygun mimari müdahalelerin temelinde tarihi değerlere, düzenlere ve katmanlara saygı olmalıdır	Tutarlılık/ahenk; tarihi kentler, kentsel alanlar ve çevreleri bir bütün olarak ele alınmalıdır.	Katılım; planlama, tüm paydaşları içine alan, katılımcı bir süreç olmalıdır. Kamusal bilince dayalı karşılıklı anlayış ve yerel topluluklar ile mesleki gruplar arasında ortak hedef arayışı, tarihi kentlerin başarıyla korunması, canlandırılması ve geliştirilmesinin temelini oluşturur.
Değişim ve SOKÜM; Bir yerin karakter ve ruhunun tanımlanmasına yardımcı olan, yerin kimliğini ve ruhunu oluşturan soyut öğeler belirlenmeli ve korunmalıdır.	Yöntem ve Bilimsel Disiplin; tarihi kentin veya alanın korunması en çok orada yaşayanları ilgilendirdiğinden, yöre halkı ve paydaşlarla görüşmek, onların fikirlerini almak ve sürekli iletişim içinde olmak kaçınılmazdır.	Koruma Planı; tüm kent için hazırlanan ve arkeolojik, tarihi, mimari, teknik, sosyolojik ve ekonomik değerlerin analizini içeren kentsel planlamaya dayanan bir belge olmalıdır. Bir koruma projesi tanımlamalı, yönetim planıyla birleştirilmeli ve sürekli izlenmelidir.
	Yönetim; yöneticiler, belediye çalışanları, kamu yöneticileri, uzmanlar, meslek örgütleri, gönüllü kuruluşlar, üniversiteler, alanda yaşayanlar vd. arasında geniş bir iletişim ağı oluşmasını sağlar. Bu tarihi kentlerin, kentsel alanların başarıyla korunması ve sürdürülebilir gelişimi için şarttır.	Hizmetler ve Değişiklikler; Tarihi kentleri korumaya yönelik kentsel planlama çalışmalarında, alanda oturanların gereksindiği hizmetler dikkate alınmalıdır. Tarihi alanlardaki eski binalara yeni donanım yerleştirilmesi yerel yönetimlerin gözden uzak tutmamaları gereken bir sorundur.

Kaynak: ICOMOS, 2011: 1-10.

Kültürel mirasın ve peyzajların barışçıl, demokratik toplumları desteklemedeki değerine odaklanan ve toplum odaklı korumayı destekleyen, İnsani Değer Olarak Miras ve Peyzaj temasına adanmış olan Floransa Tüzüğü 2014 yılında ICOMOS 18. Genel Kurulu'nda kabul edilmiştir. Oluşturulan tüzüğün amacı, kültürel mirasın insani değerlerinin tanınmasına katkıda bulunacak, kültürel çeşitliliği koruyacak ve teşvik edecek ilkeleri, stratejileri, standartları ve uygulamaları tanımlama süreçlerinde yol alabilmek ve çeşitli kültürlerden

kişilerin ve grupların bu süreçlere katılımını sağlamaktır. Geçmiş kuşakların yaşayan hafızası olarak gelecek kuşaklara somut ve somut olmayan bağlantılar sağlayabilecek olan peyzajların, kültürel mirasın ayrılmaz bir parçası olduğu kabul edilmektedir. Ayrıca, toplum kimliğinin vazgeçilmez bir unsuru olarak kültürel miras ve peyzajların biyolojik çeşitliliğin korunmasını güvenceye alan geleneksel uygulamalar ve bilgiler üzerinden yaşatılması gerekmektedir. Günümüzde beklenmedik tehditlerle karşı karşıya kalan peyzajların, yeni yaklaşımlar geliştirilerek, kültürel ve doğal miras arasındaki ilişkinin yürütülmesiyle ilgili uygulama deneyimleri paylaşılarak yönetilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda insan haklarının korunmasına, yeni ve geleneksel bilgiyle yerel yönetişimin güçlendirilmesine temellenen bir yaklaşım geliştirilmelidir (ICOMOS, 2014: 2). Floransa Tüzüğü kapsamında oluşturulan eylemlerin içeriği Tablo 2.6’da özetlenmiştir.

Tablo 2.6 İnsani Değer Olarak Miras ve Peyzaj/Floransa Bildirgesi-2014/Eylemler

Turizm ve yorumlamayla toplulukların kimliklerinin paylaşılması ve deneyimlenmesi	Kültürel habitat olarak peyzaj	Geleneksel bilgi yoluyla sürdürülebilirlik	Toplum odaklı koruma ve yereli güçlendirme
Topluluk kimliklerinin paylaşılması: toplulukları ve turistleri güçlendirmek için fırsatlar; kültürel üretim veya gönüllü etkinlikler yoluyla toplulukların turizme katılımı, kültürel miraslarını takdir etmede bir aracı olabilir ve alanda yaşayan toplulukların çeşitli kimliklerini olumlu biçimde tanıtmak için fırsatlar sağlayabilir. Kültürel etkileşimler ve iletişim: deneyim yoluyla bilgi oluşturmak ve algıları değiştirmek; kültürel mirasa ilişkin özgün, bütünsel ve insanı sarmalayan deneyimler, turizm yoluyla oluşan kültürlerarası diyalogun kilit bileşenidir ve bir topluluğun diasporasının kendi geçmişiyle turist olarak yeniden ilişki kurmasının önemli bir unsurudur. Kültürel mekanlar: kültürel mirasın geliştirilmesi için çerçeveler bulunması; turizm destinasyonlarındaki kültürel miras alanlarının korunmasına ve yönetimine ilişkin örgütlenme, koruma planlamasını benimseyen fakat ötesine de geçen, bütünlük plan, politika, yönetmelik ve uygulamaların oluşturduğu bütünsel bir sistem gerektirmektedir.	Toplum odaklı bir yaklaşım; yerel toplulukların kendi kültürel miraslarıyla ilgilenmesi, tanınması ve saygı göstermesi, çok-işlevli peyzajların daha etkili yönetimini ve yönetişimini sağlar. Kültür ve doğanın bileşimi olarak peyzaj; kültürel peyzajlar sadece koruma alanları olarak değil, aynı zamanda sürdürülebilir gelişme stratejilerinin başarıyla uygulanabileceği yerler olarak görülmelidir. Büyümenin itici gücü olarak peyzaj; peyzaj planlaması, yönetimi ve korumasında yeni araçlar geliştirebilmek için disiplinler arası geniş kapsamlı işbirliği gerekmektedir.	Geleneksel bilginin yarattığı gündelik yaşam kalitesi; geleneksel bilginin ürettiği kimliklerin, sosyal bütünlüğün, sosyal katılımın ve yaşam kalitesinin önemi anlaşılmalıdır. Geleneksel bilginin ve uygulamaların dengeli teknolojik, yenilikçi gelişme programları ve sürdürülebilir gelişmenin dayanağı olarak değeri; bütünsel ve sürdürülebilir bir yaklaşım ile geleneksel ve modern teknik ve teknolojilerden dengeli biçimde yararlanılması desteklenmelidir. Kültürel miras alanlarına, toplulukları ve insanları koruyan karar süreçlerine saygı; geleneksel bilginin korunması için bireyler, topluluklar, yayıncılar ve geleneksel tekniklerin geliştiricileri tarafından uygulanabilecek olası yöntemler değerlendirilmelidir.	Kültürel mirasın zenginleştirilmesinde toplumun sürece katılması; topluluklar ile mirasları arasındaki bağ tanınmalı, bir topluluğun kendi mirasında bulunan değerleri ve bilgi sistemlerini belirleme hakkına saygı gösterilmelidir. Kültürel mirasın korunmasında ve yönetiminde tabandan yukarıya yaklaşım; formal planlama/yönetim sistemleri içerisinde topluluklara aktif bir rol vererek, korumaya dair karar-verme süreçlerinde bu toplulukların söz hakkı olmasını sağlamak önemlidir. Kültürel mirası korumanın sürdürülebilir yerel sosyo-ekonomik gelişmeyle bağlantısını kurmak; iyi uygulamalar desteklenmeli, mirasın refaha, sosyal bütünleşmeye ve sürdürülebilir ekonomik gelişmeye katkısı ile ilişkilendirilmelidir.

Kaynak: ICOMOS, 2014; 1-7.

Turizm ve kültürel miras varlıklarını koruma savunucuları arasındaki ilişki, tam ortaklıktan açık çatışmaya kadar bir işbirliği/çatışma sürekliliği üzerinde yedi olası ilişkiye dayanmaktadır. Ortaklıkların kendiliğinden gelişmesi muhtemel değildir; bunun yerine, genellikle baskın bir yönetim müdahalesini gerektirmektedir ve çatışma büyük olasılıkla bir yönetim boşluğunda ortaya çıkmaktadır. Rakip paydaşların sayısının sınırlı olduğu, açıkça tanımlanmış bir dizi yönetim hedefinin belirlendiği ve bunların tüm taraflarca kabul edildiği bir düzende **tam işbirliğinin** gerçekleşmesi daha kolaydır. Çünkü turizmin ekonomik gereklilikleri ve kültürel miras yönetimi idealleri karşılıklı kabul edilmektedir ve bu temelde her iki tarafın hedeflerini dengeli bir şekilde gerçekleştirmesini sağlayan açık bir güç/yönetim hiyerarşisi mevcuttur. Yukarıdan aşağıya liderlik, hem turizm hem de kültürel hedeflere hizmet ettiğine dair ortak bir vizyonla birleştiğinde, her iki tarafın ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli tavizlerin verilmesini sağlamaktadır. Ancak, ortaklıklar yerine turizm ve kültürel miras yönetimi tarafından paylaşılan mevcut varlıklarda **çalışma ilişkilerinin** ortaya çıkması daha olasıdır. Her iki grup paydaş, söz konusu varlıkta meşru menfaatlere sahip olduklarını ve farklı yönlerde sahip olsalar da, ortak pek çok şeyi paylaştıklarını kabul ederler. Zamanla, paydaşlar arasında her birinin diğerinin ihtiyaçlarını karşılamak için yardım etmeye istekli olduğu bir çalışma ilişkisi gelişir ve bu ilişkiyi korumak için yönetim yapıları sürece alınır. Her iki grup paydaşın, paylaştıkları varlıklara yönelik işbirliği yapmaya çok az ihtiyaç duyduklarında ise **barış içinde bir arada yaşama** olasılıkları yüksektir. Bu tür bir durumun, ziyaret seviyeleri düşük olduğunda veya çok sayıda turist, varlığı göze batmayan bir şekilde tükettiğinde ve benzer şekilde, kültürel miras yönetimi faaliyeti düşük olduğunda ya da yönetim, turizm kullanımını engellemeyecek şekilde gerçekleştiğinde ortaya çıkma olasılığı daha yüksektir. **Paralel varoluş**, turizm ve kültürel miras yönetimi birbirinden bağımsız olarak yürütüldüğünde ve turistlerin bir destinasyonun kültürel varlıklarına ilgisi çok az olduğunda ortaya çıkmaktadır. Bu durum, nispeten daha az turizm faaliyetinin olduğu yerlerde ya da bir destinasyonun plaj, tatil köyleri, açık hava rekreasyonu veya oyun alanları gibi diğer özelliklerine odaklanıldığı durumlarda kendini göstermektedir. Kültürel miras varlıkları destinasyonun ürün özelliklerinin bir parçası olarak görülmemekte, tanıtılmamakta ve varlıklar çok az kullanılmaktadır. Bir grup paydaşın eylemleri başka bir grubun hedeflerine müdahale ettiğinde ise muhtemelen daha sonraki evrede çatışma durumuna yol açan **hafif bir rahatsızlık** süreci başlamaktadır. Paydaşlar, kalabalık turist varlığının mevcut kullanıcıları rahatsız etmesi, yönetim planlarının değiştirilmesiyle turizm paydaşlarının kültürel miras varlığına ulaşmasının engellenmesi gibi mevcut durumun elverişsiz bir yönde gelişmeye başladığını hissettiklerinde hafif rahatsızlık kendini göstermektedir. **Çatışmanın başlangıcı**

ise hafif rahatsızlık ile tam çatışma arasındaki adımdır. Bu aşamada bir paydaşın eylemleri diğeri üzerinde olumsuz etkiye sahiptir ve ortaya çıkan sorunlar kolay çözüm pratiklerine meydan okumaktadır. Dış etkenler nedeniyle istikrarlı bir sistem durağanlığının dışına çıktığında ya da paydaşlar arasındaki güç ilişkisi temelden değiştiğinde ortaya çıkması muhtemeldir. Yelpazenin en uç noktasında, kültürel miras ve turizm paydaşları arasında tam ölçekli, **açık bir çatışma** ortaya çıkabilmektedir. Açık çatışma, güçlü ve yeni bir paydaş, kültürel varlığın kullanım alanını kökten değiştirmeye çalıştığında ve bunu yaparken, o varlığın devam eden bütünlüğüne yönelik bir tehdit oluşturduğunda, değişimi durduramayan veya yavaşlatamayan bir yönetim boşluğunda kendini göstermektedir.

Paydaşlar birbirinin ihtiyaçlarını anladığında, hem turizm hem de kültürel miras yönetimi paydaşları, kullanılan kültürel miras varlığında meşru bir menfaati olduklarını kabul ettiklerinde ortaklıkların ortaya çıkması daha olası bir durumdur. Anlama, ancak karşı tarafın çıkarlarını ve değerlerini gerçekten takdir ettiğinde gerçekleşmektedir. Bu, turizm çıkarlarının, kültürel miras yönetimi kavramları, idealleri ve uygulamaları hakkında farkındalık geliştirmesi gerektiği anlamına gelir. Aynı şekilde, kültürel miras yönetimi paydaşları da turizmin ne olduğunu ve nasıl çalıştığını anlamalı ve geliştirmelidir. Böylece, karşılıklı anlayış yoluyla, her iki grup, varlığa yönelik ortak ilgi alanlarını geliştirmek için çalışabilir ve farklılıkları ortadan kaldırmak adına bir araya gelebilir.

Herhangi bir kültürel miras cazibe merkezinin başarılı bir şekilde yönetilmesinin ilk adımı, cazibe merkezlerinin gerçekten bir turizm cazibe merkezi olduğunu ve kısmen turizm kullanımı için bu şekilde yönetilmesi gerektiğini kabul etmektir. Turizm potansiyeli olan kültürel miras varlıklarının yöneticileri için zor olan, istenip istenmediğine ve hangi yönetim yapılarının empoze edildiğine bakılmaksızın bazı ziyaretlerin gerçekleşecek olmasıdır. Bu gerçeği kabul etmek, proaktif yöneticilerin, varlıkları ziyaret etmeye yönelik ihtiyaçları, istekleri karşılayacak ve aynı zamanda kültürel miras değerlerinin bütünlüğünün korunmasını sağlayacak yönetim planları geliştirmeleri gerektiği anlamına gelmektedir. Kültürel miras varlıklarını sürdürülebilir bir şekilde yönetmenin yollarını bulmak, onu yönetenlerin ve toplumların yararına bir gelişim sağlamaktadır. Tablo 2.7’de kültürel miras yönetimi ve turizm arasındaki muhtemel ilişkilerin aşamaları verilmiştir.

Tablo 2.7 Kültürel Miras Yönetimi ve Turizm Arasındaki Olası Yedi İlişki

İşbirliği/Ortaklık						Çatışma
Tam İşbirliği	İş İlişkileri	Barışçıl Birliktelik	Paralel Varoluş/Mutlu Cehalet	Hafif Rahatsızlık	Çatışma Başlangıcı	Tam Çatışma
Her iki sektörün karşılıklı fayda sağladığı gerçek ortaklık	Ortak ihtiyaçların ve çıkarların gerçekleştirilmesi	Ortak bir kaynak paylaşımı	Ayrı ve bağımsız hareket edilir	Bir paydaşa atfedilebilen hedef müdahale	Kolay çözümlere meydan okuyan sorunların ortaya çıkması	Paydaşlar arası açık çatışma
Olasılıkla empoze edilir ya da sıkı bir yönetim sergilenir	İletişimin başlaması	Kullanımından karşılıklı yarar sağlanır, ancak yine de büyük ölçüde ayrı ve bağımsız hareket edilir	Az ya da hiçbir şekilde temas kurulmaz	Memnuniyetin azalması	Baskın paydaşın ortaya çıkmasıyla güç ilişkilerini, ihtiyaçları diğer yerleşik paydaşlar için değiştirmek	
	Her iki menfaat grubunun tatmin edilmesini sağlamak için çalışma	Kısmen iletişim, vardır ancak çok az işbirliği yürütülür	Gözden ırak gönülden ırak olma durumu	Bir paydaşın olumsuz etkileri olabilir, ancak çok az gerçek çatışma yaşanır		
				Paydaşlar arası anlayış eksikliği		

Kaynak: McKercher ve du Cros, 2012: 45.

Değişimin çok hızlı yaşandığı bir dünyada, kültürel miras varlıklarının çoğunun fiziksel yıkım ya da bilgi kaybı nedeniyle kaybolma riski altında olduğu gerçeği kabul edilmektedir. Kültürel miras yönetimi, bu mirasın bir örneğini belirlemek ve onu gelecek için korumanın resmi bir sistemini kurmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle, açıkça her şeyi kapsayamaz; sadece en iyi veya en temsili olan unsurları korumayı hedeflemektedir. Kültürel miras yöneticileri, uzun vadeli koruma planlaması oluştururken, varlığın sürdürülebilir bir düzeyde kalmasıyla ilgilenirler. Bununla birlikte, her bir kültürel miras varlığının kendi anlamı, kültürel önemi olacağı ve ayrıca farklı sosyal veya kültürel bağlamlara yerleştirileceği kabul edilmelidir. Bu koşullar, her bir varlığın fiziksel ve kültürel sağlamlığına göre ayrı ayrı ele alınması gerektiği anlamına gelmektedir. Ayrıca, sürdürülebilirlik değerlendirmeleri, korunan içsel değerler tehdit edilmeden önce izin verilen kullanım türü ve miktarıyla da ilgilidir (Pearson ve Sullivan; 1995). Bu tür değerlendirmeler hem somut hem de somut olmayan kültürel miras varlıkları için geçerlidir ve turizm çekiciliği ne olursa olsun kırılgan alanlar dikkatli bir şekilde yönetilmelidir. Bazı durumlarda, ziyaret yasağı getirmek, ziyaretçi sayısına katı sınırlamalar koymak ve sadece kültürel olarak uygun olan kullanımlara izin vermek varlığı korumak için önemli bir yönetim etkinliği olmaktadır.

Gelişmiş dünyada, kültürel miras yönetimi daha olgun bir düzeye gelmiştir ve geleneksel olarak koruma planlaması dışındaki kullanımların ve kullanıcıların farkında olduğu için etkisi belirgindir. Ancak bu farkındalık her zaman kolay bir ilişkiye yol açmayabilir, çünkü turizmin ve korumanın farklı ihtiyaçlarından kaynaklanan gerilimler ortaya çıkabilmektedir. Özellikle uygun kültürel miras yönetimi mevzuatı çıkarılmadan önce kitle turizminin gerçekleştiği gelişmekte olan ülkelerde durum kritikleşmektedir. Karar vericilerin, bir varlığın sahip olduğu turizm potansiyeli konusunda ve bu potansiyele sosyal ve kültürel açıdan sorumlu bir şekilde nasıl ulaşılacağı hakkında makul beklentilere sahip olması gerekmektedir.

Kültürel miras varlığının yakınında yaşayan veya ona kültürel olarak bağlı olan ev sahibi topluluklar veya kültürel gruplar, onu bir kaynak olarak kullanan okullar ve üniversiteler, yönetiminden sorumlu olabilecek devlet yetkilileri ve turizm endüstrisi gibi ticari kullanıcılar süreçlerin kilit paydaşlarıdır. Bu nedenle herhangi bir kültürel veya doğal varlığı yönetmenin en büyük zorluğu, birçok paydaşı teskin etmektir. Temelde, paydaş danışmanlığı oldukça basit bir süreç gibi görünmektedir. Paydaş sayısının bir yanda geleneksel sahipler ve kullanıcı gruplarıyla, diğer yanda turizm endüstrisiyle sınırlı olduğu varsayımı hatalı bir yaklaşımdır. Çoğu varlığın, varlıkla farklı derecelerde bağlı olan ve bir paydaş olarak değerlendirmeye ilişkin farklı meşruiyet düzeylerine, ayrıca varlıkların nasıl

yönetilmesi gerektiğine ilişkin büyük ölçüde farklı bakış açılarına sahip birden çok paydaşı vardır. Paydaş danışmanlığı, genellikle planlama ve koruma stratejilerinin başarılı bir şekilde geliştirilmesinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Sınırlı sayıda paydaşın dahil olduğu ve her birinin birbirine benzeyen değerlere sahip olduğu durumlarda işbirliğinin gerçekleşmesi mümkündür. Öte yandan, farklı değerlere sahip birçok paydaş sürece dahil olduğunda veya bir paydaş grubunun eylemleri başka bir grubun hedeflerine ulaşmasına müdahale ettiğinde çatışmanın yaşanması kaçınılmazdır (Jacob ve Schreyer, 1980). İster turizm ister kültürel miras yönetimi olsun, yeni ve baskın bir paydaşın ortaya çıkmasına yol açan bir güç kayması ve bununla birlikte paydaşın göreceli olarak yetkisiz kalması, yeni oyuncuya karşı kızgınlık ve güvensizlik duyguları üretmektedir. Bu nedenle, danışma, artık ilk görüşmelerden varlıkların devam eden yönetimine kadar tüm sürece nüfuz eden yönetim planlamasının ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmektedir.

Bunların yanı sıra, turistler, olası birçok kullanıcı grubundan sadece bir tanesidir ve bu nedenle kültürel miras varlıklarının nasıl yönetileceği ve sunulacağına karar verilirken turist ihtiyaçları dikkate alınması gereken bir husustur. Birçok durumda, kültürel miras varlığı hakkında farklı bilgi düzeyleri, farklı ilgi alanları, farklı kültürel geçmişleri ve farklı beklentileri nedeniyle turistlerin ihtiyaçları diğer kullanıcı gruplarından önemli ölçüde farklı olacaktır. Yerel kullanıcılar için bir varlığın sunumunun turistler için uygun olmadığı durumların ortaya çıkması veya aynı şekilde turistler için oluşturulan bir varlığın sunumunun yerel kullanıcılar tarafından kabul görmemesi mümkündür. Bu nedenle turizm arayışı, bilinçli bir yönetim kararı, sunumu farklı şekillendirme vizyonu veya yalnızca ihtiyaçları, yerel kullanıcılarla uyumlu turistleri hedefleme ihtiyacı gerektirmektedir. Tablo 2.8’de kültürel miras yönetimi ilkeleri yer almaktadır.

Tablo 2.8 Kültürel Miras Yönetimi İlkeleri

Kültürel Miras Yönetimi	Sürdürülebilirlik	Paydaşlar	Turizm
Kültürel miras, nesiller boyunca insanlığın kültür mirasının temsili bir örneğini korumayı ve gözetmeyi amaçlamaktadır.	Kültürel miras varlıklarının belirlenmesi, belgelenmesi ve korunması, sürdürülebilirliğin temelini oluşturmaktadır.	Çoğu kültürel miras varlığının birden fazla paydaşı vardır.	Kültürel miras yönetiminde göz önünde bulundurulacak tek ihtiyaç turizm ihtiyaçları değildir.
İçsel değerlerin korunması önemlidir.	Her kültürel miras varlığının kendi anlamı ve değerlendirilebilir kültürel önemi veya değeri olacaktır.	Koruma sürecinde paydaşlarla işbirliği ihtiyaçların belirlenmesi açısından önemlidir.	Turizm, kültürel miras varlığının önemli bir kullanımı olarak görülebilir, ancak tek kullanım alanı değildir.
Hem somut hem de somut olmayan mirasın korunması giderek daha önemli hale gelmektedir.	Bazı kültürler arasında gerçekliği sona ermeden önce bir varlığa, ne kadar müdahale ve değişiklik yapılabileceği konusunda görüş farklılıkları olabilir.	Kültürel varlık yöneticisi dışındaki bir paydaş, varlık üzerinde daha fazla kontrole sahip olabilmektedir.	Turizm, olumsuz etkilere neden olabilmektedir.
Korunan kültürel miras varlıkları arasındaki ölçeklendirme değişiklik göstermektedir ve her tür için gerekli olan yönetim süreci de buna göre değişmektedir.	Kültürel miras varlıkları yalnızca kültürel açıdan uygun ve sürdürülebilir yollarla kullanılmalıdır.		Turizm gereksinimleri bazen kültürel varlığın korunmasıyla ilgili olan gereksinimlerle çatışabilmektedir.
Kültürel miras yönetiminin gelişen bir yapısı vardır.	Bazı kültürel miras varlıkları, turistler de dahil olmak üzere halkın tam anlamıyla erişemeyeceği kadar kırılgan veya kutsaldır.		Kültürel miras yöneticilerinin çoğu için, kültürel miras varlıklarının korunmasına yeniden yatırım yapmada turizmin ürettiği gelirden yararlanmak, önemli bir hedefdir.
Kültürel miras yönetimi ve koruma, kültürel mirasın korunması için bir yapı sağlamayı amaçlayan faaliyetler bütünüdür.	Paydaşlarla işbirliği bir varlığın sürdürülebilir şekilde geliştirilmesinin önemli bir parçasıdır.		
Kültürel miras varlıklarının korunması, kamuya sunumu ve yorumlanması için herhangi bir gereklilik olmaksızın gerçekleştirilir.			

Kaynak: McKercher ve du Cros, 2012: 45.

2.6. Türkiye’de Korumanın Tarihsel Gelişimi

16. ve 18. yüzyıllarda Osmanlı Dönemi’nde mevcut koruma anlayışı dinsel değer yargılarına, geleneklere, yapıların kullanım ve ekonomik değerlerine, vakıf kurumunun devamlılığı sağlama çabalarına dayanmaktadır. 19. yüzyıl ortalarına kadar asar-ı atika (eski eser) olarak nitelendirilen unsurların, fıkıh kurallarına göre değerlendirildiği görülmektedir. İlk yasal düzenleme olarak kabul edilebilecek 1858 yılında çıkarılan Arazi Kanunnamesi 107. Maddesinde asar-ı atika’dan dolayı olarak bahsedilmektedir. Buna göre taşınır eser, bulan kişiye ait olarak kabul edilmektedir. Aynı yıl oluşturulan Ceza Kanunnamesi 133. Maddesine göre kutsal hayır yapılarını yıkanların cezalandırılması diğer bir koruma girişimi olarak düşünülebilir. Kentleşme düzenine yönelik ilk girişimler olarak 1848 ve 1864 yıllarında oluşturulan Ebniye Nizamnameleri mevcut yapıların onarım ve bakımına ilişkin hükümler içermektedir. Ancak 1869 yılında kabul edilen ve taşınır eserleri koruma kapsamına dahil eden Asar-ı Atika Nizamnamesi’ni koruma gelişiminin ilk yasal düzenlemesi olarak kabul etmek mümkündür (Madran, 1996: 60-61). Bu dönem, korumada Batı yaklaşımlarının model alındığı ve modernleşme çabalarının yaşandığı bir dönem olarak şekillenmiştir. 19. yüzyılda Avrupa’da İtalya, Fransa ve İngiltere önderliğinde koruma alanında ilkeler belirleme, restorasyon yaklaşımlarının içeriğini oluşturma, yasal ve yönetsel süreçleri geliştirme, kültürel varlıkları kayıt altına alma gelişmeleri ivme kazanırken Osmanlı’da Asar-ı Atika Nizamnameleriyle yasal bir zemin oluşturulmaya çalışılmıştır (Kayın, 2008).

1846 yılında Tophane Müşiri Fethi Ahmet Paşa’nın girişimleriyle dönemin silah deposu işlevi gören Aya İrini Kilisesi’nin yeniden düzenlenmesinin ardından ziyarete açılması eski eserler kapsamında ilk örgütlenme ve aynı zamanda bir müzecilik hareketi olarak değerlendirilmektedir. Müzecilikte toplamacılık döneminden sergileme/inceleme dönemine geçiş ise müzenin 1873 yılında Aya İrini’den Çinili Köşk’e taşınmasıyla gerçekleşmiştir. Ardından, 1869 tarihli Nizamnamenin yetersiz olduğunun düşünülmesiyle ilk kez eski eser tanımının ve sınırlandırmasının yapıldığı, eski eserlerin devlet malı olduğu hükmünün getirildiği ikinci bir Nizamname (1874) uygulamaya konulmuştur. Eski eserler hukukunun temeli olarak kabul edilen (Mumcu, 1969: 73) 1884 tarihli Asar-ı Atika Nizamnamesiyle taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına yönelik bazı önlemler getirilerek Müze-i Hümayun kurulmuştur. 1912 yılında yayınlanan Muhafaza-i Abidat Nizamnamesi Osmanlı Dönemi’nin son yasal düzenlemesi, 1917’de kurulan, eski eserlerin kayıt altına alınması, arşivlendirilmesi ve bilimsel çalışmaların yapılmasıyla yükümlü Asar-ı Atika Encümeni Daimisi ise korumayla ilgili hayata geçirilen son kurum olmuştur (Madran, 1996: 61).

1924 yılına gelindiğinde Asar-ı Atika Encümeni Daimisi'nin tüzüğü hükümet tarafından İstanbul'da Müteşekkil Muhafazai Asar-ı Atika Encümeninin (MAAE) Teşkilat ve Vazifelerine Dair Talimatname olarak güncellenmiş ve İstanbul'daki eski eser, anıtların belgelenmesi ve yapılarla ilgili yayınların hazırlanması görevleriyle yetkilendirilmiştir (Gülekli, 1948, 65-67). Bu dönemde onarımı gerçekleştirilen ilk yapı Ayasofya'dır. Ardından İstanbul Sultanahmet ve Beylerbeyi Camileri, Edirne Selimiye ve Üçşerefeli Camileri, Elmalı Ömer Paşa Camisi, Manisa Muradiye Camisi ve Konya Mevlana Türbesi'nin onarım ve bakımları yapılmıştır (Öztürk, 1995, 202). 1930 yılında çıkarılan Belediye Kanunu'yla, her belediye için plan yapma zorunluluğu getirilmiş ve anıtsal eserlerin korunması sorumluluğu da yine belediyelere verilmiştir. Koruma alanında atılan en önemli adımlardan birisi 1931 yılında hayata geçirilen ve bağımsız bir araştırma kurumu olan Türk Tarih Kurumu'nun, Anadolu sanatı verilerini araştırarak gün ışığına çıkarması ve bu verileri yayınlar aracılığıyla paylaşması olmuştur (Madran, 2002). 1933 yılında 2290 sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanunu'na göre belediyelerin plan sınırları içindeki anıtları belirleme ve çevresinde 10 metre açık alan bırakılması zorunluluğu getirilmiştir. Ancak 1973 yılına kadar belediyelerin koruma alanındaki tek yükümlülüğü olan bu kararla, anıtların çevresinin açılması ve tarihi doku bütünlüğünün bozulması söz konusu olmuştur (Dinçer ve Akın, 1995). Bu dönemde, 1933-1935 yılları arasında yaklaşık 3500 eser tescil edilmiş ve onarım raporları hazırlanmıştır (Akozan, 1977).

1950 sonrası dönemde yaşanan siyasal ve ekonomik gelişmelerin etkisiyle gerçekleştirilen imar hareketleri şehirlerin tarihi dokularında tahribat ve kayıplara neden olmuş ve ilerleyen dönemlerde oluşturulan Kat Mülkiyeti Kanunu (1965) bu süreci hızlandırmıştır (Işık, 1995). Anıt eser ve mükemmel sivil yapılar odağında bir koruma anlayışına sahip olunan bu dönemde ilk kurumsal düzenleme 1951 yılında 5805 sayılı yasayla Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun (GEEAYK) kurulmuş olmasıdır. Kurul, koruma ilkelerinin oluşturulması, tarihi yapılara müdahale şeklinin belirlenmesi, rölöve, restitüsyon, restorasyon projelerinin hazırlanma esasları vb. konularla yetkilendirilmiştir (Özdemir, 2005: 22). 1956 yılında yürürlüğe giren 6785 sayılı İmar Kanunu, dönemin planlama çerçevesini düzenleyen en önemli yasa olarak Belediye Yapı ve Yollar Kanunu'nun 10 metre olarak tanımladığı anıt esere yaklaşma mesafesini devam ettirmiş ve bu konuda karar verme yetkisini Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'na devretmiştir. Türkiye'de koruma eğitimiyle ilgili yaşanan ilk gelişme ise 1966 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ), Mimarlık Fakültesi bünyesinde kültür varlıklarının korunması konusunda eğitim verilmeye başlanmasıdır.

(Madran ve Özgönül, 2005: 6). Planlama mevzuatı kapsamında kentsel koruma kavramına ilk kez 1969 yılında yürürlüğe giren İmar ve Yol İstikamet Planlarının Tanzim Tarzları ile Teknik Şartlarına ve Bu İşleri Yapacak Uzmanlarda Aranacak Ehliyeteye Dair Yönetmelik'te yer verilmiştir. Yönetmeliğin 2. maddesi, Protokol Bölgesi: yapı düzeni korunacak mevcut konut alanları şeklindeki tanımıyla bugünkü sit alanları tanımının başlangıcını oluşturmuştur. 1972 yılında İmar Kanunu'na 1605 sayılı yasayla eklenen 6. madde ile tarihi ve mimari değeri bulunan anıtsal ve sivil yapıların yanı sıra bunlarla bütünlük oluşturan çeşme, eski sokak ve meydancıkların da korunması gerektiği vurgulanmıştır. Devam eden süreçte 1973 yılında yürürlüğe giren ve Cumhuriyet Dönemi'nin ilk kapsamlı koruma yasası olan 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu, sit, tarihi sit, arkeolojik sit (tarihi şehir kalıntısı) ya da ören yeri, tabii sit (tabii anıt) kavramlarına yer vermiştir. 1710 sayılı Yasa'nın getirdiği yenilikler (Avcıoğlu, 2018: 84);

- Korunması gerekli eser tanımı tek yapı ölçeğinden sıyrılarak kentsel korumaya doğru bir geçiş yaşamıştır. Ayrıca çevre ölçeğinde korumanın, planlama ile gerçekleştirilebileceği belirtilmiştir.
- Envanter ve tescil ile başlayan koruma süreci netleşmiştir.
- Eski eserlerin bakım ve onarımında karar alıcı ve uygulayıcı kurumlar belirlenmiştir.
- Devletin çeşitli mekanizmalar oluşturarak, eski eser sahiplerine maddi açıdan malzeme ve teknik yardım yapması öngörülmüştür.

1979 tarihli IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ise kültürel miras kavramına ilk kez yer verilmiş ve kültürel mirasın korunması, geliştirilmesi, değerlendirilmesi, işlev kazandırılması ve bunun için gerekli yasal, örgütsel ve parasal önlemlerin alınması konularına değinilmiştir (Yalçınan, 1995). Ayrıca, 1973-1982 yılları arasında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Kurulu, 417 sit alanı, 3442 anıtsal yapı ve 6815 sivil yapının tescilini gerçekleştirmiştir (Ahunbay, 2009: 137).

1982 Anayasasının ardından korumaya yönelik kurumsal yapıların yeniden düzenlendiği ve planlama alanında daha kökten değişikliklerin gerçekleştirildiği bir dönem başlamıştır. Anayasa'nın 63. maddesi: Devlet; tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar...hükmünü getirmiştir. Kültür varlıklarının korunması konusundaki en önemli gelişmelerden biri ise 1982 yılında UNESCO Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi'ne taraf olunmasıdır. Ardından, 1983 yılında uygulamaya konan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Eski Eserler Kanunu ile Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun görev ve yetkilerini tanımlayan yasayı birlikte ele alarak yeniden düzenlemiştir. Böylece Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun yerini Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Yüksek

Kurulu ile Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurulları almıştır (Ahunbay, 2009: 137). Ayrıca 2863 sayılı Yasa, ilk kez Koruma Amaçlı İmar Planı tanımını getirerek 1951 yılından itibaren kullanılan merkezi denetim örgütünün yerel ölçeğe taşınmasını ve ikili bir denetim mekanizması oluşmasını sağlamıştır (Avcioğlu, 2018: 85). Tüm bu olumlu gelişmelere rağmen 1986 yılında Türkiye’deki mevcut 105 kentsel sit alanının sadece 26’sı için onaylanan koruma amaçlı imar planı oluşturulmuştur. Ayrıca, İmar ve İşkan Bakanlığı’nın kent planlarını hazırlama ve onaylama yetkisi aynı yıl y r rl e giren 3194 sayılı İmar Kanunu ile belediyelere devredilmiştir (Zeren, 1990). 2863 sayılı Yasa’nın bazı maddeleri, 1987 yılında 3386 sayılı Yasa ile değişikliğe uğramıştır. Buna göre, yerel yönetimlerin koruma sürecine doğrudan katılması ve koruma süreçlerinde karar alma ve denetlemenin merkezden yerel koruma kurullarına devredilmesi sağlanmıştır (Avcioğlu, 2018). 1987 yılından itibaren Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu’nun belirlediği ilkeler doğrultusunda çalışmak üzere İstanbul, Ankara, İzmir, Konya, Antalya, Bursa, Diyarbakır, Adana kurulları olarak örgütlenen bölge kurullarının yapılanması ise ancak 1990’lı yıllarda gerçekleşmiştir. Türkiye, 1989 yılında Bakanlar Kurulu Kararı ile Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi’ne (1985) taraf olmuştur.

1996 yılında İstanbul’da gerçekleşen Birleşmiş Milletler Habitat-II Zirvesi’nde Türkiye’deki koruma çalışmaları gündeme getirilmiştir. Koruma süreçlerinin değerlendirilmesiyle birlikte Türkiye Ulusal Eylem Planı kapsamında kültürel mirasın korunması ve sürekliliğinin sağlanması, yerel yönetimlerin kamu sektörü tarafından desteklenmesi ve sorumluluk üstlenmesi, kamu bilincinin geliştirilmesi, yasalar kapsamında olabilecek iyileştirmeler ve koruma kurullarının işlemlerini hızlandırması konuları da tartışılmıştır (Yıldırım, 1999: 24). Evrensel tanım ve politikalar açısından ülkenin koruma politikalarına ve kurumlarına yön veren önemli sözleşmelerden biri olan Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi’nin (1992) onaylanması 1999 yılında gerçekleşmiştir (Ahunbay, 2010).

Günümüze kadar bazı değişikliklerle varlığını devam ettiren 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu 53. maddesi kapsamında yasal olarak Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Yüksek Kurulunun belirlediği ilke kararları çerçevesinde çalışmalar yürütecek Koruma Bölge Kurullarının oluşturulması gündeme gelmiştir. Korumaya yönelik bu kurumsal yeni yapı 2863 sayılı Yasa’da kültür ve tabiat varlıklarının bir bütün olarak tanımlanmasının yansımasını alarak Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları adıyla göreve başlamıştır. Ancak, söz konusu yapılanma 2011 yılında çıkartılan 648 sayılı Kanun Hükümünde Kararname ile kültür ve tabiat olarak ikiye ayrılmış ve Kültür Varlıklarını

Koruma Bölge Kurulları olarak şekillenmiştir. Böylece 2011 yılından günümüze Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları olarak kurumsal yapının şekillendiğini söylemek mümkündür (Avcıoğlu, 2018). Tabiat varlıklarının korunması amacıyla da Çevre Şehircilik Bakanlığına bağlı kurulların oluşturulması hedeflenmiştir. Bu ayırım, doğal ve kültürel varlıkların bir arada olduğu yerlerde yapılacak ayırımın koordinasyon sorununa neden olma, doğal alanların kötüleşmesine yol açma endişelerini de beraberinde getirmiştir (Ertuğrul, 2018: 67).

2000’li yıllarda hızlanan Avrupa Birliği (AB) uyum yasalarının düzenlenmesi sürecinde, belediyelere ve il özel idarelerine yeni sorumluluklar yüklenmiştir. Bu doğrultuda 2004 yılında çıkartılan 5226 sayılı Kanun ile uluslararası mevzuattan ve yıllar içerisinde ortaya çıkan sorunlara yönelik düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir. Yasa ile koruma alanında yerel yönetimlerin kültürel mirasın korunması süreçlerine daha aktif katılımının sağlanması ve koruma bölge kurullarının bir kısım sorumluluklarının yerel idareler tarafından yerine getirilmesi planlanmıştır. Bu kanunun 4. maddesi, Bakanlık tarafından izin verilen belediyeler bünyesinde kültürel varlıklarla ilgili süreçleri ve uygulamaları yürütmek üzere sanat tarihi, mimarlık, şehir planlama, mühendislik, arkeoloji gibi meslek alanlarından uzmanların görev alacağı Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları (KUDEB) kurulmasını kapsamaktadır. Bu büroların sorumlulukları kapsamına, koruma bölge kurulları tarafından uygun görülen koruma amaçlı imar planı, proje ve malzeme değişikliklerinin yanı sıra inşaat ve uygulamayı denetlemekle yükümlü olma ve basit bakım onarım izinlerini verme ve kontrol etme gibi süreçler dahil edilmiştir. 2005 yılında yürürlüğe giren 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkındaki Kanun, Koruma Kurullarının çalışmasını etkileyen diğer bir düzenlemedir. Bu düzenlemeyle yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş durumda olan sit alanlarının yenileme alanı ilan edilmesi ve bu alanların koruma süreçlerini yürütmek üzere Yenileme Bölge Kurullarının kurulması kararı alınmış böylece koruma kurulları yenileme alanlarındaki görevlerini yenileme kurullarına devretmiştir. Bu doğrultuda koruma alanları için getirilen yenileme alanının belirlenmesi aşamaları, İl Özel İdareleri’nde İl Genel Meclisi, Belediyelerde ise Belediye Meclisi tarafından yürütülmekte, alanın ilan edilmesi ise Bakanlar Kurulu tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu süreçte Koruma Bölge Kurulları herhangi bir görev üstlenmezken, yapılacak proje ve uygulamalarda belediyeler ya da İl Özel İdareleri tam yetkili olarak çalışmaları yürütmektedirler. Kanunu farklı kılan diğer bir özellik ise Toplu Konut İdaresi Başkanlığının bu alanlarda proje ve uygulama yapabilecek olmasıdır. Bu dönemde koruma kurullarının sayısı 2001 yılında 20’ye ve 2017 yılı sonu itibarıyla ise iki

tanesi İstanbul'da yer alan Yenileme Alanı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları da dahil olmak üzere toplam 36'ya ulaşmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür ve Müzeler Genel Müdürlüğüne bağlı olarak çalışmalarını sürdüren koruma bölge kurulları, kültürel miras varlıklarını kayıt altına alma, mevcut eserlerin varlığını devam ettirebilmesi amacıyla yapılması gereken müdahaleleri oluşturma süreçlerini yürüten ve modern anlamda danışma, yönlendirme yapan kurumsal bir yapıdır (Avcioğlu, 2018: 86). Kurumsal yapının gelişiminde, kurul kararlarına uyma zorunluluğu günümüze dek değişmeyen esaslardan biridir. Bu durum, 5805 sayılı Yasa'dan itibaren devamlılığını korumuş ve yürürlükte olan 2863 sayılı Yasa'da da tekrar hüküm altına alınmıştır. 2863 sayılı Yasa gereği kamu kurum ve kuruluşlarıyla; belediyelerle gerçek ve tüzel kişiler, Koruma Yüksek Kurulu ve Koruma Bölge Kurullarının kararlarına uymak zorundadır (Avcioğlu, 2018: 92).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YAŞAYAN KÜLTÜREL MİRAS YAKLAŞIMI: KEKOVA BÖLGESİ DURUM ÇALIŞMASI

*Herkes sağlıklı ve dengeli bir
çevrede yaşama hakkına sahiptir.
-TC Anayasası 56. madde*

Modern koruma hareketinin mirası olan bazı varsayımlar ve bilgi boşlukları üzerine inşa edilen geleneksel koruma yaklaşımının, özellikle dokuya/yapıya daha fazla önem vererek kültürel miras alanlarının yaşam boyutunu göz ardı ettiğini söylemek mümkündür. Bu süreç, genellikle toplumların kültürel mirasla olan bağlarının bastırılmasına ve hatta parçalanmasına, toplumların koruma ve yönetim alanlarından dışlanmasına neden olurken kültürel mirasın kendisi için de uzun vadeli olumsuz sonuçlar ortaya çıkarmaktadır (Ndoro ve Tauvinga, 2003: 10). Sullivan'a (2004: 50-51) göre somut değerlerin yönetilmesi daha kolaydır, ancak yaşayan doğal ve kültürel alanlar, değiştikleri ve adapte oldukları şekilde organik ve pratiğimiz bazen bu değerlerin korunmasına uygun değildir. Bu nedenle, Dünya Mirası kavramı başlangıçta sadece ölü gelenekleri dikkate almış, yaşayan gelenekleri kapsamına dahil etme süreci daha sonraki aşamalarda gerçekleşmiştir ve hala felsefesini ve temel ilkelerini önemli ölçüde değiştirmekten ziyade kriterlerini ve kategorilerini genişleterek veya değiştirerek bu sürece yön vermektedir. Öyle ki yerel toplulukların alanlarla ilişkisinin önemine yapılan vurguya rağmen, kültürel miras yetkilileri tarafından tanımlanan ve değerlendirilen bir meçhul soyut halk (Jones, 2006: 111) kavramı hala geçerliliğini korumaktadır ve alan yönetimine dahil edilmeleri endişesi, kapsamlı bir kamu tartışmasına (Schadla-Hall, 1999: 156) dönüştürülmeye devam etmektedir. Ancak ICCROM'un 2003 yılında Bütünleşik Bölgesel ve Kentsel Koruma (ITUC) faaliyetlerinin bir parçası olarak Yaşayan Kültürel Miras Alanlarına yönelik bir program başlatmasının ve yine aynı yıl UNESCO'nun SOKÜM Sözleşmesi'ni (2003) oluşturmalarının ardından yaşayan kültürel miras teması gittikçe önem kazanmaya başlamış ve toplum temelli bir yaklaşımın benimsenmesine zemin hazırlamıştır. Dolayısıyla Yaşayan Kültürel Miras Alanları programı Wijesuriya'nın (2010) vurguladığı gibi kültürel mirasın korunması ve yönetimindeki geleneksel yaklaşımlara ilişkin eleştirilere karşılık olarak gelişmiştir ve aynı zamanda kültürel miras söylemindeki son gelişmelerle de bütünleşmektedir.

3.1. Yaşayan Kültürel Miras Yaklaşımı (Living Heritage Approach)

Kültürel mirasın yaşayan boyutunu karar alma süreçlerinin merkezine yerleştirerek ve sürekliliği göz önünde bulundurarak, geleneksel, yapı temelli yaklaşımdan farklılaşan, ana teması yaşayan kültürel miras olan yeni bir uluslararası yaklaşım geliştirmek amacıyla ICCROM 2003 yılından bu yana Yaşayan Kültürel Miras Programı'nı yürütmeye devam etmektedir. Bu yaklaşımın temel ilkelerine göre;

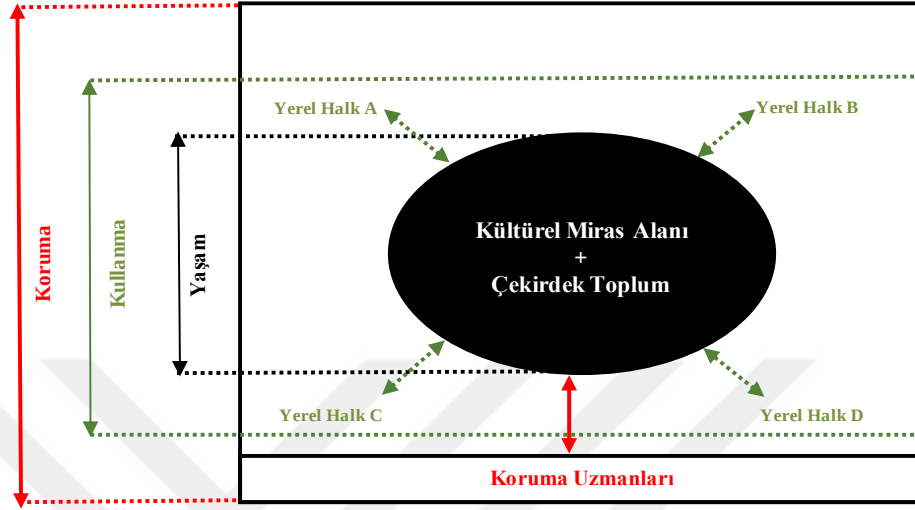
- a) Topluluklar kültürel miras alanlarının gerçek, uzun vadeli koruyucuları olarak tanınmalıdır.
- b) Toplulukları, koruma ve yönetim sürecinde güçlendirerek onların geleneksel (yerleşik) değerlerinden, yönetim sistemlerinden ve bakım uygulamalarından fayda sağlanmalıdır.
- c) Koruma, değişimi yönetmek için bir süreç geliştirme ve kültürel mirası çağdaş toplumların ihtiyaçlarıyla uyumlu hale getirme aracılığıyla toplumların sürdürülebilir kalkınmasıyla ilişkilendirilmelidir.

Yaklaşım, kültürel mirasın tanımlanması, korunması ve yönetilmesinde süreklilik kriterlerinin birincil itici faktörler olarak tanınması gerekliliğini vurgulamaktadır. Yaklaşımın öngördüğü süreklilik kriterleri 4 başlık altında toplanmaktadır;

1) **Kültürel miras alanının orijinal işlevinin sürekliliği:** yaşayan kültürel miras alanının orijinal işlevinin korunması, sürdürülmesi ve kötüleşmesi durumunda onu yeniden canlandırılması temel amaçlar arasında yer almaktadır. Ancak bu, tüm kültürel miras alanlarının mevcut toplum için bir tür işlev veya kullanıma sahip olduğu gerçeğiyle karıştırılmamalıdır. Kullanım veya orijinal işlev aynı zamanda bir halkın kimliğiyle bağlantılı olan ve güçlü bağlar veya bağlantılar kuran mirasın kültürel içeriğinin (Wijesuriya, 2007) önemli bir bileşenidir. Ayrıca, söz konusu kültürel miras, orijinal işlevini sürdürdüğünde koruma ve yönetimle ilgili zorlukların da daha büyük olduğu bilinmektedir.

2) **Yerel halkın kültürel miras alanıyla toplumsal bağının sürekliliği:** Alanın özgün işlevi günümüze kadar devam ediyorsa, o bölgenin halkıyla arasında bir bağlantı ya da ilişki vardır çünkü bu alanlar o bölgenin halkına hizmet etmek için yaratılmıştır. Yaklaşım tüm gruplara (ve tüm değerlere) eşit yaklaşım göstermez, ancak kültürel miras alanıyla olan farklı ilişkileri temelinde aralarında bir hiyerarşi oluşturur. Bu anlamda, demokratik bir yaklaşım olarak kabul edilmeyebilir. Bölge halkı çekirdek toplum ya da çekirdek karar vericiler olarak adlandırılmaktadır. Yaklaşım, kültürel mirasın belirli bir topluluğun yaşamının ayrılmaz bir parçasını oluşturduğunu kabul ederek, çekirdek toplumun kimliğini, gururunu, öz saygısını, yapısını ve refahını güçlendirmektedir. Bu temelde, çekirdek topluma,

koruma sürecinde birincil rol verilirken koruma uzmanları ve çevresindeki topluluklar, çekirdek topluma destek, rehberlik ve yardım sağlayan bir çerçeve oluşturma konusunda ikincil bir role sahiptir. Çekirdek toplumun günlük hayatı, hem kültürel mirası etkilemekte hem de kültürel mirastan etkilenmektedir.

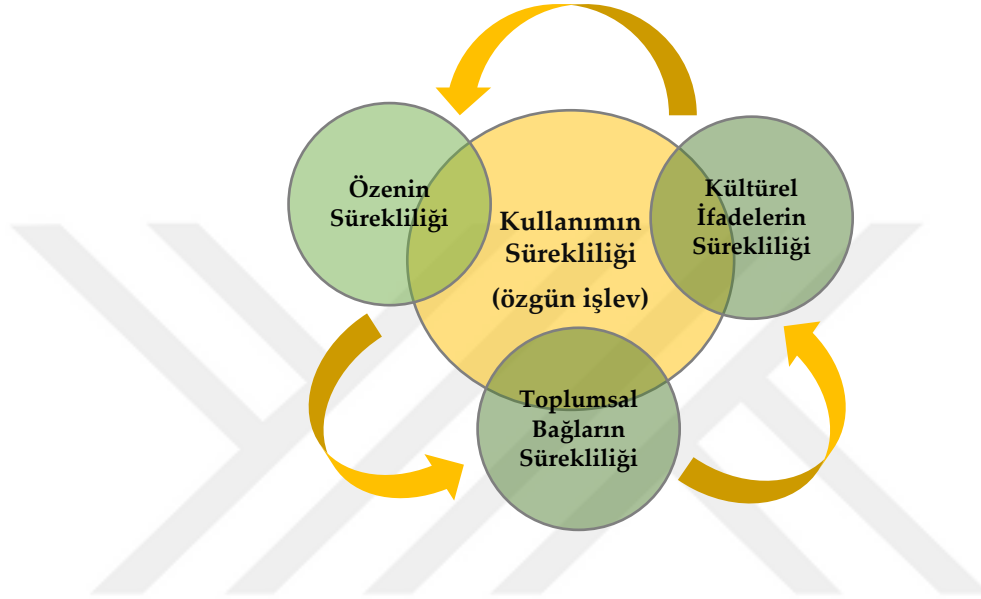
Şekil 3.1 Yaşayan Kültürel Miras Yaklaşımı

Kaynak: Poullos, 2014.

3) **Kültürel miras bakımının topluluk tarafından sürekliliği:** Çekirdek toplumlar kültürel miraslarının devamı konusunda geçmişten bu yana bilinç sahibidirler. Koruma süreci geleneksel uygulamaların tanınmasına ve kabul edilmesine temellenir, modern bilimsel temelli koruma ilkeleri ve uygulamaları geleneksel uygulamalara yardımcı olur. Kültürel mirasın kullanımı ve korunması arasında, genellikle korumadan ziyade kullanıma vurgu yapan uygun bir denge aranmaktadır ve kültürel miras yenilenebilir bir kaynak olarak değerlendirilebilmektedir. Geleneksel onarım/bakım bilgi sistemlerine ek olarak, kullanılmaya devam edilen ve bugün bile kullanılabilecek gelenekler, beceriler, teknikler ve materyaller vardır. Tüm bunlar kültürel miras yönetimi tarafından yakın zamana kadar modern koruma kılıfı altında göz ardı edilmiştir ancak yeterli özen gösterilirse bugün bile kullanılabilirler ve hatta insanların geçim kaynaklarına da katkı sunabilirler.

4) **Kültürel (somut ve somut olmayan) söylemlerin sürekliliği:** Bir kültürel miras alanı özgün işlevini sürdürdüğü ve toplumla bağı bulunduğu sürece durağan kalmaz; değişmeye, somut ve somut olmayan çeşitli anlamlar kazanmaya devam eder. Dolayısıyla, bu alanlarda amaç yapının sergilenmek için korunması değil, işlevin sürdürülmesini sağlamaktır. Somut kültürel mirasta değişiklik ya da eklemeler; yeni yapı, mevcut yapının genişletilmesi, binaların yenilenmesi ya da artan nüfus gibi değişen koşullara cevap verebilecek şekilde

yerleşim alanında düzenlemeler şeklinde olabilir. Benzer şekilde festivaller, uygulamalar, hac gibi somut olmayan kültürel miras da değişebilir, hatta yeni boyutlar kazanabilir. Diğer bir deyişle, somut ve somut olmayan kültürel mirasın sürekli bir evrimi söz konusudur. Bu yüzden değişim kaçınılmaz bir olgu olarak görülmelidir ve kültürel mirasın temel amacı zaman ve mekanda donup kalmak yerine, toplumsal yaşamda işlevselliğe fırsat sunmak olmalıdır.

Şekil 3.2 Sürekliliğin Öğeleri

Kaynak: Wijesuriya, 2005.

Yaşayan kültürel miras yaklaşımında koruma, öncelikle sürekliliğin devamlılığını ve geliştirilmesini amaçlar ve belirli durumlarda yapı zarar görecektir olsa bile kültürel miras bu bağlamda korur. Koruma aynı zamanda evrimi/değişimi kabul ederek kültürel mirasın çağdaş toplumla ilişkisini garantilemeyi amaçlamaktadır. Yaşayan kültürel miras yaklaşımı, kültürel mirasın önemini çekirdek toplumun bağıyla değerlendirmede ve geleneksel (yerleşik) mekanizmalar ve uygulamalar kullanarak korumada sürekli bakım için faaliyetler geliştirmede açık bir şekilde toplum merkezli, etkileşimli ve aşağıdan yukarıya bir yaklaşımı kolaylaştırmaktadır. Bu nedenle, yaklaşım mevcut toplumun kültürel mirasla bağlantısı (süreklilik) içinde, mevcut toplum tarafından ve mevcut toplum uğruna kültürel mirasın korunmasını gerektirmektedir. Koruma sürecinde başlangıç noktası ve odak noktası şimdidir; şimdiki zaman, geleceğin devamı olarak görülmektedir ve böylece geçmiş ve gelecek, devam eden bir şimdiyle birleştirilmektedir. Yaşayan kültürel miras yaklaşımı, mirasın tanımlanması, korunması ve yönetiminde, karar verme süreçlerinde çeşitlilik ve bağlam bağımlılığı ve topluluk gibi diğer yaklaşımlardaki bazı boşlukları ele almaktadır. Yaklaşım, kullanımın

sürekliliğinin devam ettiği yaşayan kültürel miras geleneğinin olduğu yerlerde (ör. dini yapılar, kentsel manzaralar vb.) ve aynı zamanda modern yönetim sistemleri tarafından toplulukların kültürel miraslarından koparıldığı, ancak kültürel miras/topluluk ilişkisini yeniden eski haline getirmek için girişimlerde bulunulduğu yerlerde, kolayca uyarlanabilir ve böylece küresel olarak koruma için yararlı bir çerçeve oluşturulabilir (Wijesuriya, 2015: 10).

3.1.1. Neden Kekova Bölgesi (Üçağz-Kaleköy)?

Yaşayan kültürel miras yaklaşım ilkelerinin ortaya koyduğu süreklilik kriterleri çerçevesinde katkıya açık gibi duran ve kültürel miras alanlarında yaşam-kullanma-koruma dengesi tartışmalarına örnek oluşturabilecek korunan alan niteliğine sahip, kültürel miras varlıklarıyla turistik cazibe merkezi olan ve sınırları içerisinde yerel halkın gündelik hayatını barındıran bir bölge olarak Kekova Bölgesi Üçağz-Kaleköy yerleşmelerindeki koruma süreçlerini değerlendirmek araştırmaya değer bir durum olarak öngörülmüştür. Bölgenin, yaklaşımın kriterlerine uyum sağlayabilecek nitelikte olup olmadığını tespit edebilmek amacıyla Kekova Bölgesi-turizm-koruma-yaşam anahtar sözcükleri kapsamında gerçekleştirilen belge taramaları (kurul kararları), gazete haberleri, söyleşiler, medya paylaşımları vb. sonucunda elde edilen ön bulgular aşağıda başlıklarıyla detaylandırılmıştır;

Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Toplantı Gündemleri;

Antalya İli, Demre İlçesi, Kekova I.Derece Arkeolojik ve Doğal Sit Alanlarından I.Derece Doğal Sit Alanı içerisinde yer alan Üçağz Köyü, 521 parsel üzerinde yapılan **kaçak ve izinsiz yapılaşmalar** (2010/118. Toplantı Gündemi).

Antalya İli, Demre İlçesi, Kekova Özel Çevre Koruma Bölgesi ve I. Derece Doğal Sit Alanı sınırlarında kalan Üçağz Köyü Öneri Köy Gelişme Alanında **yöre halkının ihtiyacı olan konutların** karşılanması amacıyla sit derecesinin irdelenmesi ve alternatif plan önerisi hakkında görüş oluşturulması (2010/141. Toplantı Gündemi).

Antalya İli, Demre İlçesi, Üçağz Köyünde III. Derece Arkeolojik Doğal Sit Alanı ile Kekova Özel Çevre Koruma Bölgesinde kalan alanda **köyün genel otopark ihtiyacının** karşılanması (2011/163. Toplantı Gündemi).

Antalya İli, Demre İlçesi, Üçağz Köyünde Kekova Özel Çevre Koruma Bölgesinde ve Kentsel Arkeolojik Sit Alanında yer alan 102 parselde kayıtlı **özel mülkiyetteki tespitli yapının onarım talebi** doğrultusunda yerinde yapılan incelenmesinde evin ön kısmında bulunan gölgelikte tespit fişindeki verilerden **farklı bir uygulamanın** saptanması (2012/26. Toplantı Gündemi).

Antalya İli, Demre İlçesi, Üçağz Köyü ve Kale Mahallesinde, Kekova Özel Çevre Koruma Alanı ve Kentsel Arkeolojik Sit Alanı sınırları içerisinde kalan **taşınmazlar üzerinde...** isimli şahısların **kaçak inşaat yaptıkları ihbarı** doğrultusunda yürütülmekte olan soruşturma (2013/49. Toplantı Gündemi).

2000 yılından bu yana turizmde Kekova Bot Turları kapsamında hizmet veren bir işletme olan Oğuzoğlu Turizmin paylaşımı;

çevreci ve müşteri memnuniyeti odaklı yaklaşımımızla siz değerli misafirlerimizi tekneimizde ağırlamaktan mutluluk duyacağız. Ayrıca teknelerimiz camlı (Akvaryumlu) olup **batıkşehir ve anfora kalıntıları** en iyi şekilde görülmektedir. Kekovamızda... asırlar öncesinin tarihini halen üzerinde taşıyan adalar karayolu ulaşımı olmayan yarım adalar, suyun içerisindeki kaya mezarları ve tabiki birde Kekova Adası üzerinde kıyı boyunca uzanan batık şehir diye adlandırılan M.Ö. 141 yıllarında ve 2. yüzyıldaki depremler sonucu yıkılıp suların yükselmesi ve adanın çökmesi sonucu bi kısmı sular altında kaldığı söylenen tarihi ticaret şehri... Yöremizde yaşayan **Kuzu, Akya, Palamut, Torik, Mercan, Sinarit, Lahoz, Orfoz, Zargana, İzmarit ve Barbun (Tekir) balıklarını** yakalarken...

26.05.2012 tarihli DHA Kekova'da Kano Krizi başlıklı haberi;

Demre'nin dünyaca ünlü Kekova ve Üçağız bölgesinde Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü'nün belirlediği parkurlarda kano turu yapan Kaş Deniz Kanosu Birliği üyesi Begonvil, Dragoman, Latebreaks, Mavi Kaş, Talman ve Xanthos turizm acenteleri, **bölgede kano turu yapmama kararı** aldı. Turizm sezonun başlamasıyla birlikte kanolarını Nisan ayının sonunda denize indiren birlik üyeleri, **Demre Kaymakamlığı'nın Kekova-Üçağız bölgesindeki kano parkurlarının işletmesini ihaleye çıkarma kararı** alması üzerine, turlarına son verdiklerini açıkladı.

2 Nisan 2018 tarihli TRT Haber Kekova'nın 75 yıllık cami hasreti sona eriyor başlıklı haberi;

Antalya'nın araçla kara ulaşımı bulunmayan bölgelerinden Kekova'nın, **75 yıllık cami hasreti** sona eriyor. Antalya'nın Demre ilçesinde, doğal güzellikleri ve tarihi kalıntılarıyla Akdeniz kıyılarına güzellik katan, **yaz aylarında mavi tura çıkan binlerce turist**in vazgeçilmez duraklarından olan **Kaleköy**, Simena Antik Kenti'ni de içinde barındırdığı için 1. derecede arkeolojik sit alanı özelliğini taşıyor. Son derece zorlu bir patikadan yaya olarak veya deniz yoluyla ulaşım sağlanabilen Kaleköy'deki en büyük sorun ise, tarihi camisinin 75 yıldır ibadete kapalı oluşu. Bu nedenle namaz için tekneyle Üçağız Köyü'ne giden, hava koşullarına göre cuma namazlarını, bayram namazlarını kaçıran, cenazelerini kayıkla taşımak zorunda kalan Kaleköy sakinlerinin sıkıntıları sona erdi. **Sit alanı olduğu için yıllarca proje geliştirilemeyen Kaleköy Camii'nde**, Antalya Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün geliştirdiği projeye koruma kurulunun onay vermesiyle yaklaşık 10 ay önce restorasyon çalışmaları başladı (TRT Haber, 2018).

Görsel 3.1 Kaleköy Camisi Restorasyonu/I

Görsel 3.2 Kaleköy Camisi Restorasyonu/II

Gerçekleştirilen bir söyleşide Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürü Melike Gül'ün aktarımı;

...Kale Mahallesindeki sıkıntı ise şu; Kurul burada defalarca plan yapılmasını istiyor, Özel Çevre Bölgesi ve plan yapma yetkisi Türkiye’de o alanlarda Özel Çevre Koruma Kurulu Başkanlığında. Kurumun orda koruma amaçlı imar planı yaptırmayı lazım. Bizim mevzuatta diyor ki, planı varsa bu yapılar esaslı onarım yaptırılabilir, yani Kurul defalarca **koruma amaçlı imar planı yapılışını istedi**, en son 2009 yılında bakanlık orayla ilgili planı getirmiş, ondan sonra 7 yıl geçmiş ve 7 yıldır planla ilgili bir çalışma yürütülüyor. Biz de çok mustaribiz ama bizim **Bakanlığın orda plan yapma yetkisi yok**. Kekova bölgesinde ise sıkıntı kıyı bölgesi mevzuatına sahip olması, bunlar kıyıda kalan yapılar, **hiçbiri vakti zamanında izin almamış** ki zaten eskiden böyle bir ihtiyaç yoktu. Kıyı mevzuatından kaynaklı bir sıkıntı yaşıyor orda, yapıların çoğu kıyı mevzuatına tabi oluyor. Böyle bir mevzuat gündeme geldiğinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı o yapıların hepsi kalkacak diyor. O mevzuatlar çözümlenmeden yapı izni veremiyorsun, biz de artık çözümlensin istiyoruz. Bir ara **köyün yukarı taşınması** gündeme geldi ama **ortada plan çalışması yok**, böyle olunca işler ilerleyemiyor (Antalya Kadın Müzesi).

Yerel Kültürel ve Çevresel Değerlerin Kaş/Kekova ÖÇKB ile Etkileşimi ve Sürdürülebilir Turizme Etkileri/WWF-Türkiye Sea-Med Projesi Teknik Serisi Raporu;

Kaş-Kekova bölgesi insanı turizmden önce otlatmaya dayalı hayvancılık, kuru tarım yanında zeytincilik, keçiboynuzu toplayıcılığı, küçük çaplı sebze-meyve yetiştiriciliği ve kömürcülük gibi faaliyetlerden oluşan, kendi kendine yeten bir hayat tarzına sahipti. Ancak Türkiye’nin serbest piyasa ekonomisine geçişle eş zamanlı gelişen **turizmin etkisiyle geleneksel geçim örüntülerinde değişim** başladı (Karabaşa, 2015: 6).

Mayıs 2018’de yapılan kaynak taraması sonucunda elde edilen ve yukarıda verilen konu başlıklarına göre Kekova Bölgesi’nde (Üçağz-Kaleköy);

- korunan alan statüsünde olmanın günlük yaşam pratikleri üzerinde kısıtlamalar getirdiğini,
- somut kültürel varlıklarının turizm amaçlı kullanıldığını, bu kullanımda zaman zaman aksaklıkların ortaya çıktığını,
- turizmle birlikte köy hayatında değişimlerin yaşandığını ve
- kültürel miras varlıklarına yönelik özgün işlevinden farklı yeni kullanım alanlarının oluştuğunu söylemek mümkündür.

Bu bağlamda zengin bir kültürel miras geçmişiyle turizmde kendine yer edinen ve korunan bir alan olan Kekova Bölgesi Üçağz-Kaleköy yerleşimlerinde nasıl bir kültürel miras yönetimi ve koruma süreci izlendiği de anlamlı bir soru olarak şekillenmektedir.

3.2. Araştırma Sahası

Araştırmacı, alanyazın taraması sürecinde kaynak yetersizliği nedeniyle bölge ve kentleriyle ilgili doğru bilgiye ulaşma konusunda zorlanmıştır. Bu nedenle bölgenin tarihsel geçmişinin derinlemesine anlaşılabilmesi için kapsamlı bir bölge ve kentler tarihçesi oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu tarihçe aynı zamanda bölgenin kültürel miras varlıkları açısından neden bu kadar çeşitliliğe ve zenginliğe sahip olduğunu gözler önüne sererken bölgenin korunması gerekliliğinin de anlaşılmasını sağlamaktadır. Ayrıca bölgenin günümüzde yarattığı kullanım alanlarının temellendirilmesine ışık tutmaktadır. Bununla birlikte oluşturulan tarihçenin alanla ilgili çalışmak isteyen diğer araştırmacılara da kaynak oluşturabileceği düşünülmüştür.

3.2.1. Lykia Bölgesi Tarihi

Günümüzde Antalya Körfezi ile Fethiye Körfezi arasında kalan Teke Yarımadası, Antik Çağ'da Lykia Bölgesi olarak adlandırılmaktadır (Sevin, 2001; 133). Bölgenin en erken buluntuları Prehistorik Dönem'e kadar gitmektedir. Mezolitik ve Neolitik Dönem'e ait az sayıda buluntuya karşılık, Kalkolitik Dönem buluntuları bölge tarihini biraz daha aydınlatmaktadır (Korkut, 2015: 17-18; Becks 2016)¹.

Yakındoğu kaynaklarında karşılaşılan Lukka isimlendirmesi, Lykia ismi ile özdeşleştirilmektedir. Hitit arşivlerindeki metinlerde de bu ismin geçtiği görülmektedir. Mısır, Suriye ve Asur yazılı kaynaklarında da anılan bu tanımlama ile ilgili, çok az coğrafi ve tarihsel bilgi yer almaktadır. Lukka ile Lykia özdeşleştirmesine ait en önemli veri Yalburt yazıtıdır. Bu yazıtta bölge ve bölgenin yerleşim yerleri Hititçe adları ile anılmış ve Lukka Ülkesinin sınırlarının Lykia bölgesi sınırları dışına taşıdığı da anlaşılmıştır (Çevik, 2015: 30-33; Gander, 2016). Ayrıca Kıbrıs kralının, Mısır kralına şikayet amaçlı yazdığı bir mektupta yine Lukka anılmakta ve Kıbrıs'a yaptıkları saldırılardan bahsedilmektedir (Bryce, 1986: 5-6).

Antik edebi kaynaklar üzerinde Lykia ismi ilk olarak Homeros'un *Ilias* eserinde görülmektedir. Tarihte Karanlık Çağ (M.Ö. 1200-800) olarak adlandırılan dönemde Ege Denizi'nin iki karşı kıyısındaki Akhalar ile Troialılar arasında 10 yıl süre gelen savaşın son 50 gününü anlatan eserde, anaforlu Ksanthos'tan Sarpedon ve Glaukos önderliğinde Troia'ya yardıma gelenler olarak Lykia adı anılmaktadır (Homeros, Il. 2.876-878). Bölgede ele geçen pek çok arkeolojik veri de bölgenin bu döneme ait tarihini ortaya koymaktadır (Çevik, 2015:

¹ Son yıllarda Tlos çevresindeki buluntular bölgenin bu döneme ait kısıtlı bilgisini artırmıştır. Girmeler Mağarası karstik bir oluşum olan iki mağaradan ibarettir ve araştırmalar sonucunda M.Ö. 9.bin ile 8.binyılın ikinci yarısından itibaren iskan edildiğini ortaya koymaktadır.

33-34). M.Ö. 1000 yıllarından itibaren Kıta Yunanistan ve Ege adaları üzerinden Batı Anadolu kıyılarını etkisi altına alan Aiol, Dor ve İon göçlerinden Lykia Bölgesi neredeyse hiç etkilenmemiştir (Sevin, 2001: 134). M.Ö. erken 7. yüzyılda ise Anadolu'nun birçok kesimine hakim olan Lydia egemenliğine karşın, Lykia'da Rhodos'tan gelen kolonistlerin kurduğu kentlerin varlığı ile Rhodos'un etkinliği izlenebilmektedir (Bryce, 1986:38)².

Perslerin Anadolu'ya hakim olduğu dönem bölge tarihi için önemlidir. M.Ö. 540 yılında Pers komutanı Harpagos, Lykia'yı Perslere bağlamış ve Pers beylik sistemini kurup güçlendirmiştir. Perslere vergi ödemeye başlayan Lykia bölgesinde çok fazla Pers askeri barındırılmamış, aksine M.Ö. 520 yıllarında sikke basmaya başlayan bağımsız yerel yöneticiler göze çarpmaya başlamıştır (Kolb, 2016: 38). M.Ö. 5. yüzyıl Lykiası'nın en önemli bilgi kaynağını sağlayan sikkeler ilk olarak ekonomik amaçlı kullanılmış olsa da, sikkeyi basan yöneticinin güç ve bağımsızlığını göstermesi açısından da önem arz etmektedir (Kolb, 2016: 44). M.Ö. 490 yılında Hellas'a kadar ulaşan Persler ile Yunanlar arasında savaş kaçınılmaz hale gelmiştir. Antikçağın önemli yazarlarından Herodotos'un *Historiai* (Tarih) isimli eserinde aktardığı üzere bu savaşlar esnasında Lykialılar 50 gemiyle Pers Kralı Kserkses'in donanmasına katılmışlardır (Herodotos, Hist. VII. 92). M.Ö. 490-470 yılları arasında gerçekleşen savaşlardan sonra Persler Hellas'tan uzaklaştırılmış olsa da Ege Adaları ve Anadolu kentleri için hala tehlike arz etmekteydiler. Bu tehlike karşısında Yunanların bir birlik oluşturması kaçınılmazdı. Böylece M.Ö. 478-477 yıllarında merkezi önceleri Delos Adası olmak üzere Attika-Delos Birliği kurulmuştur (Tekin, 2011: 104). Perslere karşı pek çok kez ordunun başında bulunan Attikalı Komutan Kimon, M.Ö. 466 yılında Eurymedon Savaşı³ kazanıp Karia ve Lykia'yı Persler'den kurtarmış ve Attika-Delos Deniz Birliği'ne dahil etmiştir (Keen, 1998: 97-100). Bu tarihten itibaren Lykia kentleri bu birlik listelerinde anılmaya başlanmıştır. Birliğe vergi ödeyenlerin kayıtlarının tutulduğu epigrafik belgelerde de Lykia'nın adı M.Ö. 470-440 yılları arasında varlığını göstermiştir (Kolb, 2016: 44). Yunan ve Pers güçleri arasında kalan bölge, İ.Ö. 449 yılında gerçekleşen Kallias Barışı sonucunda Pers donanmalarının Gelidonya burnuna kadar ilerlemelerine izin verilmesi ile iki donanmanın da hareket alanı haline gelmiştir (Tekin, 2011: 107).

M.Ö. 5. yüzyılın sonu 4. yüzyılın ilk çeyreğinde Lykia'da yerel beylerin mücadeleleri söz konusudur (Çevik, 2015: 37). M.Ö. 362-1 yıllarında Limyra beyi Perikle önderliğinde Perslere karşı gerçekleştirilen Satrap İsyanına katılan bölgede, yenilginin beylik yönetimi son

² Örn. M.Ö. 7. yüzyılda Rhodos'taki Lindos kentinden gelen kolonistler tarafından Phaselis kenti kurulmuştu; bk. Keen, 1998: 233 -235.

³ Eurymedon antik çağda bir nehir. Bugünkü Isparta Sütçüler yakında Toroslardan doğarak Akdeniz'e dökülen Köprüçay'ın antik dönemdeki ismi.

bulmuştur. M.Ö. 360 yıllarında Perikle'nin mağlubiyetiyle bölge egemenliği Karia Satrabı Mausolos'a geçmiştir. Beylik sisteminin son bulması, beylik sikkelerinin de sona ermesini sağlamıştır (Kolb, 2016: 45).

Perslerin Anadolu'dan tam olarak uzaklaştırılması Makedonia Kralı Büyük İskender ile mümkün olmuştur. İskender M.Ö. 334 yılında ordusuyla birlikte Anadolu'ya giriş yapmıştır ve Perslerle ilk savaşını Granikos (Çanakkale/Biga Çayı) Çayı'nda gerçekleştirerek ilk galibiyetini almıştır. Bu galibiyetten sonra da Anadolu'nun geri kalan kısımlarını Pers etkisinden kurtarmak için seferine devam etmiştir. İskender'in Anadolu'ya giriş yaptığı M.Ö. 334 yılından son Helenistik monarkhi Kleopatra'nın ölümüyle sonuçlanan M.Ö. 30 yılındaki Actium Savaşı'na kadar süregelen dönem Helenistik Dönem olarak tarihte yerini alır. Büyük İskender Lykia'ya girdiğinde hiçbir direnişle karşılaşmadan kentlere sahip olmuştur (Tekin, 2011: 130). İskender, Nearkhos'u satrap olarak atayarak diğer yerlerde de uyguladığı gibi Perslerin kurmuş olduğu sistemi uygulamaya devam etmiştir. İskender'in panhellenizm⁴ düşüncesi sonucunda bölgede kültürel değişiklikler gözlemlenmeye başlamıştır. Eski Yunanca bölgede yaygın olarak kullanılmaya başlanmış ve Helenileştirme politikası dil ve yazı sayesinde gerçekleştirilmiştir.

İskender'in ölümünden sonra komutanları arasında yaşanan karmaşa dönemi Diadokhoi (Diodokhlar) Dönemi olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde bölgenin İskender'in komutanları ve onların halefleri arasında sürekli el değiştirdiği gözlemlenmektedir. İskender sonrasında ortaya çıkan bu istikrarsız ortamdan bölge, Mısır hanedanı Ptolemaiosların bir eyaleti olarak şekillenmiştir (Schuler, 2016: 47). Ayrıca M.Ö. 3. yüzyılın sonlarında Akdeniz'de yeni bir egemen güç olan Roma, kendini göstermeye başlar. Lykia Bölgesi'nin hem Ege'ye hem de Akdeniz'e açılan yollar üzerindeki limanları ve bölgenin sedir gibi doğal zenginlikleri güç sahibi toplulukların ilgisini çekmeye devam etmiştir (Çevik, 2015: 41-42).

Ptolemaiosların bölgedeki hakimiyeti Seleukos kralı III. Antiokhos'un İ.Ö. 196 yılında Lykia'yı ele geçirmesi ile son bulmuştur. Seleukosların bölgedeki hakimiyeti özellikle ticaret amaçlı liman kentleri üzerinden sağlanmıştır. Seleukosların bu yükselişi onları bölgenin önemli bir diğer gücü Roma ile karşı karşıya getirmiştir. M.Ö. 218-201 yılları arasında vuku bulan II. Kartaca Savaşı'ndan sonra Roma, Akdeniz'in hakimi konumuna gelmiştir. M.Ö. 190 yılında Seleukoslar ile Roma Magnesia Savaşı'nda karşı karşıya gelmiş ve Seleukos Kralı III. Antiokhos yenilgiye uğratılmıştır. Bu savaş sonrasında M.Ö. 188 yılında imzalanan Apameia Barışı ile Lykia Bölgesi Telmessos (Fethiye) hariç Rhodos'a verilmiştir. İmzalanan

⁴ Pers tehlikesine karşı birleşme duygusu içine giren Hellen dünyası, kendi içlerinde bir uzlaşarak birlik olurlar. Büyük İskender bu birlik duygusunu, gittiği topraklarda dillerini ve kültürlerini yayarak sağlamaya çalışır. Bu anlayış "panhellenizm" olarak adlandırılır.

antlaşmada Lykia'nın statüsü net bir şekilde belirtilmediği için kısa süre sonra Rhodos ile Lykia arasında diplomatik ve askeri çatışmalar yaşanmaya başlamıştır (Schuler, 2016: 47). Bu hoşnutsuz durum sonucunda da bölgede Lykia Birliği kurulmuştur.

Lykia Birliği ile ilgili ilk veri M.Ö. 182-180 yıllarına tarihlenen İskenderiye'den bir epigrafik belgedir. Yazıttan anlaşıldığı üzere Lykia, Rhodos ile mücadelesinde Mısır'daki Ptolemaios hanedanlığı ile eski bağlantılarını kullanmıştır. Lykia Birliği, zamanının diğer birliklerinin aksine sadece dini amaçlı bir oluşum değil, aynı zamanda siyasi ve askeri bir işbirliği içinde, bir meclisi ve meclis başkanı bulunan konfederasyondur. Bu birlik, M.Ö. 167 yılında Roma senatosunda Rhodos'a karşı bağımsızlıklarını garanti altına alıracak kadar başarılı olmuştur (Schuler, 2016: 48). Lykia Birliği üyeleri, bölge kentlerinden oluşmaktaydı ve her kentin birlik oylamalarında oy hakkı bulunmaktaydı. Ancak bu oylar eşit değildi. Büyüklükleri dolayısıyla üç oy hakkına sahip Ksanthos, Patara, Pinara, Olympos, Myra ve Tlos kentleri başta olmak üzere üye kent sayısı 23 adetti ve burada sayılan 6 büyük kentin dışında kalan diğer 17 kentin tek oy hakkı vardı (Strabon, 14.3.3). Birlik ayrıca kendi birlik sikkelerini de basmıştır. Sikke basımı bir nevi bağımsızlık göstergesi olarak algılansa da birlik, dış politikada tamamen bağımsız değildi. Roma'nın müttefiki ve himayesi altındaydı ve bölgenin/birliğin önemli sorunlarını Roma senatosuna taşımak zorundaydı.

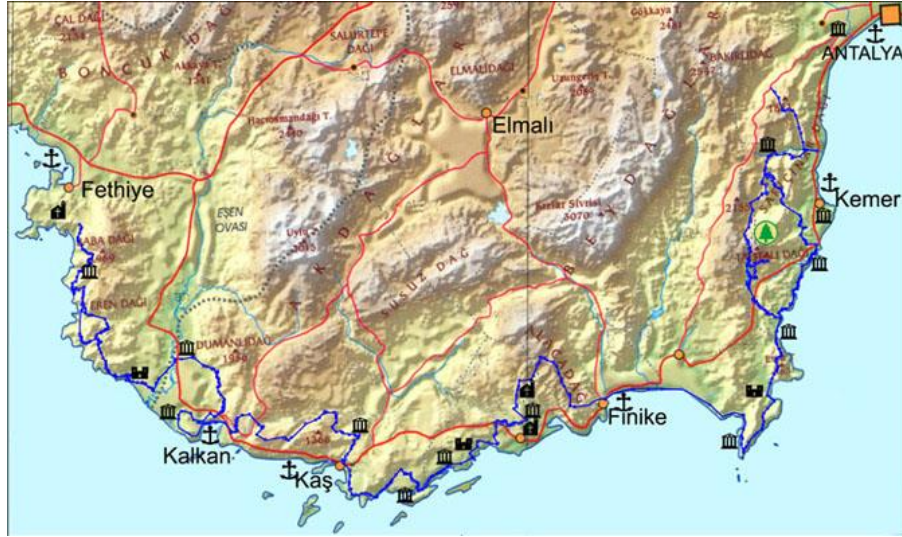
Lykia'nın Roma ile ittifakı her türlü durumda süregelmiş, Roma'ya karşı Anadolu'da meydana gelen ayaklanmalarda her zaman Roma'nın yanında yer almıştır. Ayrıca Romalı yönetici Caesar M.Ö. 48-47 yılında Mısır'da zor duruma düştüğünde Lykialılar bir filo ile ona yardıma gitmişlerdir. Bu yardım sonucunda Caesar M.Ö. 46 yılında Roma ile Lykia arasındaki ittifakın yenilenmesini sağlamıştır (Schuler, 2016: 55-56). Bu tarihten itibaren M.S. 43 yılına kadar Lykia özerkliğini korumaya devam etmiştir. Roma İmparatoru Claudius, bölgede yaşayan Romalıların da öldürüldüğü iç karışıklıklardan dolayı Lykia'yı bir Roma Eyaleti konuma getirmiş ve Quintus Veranus'u vali olarak atamıştır (Şahin, 2014: 42). M.S. 70 yılında ise İmparator Vespasianus, komşu Pamphylia'nın tamamı ile Pisidia'nın güneyini Lykia'ya dahil ederek Lycia et Pamphylia eyaletini kurmuştur. Bu çifte eyaletin yönetim merkezi ise Patara olmuştur (Zimmermann, 2016: 68).

Roma İmparatorluğu'nun Batı ve Doğu Roma olarak ikiye ayrılmasıyla birlikte, M.S. 324 yılında İmparator Konstantinus, Byzantium'u Doğu Roma İmparatorluğu'nun başkenti yapmıştır. Yeni ismiyle Konstantinopolis, Doğu Akdeniz'in merkezi olmuş, diğer bölgeler gibi Lykia Bölgesi de bu politik gücün hinterlandı haline gelmiştir (Zimmermann, 2016: 68). 4. yüzyılın sonu 5. yüzyılın başlarında Lycia et Pamphylia eyaletinin birbirinden ayrıldığı ve Lykia'nın idari başkentinin Myra olduğuna dair veriler söz konusudur (Zimmermann, 2016:

69-70). 7. yüzyıl ile birlikte Doğu Roma İmparatorluğu, Sasani İmparatorluğu ve Araplar tarafından ciddi saldırılara maruz kalmıştır. Bu durum bölgelerin yönetim şeklinde önemli değişikliklere sebep olmuştur. Bu ana kadar süregelen eyalet sistemi, bu saldırılar karşısında yerini askeri bölgelere yani themalara bırakmıştır. Lykia Bölgesi de ilk önce Anatolikon Themasına, 8. yüzyıldan itibaren de Kibyrrhaioton Themasına dahil olmuştur. Bu son söylenilen themanın merkezi Attaleia (bugünkü Antalya) kentidir ve Güney Karia, Lykia, Pamphylia ve Batı Kilikia bölgelerini kapsamaktadır. İmparator III. Leon tarafından kurulmuş olan Kibyrrhaioton Theması Lykia Bölgesi'nin Araplar tarafından kalıcı olarak ele geçirilmesini önlemede başarılı olmuş ve bir donanma merkezi haline gelmiştir (Zimmermann, 2016: 70-71). 1071 yılında Türkler, Malazgirt galibiyeti ile Anadolu'nun büyük bir kısmına yerleşmiştir. Bu göç esnasında Türklerin Lykia'nın yüksek yaylalarına yerleşmiş olacağı düşünülmektedir. 1207 yılında ise bölge Osmanlı Devleti tarafından fethedilmiş, o zamana kadar da Türk hükümdarlıkları ve boyları, Moğollar, Kıbrıs Haçlı Krallığı ve İtalyan Deniz Devletleri arasındaki çekişmeler, ittifaklara sahne olmuştur (Zimmermann, 2016: 71-72).

3.2.2. Kekova Bölgesi Tarihi ve Coğrafyası

Kekova Bölgesi, Antik Dönem'de Lykia Bölgesi olarak anılan bölgenin orta kısmında (Orta Lykia) yer almaktadır. Lykia Bölgesi, kıyıya paralel olarak uzanan Toros Dağları'nın devamı niteliğindeki Beydağları (Masikytos) ve Akdağlar'ın (Kragos) oluşturduğu dağlık bir bölgedir. Toros Dağları özellikle Akdağlar'dan itibaren kıyıya dik bir biçimde alçalmakta ve kuzeye doğru Beydağları ile birleşmektedir. Tüm bu dağ sıraları derin vadilerle ayrılmakta ve bu vadilerde de bölgenin önemli nehirleri yer almaktadır (Aslan, 2011: 32). Orta Lykia ise, doğuda Arykandos Nehri, Gülmez ve Alacadağ kütleleri (yükseklikleri yak. 2300 m), kuzeyde Susuz dağı, batıda ise Akdağ ile sınırlanmaktadır. Bölge, bu yüksek dağ kütleleri ile kuşatılmıştır ve Lykia'nın kuzeyine geçit vermez durumdadır. Ancak bölgenin sınırları dışındaki yerlerde ise daha alçak dağ kütleleri yer almaktadır. Bölgede çok sayıda küçük vadiler ve bu vadilerde de çok sayıda küçük yerleşim yeri bulunmaktadır. Orta Lykia Bölgesinin en önemli nehri bugün Demre Çayı olarak adlandırılan Myros Nehri'dir. Nehrin oluşturduğu alüvyonlu ovada ise Lykia'nın önde gelen kentlerinden biri olan Myra ve Myra'nın 5 km güneybatısında kentin limanı olan Andriake yer almaktadır (Tüner, 2002; 75-76).

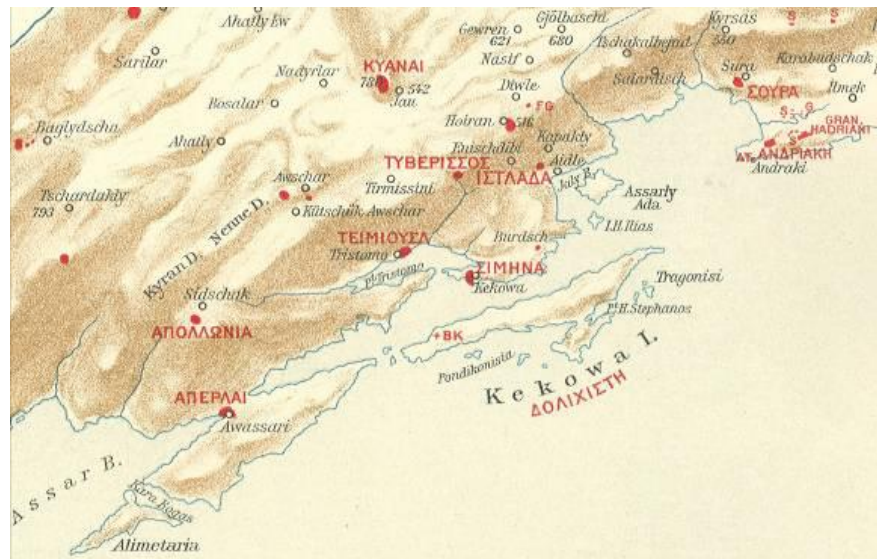

Harita 3.1 Lykia Bölgesi Topografyası

Kaynak: <https://cultureroutesinturkey.com/tr/likya-yolu/>

Orta Lykia'nın önemli yerleşim alanlarından biri Kekova Bölgesi'dir. Bu bölge Antalya ili Kaş (Antiphellos) ve Demre (Myra-Andriake) ilçeleri arasında ve Akdeniz'de antikçağın önemli batıklarından olan Uluburun ile Gelidonya Burnu arasında kalan bölümü kapsamaktadır. Bölge, birçok ada ile konumu ve doğası gereği de birçok liman yerleşiminden (Aperlai, Dolikhiste, Simena ve Teimiussa) oluşmaktadır (Aslan, 2011: 32).

Bölgenin ve kentlerinin tarihçesi yukarıda anlatılan Lykia Tarihi ile koştur bir tablo çizmektedir. Bölge özellikle coğrafi konumu sebebiyle Tunç Çağı'ndan Roma ve Doğu Roma İmparatorluğu Dönemi'ne kadar hem dönem içinde varlık gösteren halkların deniz gücüne hem de ticaret rotası üzerindeki limanlarıyla ticari gemilere iyi bir sığınak oluşturması bakımından önem arz etmektedir (Aslan, 2011; 28-30).

Harita 3.2 Kekova Bölgesi Haritası

Kaynak: Aslan, 2011: Lev. V, Res. 1.

3.2.2.1. Antiphellos (Habesos/Antiphellos/Antifillon/Andifulu/Kaş)

Bugünkü Antalya ilinin Kaş ilçesine lokalize edilen Antiphellos, antik dönemde sıklıkla karşımıza çıkan, denize kıyısı olmayan bir kentin deniz kenarındaki bir yerleşimi liman kenti olarak kullanması olgusuna örnek oluşturan bir yerleşimdir. Bu bağlamda Antiphellos'un, yine bugünkü Kaş ilçesinin iç kesimlerindeki Phellos kentinin limanı olduğu bilinmektedir (Tüner 2002: 26 dn.124; Aslan, 2011; 30 dn. 154). Kentin yerel ismi M.S. 1. yüzyılda önemli bir yazar olan doğa bilimci Plinius'un aktardığı üzere Habesos'tur, daha sonra Yunanca olarak Antiphellos olarak adlandırılmıştır⁵ (Tüner, 2002: 7-8). Klasik Dönem'de Phellos kentinin liman yerleşimi olmasına karşın Hellenistik Dönem'de ticaretin gelişmesiyle kentin değeri Phellos'u geçmiş ve kent Lykia Birliği'nin üyesi olarak M.Ö. 168 yılından itibaren sikke basmaya başlamıştır. M.S. 141 yılında Lykia'da gerçekleşen ve pek çok kentin yıkıma uğradığı büyük depremde kent de ciddi hasar görmüştür. Tabula Peutingeriana olarak bilinen, Roma yollarına ait haritanın 13.yüzyıldan kopyası olan eserde ise kent, Antifillon olarak anılmıştır. İ.S. 5. yüzyıla ait Hristiyanlık kaynaklarında da kentin adının geçtiği görülmektedir. Yerleşim, 1521 yılında Piri Reis'in haritasında ise Andifulu ismi ile anılmaktadır. Antik kent bugün büyük ölçüde modern yerleşim alanı içinde kalmıştır. Yerleşimin merkezi güneybatıya doğru uzanan kayalık bir yamacın eteklerinde yer almaktadır. Bu uzantının güneyinde Kaş Limanı, kuzeyinde ise Bucak Denizi bulunmaktadır. Her iki limana bakan bu tepe akropolis'tir. Bugün ıssız görüntüsü ile bu alanda iki adet kaya anıtı gözlemlenmektedir (Hellenkemper ve Hild, 2004: 440-441).

Savunma duvarı ile çevrelenmiş akropolis ile liman arasındaki kısımda kent yapıları (bouleuterion, hamam yapıları vb.) yer almaktadır (Çevik, 2015: 293-294). Yamacın güneydoğusunda, sahne binasına ait taşların muhtemelen 19. yüzyılın 2. yarısından itibaren taşındığı, ancak oturma basamaklarının iyi bir şekilde korunduğu Hellenistik Dönem tiyatrosu bulunmaktadır (Hellenkemper ve Hild, 2004: 441). Tiyatroda 2012 yılında gerçekleştirilen yanlış restorasyon çalışması ile orkestrası olması gerekenden daha büyük bir hale getirilmiştir (Çevik, 2015: 294). Akropolis, ciddi bir şekilde modern yerleşime uğramıştır, yine de antik kalıntıların izleri kısmen gözlemlenebilmektedir. Yamacın orta kısmında Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait, üç tarafı stoalarla çevrelenmiş bir agora ve güney kısımda yine aynı döneme ait iki adet hamam yapısı yer almaktadır (Hellenkemper ve Hild, 2004: 441).

Akropolün kuzeydoğusunda nekropolis olarak adlandırılan kentin mezar alanları bulunmaktadır ve kentin nekropolisi bağımsız anıt mezarlar, lahitler ve kaya mezarları içermektedir (Hellenkemper ve Hild, 2004: 441). Ayrıca limanın kuzeyinde de pek çok

⁵ Plinius kentin surlarının önünde yumuşak ve kaliteli süngerler çıkarıldığını da aktarmaktadır.

mezarın yer aldığı görülmektedir (Çevik, 2015: 294-5). Modern Kaş'ın çarşısında yer alan çift dilli (Likçe-Eski Yunanca) yazıt içeren lahit kentin simgesi haline gelmiştir.

3.2.2.2. Aperlai (Aperiai/Aperlai/Aprillae)

Antalya ili Demre ilçesinin 2 km kadar batısında, Kekova Adası'nın ise 5 km batısında bulunan Sıcak Yarımadası'nın batı koyunda yer alan, bugünkü adıyla Sıcak İskelesi (daha erken zamanlarda Avasarı) mevkiine lokalize edilmektedir (Hellenkemper ve Hild, 2004: 443; Aslan 2011: 11-33). Tıpkı Antiphellos kentinde söz konusu olduğu gibi, Aperlai de daha iç kesimde yer alan Apollonia kentinin limanı olarak kullanılmıştır (Tüner, 2002: 26 dn.124; Aslan, 2011: 30 dn. 154). Kentin adı, ilk olarak M.Ö. 5. yüzyılda ön yüzünde yunus, arka yüzünde ise triskeles bulunan sikkeler üzerinde geçmektedir (Hellenkemper ve Hild, 2004: 443; Aslan 2011: 40;). Yapılan araştırmalar sonucunda yüzeydeki kalıntılardan kentin, M.Ö. 4. yüzyılın sonlarından M.S. 7. yüzyıl ortalarına (Arap akınlarına) kadar iskan görmüş olduğu düşünülmektedir. Hellenistik Dönem'de liman kent olarak, tıpkı Antiphellos gibi, önem kazanmaya başlamış ve bağımsız hale gelmiştir (Aslan, 2011: 40-41). Kent, M.S. 141 yılındaki depremden diğer Lykia kentleri gibi büyük derecede etkilenmiştir. Kentin gördüğü hasar, Rhodiapolisli hayırsever Opramoas'ın kentlere yaptığı yardımları içeren epigrafik belgeler tarafından ortaya koyulmaktadır (Akdoğan Arca, 2002: 87).

Antikçağ'da birçok kentin farklı sebeplerle bir araya gelerek oluşturdukları bir çeşit birliğe sympoliteia adı verilmektedir. Küçük kentlerin bir araya gelerek oluşturdukları bu tarz siyasi birlikler onların Lykia Birliği'ne kabulünü sağlamıştır. Bu noktada Aperlai'nın başı çektiği Aperlai- Apollonia-Simena-Isinda'dan oluşan sympoliteia, 2 oy hakkıyla Lykia Birliği üyeleri arasında yerini almıştır. Kentin M.S. 1. yüzyılda bu birliğin başkenti olduğu kentte ele geçen bir yazıtla ispatlanmaktadır (Hellenkemper ve Hild, 2004: 443). Bu noktada siyasi merkezin Aperlai'ye taşındığı anlaşılmaktadır (Aslan 2011: 40). Kentin Roma Dönemi'ndeki refahının, liman kenti olması ve deniz ticaretinin yanı sıra mor boya (purpur) imalatı ve sünger avcılığı ile de bağlantılı olması muhtemeldir (Hellenkemper ve Hild, 2004: 443; Çevik, 2015: 325). M.S. 3. yüzyılda Roma İmparatorluğu'nda vuku bulan ekonomik krizde sikke basan belli başlı kentler arasında Aperlai de yerini almıştır. 284-305 yılları arasında imparatorluk yapan Diokletinus zamanından bir miltaşının, Bizans Dönemi'nde devşirme malzeme olarak kullanılması kentin bu dönemdeki varlığını yine gözler önüne koymaktadır (Hellenkemper ve Hild, 2004: 443). Ayrıca 9. yüzyıldan Bizans piskoposluk listelerinde kentin Aprillae ismiyle yer aldığı görülmektedir (Aslan, 2011: 40).

Kent küçük ve dar bir körfezin kıyısında, yamaca kurulmuş olarak yer alır (Çevik, 2015: 324). Kentin kıyıda bulunan yapılarının büyük bir çoğunluğu M.S. 141 yılındaki depremle sular altında kalmıştır (Aslan, 2011: 41; Çevik, 2015: 325-6). Kentin kalıntıları arasında agora, iki hamam, dükkan ve işlikler, kırktan fazla sarnıç, iki nekropol alanı gösterilebilmektedir. Sular altında kalan kısım ise limanın Roma İmparatorluk Dönemi'nde güneye doğru genişlemesi sonucunda inşa edilen liman yapılarını içermektedir (Hellenkemper ve Hild, 2004: 443). Bizans Dönemi zenginliği ise yerleşimin önemini koruduğunu gösteren 4 kilise yapısı ile izlenebilmektedir (Çevik, 2015: 326).

Kente ait en erken arkeolojik kalıntı kuzey kent duvarındaki Erken Hellenistik Döneme tarihlenen gözetleme kulesidir (Çevik, 2015: 326). Kentte bugün hala görülebilen güçlü sur duvarları Hellenistik Dönem'e ait kalıntılardır (Aslan, 2011: 54). Kent, kuzeyindeki akropolisten bir vadiyle denize açılmakta ve vadinin kıyıya yakın alanında Roma Dönemi'ne ait bir köprü yer almaktadır. Bu köprünün iki yanında ise amphoralar ve mureks kabukları ile mor boya üretimine ait izler gözlemlenebilmektedir (Hellenkemper ve Hild, 2004: 444; Çevik, 2015: 326-7). Kentin sur duvarlarının dışında, doğusunda ve batısında nekropol alanları yer almaktadır. Tespit edilen mezarlar arasında Lykia kaya mezarlarına rastlanmamış, daha çok yalın ve semerdam kapaklı lahitler gözlemlenmiştir (Çevik, 2015: 327). Antik kentin üzerinde bir modern yerleşim olmaması korunması açısından önem arz etmektedir. Buna karşılık kentte yeterli arkeolojik çalışma yapılmamıştır. Ancak özellikle liman yapıları üzerine gerçekleştirilen sualtı araştırmaları kent hakkında önemli bilgileri bilim dünyasına kazandırmıştır (Daha detaylı bilgi için Aslan, 2011: 40-55).

3.2.2.3. Apollonia

Asar Tepe üzerinde konumlanan ve günümüzde Avşar Harabe olarak adlandırılan Apollonia, Kılıçlı'nın 1 km güneybatısında, Kaş'ın 12 km doğusunda yer almaktadır. Başlangıçta Apollonia'nın liman kenti olarak kurulan, ancak daha sonrasında kendinden daha fazla önem kazanan Aperlai'nın 3.5 km kuzeyindedir. Apollonia'dan bir patika aracılığıyla yaklaşık bir saatlik yürüyüşle Aperlai'ye ulaşılmaktadır (Hellenkemper ve Hild, 2004: 446-447). Kent yakınında yer alan Kılınçlı ve Boğazcık ovaları dolayısıyla, Klasik Dönem'den itibaren iyi bir tarım alanı olmuştur (Tüner, 2002: 78). Kentin ismi belki de Apollon kültüne işaret etmektedir. M.S. 1. yüzyılda Aperlai'nın başkanlığını yaptığı sympoliteia'nın içinde yer almıştır. Sympoliteia kentleri arasında tek tiyatrosu bulunan yerleşimdir ve muhtemelen henüz tespit edilmemiş olan Apollon Tapınağı ile bu küçük birliğin kült merkezi olabileceği ileri sürülmektedir (Hellenkemper ve Hild, 2004: 446).

Kent dağlık bir alanda yer aldığı için akropol alanı dardır ve engebeli topografyası nedeniyle dağınık bir yerleşim görüntüsü vermektedir. Kentin doğu, güney ve batı tarafları kayalık ve sarpıtır. Kuzey kısmı ise yayvan bir yamaç oluşturur (Çevik, 2015: 323). Kentte Arkaik Dönem'den Orta Bizans Çağı'nın sonlarına kadar kesintisiz bir yerleşim takip edilebilmektedir. Klasik Dönem'a ait en önemli kalıntılar, örneklerine Ksanthos, Pinara gibi diğer Lykia kentlerinde rastladığımız, dikme mezarlardır. Ayrıca yine aynı döneme ait kayalık kısmın uçurum kenarındaki sur duvarı, güney teraslardaki konut kalıntıları ve tepenin en üst kısmında yer alan, muhtemelen bir beye ait olan korunaklı bir kale kalıntısı günümüze ulaşan yapılar arasındadır (Hellenkemper ve Hild, 2004: 447; Çevik, 2015: 323). Bu döneme ait tüm bu kalıntılar, yerleşimin M.Ö. erken 5. yüzyıl ile 4. yüzyıl arasında dynastik bir merkez olduğunu ortaya koymaktadır (Çevik, 2015: 322).

Roma İmparatorluk Dönemi'nin erken evrelerine ait yapılar arasında merkezi konumda tiyatro yapısı, bir hamam kompleksi ve kuzey yamaçta 34 m uzunluğunda bir yapı kalıntısı yer almaktadır. Tiyatronun önünde agora olarak düşünülen alanın kuzeybatısında M.Ö. 5. yüzyıla tarihlenen bir Heroon (Kahraman Anıt Mezarı) ve onun hemen yanında da apsisli ve 3 nefli bir Erken Bizans Dönemi bazilikası yer almaktadır (Hellenkemper ve Hild, 2004: 447; Çevik, 2015: 323). Kentin kuzeydoğusunda ise nekropol alanı bulunmaktadır. Kent, özellikle Roma Dönemi'nde Aperlai'nin önem kazanması dolayısıyla ticaretle uğraşan orta ve üst sınıf nüfusunun Aperlai'ye göç etmesi sonucunda önemi kaybetmiştir (Çevik, 2015: 322). Yine de Erken ve Orta Bizans Dönemi'ne ait kilise kalıntılarıyla ve Bizans Dönemi'nde küçük bir kaleye dönüştürülen yüksek kesimiyle bu dönemde varlığını sürdürdüğünü ispatlamaktadır (Hellenkemper ve Hild, 2004: 447).

3.2.2.4. Bakacak

Teimiousa (Tristomon)'un yaklaşık 1.5 km kuzey-kuzeydoğusunda, Tyberissos ovasına geçişte Teimiousa'dan Kyaneai'ye giden 1,5 m genişliğindeki geçit üzerinde yer almaktadır. 12 ev, kayaya oyulmuş evler, sarnıçlar, iki yağ presi ve kaya mezarları ile Hellenistik-Roma Dönemi'ne ait küçük bir yerleşim alanıdır (Hellenkemper ve Hild, 2004: 477).

3.2.2.5. Dolikhiste (Kakaba/Kakabos/Kakava/Kekova)

Bölgeye adını veren Kekova Adası üzerindeki kalıntılarla özdeşleştirilmektedir. Ada üzerindeki yerleşim alanının Dolikhiste şeklinde adlandırıldığı antik dönem kaynaklarında görülmektedir; adanın 20. yüzyılda Kekova olarak adlandırılması ise daha önceki zamanlarda gerçekleştirilen farklı adlandırmalar sonucunda şekillenmiştir (Hellenkemper ve Hild, 2004:

581-2; Aslan, 2011: 56). Ayrıca ada sakinlerinin Myra'dan göçen bir koloni olduğu ve burada çok sayıda bulunan kekliklerden dolayı Kakava adının verildiği bir başka antik kaynak aracılığıyla aktarılmaktadır (Coğrafyacı Meletios'un aktarımı için bkz. Aslan, 2011: 56). Kuzeydoğu-güneybatı doğrultulu adanın, ana karaya bakan sahili boyunca antik kalıntılar gözlemlenmektedir. Coğrafi olarak dağlık bir yapı gözlemlenen adada, batı ve kuzey kesiminde olmak üzere iki yerleşim yeri bulunmaktadır ve en yüksek yeri yaklaşık 180 m yüksekliğindedir (Aslan, 2011: 33-34). Yaklaşık 7,5 km uzunluğundaki adanın güneyi Simena ve Tristomon kentlerini açık denizden gelecek tehlikelerden korumaktadır. Batısında Tersane Koyu, güneyinde ise Karaloz rıhtımı yer almaktadır (Hellenkemper ve Hild, 2004: 581).

Adadaki ilk yerleşim yeri batı kesimindeki Tersane Koyu ve gerisinde kalan kısımdır. Doğal bir koy olan alan, yerleşimin anakara ile bağlantısını sağlamaktadır (Aslan, 2011: 34). Burada Bizans Dönemi'ne ait oldukça fazla tahrip olmuş bir kilise bulunmaktadır. Bu alanın güneyinde ve batısında yerleşime ait kalıntıların izlerine rastlanmaktadır (Aslan, 2011: 57; Çevik, 2015: 337). Limanın üst kısımlarındaki yamaçta Hellenistik Dönem'e ait bir kule görülmektedir (Hellenkemper ve Hild, 2004: 582). Adaya ulaşım sadece deniz yoluyla gerçekleşebildiği için bu kulenin inşası ile buranın kullanılmaya başlandığı düşünülmektedir (Aslan, 2011: 107). Tersane Koyu'nun liman kalıntılarının büyük çoğunluğu ise sular altında kalmıştır. Alanda yapılan arkeolojik çalışmalar sonucunda liman alanı, Hellenistik Dönem'den Geç Bizans Dönemi'ne kadar liman olarak, Piri Reis'in haritalarına göre de en azından M.S. 15. yüzyıla kadar demirleme alanı olarak kullanılmıştır (Aslan, 2011:107).

Bölge halkının günümüzde Batık Kent olarak adlandırdığı alan ise adanın kuzeyindeki yamaçta yer alan ikinci yerleşim yeridir. Ana kayanın teraslanması ile şekillendirilmiş olan bu alanda bir ve iki katlı dikdörtgen planlı birçok yapı kalıntısı görülmektedir. Bugün hala ana kayaya oyulmuş yapı duvarları, merdivenler, sarnıçlar, fazla yağmur sularının bir sarnıçtan diğerine aktarılmasına olanak sağlayan kanallar ve kanalizasyon olarak kullanılan diğerlerine göre daha derin ve geniş şekilde tasarlanmış kanallar alanda rahatlıkla izlenebilmektedir (Aslan, 2011: 57-58). Burada iyi korunmuş bir kilise yapısı ile bir Bizans dönemi mezar yapısı önemli kalıntılar arasında yer almaktadır. Alanda elde edilen buluntular, bu alanın M.Ö. 1. yüzyıldan M.S. 7. yüzyıla kadar kullanıldığını ortaya koymaktadır (Aslan, 2011: 108). Adanın güneybatı kayalıklarındaki kaya havuzları ise muhtemelen tuz elde etmek için kullanılan havuzlardır (Çevik, 2015: 337).

3.2.2.6. Simena (Kaleköy)

Kekova Bölgesi'nin bir diğer liman kentidir ve bugün Kaleköy olarak adlandırılmaktadır. Günümüzde Kekova Bölgesi'nin turizm açısından en fazla kullanılan alanıdır. Antik Dönem'de sadece deniz yoluyla ulaşılan bir kenttir (Çevik, 2015: 332). Kekova adasının 1 km kuzeyinde ana kara üzerinde yer alan kayalık bir yarımada'dır (Aslan, 2011: 34). Kent, M.Ö. yaklaşık 400 yılında küçük bir polis (kent devlet) olarak varlık göstermeye başlamıştır (Hellenkemper ve Hild, 2004: 848). Antikçağ'ın pek çok antik yazarı tarafından anılan kent, Patara'da ele geçen Roma Dönemi'ne ait bir çeşit yol kılavuz anıtı olan Stadiasmus Patarensis anıtında Andriake ve Aperlai arasında sayılmıştır⁶. Lykia Bölgesi hakkında önemli bilgiler edinilen 19. yüzyıl seyyahlarından Texier'in aktardıklarından, gerçekleştirdiği ziyareti esnasında pek çok yapının o dönemde hala ayakta olduğu öğrenilmektedir (Texier, 2002: 58).

Kente ait en erken kalıntılar, tepe noktadaki Klasik Dönem'e ait bir dynast yerleşimine işaret eden ev yapılarıdır. Hellenistik Dönem'e ait kalıntılarını ise sur duvarları oluşturmaktadır (Hellenkemper ve Hild, 2004: 849; Aslan, 2011: 89). Roma ve Bizans Dönemlerinde de kullanılan bu alan kıyıya doğru genişleme göstermiştir. Kıyı bölgede yapılan çalışmalar, buranın daha düzlük bir alan, depremler sonucu denize doğru kayan, anakaraya bitişik bir yarımada olduğunu ve bu tektonik hareketler sonucu bir adaya (Papaz Adası) dönüştüğünü ortaya koymaktadır. Bugün ada üzerinde antik Simena Kenti'nin, M.Ö. 4. yüzyıldan, M.S. 141 yılındaki depreme kadar işlevini yitirmemiş olan, liman ve limana ait yapı kalıntıları (oda mekanlar, sarnıçlar, palamar bağlama babaları, gemi barınağına ait duvar kalıntıları, rıhtım ve mendirek) bulunmaktadır (Aslan, 2011: 89-90; 97-108). Limanda yapılan araştırmalar buranın bir ticari liman olma özelliğini geride bıraktığını göstermektedir. Limanın ilgi çeken özelliği en az 5 adet askeri gemiye ev sahipliği yapabilecek kapasitesi ile bir gemi barınağına sahip olmasıdır. Kent konumu dolayısıyla tüm Kekova denizine hakim bir noktada yer almaktadır. Hem dynastik yerleşim alanı olarak seçilmesi hem Hellenistik Dönem sur duvarlarının varlığı hem de Bizans Dönemi'ne ait bir kale yerleşimi kentin stratejik ve politik önemini göstermektedir (Aslan, 2011: 108).

Akropol yamacında göze çarpan diğer yapılar arasında küçük bir tiyatro ya da bouleuterion'a ait 8 oturma basamağı, dor mimarisi gösteren stoa ve in situ olarak bulunmuş bir yapı yazıtı ile Roma İmparatoru Titus'a atfedilmiş bir hamam yapısı bulunmaktadır (Hellenkemper ve Hild, 2004: 849). Yamaçta görülen en önemli yapılarından bir diğeri de apsisi ve nef duvarlarıyla ayakta kalmış olan ve yer yer duvarlarında fresklerin izlerine

⁶ Stadiasmus Patarensis anıtı hakkında detaylı bilgi için bkz. Şahin 2014.

rastlanabilen kilise yapısıdır. Yapının ilk evresinin daha erken döneme ait bir tapınak olduğu düşünülmektedir. Son evresi ise Osmanlı Dönemi'ne ait bir camiidir (Hellenkemper ve Hild, 2004: 849; Çevik, 2015: 333). Bu kilise yapısı, antikçağda sıklıkla gözlemlenen inanç geleneği değişikliğe uğradıkça ibadet alanının yeni inançla ile tekrar yapılaşması geleneğine güzel bir örnek sunmaktadır.

Kentin en yoğun yapı grubu diğer yerleşimlerde de olduğu gibi mezar yapılarıdır. Alanın simgesi haline gelen denizin içindeki lahit, semerdamlı lahit grubuna dahildir. Lahitlerin yanı sıra ev tipli Lykia Kaya Mezarı alandaki önemli kalıntılar arasında sayılmaktadır. Lykia Bölgesi'ne özgü bir ölü dil olan Likçe yazılmış bir yazıtı içermesi bakımından da önemlidir. Bağımsız olarak alana dağılmış lahitlerin yanı sıra ana kayaya oyulmuş lahitler de yer yer gözlemlenmektedir (Çevik, 2015: 333). Pek çok yapı kalıntısının bulunduğu yamaç erken dönemlerden günümüze yoğun ve kesintisiz bir şekilde yaşam alanı olarak kullanılmıştır. Bu yüzden antik döneme ait yapıların duvarları modern konutun bir parçası olarak kullanılmaya devam etmektedir.

3.2.2.7. Teimiousa (Tristomon)

Myra'nın 14 km güneybatısında, Kekova Adası'nın 1,5 km. kuzeyindeki İnceyar Yarımadası ve Kale Mahallesi'nin bulunduğu karşılıklı iki yarımadaanın girişinde çok sayıda adanın (antik dönemde taş ocağı olarak kullanılmışlardır) bulunduğu koyda yer almaktadır (Aslan, 2011: 101). Bugün Kale-Üçağz/Üçağz olarak adlandırılan mevkidedir. Kekova Bölgesi'nde karayolu ile ulaşılan tek kenttir. Kentin adı M.Ö. 4. yüzyıldan itibaren antik kaynaklarda geçmektedir. Teimiousa, Kyaneai kentinin liman kentidir. Yukarıda bahsedilen diğer kentlerde olduğu gibi Hellenistik Dönem'de ticaretin önem kazanması ile kent Kyaneai'den daha önemli hale gelmiştir. Bölgedeki en büyük liman olan Andriake'den sonra ikinci büyük limandır (Aslan, 2011: 101-109). M.Ö. 1. yüzyılda kurulduğu düşünülen sympoliteialar arasında Tyberisos-Teimiousa sympoliteiası ile yer almıştır (Tüner, 2002: 26). M.S. 6. yüzyıldan itibaren Tristomon ismi ile anılmaya başlamaktadır ve 16. yüzyılda Piri Reis'in haritasında limanı ile yer alan yerleşim, 20. yüzyıl başlarına kadar Tristomo adıyla anılmaya devam etmiştir (Hellenkemper ve Hild, 2004: 895-6).

Klasik Çağ'da savunma amaçlı tepe noktada yer alan yerleşim daha sonraki dönemlerde aşağıya doğru genişlemiştir. Akropol alanındaki modern yerleşim, antik dönem kalıntıları için büyük tahribatlara sebep olmuştur. Kentin liman alanı yine tektonik olaylar sonucunda su altında kalmıştır. Kentte ele geçen mezar yazıtları yabancı denizcilerin adlarını içermesiyle bölgedeki uluslararası deniz ticaretinin varlığını ortaya koymaktadır (Aslan, 2011:

101-102). Kentin hemen yakınındaki verimli ovoidan elde edilen tahıl, tuzlanmış balık önemli ihraç malları arasında yer almaktadır (Hellenkemper ve Hild, 2004: 173; Aslan, 2011: 103). Kentte bulunan tuzlanmış balık üretim merkezi Erken Bizans Dönemi için kentteki refah düzeyinin sebebi olarak düşünülmektedir (Hellenkemper ve Hild, 2004: 896). Bu dönem refahı için en önemli etkilerden bir diğeri de bölgenin diğer kentleri gibi burasının da Myra'daki hac merkezinin yolu üzerinde bulunmasıdır (Aslan, 2011: 103).

Limanın batısındaki zanaatkar mahallesinde kilise, Roma Dönemi'ne ait hamam ve konutlar bulunmaktadır. Doğu taraftaki kayalık kısımda ise nekropol alanı yer almaktadır. Mezarların birçoğu ana kayaya oyulmuştur. Burada iyi korunmuş eksedra planlı mezarlar dikkat çekmektedir. Yerleşimin birçok kısmında taş ocakları göze çarpmaktadır. Alanda M.Ö. 3. yüzyıldan itibaren en az 13 konut kalıntısı ile Helenistik yerleşimi gözlemlenmektedir. Antik dönem kalıntıları Erken Bizans Dönemi'nde artan bir yerleşim yoğunluğu göstermektedir. Yukarıda bahsedilen tuzlanmış balık üretimine ait 4 adet ticari bina da bu kalıntılar arasında yer almaktadır (Hellenkemper ve Hild, 2004: 896; Çevik, 2015: 328-331).

3.2.2.8. Tyberissos

Myra'nın 12 km güney-güneybatısında bugünkü Tirmisin Ovası'na hakim tepeye yerleştirilmektedir. Likçe, Tubure olarak adlandırılan yerleşim, epigrafik belgelerde Geç Helenistik Dönem'den itibaren Tyberissos adıyla ispatlanmaktadır (Hellenkemper ve Hild, 2004: 899). M.Ö. 1. yüzyılda Myra ve Teimiousa ile sympoliteia içinde yer almıştır. M.S. 1. yüzyılda sikke bastığı anlaşılan kentin sikkelerinin ön yüzünde Apollon, arka yüzünde ise Artemis bulunmaktadır (Çevik, 2015: 340). Kentte Klasik Dönem'den Bizans Dönemi'ne kadar izler görülmektedir. İki tepe üzerine ve yamaçlarına yayılan yerleşim, kuzeydeki tepede surlarla çevrelenmiş bir yerleşim alanıdır. Güneye inen yamaç üzerinde ise konutlar, işlikler ve sarnıçlardan oluşan yapı kalıntıları bulunmaktadır. Yine alanda bir gözetleme kulesi ile Apollon Tapınağı varlık göstermektedir. Orta Bizans Dönemi'nde Apollon kutsal alanında küçük bir kilise yapılmıştır. Kentte 2 agora bulunduğu ortaya çıkarılmış ve 25 adet heykel kaidesi (bir tanesi İmparator Augustus'a aitti) Bizans Dönemi yapılarında devşirme olarak kullanılmıştır. Önceki kentlerde olduğu gibi burada da mezar alanları ele geçmiştir. Mezarların çoğunluğu lahitlerden oluşmaktayken, Klasik Dönem'e ait kabartma ve yazıtlarıyla iki kaya mezarı yer almaktadır (Hellenkemper ve Hild, 2004: 899-900; Çevik, 2015: 340-1).

3.3. Araştırmanın Amacı ve Araştırma Soruları

Günümüzde küçük birer balıkçı köyü olarak değil turizm cazibe merkezi olarak tanımlanan, kültürel ve doğal varlıkların arasında konumlanan Üçağız-Kaleköy yerleşim alanlarında yaşam-kullanma-koruma süreçlerinin birbirini etkilediği görülmektedir. Korunan bir alan olarak farklı derecelerde sit statülerine atanmış olması bölgedeki kültürel ve doğal varlıkların korunmasını gerekli kılmaktadır ancak koruma süreçlerinin yerleşim yerlerindeki yerel halkın ihtiyaçlarının giderilmesinde kısıtlar ortaya çıkardığı da anlaşılmaktadır. Bu çalışma, turistik alanlara dönüşen korunan alan sınırları içerisinde kalan yerleşmelerde kültürel ve doğal varlıklar arasında gündelik yaşamını sürdüren bir yerel halkın bu varlıkları nasıl kullandığı, koruma süreçlerinin neresinde yer aldığı ve bu süreçlerden nasıl etkilendiği konularına yönelik merakтан doğmuştur. Bu noktadan hareketle çalışma kapsamında cevap aranan sorular aşağıdaki gibi şekillenmiştir;

- Kekova Bölgesi Üçağız-Kaleköy yerleşmelerinde kültürel miras varlıkları içindeki gündelik yaşam nasıl sürdürülmektedir?

Bölgedeki günlük yaşamın nasıl geçtiği, yıllar içerisinde mevcut köy yaşamının nasıl değiştiği ve bölgede başlayan turizm faaliyetlerinin beraberinde gündelik yaşamın nasıl farklılaştığı anlamaya çalışılmıştır.

- Kekova Bölgesi Üçağız-Kaleköy yerleşmelerinde kültürel miras varlıklarının korunması nasıl gerçekleştirilmiştir ve bu süreç bölgede nasıl devam etmektedir?

Çekirdek toplum, paydaşlar ve koruma uzmanları grubunun bölgeyle ilgili düşüncelerinin neler olduğunun, bölgenin korunması için neler yapıldığının anlaşılması hedeflenmiştir. Bölgenin geçirdiği koruma süreçlerinin neler olduğu ve korumaya yönelik güncel yaklaşımlar kapsamında neler yapıldığının tespit edilmesi amaçlanmıştır.

- Kekova Bölgesi Üçağız-Kaleköy yerleşmelerindeki kültürel miras varlıkları nasıl kullanılmaktadır?

Bölgedeki somut kültürel varlıkların çekirdek toplum, paydaşlar, koruma uzmanları, turistler tarafından nasıl kullanıldığı, bölgeye özgü geleneklerin, somut olmayan kültürel miras unsurlarının neler olduğu ve bunların kullanımının nasıl gerçekleştiğini anlamak hedeflenmiştir.

3.4. Araştırma Yöntemi

Kültürel miras yönetimi ve turizm alanı, ne tür bir turizmin ne hızda ve hangi ölçekte geliştirilmesi gerektiği konusunda fikir birliği oluşturmada (Hall, 2000) ve ilk aşamadan itibaren planlama, karar verme ve uygulama süreçlerinde yerel katılımın (Jamal ve Getz,

1995; Wahab ve Pigram, 1997; Butler, 1999; Hall, 2000; Richards ve Hall, 2000) gerekli olduğu yönünde gelişim göstermiştir. Bunun yanı sıra yerel katılım, topluluk değerlerinin belirlenmesiyle başlamalı, kültürel miras kaynaklarının hangilerinin turizm ürünü olabileceğine ve hangilerinin sadece toplum tarafından kullanılması gerektiğine karar verilmeli (Bramwell ve Lane, 2005); ulusal ve yerel yönetimler de yukarıdaki süreçlere eğitim, öğretim, mali ve teknik destek sağlamalıdır (Nelson, 1992; Choi ve Sirakaya, 2005). Yerel değerlere sahip olmanın ve turizm faaliyetlerine katılımın yararlı ve sürdürülebilir sonuçlar sağladığı belirlenmiştir (Pearce, Moscardo ve Ross, 1996; Cole, 1997; Hall, 1999; Evans, 2004). Çevre ve ekonomik kalkınma ile eşzamanlı olarak ilgilenen ve yerel topluluklar/kültürler gibi sosyal, politik ve kültürel konulara odaklanan bütünsel yaklaşımın incelendiği durum çalışmaları, turizm alanında giderek daha fazla savunulmaktadır (Butler, 1997; Bramwell ve Lane, 2000; Pearce, 2001; Hardy, Beeton ve Pearson, 2002; Xiao ve Smith, 2006).

Nitel araştırma desenlerinden biri olan durum çalışması araştırması süreci, özel bir durumun ortaya konmasıyla başlamaktadır. Söz konusu durum bir birey, küçük bir grup, bir kuruluş ya da bir ortaklık gibi somut bir varlık olabileceği gibi daha az somut düzeyde bir topluluk, bir ilişki, bir karar verme süreci ya da belirli bir projeyi de kapsayabilmektedir (Yin, 2009). İnsanların sosyal davranışlarının kavramsallaştırmanın ya da özetlemenin bir yolu olarak düşünülse de tek bir durumdan ne öğrenilebileceği konusuna dikkat çekme özelliği durum çalışmasının stratejik önemini oluşturmaktadır (Schram, 2006: 107). Durum çalışması araştırmaları 20. yüzyılın ilk yarısı itibariyle sosyoloji ve antropoloji gibi çalışma alanlarında kendine yer edinen natüralistik araştırma denen araştırma geleneği içinde gelişim göstermiştir. Olgu ve içinde bulunduğu içerik arasındaki sınırların belirgin olmadığı ve birden fazla kanıt veya veri kaynağının mevcut olduğu durumlarda kullanılan ve güncel bir olguyu kendi gerçek yaşam alanında çalışan bir araştırma yöntemidir (Yin, 2009). Bu bağlamda durum çalışmasını nasıl ve niçin soruları odağında temellenen, araştırmacının kontrol edemediği bir olgu ya da olayı derinlemesine incelemeye olanak veren araştırma yöntemi (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 313) olarak tanımlamak mümkündür. Durum çalışması yakınlık, gerçek ortamdaki davranış ve anlamı konusunda yeni bir şeylerin öğrenilmesine dayalı derinlemesine anlamayı ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır (Bromley, 1986: 1). Bu yüzden diğer özellikleri arasında durum çalışması araştırması, bağlamı ve çalışılan durumla ilişkiyi, diğer karmaşık koşulların durumunu anlamının ayrılmaz bir parçası olduğunu varsaymaktadır. Bağlamsal ve diğer karmaşık koşulların geniş bir oranını kapsama isteğinin yanı sıra, duruma derinlemesine

odaklanma, herhangi bir belirli durum çalışmasıyla kapsama girecek konuların geniş bir oranını ortaya koymaya çalışmaktadır (Yin, 1992: 121).

Buradan hareketle bu çalışmada cazibe merkezleri olarak turizmde yer alan, kültürel ve doğal kaynaklar odağında korunan Kekova Bölgesi Üçağz-Kaleköy yerleşmelerinde yaşam-kullanma-koruma dengesinin nasıl yürütüldüğünü ortaya koymak için çalışmanın araştırma sorularına en iyi şekilde cevap verecek yöntemin, araştırmacının durumu katılımcıların deneyimleri üzerinden derinlemesine anlamasına imkan veren ve tüme varım anlayışına dayanan nasıl ve niçin sorularına odaklanan (Creswell, 2009: 131) nitel araştırma yönteminin ve araştırma deseni olarak, durum çalışması yaklaşımının kullanılmasına karar verilmiştir. Nitel araştırma desenleri tutarlı ve çalışmanın amacına uygun araştırma etkinliklerini bir araya getirmesi konusunda araştırmacıya yön tayin etmektedir. Araştırmanın odağını, veri toplama ve analiz yaklaşımlarını belirleme süreçlerinde araştırmacıya rehberlik etmenin yanı sıra oluşturulan çerçevenin odağında gerçekleştirilen araştırma süreçlerinin birbiriyle tutarlılık göstermesini sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 75). Nitel bir araştırma yürütülürken önceden kesin kurallarla belirlenmiş bir araştırma tasarımı bahsetmek söz konusu değildir. Dolayısıyla sosyal bir olguyu anlamak üzerine odaklanan araştırmacı, araştırmanın amacı doğrultusunda olguya yönelik veriyi en iyi şekilde toplamayla ve bu veriyi yorumsamacı bir yaklaşımla analiz etmeyle ilgili karar süreçlerini doğrudan kendisi yönetmektedir (Denzin ve Lincoln, 2011). Doğası gereği esnek olan nitel araştırmanın tasarımı, araştırmanın alanyazın taraması (Thornberg, 2012: 252), veri toplama, veri analizi, bulguların yorumlanması süreçlerinin (Maxwell, 2012: 12) her bir aşamasında döngüsel, yinelemeli ve etkileşimli bir süreç izlemektedir. Bu çalışmada öncelikle araştırma konusu olan kültürel miras, kültürel miras yönetimi ve turizm ilişkisi üzerine detaylı bir alan yazın taraması yapılmıştır. Bu süreçte kültürel miras ve yönetimiyle ilgili farklı ülkelerdeki gelişmeler, düzenlemeler ve yasal çerçeve ağırlıklı olarak incelenmiştir. Alan yazın taraması nitel araştırmanın doğasına uyumlu bir şekilde veri toplama ve veri analiz aşamalarında da sürekli olarak döngüsel (Thornberg, 2012: 252) bir şekilde yürütülmüştür. Tüm bu incelemeler sonucunda ortaya çıkarılan kavramsal çerçeveye göre araştırma soruları belirlenerek veri toplama sürecine geçilmiştir.

Araştırma tasarımı, nitel araştırma desenlerinden durum çalışması desenine göre oluşturulan çalışmanın verileri, doküman analizi, derinlemesine görüşme ve odak grup görüşmesi aracılığıyla elde edilmiştir. Görüşme yöntemi araştırmaya katılan her bir bireyin yaşam-kullanma-koruma boyutları odağında kültürel miras ve turizme yönelik bilgilerini, görüşlerini, deneyimlerini, etkileşimlerini ve anlamlandırmalarını ortaya çıkarabilmek ve

ayrıca konu ile ilgili bireysel farkındalıklarının derinine inebilmek için kullanılmıştır. Ayrıca, nitel araştırmaların büyük bir çoğunluğunda olduğu gibi ana veri kaynağı olan görüşmelerden elde edilen verileri tamamlayıcı, destekleyici bir veri kaynağı olarak doküman analizinden de yararlanılmıştır (Perakyla ve Ruusuvaori, 2011: 530).

3.4.1. Doküman Analizi

Gerek ön araştırma safhasında gerekse araştırma süresince kullanılan dokümanlar, katılımcılardan doğrudan sağlanan bilgilerin yanı sıra araştırmacıların ikincil veri olarak başvurulabileceği diğer bir veri kaynağıdır (Kümbetoğlu, 2015: 145). Araştırmanın sorunsalına rehberlik eden (Duffy, 1999) dokümanlar araştırmacının olgunun anlamını daha iyi ve detaylı bir şekilde anlamasına, katılımcıların günlük olarak kullandıkları dil ve kelimelere aşina olmasına (Creswell, 2009: 180) ve araştırma sorusuna ilişkin yeni kavrayışlar geliştirmesine yardım etmektedir. Tek başına bir araştırma yöntemi olabileceği gibi diğer nitel yöntemlerin beraberinde ek bilgi kaynağı olarak da değerlendirilen doküman analizi, doğrudan gözlem ve görüşmenin olanaklı olmadığı durumlarda veya araştırmanın geçerliğini arttırmak amacıyla araştırma problemiyle ilişkili yazılı, görsel materyal ve malzemeler de araştırmaya dahil edilebilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 217). Kolay ulaşılamayacak öznelere erişim, tepkisellikten uzak olma, uzun süreli ya da zamana yayılan analiz süreci, örneklem büyüklüğü, bireysellik ve özgünlük, göreceli düşük maliyet boyutları Bailey (1992) tarafından doküman analizinin güçlü yönleri olarak vurgulanmaktadır. Ayrıca gözlem ve görüşme gibi diğer veri toplama yöntemleriyle birlikte kullanıldığında verinin çeşitlendirilmesini (data triangulation) sağlayarak araştırmanın inandırıcılığını artırmada önemli bir rolü üstlenmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 218).

Bu kapsamda çalışmada Kekova Bölgesi Üçağız-Kaleköy yerleşimlerinin korunan alan olarak hangi statülere atandığının tespit edilmesi, bu statülerin yasal gerekliliklerinin anlaşılması ve bölgenin korunmasında uygulanan yaklaşımların yerel halka yansımalarının ortaya konulabilmesi için Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü arşivinde yer alan;

- Bölgenin korumasıyla ilgili alınan kurul kararları,
- Bölgenin taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları, sit alanları ve diğer konulara yönelik Kültür Bakanlığı veya Bakanlığın gerekli gördüğü ilgili kurum/kuruluşların uzmanlarının görüşlerini içeren bilirkişi raporları,
- Bölgede kültür varlığı olarak tescil edilen yapıların özelliklerini ve bilgilerini içeren tescil fişlerinin (tek yapı ölçeğinde) ve tespit-tescil edilen alanın arkeolojik, kentsel,

kültürel, doğal değerlerine ilişkin bilgileri içeren sit fişlerinin (alan bazında) incelenmesi gerektiği öngörülmüştür.

21 Aralık 2018 tarihinde araştırmacının kendisi ve 14 Şubat 2019 tarihinde araştırmacı ve bir meslektaşının beraberliğinde ilgili dosyaların incelenmesi ve bir nüshalarının kopyalanması gerçekleştirilmiştir. Bölgenin koruma süreçleriyle ilişkili toplam 1273 sayfadan oluşan bir doküman dosyası elde edilmiştir. Analiz sürecinin ardından elde edilen bulgular, Kekova Bölgesi'nin tarihsel süreçte geçirdiği koruma aşamalarını detaylandırmaya imkan vermiştir.

3.4.2. Görüşme

Araştırmacı ve katılımcı arasındaki etkileşimi içeren bir anlam yaratım süreci (Holstein ve Gubrium, 2004) olarak görüşme, nitel araştırmalarda en sık kullanılan, etkili ve verimli bir veri geliştirme tekniğidir. Görüşmede temel amaç araştırmanın konusu odağında ilgili katılımcıların iç dünyasına erişerek özgün bakış açılarını keşfetmektir. Ayrıca görüşme tekniği dokümanlar ve gözlem aracılığıyla ortaya çıkarmanın olası olmadığı, geçmişte gerçekleşen olaylar, kişilerin bu olaylara yükledikleri anlam, duygu ve eğilimleri belirlemeyi mümkün kılmaktadır (Patton, 2002). Bu çalışmada da Kekova Bölgesi'nin geçirdiği yaşam-kullanma-koruma süreçlerini ortaya çıkarmada bireysel görüşmelerin etkili olacağı düşünülmüştür. Patton'a (2002) göre görüşmeleri, sohbet tarzı görüşme, standartlaştırılmış açık uçlu görüşme ve görüşme formu kullanılarak görüşme olarak üç grupta toplamak mümkündür. Bu doğrultuda araştırmacıya, sınırlı olan zamanını en etkin şekilde kullanmasına izin veren, farklı katılımcılardan konu hakkında daha sistematik bir bütünlük içinde bilgi elde etmesini sağlayan (Patton, 2002) görüşme formu kullanarak derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Gerçekleştirilen doküman analizi ve alanyazın araştırmasından elde edilen ön bulguların rehberliğinde hem çekirdek toplum katılımcıları hem de paydaşlar ve koruma uzmanları grubu katılımcıları için ayrı, yarı yapılandırılmış birer görüşme formu oluşturulmuştur. Görüşmelerin başlama aşamasından önce 30.05.2018-07.06.2018 ve 10.07.2018 tarihlerinde alanında uzman üç araştırmacının görüşlerine başvurularak her iki görüşme formu için uzman görüşü alınmıştır. Yüz yüze gerçekleştirilen görüşmelerde görüşme formlarına yönelik değerlendirmeler formların üzerine işlenmiş ve gerekli görülen değişiklikler yapılarak görüşme formları nihai şeklini almıştır (Ek 2). Saha çalışmasında gerçekleştirilen görüşmeler süresince zaman zaman görüşülen katılımcıya göre soruluş sırası değişiklik gösterse de bu görüşme formları kullanılarak formlarda yer alan sorular katılımcılara sohbet eder bir üslupla yöneltilmiştir. Ayrıca araştırmanın amacını belirten,

katılımcıların gizliliğinin korunacağına dair ifadelerin yer aldığı ve elde edilecek verinin ne kapsamda kullanılacağıyla ilgili bilgilendirmeyi içeren (Creswell, 1998) görüşmeler esnasında katılımcılara verilecek olan bir Gönüllü Katılımcı Bilgilendirme Formu da oluşturulmuştur (Ek 1).

3.4.2.1. Örneklem ve Veri Geliştirme

Birincil amacı genelleme olmayan nitel araştırma geleneği içinde Etnografya, Antropoloji, Sosyoloji gibi disiplinler tipik bir durum çalışmasında bir kabile, bir köy, bir gençlik örgütü gibi genellikle evrenin bütünüyle birlikte çalıştıkları için örneklem yöntemi ihtiyacı duymazlar. Ancak daha karmaşık ve katmanlaşmış günümüz modern toplumlarının bütünü içinde kendine özgü özellikleri barındıran alt katmanların ortaya çıkmasıyla her katmanı kendi başında bir evren olarak çalışmak nerdeyse mümkün olmamaktadır (Goetz ve LeCompte, 1984). Bu bağlamda çalışılan konuyla ilgili derinlemesine inceleme imkanı verecek olan amaçlı örneklem yöntemleri Patton'a (2015) göre tipik durum örnekleme, kritik durum örnekleme, benzeşik örnekleme, kartopu örnekleme, aşırı veya aykırı durum örneklemesidir. Hangi örnekleme yönteminin seçileceği ise çalışmanın araştırma sorusu ve süreci kapsamında şekillenmektedir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılarak Üçağz-Kaleköy yerleşimlerinin çekirdek toplumu olarak burada doğup, büyüyen ve uzun yıllar burada yaşayan yerel halk, bölgenin aktif kullanıcıları olan paydaşlar ve koruma süreçlerini yöneten koruma uzmanları gerçekleştirilebilirlik, erişilebilirlik, uygunluk ve gönüllülük esasları temelinde (Creswell, 1998: 112-114) çalışma grubu olarak belirlenmiştir. Yerel halk ile görüşme için Temmuz 2018'de araştırmacı çalışma sahasına inmiştir. Ancak bölgedeki turizm hareketliliğinin yoğunluğu, koruma süreçleriyle ilgili geçirilen yasal soruşturmalardan kaynaklanan tedirginlik ve araştırmacının yerel halk tarafından tanınmıyor olması faktörlerine bağlı olarak görüşme için sadece üç katılımcıya ulaşılabilmektedir. Gerçekleştirilen görüşmeler derinlemesine görüşme içeriğinden uzak, kısa ve araştırma konusunun derinliğine erişilemeyen bir yapı göstermiştir. Dolayısıyla çekirdek toplum ile hedeflenen görüşme süreçleri durdurulmuştur. Bu aşamada birden fazla örnekleme yönteminin seçimine ve başlangıç aşamasında düşünilemeyen fakat araştırma esnasında yeni yöntemlerin kullanılması ihtiyacı oluştuğunda bu yeni yöntemin kullanılmasına olanak sağlayan (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 142) nitel araştırmanın esnek yapısı araştırmacının yeni bir yön tayin etmesini mümkün kılmıştır. Bu bağlamda Kekova Bölgesi Üçağz-Kaleköy yerleşmelerindeki yaşam-kullanma-koruma dengesinin nasıl geliştiğine odaklanılan bu

çalışmada da örneklem belirleme konusunda esnek bir tutum izlendiği söylenebilir. Böylece bölgedeki yerel halka ulaşabilmek için diğer bir amaçlı örneklem türü olan kartopu örnekleme tekniği kullanılmıştır. Öncelikle Antalya Rehberler Odası'na bağlı Kekova Bölgesi'nde uzun yıllar turist rehberi olarak çalışan ve çekirdek toplumla bağı olan profesyonel turist rehberlerine ulaşılmıştır. Onların refesanlarıyla derinlemesine görüşme yapabileceği gönüllü katılımcılarla iletişime geçen araştırmacı görüşme süreçlerini tekrar başlatma fırsatı yakalamıştır. Araştırma sorusunun yanıtı olabilecek kavramların ve süreçlerin tekrar etmeye başladığı veri doygunluğu aşamasına (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 115) ulaşana kadar da görüşme süreci devam ettirilmiştir. Bu kapsamda Nisan-Mayıs-Temmuz 2019 aylarını kapsayan bir zaman diliminde korunan alan sınırları içerisinde gündelik hayatına devam Üçağz-Kaleköy yerel halkının (28 katılımcı) yanı sıra bölgenin koruma süreçlerinde aktif rol alan koruma uzmanları (6 katılımcı) ve bölgenin kullanım alanlarına hakim, bölgede uzun yıllar çalışmış-çalışmaya devam eden paydaşlardan (10 katılımcı) oluşan gönüllü katılımcılara ulaşılmıştır. Yerel halk ile görüşmelerin yürütüldüğü süreçte araştırmacı Üçağz Köyü'nde konaklamıştır. Görüşme öncesi her bir katılımcı ile iletişime geçilmiş araştırmacının amacından bahsedilmiş, görüşme gün, saat ve yer ayarlamaları yapılmıştır. Araştırmanın en başat zorluklarından birisi 2863 sayılı yasaya muhalefet suçuyla yargılanan çekirdek toplum bireylerinin araştırma konusuna yönelik tedirginliğini kırmak ve araştırmacıyla aralarında güvene dayalı bir iletişim kurmak olmuştur. Bu sebeple görüşme ayarlamalarının tamamı katılımcıların isteği doğrultusunda oluşturulmuştur. Farklı zaman ve mekanlarda (ev, pansiyon, restoran, seyir çardağı vb.) gerçekleştirilen görüşmelerin biri hariç diğer görüşmelerin tamamında ses kaydı yapılmıştır. Görüşmeye başlamadan önce araştırmacı kendini tekrar tanıtmış, araştırmanın amacı, içeriği ve etik ilkelerine yönelik bilgileri içeren gönüllü katılımcı bilgilendirme formunu paylaşmıştır. Ayrıca katılımcıya gizlilik taahhüdünde bulunulmuş ve katılımcının istediği zaman neden göstermeden araştırmadan çekilebileceği sözlü olarak araştırmacı tarafından görüşme öncesi tekrarlanmıştır. Üçağz'da konaklayan araştırmacı, daha önce bir turist olarak bulunduğu alanı yakından keşfetme fırsatı yakalamış, çekirdek toplumun gündelik hayatına dahil olma ve tanıklık etme şansı bulmuştur. Çekirdek toplumun gündelik sohbetlerine katılmış, kendisini evine davet edenlerin sofrasına ortak olmuş, doğumgünü kutlaması için bir araya gelenlerle kutlamaya gitmiş, evlenen bir çiftin Üçağz köy meydanındaki düğününe katılmıştır. Kaldığı pansiyonun sahibinin balıkçılığı sayesinde yöreye özgü balıkları tatma fırsatı olmuş, köyde devam ettirilen Perşembe günü pişi dağıtma geleneğine katılmıştır. Alanda zaman geçirdikçe ve görüşmeler ilerledikçe çekirdek toplumun, araştırmacıya görüşme yapabilmesi için bir sonraki katılımcıya ulaşmasında destek

olmaya başladığı gözlemlenmiştir. Araştırmacıların uzun süre araştırma sahasında kalmalarının, araştırmanın geçerliliği açısından önemli olduğunu ve katılımcıların alanda uzun süre vakit geçiren araştırmacı ile daha kolay güven bağı kurduğunu (Creswell ve Miller, 2000: 127) araştırmacı birebir deneyimlemiştir. Araştırmada görüşme yapılan çekirdek toplum katılımcılarının listesi, görüşme tarihleri ve süreleri Tablo 3.1’de yer almaktadır.

Tablo 3.1 Çekirdek Toplum Katılımcıları Listesi

Katılımcı	Üçağız/Kaleköy		Köyde Yaşam Süresi	Görüşme Tarihi	Görüşme Süresi
Paris	Kaptan		49 yıl	17.04.2019	26 dk.
Hektor	Kaptan		28 yıl	24.04.2019	101 dk.
Adonis	Kaptan	Pansiyon Sahibi	46 yıl	25.04.2019	73 dk.
Brises	Ev Hanımı	Pansiyon işlerine yardım ediyor	69 yıl	25.04.2019	19 dk.
Helene	Ev hanımı	Balıkçılık	30 yıl	25.04.2019	17 dk.
Aias	Balıkçı-Çiftçi		71 yıl	26.04.2019	52 dk.
İphitos		Pansiyon Sahibi	37 yıl	26.04.2019	53 dk.
Priamos	Emekli	Pansiyon Sahibi	30 yıl	26.04.2019	44 dk.
Dardanos	Serbest Meslek	Pansiyon Sahibi	50 yıl	27.04.2019	43 dk.
Alkmene	Ev Hanımı	Turizm standı işletiyor	16 yıl	27.04.2019	28 dk.
Patroklos		Pansiyon Sahibi	51 yıl	27.04.2019	20 dk.
Hekabe	Ev Hanımı	Kaptan	33 yıl	27.04.2019	37 dk.
Akademios	Serbest Meslek	Pansiyon Sahibi	34 yıl	02.05.2019	Yazılı notlar.
Diomedes	Balıkçılık	Pansiyon Sahibi	71 yıl	03.05.2019	37 dk.
Ekhetos	Çoban-Seracılık	Turizm	80 yıl	05.05.2019	64 dk.
Hippomedon	Balıkçı-Çiftçi	Pansiyon Sahibi	86 yıl	06.05.2019	63 dk.
Skamandrios	Kaptan	Pansiyon Sahibi	39 yıl	06.05.2019	47 dk.
Kassandra	Ev hanımı	Pansiyon Sahibi	52 yıl	06.05.2019	63 dk.
Niobe	Ev hanımı		64 yıl	07.05.2019	24 dk.
Deiphobos	Kaptan	Tekne Turu	52 yıl	07.05.2019	32 dk.
Melissa	Ev hanımı	Pansiyon işlerine yardım ediyor	50 yıl	07.05.2019	34 dk.

Koruma uzmanları ve paydaşlarla gerçekleştirilen görüşmeleri ayarlama süreci nispeten daha kolay olmuştur. Her bir katılımcıyla önceden iletişime geçilerek randevu alınmış, bağlı olduğu birimden izin alınması gereken kurumlarla ilgili yazışmalar gerçekleştirilmiş ve koruma uzmanları grubunu oluşturan katılımcılarla çalıştıkları kurumlarda bir araya gelinmiştir. Koruma uzmanları grubu katılımcılarından Zeus, Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu’nda, Apollon, Demre Belediyesi Fen İşleri Müdürlüğü’nde, Poseidon, Demre Kaymakamlığı’nda, Athena, Özel Çevre Koruma Kurumu’nda, Hera ise Likya Uygarlıkları Müzesi’nde görev yapmaktadır. Çalışmada yer alan paydaşlar grubu katılımcıları bölgede uzun yıllar çalışan profesyonel turist rehberlerinden ve Kaş’ta konumlanan, bölgeye turlar düzenleyen acente yetkililerinden oluşmaktadır. Paydaşlar grubu katılımcılarıyla olan görüşmeler de katılımcıların istedikleri zaman diliminde ve

mekanda gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin tamamında ses kaydı alınmış ve koruma uzmanları ile paydaşlar grubu katılımcıları için oluşturulan görüşme formu kullanılmıştır (Ek 3). Görüşmeye başlamadan önce araştırmacı yine araştırmanın amacı, içeriği ve etik ilkelerine yönelik bilgileri içeren gönüllü katılımcı bilgilendirme formunu paylaşmış, katılımcıya gizlilik taahhüdünde bulunmuş ve katılımcının istediği zaman neden göstermeden araştırmadan çekilebileceğini sözlü olarak belirtmiştir. Koruma uzmanları ve paydaşlar grubu katılımcı listesi, görüşme tarihleri ve süreleri Tablo 3.2’de gösterilmiştir.

Tablo 3.2 Koruma Uzmanları ve Paydaşlar Grubu Katılımcılar Listesi

Katılımcı	Koruma Uzmanları	Bölgede Çalışma Süresi	Görüşme Tarihi	Görüşme Süresi
Zeus	Arkeolog	18 yıl	04.04.2019	22 dk.
Hermes	Örenyeri Bekçiliği	12 yıl	06.05.2019	26 dk.
Apollon	Jeoloji Mühendisi	5 yıl	09.05.2019	34 dk.
Poseidon	Kamu Yönetimi	3,5 yıl	09.05.2019	35 dk.
Athena	Yüksek Şehir Plancısı	8 yıl	23.07.2019	47 dk.
Hera	Arkeolog	2 yıl	24.07.2019	48 dk.
Paydaşlar				
Akhilleus	Turist Rehberi	10 yıl	11.04.2019	44 dk.
Theseus	Acente Yetkilisi	30 yıl	17.04.2019	53 dk.
Asklepios	Turist Rehberi	20 yıl	17.04.2019	107 dk.
Leda	Turist Rehberi	21 yıl	01.05.2019	29 dk.
Aeneas	Turist Rehberi	15 sezon	08.05.2019	23 dk.
Sarpedon	Acente Yetkilisi	17 yıl	08.05.2019	17 dk.
Semele	Acente Yetkilisi	17 yıl	08.05.2019	20 dk.
Neleus	Kaptan/Acente Yetkilisi	9 yıl	08.05.2019	18 dk.
Perseus	Acente Yetkilisi	32 yıl	08.05.2019	41 dk.
Deimos	Turist Rehberi	17 yıl	30.07.2019	38 dk.

3.4.3. Odak Grup Görüşmeleri

Nitel bir araştırmada bireysel görüşmelerin yanı sıra veri toplama sürecinde önemli bir işleve sahip diğer bir yöntem odak grup görüşmesidir. Odak grup görüşmesi, grup etkileşimini kullanarak ve grup dinamiğinin bir sonucu olarak yeni ve farklı fikirleri ortaya çıkarabileceği (Kitzinger, 1995) gibi araştırmacıya aynı anda görüşlerini özgürce ortaya koyabilecek birçok katılımcıyla görüşme imkanı vermektedir (Marshall ve Rossman, 2006: 114). Unutulmamalıdır ki kendilerine özgü normatif kalıpları oluşturan gruplar aynı zamanda içinde bulundukları kültür ve değerler sisteminin de temsilini sağlamaktadırlar (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 179).

Araştırma konusuna yönelik bireysel görüşme süreci hakkında çekinceleri olan veya isteksiz davranan bireyler odak grup görüşmelerinde rahat davranabilir ve daha açık olma eğilimi gösterebilirler (Kümbetoğlu, 2015). Derinlemesine görüşmelerin devam ettiği süreçte araştırma konusunda bireysel görüşme sürecinden çekinen çekirdek toplum katılımcılarıyla biri Üçağız’da diğeri Kaleköy’de olmak üzere iki ayrı odak grup görüşmesi

gerçekleştirilmiştir. Odak grup görüşmesi katılımcılarıyla ilgili bilgiler Tablo 3.3'te verilmiştir.

Tablo 3.3 Odak Grup Görüşmesi Katılımcıları Listesi

Görüşme Yeri/Tarihi	Katılımcı	Köyde Yaşam Süresi	Meslek
Üçağz/05.05.2019	Leukaria	26 yıl	Ev hanımı
	Lavinia	20 yıl	Ev hanımı
	Larissa	20 yıl	Ev hanımı
Kaleköy/06.05.2019	Daidalos	50 yıl	
	Marathos	81 yıl	Balıkçı
	Kyane	47 yıl	Ev hanımı
	Theophane	31 yıl	Evhanımı

Araştırmacı, odak grup görüşmeleri sırasında katılımcılardan, olguya yönelik zengin ve derin bilgi elde etmeye çalışmıştır. Herkesin birbirini görüp duyabildiği, gözlem ve ses kaydının kolayca yapılabilirdiği, her katılımcının kolayca ulaşabildiği (Cronin, 2001: 172) Üçağz'da kıyı şeridindeki bir restoranda, Kaleköy'de ise bir pansiyonun seyir çardağında katılımcılarla bir araya gelinmiştir. Gerçekleştirilen iki odak grup görüşmesinin ardından elde edilen veriler, doküman analizi ve derinlemesine görüşme verileriyle büyük benzerlik göstermiştir.

3.5. Veri Analizi

Verinin çeşitli işlemler için hazırlanma süreci temelde benzerlik gösterse de nitel verinin analizi nicel veri analizinden tamamen farklı bir yol izlemektedir. Bütün birimleri kapsayana dek devam eden döngüsel bir süreç içerisinde, verilerin ayıklanması, düzenlenmesi ve yorumunu içeren, birbirini izleyen işlemler analizi oluşturmaktadır. Analiz, veride bulunan örüntülerin ortaya çıkmasını sağlar ve bu örüntüler ortaya çıkarıldıktan sonra veriler betimsel temelden yorumlamaya giden bir işlem geçirmektedirler. Ayrıca analiz ve veri oluşturma süreci iç içe geçebilmektedir. Bir araya getirilen alan notları yeni kavram, tanımlama ve yaklaşımların geliştirilmesine olanak verirken bazen bu kavramların yeniden tanımlanmasına, bazen de değiştirilmesine neden olabilmektedir (Kümbetoğlu, 2015: 151). Karmaşık ve yapılması gereken bir grup işlemi kapsayan nitel veri analizi süreci öncelikle ham verinin deşifre edilmesiyle başlamaktadır. Ardından bu çözümlemenin dikkatlice ve tekrar tekrar okunmasıyla fikirler, kavramlar, temalar ortaya çıkmaktadır. Araştırmacının çok hacimli ve çeşitli olan veri yığını baş edilebilir bir bütünlüğe kavuşturması gerekmektedir. Veri, kavram ve kategoriler kodlar olarak ayrıştırılır böylece sınıflandırılan veri incelenerek temalar

ortaya çıkarılmaktadır. Oluşturulan tema listesi ilgili alan yazın ile yeniden karşılaştırılır. Bu süreçte gerçekleştirilen araştırmanın ilgili alan yazına yeni bir tema eklemesi olasıdır. Son aşamada ise belirli temalar altında sınıflandırılan veriler ilişkilendirilir ve ardından yorumlanır (Thornberg, 2012; Miles vd. 2014; Kümbetoğlu, 2015).

Araştırmanın yöntem kısmında belirtildiği gibi derinlemesine görüşmeler ve odak grup görüşmeleri bu araştırmanın ana veri kaynağını oluşturmaktadır. Doküman analizinden ise destekleyici veri kaynağı olarak faydalanılmıştır. Doküman analizinin destekleyici veri olarak kullanıldığı araştırmalarda, ilgili materyalin araştırmanın amacı kapsamında niteliksel bir okuması yapılarak ve gerekli notlar alınarak analize başlanır. Daha sonra oluşturulan verilerin organizasyonu ve çözümlemesi yapılarak bir değerlendirme yapılır (Kümbetoğlu, 2015). Bu çalışma kapsamında bir araya getirilen Kekova Bölgesi Antalya Koruma Kurulu kararları, bilirkişi raporları ve tespit fişleri bu adımlarla analiz edilerek görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda uyumlu çeşitli ön varsayımlar elde edilmiştir. Ayrıca araştırmacının Kekova Bölgesi'nin 1976 yılından 2017 yılına kadar geçirdiği koruma süreçlerini tarihsel dönemlere ayırarak detaylandırmasına olanak sağlamıştır.

Derinlemesine görüşmelerin ve odak grup görüşmelerin 3 Ağustos-5 Eylül 2019 tarihleri arasında araştırmacı tarafından kelimesi kelimesine transkripsiyonu yapılmış ve ses kaydı yapılamayan görüşmenin notları da aktararak araştırmanın ham verisi oluşturulmuştur. Veri analizi sürecinde birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirerek bu verileri okuyucunun anlayabileceği bir şekilde düzenleyerek yorumlama (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 227) imkanı veren içerik analizinden yararlanılmıştır. Araştırmacı, herhangi bir yorumlama kaygısı gütmeyen, araştırmanın ham metnini okuyarak araştırma sorusu dışında kalan bölümleri metin içerisinden çıkarmıştır. Ayrıntılı, tekrar yeni baştan okuma süreçleriyle araştırmanın sorunsal kapsamında katılımcıların olguya yönelik genel anlamlandırmalarına erişmeye çalışmış ve kodlama aşamasına geçmiştir. Nitel verinin değerlendirilmesinde analitik kategorilerin oluşturulması kodlama adını almaktadır (Kümbetoğlu, 2015: 154). Zihinsel yönden oldukça yorucu ve yoğun bir süreç olan kodlama aşamasında verilerin anlamlı bir bütün halinde nasıl bölümlere ayrılacağı, nasıl bir kod verileceği ve farklı bölümlerde yer alan verilerin benzer kodlarda toplanıp toplanamayacağı dikkate alınmalıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 260). Verilerden çıkarılan kavramlara göre kodlama yapmak mümkündür. Bu yapı, toplanan veriyle tümevarımcı bir analiz yürüten araştırmacı tarafından oluşturulmaktadır. Bu yaklaşımla görgül verinin yansıtılmasında ve öngörülemeyen boyutların ortaya çıkarılmasında daha güvenli bir süreç izlenebilmektedir (Miles vd., 2014). Araştırmacı da bu çalışmada tümevarımsal bir yaklaşım benimsemiş ve

kodları verilerden oluşturmuştur. Kodlama sürecinde tüm veri metinlerini büyük bir özenle tekrar okumuş, okurken gerekli notları almış ve alt anlamlara ulaşmaya çalışmıştır. Ardından benzer örüntülere sahip kodları ilişkilendirmiş ve temaları belirlemiştir. Temaların tanımlamalarını yaparak benzer temaları bir araya getirmiş böylece ana temaları elde etmiştir. Araştırma bulguları bölümünde ulaşılan ana ve alt temalara, bu temaların tanımlarına ve örnek alıntılara ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

3.6. İnandırıcılık

Bir araştırmanın tüm aşamalarını doğrudan ilgilendiren geçerlik ve güvenirlik aşamaları nitel araştırmalarda karşılığını inanılrlık, aktarılabilirlik, tutarlılık ve teyit edilebilirlik aşamalarında bulmaktadır (Merriam ve Tisdell, 2016: 242). Araştırmacının kendisinin ölçme aracı olduğu nitel araştırmalarda Patton'a (2002) göre araştırmacının becerisi, yeterliliği ve araştırma süresince gösterdiği titizlik niteliksel yöntemlerin güvenilirliğinde etkili olan faktörler arasındadır. Öncelikle belirlenen örneklemle, inandırıcılığın artırılması, idrak edilmeye çalışılan evreni ne ölçüde temsil ettiğini gösterme açısından önem arz etmektedir (Miles vd., 2014). Gündelik yaşamın devam ettiği korunan bir kültürel miras alanında yaşam-kullanma-koruma boyutlarının gelişim süreçlerinin incelendiği bu çalışmada hem incelenen alanın hem de görüşülecek katılımcıların seçiminde izlenen yolla ilgili detaylı bilgi aktarımı yapılarak alanın anlamlandırılmasını sağlayacak bir örneklem belirlenmiştir. Nitel araştırmalarda amaçlı örnekleme tekniği bunu araştırmacıya sağlamaktadır. Bu bağlamda çalışmanın örneklemini belirleme aşamasında araştırma durumunun niteliğini karşılayacak korunan bir alanda yaşayan çekirdek toplumdan katılımcılar, alanı kullanan paydaşlar ve alanda koruma süreçlerini yöneten koruma uzmanları seçilmiş, böylece araştırmanın amacına uygun verinin elde edilmesi mümkün olmuştur. Yürütülen araştırma sürecinin ayrıntılı bir betimlemesine yer vermek çalışmanın inandırıcılığını artırmadaki bir diğer önemli faktördür (Creswell, 2009). Bu süreçte araştırma yöntemi, veri toplama süreçleri, örneklem ve veri geliştirme, veri analizi aşamaları olabildiğince detaylı bir şekilde aktarılmıştır. Araştırma konusu hakkında genel bilgiye sahip ve nitel araştırma yöntemleri alanında uzmanlaşmış kişilerden, araştırmanın belirli aşamalarında akran incelemesini sağlamak inandırıcılık konusunda alınabilecek önlemlerden (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 302) birini teşkil etmektedir. Araştırmanın yukarıdaki bölümlerinde aktarıldığı gibi araştırma süresince özellikle görüşme formunun oluşturma aşamasında akran incelemesi sağlamak amacıyla alanında uzman araştırmacıların görüşlerine başvurulmuştur.

Birden fazla yöntemle, kaynağa, kurama ve araştırmacıya başvurarak (Denzin, 2009) veri oluşturma süreci olan çeşitleme (triangulation) nitel çalışmalarda araştırmanın inandırıcılığını arttıran bir stratejidir (Flick, 2007: 43). Araştırmacı, bu çalışmada doküman analizi, derinlemesine görüşme ve odak grup görüşmesi yöntemlerine başvurarak veri çeşitlendirmesine gitmiş böylece veri kaynakları arasında çapraz kontrolü de (Merriam ve Tisdell, 2016: 245) gerçekleştirmiştir. Ayrıca mevcut çalışmada korunan alandan (çekirdek toplum) ve çevresinden (paydaşlar ve koruma uzmanları) bireysel veya grup halinde (çekirdek toplum) farklı kişilerden veri elde edilmesiyle yer, zaman ve kişilerin çeşitlenmesini kapsayan veri veya kaynak çeşitlenmesinin de bir ölçüde sağlandığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte bulguların açıklanmasında yaşayan kültürel miras yaklaşımına temel olarak başvurulmasının yanı sıra turizm alanındaki kültürel miras yönetimi çalışmaları da incelenerek yaşam-kullanma-koruma süreçleri değerlendirilmiştir. Dolayısıyla çalışmada iki kuramsal zeminden destek alınarak kuramsal açıdan da çeşitlemenin sağlanmaya çalışıldığı söylenebilir.

3.7. Bulgular

Araştırma bulgularının detaylandırıldığı bu bölümde araştırma yöntemi kapsamında izlenen aşama sırasına göre öncelikle doküman analizinden elde edilen bulgulara yer verilmiş ve ardından görüşmelere yönelik bulgular detaylandırılmıştır. Bulgular tartışma bölümünde alanyazın ile birlikte yorumlanmıştır.

3.7.1. Kekova Bölgesi (Üçağz-Kaleköy) Koruma Süreçleri

Gerçekleştirilen doküman analizi sonucu elde edilen bulgular, Kekova Bölgesi'nin geçirdiği koruma süreçlerinin dönemsel olarak incelenmesini sağlamıştır. Bu bölümde 1976 yılından 2017 yılına kadar olan zaman diliminde alanın yaşam-kullanma-koruma süreçleri detaylandırılmıştır.

3.7.1.1. 1980 Öncesi Dönem

Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından 14.05.1976 tarihli 57 sayılı kararla Kaş İlçesi, Kekova Adası çevresinin 1/25000 ölçekli haritada sınırlarının gösterildiği bölümünün koruma alanı (sit) olarak tescil edilmesine karar verilmiştir.

Bu dönemde 22.09.1979 tarihli A-1839 sayılı kararla korunan alan sınırları içerisinde kalan Kale ve Üçağz Köylerinde bulunan ve onarımlarına gereksinim duyulan yapıların sorunlarına acil çözüm getirilebilmesi ve aksaklıkların önlenmesi için;

- Kapıların çürüyen ahşap elemanlarının asıllarına uygun olarak ve uyumuna dikkat edilerek değiştirilmesi
- Bozulup çürüyen ve eksilen üst yapı elemanlarının aynı malzeme ile onarılıp tamamlanması
- Bozulan iç ve dış sıvalar ve kaplamaların, renk uyumu sağlamak kaydıyla yenilenmesi işlemlerinin Müze Müdürlüğü uzmanlarının denetim yetki ve sorumluluğunda yapılması gerektiği belirlenmiştir.

3.7.1.2. 1980'li Yıllar

Kültür ve Turizm Bakanlığı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı, 1982 yılında A-3403 sayılı kararıyla Kale ve Üçağız Köyleri ve Bunları Bütünleyen I. Derece Arkeolojik Alanları Koruma-Geliştirme Geçit Dönemi Plan Hükümlerini oluşturmuştur. Buna göre;

- Daha önce onanmış imar planları, mevzi imar planları ve bu yönde alınmış plan değişiklikleri geçerli değildir.
- Onarıma ilişkin kapsam ve yöntemlere göre her türlü onarımlarda esas mimariyi yok edecek değişiklikler yapılamaz ve teklif edilemez. Bina içinde ve dışında merdiven, tavan, kapı, dolap gibi korunması gerekli özelliklere sahip mimari unsurlar yok edilemez, ölçü, biçim ve malzeme olarak değiştirilemez.
- Turizme dönük yapı yapıldığında 6086 sayılı yasa ile ilişkili vasıfla yönetmeliğinin getirdiği koşullara uyulur, Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan turizm müessesesi belgesi alınır. Kullanım izni verilmesinde yapılacak yapının bu nitelikte olacağı, tapu kütüğü beyanları hanesine yazılır, işlenir. Turizm tesisi ve bu tesisi işletecekler için oturma ve yaşama üniteleri birlikte çözümlenebilir.

22.07.1983 tarihli A-4571 sayılı Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kararına göre Kekova doğal sit alanı içinde ve krokisinde önerilen kısımda sabit tesislerine ait uygulama projesi kapsamında bir kamping alanı ayrılması onaylanmıştır. Aynı yıl alınan A-4572 sayılı kararla da I. derece arkeolojik ve doğal sit alanı içinde sualtı ve üstü arkeolojik değerlerin korunması amacıyla kontrollük görevini yüklenecek Kaş Kaymakamlığı Başkanlığındaki 6 kişiden oluşan kurulunun uygun olduğuna karar verilmiştir. 1985 yılında Kekova doğal sit alanının Kültür ve Turizm Bakanlığı, Planlama ve Yatırımlar Dairesi Başkanlığı ve Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Teknik Araştırma ve Uygulama Genel Müdürlüğü'nün ortaklaşa çalışmaları ile bu alan içinde günöbirlik kullanıma açılacak alanların belirlenmesi gündeme gelmiştir.

1988 yılı içerisinde Antalya Koruma Kurulu, çalışmalarını Kekova doğal ve arkeolojik sit alanı içerisinde bulunan anıtların ve sitlerin tespit edilerek fişlerinin hazırlanmasında Yüksek Kurul'un 24.04.1981 gün ve A-3107 sayılı kararlarında emredildiği şekli ile yerine getirme ve yeni gelişmelerin gözlenerek gerekli çözümlerin önerilmesi doğrultusunda devam ettirmiştir. 1/25000 ölçekli pafta üzerinde sadece konturları belirlenen sitlerin uygulanabilir ölçekte paftalar üzerinde yeniden tespit edilmesi, şimdiye kadar tespiti yapılmamış çeşitli anıt ve sit alanlarının tamamının eksiksiz olarak tespit edilmesi ve yeni gelişmelerin gözlenmesi çalışmaları tamamlanmıştır. Bu çalışmalar için gerekli olan Finike İlçesi Kadastro Müdürlüğünde bulunabilen 1/5000 ölçekli paftaları ile Üçağz ve Kale Köyleri yerleşim alanlarının tapulama çalışmaları sırasında Kadastro Müdürlüğünce üretilen 1/1000 ölçekli paftaları da alınmıştır.

Kekova doğal ve arkeolojik sit alanı içerisinde Üçağz Köyü ve Üçağz Kale Mahallesi, Antalya Koruma Kurulu'na göre yakın zamana dek balıkçılık ve tarım (çok kısıtlı bir alanda) ile geçimini sağlayan küçük kıyı yerleşimleridir. Ancak, günümüzde turizm olgusunun zorlaması ile bölgeye olan talep çoğalmış, buna paralel olarak pansiyonculuk, lokantacılık, turistik eşya satıcılığı, deniz motoru ile doğa güzellikleri ve kültürel değerlerin gezdirilmesi gibi turizme bağlı iş kolları gelişmiş, köyün yapısını değiştirmiştir. Kekova doğal ve arkeolojik sit alanı, denizle kara ilişkisi, hemen tüm alanda yaygın olarak yaşamakta olan özellikle Likya kültürüne ait, görsel arkeolojik kalıntılar ve araştırılması gereken ekolojik, jeomorfolojik vb. ilginçlikleriyle kesinlikle tüm yeni yapılaşmalardan arındırılarak korunması gerekli alanlardan biri olarak değerlendirilmektedir.

Bu alanın şimdiye dek bozulmadan korunabilmesi ulaşım zorlukları ve alt yapı yokluğuna bağlanmaktadır. Bölgenin aşırı engebeli, kayalık, makilik ve çalılıklarla kaplı olması özel olarak yol, su, elektrik gibi alt yapı çalışmalarını hemen hemen olanaksız kılmıştır. Bu nedenle alt yapı çalışmalarının güçlüğü bölgenin bugüne dek bozulmadan korunmasını sağlamıştır. Bugün ise turizm yatırımlarının karlılığı, bozulmamış doğada yaşama isteği oldukça pahalı alt yapı maliyetlerini göze alan yatırımcıları çoğaltmış, araziler birçok kooperatif ve özel yatırımcı tarafından tapulu/tapusuz sahiplenilmiştir. Hatta tapulama çalışmalarında zilyetliğin belgelenebilmesi, alanın devamlı kullanıldığının kanıtlanabilmesi için bölgenin birçok yerinde ağaç temizliği yapılarak, çalıların yakılması ile temizleme çalışmaları sürdürülmüştür.

Antalya Koruma Kurulu'nun bir diğer tespiti ise Üçağz ve Kale Köyleri'nde eskiden kullanılmış tek veya çift odalı birçok konut yıkıklarının dışarıdan gelen yerli veya yabancı kişilere satılıyor olmasıdır. Satılan bu küçük mekanlar yeni gelen insanın birçok gereksinimini

karşılayamadığı için mekanın genişletilmesi (eklenti ve kat isteği) malzemenin değiştirilmesi (beton, fayans vb.), plan değişikliği (geniş kemerli pencere, çift balkon, saçaklı çatı) gibi istekler bölgedeki yapılaşma koşulları ve plan hükümlerini devamlı zorlamış, sadece Müze tarafından yapılan kontrol yeterli olmamış, savcılığa iletilen kaçak yapılaşmalar dava takibi yapılamadığı için genellikle beraat kararı ile sonuçlanmış ve kaçak yapılar için gerekli yıkım kararları uygulanamamıştır.

Kekova'nın GEEAYK'nın 14.05.1976 gün ve A-57 sayılı kararı ile doğal ve arkeolojik koruma alanı olarak belirlenmesinin ardından Kale Köyü'nün tamamında dondurma (bugünkü haliyle yaşama) uygulanmıştır. Üçağz Köyü'nün ise bir bölümünde dondurma ve kuzey yönünde de köy yerleşim alanı tespit edilmiş, doğal koruma alanlarında da kısıtlı yapılaşmaya izin verilmiştir. Bu kısıtlamanın daha da azaltılması hatta tamamen kaldırılması için birçok baskı oluşmuştur. Koruma Kurulu'nun değerlendirmesine göre diğer koruma alanlarında da görüldüğü gibi planlama ve disipline etme koruma ve daha yararlı kullanma olayı bir zulüm ve turizmden gelecek milli geliri yok etme olayıymış gibi işlenmiş ve bu doğrultuda kamuoyu oluşturulmaya çalışılmıştır.

Antalya Koruma Kurulu'nun yaklaşımı; bu bölgenin içindeki iki küçük balıkçı köyünün özellikleri bozulmadan yaşaması dışında hiçbir yapılaşmaya izin verilmemesi yönündedir. Bu alan içerisinde herhangi bir yapılaşmaya izin verildiğinde bölgedeki kapalı koylarda denize incek kirlenme doğal olarak temizlenemeyecek, insandan uzak doğal ortamı deneyimlemek için gelen birçok yerli ve yabancı turistlerin hayalleri görsel olarak yok edilecek (özellikle yat turizmi) ve bu alandaki doğal yapı bütünlüğü bozulacaktır. Ayrıca bu yapıların çevrede genişlemesi diğer yapılara örnek teşkil etmesiyle altyapı ve ulaşım isteği önlenemeyecektir. Kısacası bu doğal bölge ya Çayağzı'ndan ekli paftalarında sınırları belirlenen alan içerisinde tüm yapılaşmalardan arındırılmış olarak hiçbir taviz verilmeden korunmalıdır ya da bölge gelecekte korunamayacaktır. Çünkü her verilen taviz gelecekte yeni istek ve yeni baskıları getirecektir.

Antik Simena Kenti arkeolojik sit alanı içerisinde kalan Kale Köyü içerisinde sağlam ya da yıkık halinde 63 parselde yapı bulunduğu saptanmıştır. Bugün içerisinde yaşanan konutlara dondurulmuş statü uygulanmış, boş parsellerde yeni yapılara izin verilmemiş, tek katlı yapılara ise Yüksek Kurul Kararı doğrultusunda yapılaşma koşullarına uygun olarak ikinci kat izni verilmiştir. Gerekli görüldüğünde binalarda plan ve malzeme değişikliği yapılmaksızın Müze denetiminde onarım imkanı sunulmuştur. Köydeki yapıların birçoğu antik bina temelleri üzerine bulunmaktadır. Antik duvarların yıkılan bölümleri yeniden onarılarak günümüz yaşamında da kullanılmaktadır. Parsellerin birçoğu içerisinde lahit, kaya mezarı,

sarnıç gibi kalıntılar bozulmadan yaşamaktadır. Ancak hemen her yapının çevresinde tuvalet, banyo, mutfak, turistik amaçlı çardak, su deposu, düz beton çatı gibi koruma kararlarına aykırı yapılaşmalar oluşmuştur. Köyün şu anki yapılaşma kararı ile dondurulmuş halde yaşamasının sağlanabilmesi için kaçak yapıları ortadan kaldırıcı kesin çözümler getirilmesi gerekli görülmüştür.

Antik Teimioussa Kenti yerleşim alanı üzerinde kurulmuş olan Üçağz Köyü'nün, başlangıçta göçer kışlığı olarak kullanıldığı sanılmaktadır. Üçağz Köyü, hayvancılık, balıkçılık çok kısıtlı tarım ile yaşamlarını sürdürmüş; yaz dönemlerinde Elmalı yaylalarına çıkıp kışın bu kıyılara inmişlerdir. Geçimlerini balıkçılıkla sağlayanlar ise sürekli olarak köyde kalmaya başlamışlardır. Günümüzde turizm olgusunun mali olarak girdileri çoğaltması ile göç olayı hemen hemen durmuş, çevrede dağınık olarak yaşayan birimler de göçerliği kısmen sürdürmeye devam etmiştir. Köy yerleşiminde kışın geçici bir süre barınmak amacıyla antik yapı ve kalıntıları kullanılmış, yeni mekanlara gereksinim duyulduğunda antik yapıya eklenti yapılarak kullanım sağlanmış ve yetmediğinde ikinci kat ilave edilmiştir. Bölgenin sıcak oluşu, alt yapısının bulunmayışı ve ekonomik yetersizlik nedeniyle konut ihtiyacı bir veya birbirine bitişik iki oda içerisinde çözümlenmiş, tuvalet, banyo, mutfak gibi sıhhi gereksinimler açık alanda giderilmiştir. Yapı malzemesi olarak taş, harç ve ahşap kullanılmıştır. Genellikle tüm odalarda bulunan ocak, duvar bedenine gömülerek (niş şeklinde) yapılmış, bu cephede bina boyunca sağır duvar şeklinde yapılan duvar üzerinde ocak ve baca yaklaşık 20-50 cm arasında bir çıkıntı yaparak inşa edilmiştir. Çevrede kaynak suyu bulunmayışı nedeniyle sarnıçlardan faydalanılmıştır. Bütün alanın tüm doğal ve arkeolojik değerlerinin hiç bozulmadan korunması, bu alan içerisinde yaşayan Üçağz ve Kale Köyleri'nin yaşamasının sağlanması, gelecekteki gelişiminin planlanması, bugün yaşanmakta olan mülkiyet probleminin çözümlenmesi gerekmektedir.

Bütün alanın tüm doğal ve arkeolojik değerlerinin korunması için sınırları belirlenen arkeolojik alanlarda bilimsel çalışma, gezinin kolaylaştırılması, temizlik, tanıtım, gezim alanında bulunan ziyaretçilerin zorunlu ihtiyaçlarının karşılanması dışında tüm kullanımlara kapatılması önerilmiştir. Bölgenin doğal sit alanları bugüne kadar kendini koruyabilmiştir. Bu doğal güzelliğin gelecekte de devam etmesi için bölgede talep edilen ve birçok doğrultuda zorlanan yapılaşmalarla ilgili (yol, su, elektrik) hiçbir alt yapıya izin verilmemelidir. Orman alanlarında yangınlar için koruma önlemleri alınmalı, ağaç kesimi kesinlikle yasaklanmalı, çevrenin kirlenmemesi için deniz araçları atıkları ile çevre yerleşmelerine ait atıkların bırakılması önlenmelidir. Halen GEEAYK'nın ilgili kararları ile kabul edilen koşullu yapılaşmanın da kaldırılarak bölge tamamen yapılaşmadan arındırılmış

olarak korunmalıdır. Alan içerisinde halen Aşırılı Adası ve Kekova Adası'nda başlamış bulunan kaçak yapılaşmalar, Antalya Müzesi'nin tüm çabalarına rağmen durdurulamamış ve yıkımları sağlanamamıştır. Bu doğrultuda tüm ilgili kuruluşların görevlerini tam olarak yapmaları sağlanmadıkça (örneğin İl İmar Müdürlüğü'nce yıkımlar gerçekleştirilememekte TEK kaçak yapılara elektrik vermekte, belediyeler su vermektedirler) bu kaçak yapılaşmalar gelişecek, yakın gelecekte koruma düşüncesi gerçekleştirilemeyecektir.

Üçağız ve Kale Köylerinin yaşamının sağlanması; GEEAYK'nın ilgili kararlarında her iki köyde de yeni yapılanma yasağı bulunmakta, birinci kat düzeyinde tamamlanmış olan yapılara yapılaşma koşullarına uygun olarak ikinci kat izni ve hala yaşayan konutların yaşamının sağlanması için onarım ve sıhhi gereksinimlerine denetimli olarak izin verilmiştir. Kale Köyü'nde; bugünkü dondurulmuş statünün yapılaşma koşullarına uygun olarak aynen devam etmesi, yeni yapılaşmalara izin verilmemesi, ancak eski yapıların yaşamlarının devam etmesinin sağlanması uygun görülmektedir. Yapıların, tespitlerde belirtildiği gibi birçok kaçak eklenti ve genişleme çalışmaları devam etmiştir. Bu yapılaşma önlenmediğinde turizm girdisinin baskısı ile yapılaşmaların devam edeceği düşünülmektedir. Boş parsellerde gelişerek devam etmekte olan çardak altı lokantacılığı bir planlamaya bağlanmalıdır ve yakın zamanda köye getirilecek içme suyu ile çoğalacak su kullanımı ve atık su problemine çözüm bulunmalıdır. Üçağız Köyü'nde de ilgili Yüksek Kurul kararları ile köyde dondurulmuş statü uygulanmış, hala yaşayan binaların gelecekte de yaşaması kabul edilmiş, onarım ve ikinci kat izni verilmiştir. Köyün kuzey yönünde de bir yerleşim alanı kabul edilmiştir (Üçağız ve Kale Köylerine gelişim alanı olarak sınırları ilgi kurulu kararlarında belirtilen alan). Bu doğrultuda 1/1000 ölçekli paftasında bugünkü köy yerleşim alanı içerisinde antik kalıntıların bulunduğu alan sınırları belirlenmiştir. Bu alan içerisinde bugünkü statünün (dondurulmuş alan) devam etmesi bu sınırların dışında yapılaşma koşullarına uygun olarak köy gelişiminin devam ettirilmesi gerekmektedir.

Üçağız ve Kale Köylerinin gelişiminin devam etmesi; tüm alanın yapılaşmadan arındırılmış olarak korunması önerilmektedir. Bu köylerin yapılaşma ihtiyacının karşılanması ve gelecekteki gelişiminin sağlanması için 1/15000 ölçekli paftalarında sınırları belirlenen Üçağız Köyünün, kuzey batısındaki belirli bir alanın köy gelişim alanı olarak koşullu yapılaşmaya açılması uygun görülmüştür. Bu alanın büyük bir bölümü Yüksek Kurul'un 08.03.1985 gün ve 789 sayılı kararı ile köy yerleşim alanı olarak kabul edilmiştir. Bu alanın sınırları biraz daha genişletilerek belirtilen yapılanma koşulları doğrultusunda yeni gelişmeye açılmasının yerleşim problemini çözeceği düşünülmektedir.

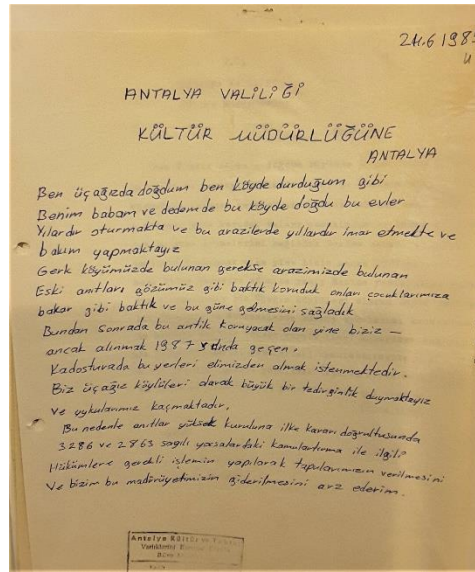
Mülkiyet problemi; Kekova doğal ve arkeolojik sit alanlarında bugüne kadar kadastro çalışmaları tamamlanmıştır. Kadastro çalışmaları sırasında Müze Müdürlüğüne 2863 sayılı yasanın uygulanması istenmiş, konu ile ilgili Bakanlık Hukuk Müşavirliğinin 15.12.1986 gün ve 2136 sayılı yazısı Finike Tapu Müdürlüğüne gönderilmiştir ve sit alanları içerisinde kısaca zilyetten tapu verilemez denilmektedir. Ancak ilgili Yüksek Kurul kararları ile Üçağz ve Kale Köyleri'nde hala yaşamakta olan yapıların, yaşamlarının devam etmesi ve gelecekte de bu köylerin yaşamlarının sağlanması uygun görüldüğünde çözüm; halen yaşayan ve dondurulmuş yapı statüsü uygulanan I. Derece arkeolojik sit alanlarındaki yapıların temel ölçeğinde parsel sınırları tekrar tespit edilmesidir. Mülkiyet haklarının tanınması (tapularının verilmesi) doğal sit alanlarında ise koruma koşullarına uygun olarak bugünkü koşulları değiştirilmeden (genellikle zeytin yetiştirilmesi amacıyla sahiplenilmiş ve bu amaçla köylülere daha önce çevrede toprak dağıtımı yapılmıştır) kullanılması koşulu ile tapularının verilmesi, bölgenin doğal yapısını bozmadan problemin çözümünde yararlı olacağı düşünülmektedir.

Bunların yanı sıra Kekova doğal ve arkeolojik sit alanının korunması için uluslararası düzeyde de çalışmalar sürdürülmüştür. Akdeniz Eylem Planı kapsamında Türkiye'nin de taraf olduğu protokol gereğince Akdeniz kıyılarındaki mevcut doğal kaynakların yanı sıra özellik gösteren kültürel değerlerin de korunması ön görülmüş ve korumayı sağlayıcı yöntem ve önlemlerin tespiti ve uygulaması gerçekleştirilebilmektedir. Bu program çerçevesinde Akdeniz'de ortak öneme sahip kıyasal 100 tarihi sit listesinde Türkiye'den Phaselis, Knidos, Milet, Kaunos, Fethiye-Ölüdeniz, İstanbul, Aspendos, Didim, Efes, Bergama, Priene, Ksanthos'un yanı sıra Kekova doğal ve arkeolojik sit alanı da yer almaktadır. Ayrıca aynı plan kapsamında imzalanan Akdeniz'in kirlenmeye karşı korunması Barselona Sözleşmesi protokollerinden biri olan Özel Koruma Alanları Protokolüne Türkiye de taraf olmuş ve özel koruma alanları saptamıştır. Özel Koruma alanları listesine Kekova'nın da dahil edilmesi girişimleri sürdürülmektedir.

Ayrıca 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 9. maddesine göre ülke ve dünya ölçeğinde ekolojik önemi olan çevre kirlenmelerine ve bozulmalarına duyarlı alanların, tabii güzelliklerin ileriki nesillere ulaşmasını emniyet altına almak üzere gerekli düzenlemelerin yapılabilmesi amacıyla Özel Çevre Koruma Bölgeleri Bakanlar Kurulunca tespit edilebilmektedir. Bu alanlarda uygulanacak koruma ve kullanma amaçları ile plan ve projelerin yapımını denetlemek yine Bakanlar Kurulu tarafından yapılmaktadır. Bu doğrultuda Kekova Bölgesi'nin özel çevre koruma bölgeleri kapsamına alınacak özellikte olduğu düşünülmektedir.

1989 yılında Yüksek Kurul'un 94 sayılı kararıyla uygun bulunan Kekova I. Derece doğal ve arkeolojik sit sınırları, Antalya Koruma Kurulu 150 sayılı karar ekindeki 1/25000, 1/5000, 1/1000 ölçekli paftalarda belirlendiği şekilde I. Derece doğal ve arkeolojik sit alanı olarak tescil edilmesi onaylanmıştır (**532 sayılı Kurul Kararı**). Ayrıca özel planlama bölgesi olarak da belirlenen alanın ilgili kurumlarca çevre düzeni planının yaptırılması, bu plan hazırlanıncaya kadar Kale ve Üçağz Köylerinde tespit fişlerindeki verilere uygun olarak ancak basit tamirat izni verilebileceği, bunun dışında uygulamaya dönük karar alınamayacağı belirlenmiştir. Kekova I. Derece arkeolojik ve doğal sit alanı içerisinde bulunan korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarının 2863 sayılı ve 3386 sayılı yasalar uyarınca tescil edilmesine ve tescil fişlerinin onanmasına, bu karar dışında uygulama yapılamayacağına karar verilmiştir. Devam eden mülkiyet sorunları dahilinde Üçağz yerel halkı (Antalya Koruma Kuruluna yazılan 118 dilekçe ile), arazilerinin sit alanı olması nedeniyle zilyetlikten tapularını alamadıklarını belirterek bu mağduriyetlerinin giderilmesi için 2863 ve 3386 sayılı yasadaki ilgili hükümlerde gerekli düzenlemelerin yapılarak tapularının verilebilmesinin sağlanmasını istemişlerdir;

Ben ve atalarım bu köyde doğduk ve halen bu Üçağz köyünde yaşamaktayız. Bu Üçağz köyündeki evlerimizde ve arazilerde yıllardır oturmakta ve onları imar etmekte ve onları gözümüz gibi korumaktayız. Onlara çocuklarımıza bakar gibi baktık ve bugünlere gelmesini sağladık. Bundan sonrada yine biz koruyacağız. Ancak 1987 yılında geçen kadastroda bu yerler elimizden alınmak istendi. Bundan dolayı biz köylüler büyük bir tedirginlik duyarak uykularımızı kaçırdık. Bunun için anıtlar yüksek kurulu ilke kararları doğrultusunda 3286 ve 2863 sayılı yasalardaki kamulaştırma ile ilgili hükümlere gerekli işlemlerin yapılarak tapularımızın verilmesini ve bizim bu mağduriyetimizin giderilmesini saygılarımla arz ederim.

Görsel 3.3 Antalya Koruma Kurulu'na Yazılan Dilekçe Örneği

Ancak 2863 sayılı yasanın Hak ve Sorumluluklar başlığındaki 11. maddesinde... korunması gerekli kültür ve tabiat varlıkları ile bunların koruma alanları zilyetlik yoluyla iktisap edilemez denmektedir. Uygulamalar bu kanun çerçevesinde yürütüldüğünden köylülerin isteğinin değerlendirilebilmesi bu kanundaki uygulama çerçevesinde yapılacak değişikliklerle ilgili görüldüğünden dilekçelere ilişkin büro müdürlüğünde bir işlem yapılamamıştır.

3.7.1.3. 1990'lı Yıllar

Kekova Bölgesi, 02.03.1990 gün ve 20449 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 90/77 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Özel Çevre Koruma Bölgesi olarak ilan edilmiştir. Özel Çevre Koruma alanlarında planlama ve uygulama yetkisi 383 sayılı Başbakanlık Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı kurulmasına dair kanun hükmünde kararnamenin 7. maddesi gereği Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığına geçmiştir. Koruma Kurulu 07.11.1989 gün 532 sayılı kararıyla Kekova I. Derece arkeolojik ve doğal sit alanı ile korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarının 2863 ve 3386 sayılı yasalar kapsamında tescil edildiğinin ilanı ise iki yıl sonra gerçekleşmiştir. 01.03.1991/05.03.1991 tarihleri arasında Üçağız-Kale Köyünde Cami hoparlöründen 3 defa okunarak ve Muhtarlık ilan panosuna asılarak ilan edilmiştir. **(İlan Tutanağı, 1991).**

Çevre Bakanlığı Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı 17.05.1991 tarihli yazısıyla Kekova Özel Çevre Koruma Bölgesi'nde yürüttükleri 1/25000 ölçekli Çevre Düzeni Plan çalışmalarını tamamlayarak onayladıklarını bildirmiştir. Ancak 1/25.000 ölçekli Çevre Düzeni Planının ve Plan notlarının konuya ilişkin daha önce alınmış olan kurul kararları ve Yüksek Kurul ilke kararları ile birlikte ayrıntılı bir şekilde incelenmesinden sonra yeniden değerlendirilmesinin uygun olduğuna karar verilmiştir **(03.09.1991/1178 sayılı Kurul Kararı)**. Yapılan değerlendirme sonucu Kekova 1/25.000 ölçekli Çevre Düzeni Planının ayrıntılı bir şekilde incelenebilmesi için 1/5000 ve 1/1000 ölçekte Planlarının da Kurula getirilmesinin uygun olacağı; bu planlar değerlendirilinceye kadar basit onarımlar dışında onarım isteklerinin değerlendirilmeyeceği kararı alınmıştır **(13.11.1991/1244 sayılı Kurul Kararı)**. Ancak ÖÇK Kurumu 1992 çalışma programında söz konusu bölgenin 1/5000 ve 1/1000'lik planlarının hazırlanması bulunmadığını ve Koruma Kurulu Genel Müdürlüğü 1/5000, 1/1000'lik plan teklifi getirdiği takdirde planları inceleyebileceklerini bildirmiştir **(ÖÇK 04.03.1992/0792 sayılı yazısı)**.

Bu gelişmelerin yanı sıra bölge sorunlarının devamlılık göstermeye başladığı anlaşılmaktadır. Kale Kaymakamlığı 1992/517 sayılı yazısında bu sorunları bildirmiştir;

Üçağz Köyü, Kale Mahallesi ve Kekova Adası civarı tarihi ve doğal güzellikleri itibariyle her yıl binlerce yerli ve yabancı turistin ziyaret ettiği, büyük bir geleceği olan, bu nedenle de hem arkeolojik olarak hem de doğal olarak koruma altına alınan çok önemli turizm beldesine dönüşmüştür. Köyde kısıtlı imkanlarla yapılan pansiyonculuk ve restoran işletmeciliği ile ziyarete gelen turistlere hizmet vermeye çalışılmaktadır. Diğer taraftan yörenin gelişip güzelleşmesi, bu arada da yörenin doğal ve arkeolojik konumunun muhafazasına özen gösterilmektedir. Ancak yörenin doğal ve arkeolojik konumunun bozulmadan, turizme elverişli ve planlı bir şekilde gelişiminin sağlanabilmesi için aşağıda tespit edilen problemlerin asıl çözüme kavuşturulması gerekmektedir;

- Fosseptik konusu; köyde planlı bir fosseptik şebekesi olmadığı için fosseptik ve mutfak suları ne kadar tedbir alınırsa alınsın denize karışmakta ve denizin kirlenmesine sebep olmaktadır. Daha şimdiden Üçağz Koyu kirlenmeye başlamıştır. Bunun yanında pek çok işlemleri tamamlanan su şebekesinin de hizmete girmesi ile köydeki su tüketimi 4-5 katına yükselecektir. (Halen taşıma su kullanıldığından mümkün olduğu kadar su tasarrufuna gidilmektedir). Bu nedenle de denize karışan fosseptik ve mutfak sularında artma olacağından kirlenme fazlalaşacaktır. Köyde fosseptik ve mutfak sularının belirli çukurlara toplayabilecek bir kanalizasyon şebekesi geliştirilebileceği takdirde toplanan atıklar vidanjörle dışarıya nakledilebilecektir.
- Üçağz Koyu'nun güneybatısındaki bir yerinde 25-30 metre uzunluğunda boğaza kanal açılacak bir yer mevcuttur. Buranın patlatılması suretiyle koya sağlanabilecek akıntı kirlenmeyi büyük oranda düşürebilecektir.
- İlgili Bakanlıklarımızın yurdumuzdaki doğal ve arkeolojik güzellikleri akşamları aydınlatmak suretiyle hem hizmet saatlerini arttırdıkları hem de değişik ve orijinal bir görünüm kazandırmaya çalıştıkları bilinmektedir. Kekova yöresinde gerek yerleşim alanları ve gerek adaları itibariyle fevkalade bir konuma sahiptir. Bu nedenle yörede bilhassa Kale Mahallesi'ndeki antik Kale'nin aydınlatılması turizme ayrı canlılık kazandıracaktır.
- Yörenin en büyük problemlerinin birisi de çevre kirliliğidir. Gerek turizme hizmet veren tesislerin çöp ve atıkları, gerekse köylerde demirleyen yatların çevreye bıraktıkları çöpler imkan yetersizliğinden yeterince temizlenememektedir. Bu nedenle yörenin temizliğinde kullanılmak üzere birer adet çöp arabası ve çöp teknesi temin edilmesi konusunda geçmiş yıllarda yapılan teşebbüsler neticesiz kalmıştır.

Özel Çevre Kurumu Başkanlığı Antalya Koruma Kurulu'nun 532 sayılı kararıyla belirlenmiş olan köy gelişme alanının gerek topografik, gerek büyüklük vb. açılardan herhangi bir analize dayanmadan mevcut köy gelişme kapasitesinin çok üstünde belirlenmiş şematik bir sınırı kapsadığını düşünmektedir (1992/1087 sayılı yazı). Oluşturulan 1/2500 ölçekli Kekova Çevre Düzeni Planı ile Kale ve Üçağz Köylerinin çevresi özel planlama alanı olarak belirlenmiş ve aşağıdaki hüküm getirilmiştir;

- Kekova Çevre Düzeni Planı sınırları içinde yer alan Kale-Üçağız ve çevresinin, gerek konumu, gerekse mevcut yapıların mimari ve estetik özellikleri ve kıyı ile teması bir bütün olarak daha büyük ölçekteki planlama çalışmalarının yapılmasından sonra arazi kullanım kararlarının verilmesi amacıyla plan çerçevesinde bu alan özel planlama alanı olarak belirlenmiştir. Bu sebeple, gerek mimari ölçekte, gerekse uygulama planı ölçeğinde yapılacak araştırmalardan sonra arazi kullanım kararları getirilinceye kadar Kale ve Üçağız yerleşmeleri Koruma-Geliştirme geçiş dönemi plan hükümleri geçerlidir.
- Söz konusu alana ait nüfus, gelişme potansiyeli, bölgenin tamamına yönelik etkileşimi ve arazi tespit çalışmalarına dönük araştırmalarından sonra bu alanda yeni bir gelişmenin gerekli olup olmadığı, gerekli ise nasıl bir büyüklük öngörüleceği, gelişmenin yönünün ne olacağı vb. konularda karar üretilmesi mümkün olacaktır. Bu nedenle 1992 yılı içinde Kurumumuz ve Kurulunuz uzmanlarından oluşan bir ekip tarafından yerinde tespit yapılması ve ortak bir karar üretilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Bu dönemde de yerel halkın mevcut yaşam koşullarının iyileştirilmesi yönündeki talepleri devam etmiştir. Bu kapsamda Antalya Koruma Kurulu'na yazılan bir dilekçe örneği bu süreci göstermektedir (1993);

Antalya İli Kekova Tarihi Sit Bölgesi Üçağız Köyü Dalyancık mevkiinde mevcut evim ekli fotoğraflardan anlaşılabileceği üzere içinde oturulamayacak hale gelmiştir. Hayati tehlike arz eden bu halin giderilmesi için kaplama tahtalarının kısmen ve doğramalarının tamamen değiştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca asbest ihtiva ettiğini öğrenmiş bulunduğum çatı örtüsünün de alaturka kiremitle değiştirilmesi elzemdir. Açığa akmakta olan artık sular için bir fosseptik çukuru açılması da sıhhi açıdan kaçınılmaz hale gelmiştir. Yukarıda belirtilen tamiratların yapılması ve çukurun açılması için gerekli izin verilmesini emir ve müsaadelerinize arz ederim. Derin saygılarımla.

Kültür Bakanlığı KVTVK Genel Müdürlüğü 12.01.1993/721 sayılı yazısıyla 1993 Yılı Mali Yatırım Programında değerlendirilmek üzere Koruma Kurullarından sorumluluk alanları içinde bulunan sit alanları ve korunması gerekli kültür varlıklarından ivedilikle ele alınarak onarım, projelendirme ve koruma planı yapılması istenenlerin bildirmelerini talep etmiştir. Antalya Koruma Kurulu, sorumluk alanı içinde ivedilikle planlaması yapılması gerekli alan olarak Kekova I. Derece doğal ve arkeolojik sit alanları içinde bulunan Üçağız ve Kale Köylerini önermiştir. En önemli doğal ve arkeolojik sit alanı içindeki bu iki köy yerleşmesinin (Kale ve Üçağız Köyü) Koruma Planı yapılabilmesi konusunun değerlendirilmesinin çok büyük yararı olacağı görüşü bildirilmiştir (1993/690 sayılı Kurul yazısı).

Tablo 3.4 Bölgede Gerçekleştirilen Durum Tespitleri

Yıl	Durum Tespitleri
1993	Kale İlçesi, Üçağz Köyü, Kale Mahallesi I. Derece arkeolojik sit alanı içinde kalan...’a ait binanın yanına izin alınmadan, 2 katlı bina inşa edildiği ve evin ön tarafındaki deniz kenarı düzeltilerek beton dökülmek suretiyle denizin doldurulduğu tespit edilmiştir. (Valilik tarafından iletilmiştir)
1993	Kale İlçesi, Üçağz Köyü, Kale Mahallesi 4 pafta, 205 parsel nolu taşınmazın... tarafından kıyıda geçiş yolu üzerindeki... kırılmış Likya mezar kesitin... iki katlı kaçak beton bina yapılmıştır. İlgililerce mühürlenmiş olduğu halde sökülüş ve ikinci katı da yapılmıştır. (Müze Bekçisi Dilekçesi)
1993	Kale İlçesi Üçağz Köyü Kale Mahallesi 219 nolu parselde bulunan evin üzerine çatı yapılması istemine ilişkin başvurunun ardından oluşturulan rapor, ekler ve yapılan görüşmelerin sonunda evin üzerine çatı yapılması isteminin uygun bulunmadığına, Ayrıca çatı yapılması istenilen binanın kaçak yapı olduğu tespit edildiğinden yıktırılmasına ve yapanlar hakkında yasal kovuşturma açılması gerektiğine karar verilmiştir. Parsel Tespit ve Değerlendirme Raporu: 219 parseldeki iki katlı üzeri kiremit çatılı ev bulunmakta. Evin doğusuna bitişik kaçak mutfak yapılmış, bahçenin kuzeydoğu köşesinde kaçak olarak açık yapılmış. Evin batısında bulunan boşalan ahşap ve naylonla kapatılarak mekan olarak kullanılmaktadır.
1993	Üçağz Köyü Alan Mevkiinde I. Derece arkeolojik ve doğal sit alanı içerisinde ahşap tek katlı kaçak bina inşa eden Japon uyruklu bir kişi hakkında kovuşturma yapılabilmesi için kimliğinin tespiti gerekmektedir.
1993	Kale İlçesi Üçağz Köyü I. Derece arkeolojik ve doğal sit alanı içinde kalan köy giriş yolu üzerindeki 64 parselin kuzeyindeki boş alana Köy Muhtarlığı tarafından Koruma Kurulundan izin alınmadan imam evi yaptırılmıştır.

Üçağz Köyü ve Kale mahallesinde I. Derece doğal ve arkeolojik sit alanlarında mevcut yapılar için Antalya Koruma Kurulu’na tuvalet yapım talepleri gelmiştir. 07.11.1989 gün ve 532 sayılı kararda mevzuat açısından bu taleplerin değerlendirilmesi mümkün görülmemiştir. Sahip olduğu doğal, arkeolojik ve sualtı zenginlikleri yanında yat turizmi bölgelerinden biri olması nedeniyle yöre her yıl artan turizm baskısı altındadır. Bunun doğal sonucu olarak mevcut yapılara ticaret, pansiyon vb. nedenlerle izinsiz olarak yapılan ilaveler yörenin özgün karakterini olumsuz yönde etkilemekte çevre ve deniz kirliliğine sebep olmaktadır. Yukarıda açıklanan nedenlerden dolayı yörenin genel sorunlarıyla özellikle ve öncelikle çağdaş yaşamın gereği olarak mevcut yapılarda ihtiyaç duyulan tuvalet sorununa kalıcı uygulanabilir bir çözüm üretmek amacıyla konunun Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Kültür Bakanlığı ve Çevre Bakanlığına iletilmesine karar verilmiştir **(30.03.1994/2175 sayılı Kurul Kararı)**.

1994 yılı içerisinde Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, Kekova Adası-Üçağız ve  evresinin Milli Park haline dönüştürülmesi talebini gündeme getirmiştir (**28.01.1994/0418 sayılı yazı**). Ancak bu alanın Milli Park haline getirilmesinin rezerv bir alan olarak sahip olduğu doğal ve arkeolojik değerleri koruma dengesini, önerilen günü-birlik-kamp-turizm gelişme alanları gibi fonksiyonlar ve bu fonksiyonların gereği ulaşım ve altyapı sistemleriyle bozabilece i, hızlı bir kullanım sürecine neden olacağı öngörülmüştür. Ayrıca  nerilen bu fonksiyonların Koruma Yüksek Kurulunun 04.03.1988 gün ve 6 sayılı 24.08.1988 gün ve 24 sayılı İlke Kararları ile çelişkili bulunmuştur. Bununla birlikte bu alanın özel  evre Koruma Bölgesi olması ve planlama yetkisinin bu kurumun tasarrufunda bulunmasının böylesine önemli bir alanda koordinasyonsuzluk yaratabileceği endişesiyle koruma ilkelerine zarar vereceği görüşüne varılmıştır. Sonuç olarak, Koruma Kurulu yukarıda bahsedilen nedenlerle 2863-3386 sayılı yasalar ve Kurul kararları doğrultusunda alanın Milli Park haline getirilmesi talebinin uygun olamayacağına karar vermiştir (**11.02.1994/2139 sayılı Kurul Kararı**).

1995 yılında Kale Kaymakamlığı ve Antalya Müze Müdürlüğü Simena  ren yerinin i letilmesinin Kale ilçesi köyleri hizmet götürme birliği tüzel ki ili ine devredilmesini istemiştir ancak Döner Sermaye İşletmeleri Merkezi Müdürlüğü, 2252 sayılı döner sermaye kanununa istinaden yayınlanan yönetmelik kapsamında bunu uygun bulmamıştır.

1995 yılı 707 sayılı Antalya Koruma Kurulu'na iletilen rapora göre, Üçağız Köyü ve Kale Mahallesinde tespiti yapılan izinsiz uygulamalara ilişkin bugüne kadar İl Kültür Müdürlüğünce gerekli yasal işlemlerin yapılabilmesi için yazışmalar yapılmış ancak imar mevzuatına aykırı olarak yapılan uygulamalar için herhangi bir yıkım işlemi yapılmamıştır. Yapılan izinsiz uygulamalar mevcut tespitli yapılara ilaveler şeklinde oluşmuştur. Herhangi bir yıkım işleminin ger ekle memi  olması, 2863 sayılı yasaya muhalefet edenlere verilen hapis cezalarının da tecil edilerek uygulanması tüm yöre halkı tarafından bilindiğinden bu kişilerin ikinci kez suç işlerken ailenin diğer fertlerinden birinin üzerine izinsiz inşaat yaptırarak 2863 sayılı yasayı uygulanmaz hale getirmiştir. Bu sonuç koruma bilinci olu mamı  bu çevrede kaçak yapılaşma için cesaret vererek, Üçağız Köyü ve çevresinde mevcut yapıların yenilenmesi dışında yeni yapılaşma eğilimlerini ba lamasına neden olmuştur. Arkeolojik ve doğal sit alanında ba layan izinsiz yeni yapıla maların ileride geri d n    olmayan, arkeolojik ve doğal sit alanı ilke kararlarına aykırı olarak doğayı bozan çarpık yapıla malara sebep olacağı bildirilmiştir. Bu nedenle bölgede bugüne kadar yapılan kaçak yapıların ve inceleme sonucunda tespit edilen yeni izinsiz uygulamaların 2863 sayılı yasanın 16 maddesi uyarınca yıktırılması gerekli görülmüştür.

Üçağız Köyü I. Derece arkeolojik ve doğal sit alanı içerisinde 2863-3386 sayılı yasaya ve Kurul kararlarına aykırı izinsiz uygulamalar olarak;

- Üçağız Köyü 100/89/158 parsellerde yeni yapı, 60 parsel basit onarımı aşan uygulama,
- Kale Mahallesi 177/178 parsel 8 adet yeni baraka,
- Alan Mevkii tespitli yapıya ilave,
- Kisle Boğazı Mevkii mevcut evde yenileme,
- 426 nolu parsel ve İnceyer Mevkii yeni yapılar tespit edilmiştir.

Kekova Bölgesi'nin yoğun bir turizm hareketine sahip olması, bu alanda bir koruma planı ve buna bağlı bir alt yapı programı olmaması önemli sorunlara neden olmuştur. Bunların sonucunda Üçağız Köyü ve çevresinde izinsiz yapılar artmış en önemli doğal ve arkeolojik sit alanlarından biri olan bu bölgede ileride geri dönülmesi mümkün olmayacak uygulamalar meydana gelmiştir. Son derece önemli olan bu bölgenin korunarak gelecek kuşaklara aktarılması için iki köy yerleşimi (Üçağız ve Kale Köyü) Koruma Planının yapılmasının ivedilikle sağlanmasını Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğüne tavsiye edilmesine karar verilmiştir (**03.02.1995/2432 sayılı Kurul Kararı**).

21.12.1998 tarihinde Kale İlçesi Üçağız Koyu'ndaki çarpık yapılaşmalar ve sorunlarla ilişkili olarak Demre Valiliğinde gerçekleştirilen toplantının tutanağına göre; turizm faaliyetlerinin gelişmesi ile bölgedeki mevzuata aykırı yapılaşma artarak devam etmiştir. İskele, yol, dolgu gibi doğal ve arkeolojik mirasa yapılan yasadışı, uygunsuz ve zararlı müdahalelerin artması karşısında Kekova çok önemli bir tehlike ile karşı karşıya kalmıştır. Koruma altına alınan bölgenin sahip olduğu evrensel boyuttaki arkeolojik ve doğal unsurları ayrıca uluslararası koruma anlaşmaları kapsamını da almıştır. Öte yandan yasadışı işlemler ve faaliyetlerin önlenememesi sonucu her geçen gün daha cesur müdahaleler gerçekleşmiştir. Bu konuda geliştirilen öneriler;

- Bayındırlık, ÖÇK ve Kültür Bakanlığı temsilcilerinin oluşturduğu koordinasyon kurulunun Kekova konusunda devamlı çalışması.
- İlgili kurumların bölgedeki denetimlerini daha sık ve daha dikkatli yaparak kurumlar arası koordinasyonu güçlendirerek uyumlu denetim ortamını oluşturması.
- İmar Kanunu gereği tahakkuk ve tahsil edilen para cezalarının yükseltilerek, tahsilatının takibinin daha da etkinleştirilmesi. 2863 sayılı yasa gereğince yasal kovuşturmalarının yapılması.
- Bu adli ve idari işlemler yapılırken suç konusu yapıların yıkılması gerçekleştirilmelidir aksi halde bu tehlikeli gidişi durdurmak mümkün olmayacaktır. Konu ile ilgili kurumların yıkım araç ve gereci olmadığı gibi işçisi de yoktur. Bu nedenle Vali Yardımcısı Başkanlığındaki koordinasyon

komisyonuyla gerekli maddi olanak ve araçların temin edilmesi ve organizasyonunun gerçekleştirilmesi etkili bir yöntem olacaktır.

- Üçağız Köyü ile Alan Mevkii arasında köy muhtarı tarafında açılmaya başlanan yol tamamen yasadışı, plan harici bir işlemdir. Kasıtlı bir şekilde yasa ve kurul kararı çiğnenerek yapımına başlanan yol durdurulmuş olmakla birlikte tamamen iptal edilmesi gerekmektedir. Yanlış bilgi vererek lehte kamuoyu oluşturulmak istenmektedir. Oysa özel değerleri saymakla bitmeyen Kekova Bölgesi'nde rastgele yol açmak, deniz doldurmak gibi faaliyetler hizmet olarak görülmez. Bu tür kararlar kapsamlı bir plan ve değerlendirme sonucunda verilmelidir. Bilimsel ve teknik hiçbir dayanağı yoktur. İş sahipleri veya arazi sahiplerinin kısa vadeli çıkarlarının gerektirdiği bu faaliyetler kamu menfaati bahanesiyle mazur görülemez ve yasallaşamaz. Oldubittiler ile Kekova gibi çok özel bir yer korunamaz. Bu yol açanların yasal işlemleri ısrarla izlenmeli ve yol güzergahı eski haline getirilmelidir.
- Doğal ve arkeolojik sit alanı ve özel çevre koruma alanı olarak tespit edilerek koruma-kullanma dengesi sağlanması amaçlanan bu bölgede halkın temel koruma ve diğer toplumsal faaliyetlerini, ihtiyaçlarını koruma ilkeleri doğrultusunda karşılayacak planlamanın biran evvel yapılması gereklidir. Harita alımı, kıyı kenar çizgisi tespiti, planlama, parselasyon işleri ilgili kurumlarca bir an evvel gerçekleştirilmelidir. Bu çalışmalar sonucunda Kekova Bölgesi'nde turizm ve barınma ihtiyaçlarına yasal ve teknik gereklere uygun karşılama imkanı doğacaktır.

Bakanlık Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü 1998 yatırım programında yer alan 95H040070 proje nolu Tarihi Çevre Koruma ve Geliştirme Rölöve ve Restorasyon projesi yapımı kapsamında 35.000.000.000. TL proje tutarıyla Antalya Ören yerleri Çevre Düzenlenmesi işi yaptırılacağını bildirmiştir. Bu kapsamda yaptırılması gerektiği düşünülen projelere ilişkin önerilerin ve bunlara ait plan, harita, fotoğraf ve inceleme raporları ile ilgili Koruma Kurulu kararlarının birer örneklerini ivedilikle Bakanlık Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Genel Müdürlüğüne gönderilmesi istenmiştir (**Kültür Bakanlığı KTVKKM, 1998**). Bu doğrultuda Antalya Koruma Kurulu, sorumluluk alanı içinde ivedilikle planlama yapılması gerekli alan olarak yine Kekova I. Derece doğal ve arkeolojik sit alanları içinde bulunan Üçağız ve Kale Köylerini göstermiştir. Son derece yoğun bir turizm hareketine sahip bu alanda bir koruma planı ve buna bağlı bir alt yapı programı hala oluşturulmamıştır. Kale ve Üçağız Köylerinde yaşayan insanlar da bu durumdan sürekli şikayetlerini iletmektedir. Arkeolojik ve doğal değerleri bir arada barındıran ve bu taşıdığı değerlerle Öze Çevre Koruma Alanı ilan edilen alanın korunarak gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için ivedi Koruma Amaçlı Planının yapılması gerektiği iletilmiştir (**02.07.1998 tarihli Rapor**). Ancak 1998 yatırım programında yer alan Antalya Ören yerleri Çevre Düzenlemesi projesi kapsamında söz konusu planlama çalışmasının yaptırılması yine olanaklı bulunmamıştır. Söz konusu öneri 1999 yılı yatırım programına Kekova Kültürel ve

Doğal Değerleri Koruma Geliştirme ve Sağıklaştırma Projesi olarak alınmıştır (**Kültür Bakanlığı KTVKKM 05.08.1998**).

12-14.04.1999 tarihleri arasında Antalya Müze Uzmanlarının yaptıkları arazi incelemesinde (Likya uzun mesafe patikalarını inceleme) Kekova arkeolojik ve doğal sit sınırlarının yakınında antik yerleşim alanları belirlenmiştir. Bu nedenle Kekova arkeolojik ve doğal sit sınırlarının yeniden incelenerek belirlenmesi ile arkeolojik açıdan Üzümlü Koyu-Kaş kıyı bandı araştırması da tamamlandıktan sonra arkeolojik ve doğal açıdan Kale-Kaş kıyı bütünlüğünün sağlanması uygun görülmüştür.

Bölgenin korunması kapsamında Kekova I. Derece arkeolojik ve doğal sit alanında kalan Hamidiye Koyu'nda TCSG-42 Komutanlığının konuşlandırılması amacıyla yüzer iskele yapım talebi gündeme gelmiştir. 27.10.1999 tarihli ve 4389 sayılı Koruma Kurulu kararına göre, alanın arkeolojik açıdan önemi ve dalış yasağı olan koruma alanlarından biri olması sebebiyle bölgede bir koruma gücünün olmasının eski eser kaçakçılığının önlenmesi açısından da yararlı olacağından bu talebin uygun bulunduğuna (olumlu) karar verilmiştir.

Bölgenin mevzi imar planının yapılması ihtiyacı Üçağız Köyü Muhtarı tarafından 09.03.1999 tarihli dilekçe ile tekrarlanmıştır;

İlimiz Kale İlçesi Üçağız Kekova bölgesinde sık sık kaçak yapılaşmalar olmaktadır. Bu durum yerel yönetim olarak hem bizleri zorlamakta hem de yerel yönetimle değişik kurumlar arasında anlaşmazlıklara neden olmaktadır. Bir yandan da nüfus artışı, yeni konut ve benzeri ihtiyaçları ile köyün yol, su, okul, iskele, sağlık ocağı gibi zorunluluk arz eden yatırımlar gerekmektedir. Bu nedenle turizm bölgesi ve sit alanı olan köyümüzde bundan sonraki sıkıntıların önlenmesi için öncelikle mevzi imar planının yapılması gerekmektedir. Mevzi imar planının yapılması için Köyümüze düşen hizmete hazır olup gereğini önemle arz ederim.

3.7.1.4. 2000'li Yıllar

Kekova Bölgesi koruma alanı, içinde yaklaşık 15 arkeolojik siti barındıran en geniş doğal ve arkeolojik koruma alanı olarak tanımlanmıştır. Bugüne kadar Üçağız Köyü ve Kale Mahallesi'nin arkeolojik koruma alanında dondurulmuş yerleşim olarak yaşaması, yeni gelişimin Üçağız Köyü'nün kuzeyinde oluşması, yerleşimin koruma alanında yayılmaması, kalan alanın ise olduğu gibi korunması amaçlanmıştır. Ancak 1976 yılından beri Koruma Kurulu Müdürlüğü tarafından yüzlerce kaçak inşaat hakkında 2863-3386 sayılı yasalar uyarınca suç duyurusunda bulunulmuştur. İmar mevzuatı gereğince işlem yapılması istenmiş fakat bugüne kadar 2863-3386 sayılı yasalar uyarınca verilen hapis cezaları tecil edilmiş, hiçbir yapıya yıkım uygulaması yapılmamış, hazine arazilerine yapılan kaçak inşaatlar hala

boşaltılmamıştır. Bu nedenle Koruma Kurulu Müdürlüğü tarafından bölgede yapılan çalışmaların alay konusu olduğu ve çalışan uzmanlarının aşağılandığı dile getirilmiştir.

23.06.2000 tarihinde Koruma Kurulu uzmanları tarafından Kekova Koruma Alanında yapılan incelemeye göre, Üçağz Koyu'nda kıyıda bulunan her lokantada kendisine özel bir iskele yapılmakta, kıyı doldurulmakta, sonrasında yapılan her iskele bir öncekinden daha ileriye uzatılmakta bugün neredeyse koyun yarısını geçmiş durumdadırlar. Ahşap, taş ve beton gibi her türlü malzeme kullanılarak yapılan bu iskele ve kıyı doldurma işlemleri çirkin bir görsel kirliliğin yanında neredeyse koyun karşı yamacına yaklaşarak koy içerisindeki deniz ulaşımının tamamını engeller hale geleceği tespit edilmiştir. İvedilikle kıyı çizgisinin tespit edilerek kaçak doldurmaların temizlenmesi, uygun bir planlamayla genel kullanıma açık iskele yapımından sonra diğer iskelelerin kaldırılmaması halinde kıyıya açık lokantaların sahiplendiği iskelelerden daha geride bulunan vatandaşların yararlanmasının istenmemesi de psikolojik bir rahatsızlık oluşturmuştur. Bu durum gelecekte ise fiili çatışmalara neden olabilecek konumda görülmüştür. Ayrıca bölgedeki kaçak yapılaşmanın boyutları da değişmiş kitlesel ve çok katlı yapılaşmalar başlamıştır. Her geçen gün hızlanarak devam eden kaçak yapılaşma bölgede yaşam gereksinimi olarak değil ikinci konut ve ticari yapılaşmalar şeklinde olmuştur.

Tüm bu sorunlara 24.01.1995 günlü raporda daha önce değinilmiş, aynı sakıncalar belirtilmiş ve konu Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kuruluna da iletilerek 03.02.1995 gün ve 2432 sayılı karar alınmıştır. 2863-3386 sayılı yasaların uygulamada koruma için yeterli olmadığı, yıkım kararlarının özellikle yerleşim dışı alanlarda ivedilikle uygulanması gerektiği belirtilmiştir. Daha sonra Antalya Valiliği Başkanlığında yapılan toplantılarda yıkım için bölgeye iş makinelerinin giremediği ve çevresinde yapılaşma bulunmayan yerleşim dışı alanlardaki kaçak yapıların patlayıcılar kullanılarak yıkılması kararlaştırılmıştır. Yıkım için gerekli patlayıcılar Koruma Kurulu Müdürlüğü tarafından temin edilmesine karşın bugüne kadar herhangi bir uygulama yapılmamıştır. Diğer bir husus ise Tersane koyundaki apsis kalıntısı son yıllara kadar ayakta kalabilmiş, bu bölge için anıt yapı konumunda iken birkaç yıl önce düşey olarak yarısı yıkılmış bugüne kadar herhangi bir onarım yapılmamıştır. İvedi bir onarımla apsisin sağlamlaştırılmaması sonucunda kalan parçanın da yıkılması halinde onarımın çok daha zor olacağı ve yapının orijinalini tespit etmenin olanaksız hale geleceği bildirilmiştir.

Bölgede yaşanan çöp sorunu çözümsüzlüğünü korumaya devam etmiştir. Müze uzmanlarının Kekova I. Derece doğal ve arkeolojik sit alanında yaptıkları incelenme sırasında daha önceki raporlarında da belirttikleri üzere sit alanının Sura Bölümü içerisine Kale

Belediyesince çöplerin hala dökülmeye devam edildiği tespit edilmiştir. Konu ile ilgili olarak Kale Belediyesinin uyarılması ve çöplük alanı için acil çözüm bulunmasının sağlanması, Koruma Kurulu, Çevre İl Müdürlüğü ve Çevre Sağlık Müdürlüğüne iletilerek kendi görev alanında gerekli yasal işlemlerin yapmalarının sağlanması istenmiştir (**Koruma Kurulu 4 Temmuz 2000 tarihli dilekçe**).

Özel Çevre Koruma Kurumu ile Kekova Doğa, Kültür Mirasını Koruma ve Turizm Derneği arasında, Kekova Özel Çevre Koruma Bölgesinde geliştirilecek olan Kekova Çevre Koruma Projesinin işbirliği içinde yürütülmesi amacıyla **08.01.2001 tarihinde İşbirliği Protokolü** oluşturulmuştur. Söz konusu proje çerçevesinde kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarının ortaklaşa fikir alışverişi ve işbirliği içinde Kekova’da araştırma, planlama, uygulama, eğitim ve denetimi sağlayacak bir çalışmanın oluşturulması hedeflenmiştir. Bu amaçla, Kekova Çevre Koruma Projesi Çalışmalarında Antalya Valiliğince, Valilik bünyesinde yer alan ilgili Müdürlüklerin, Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğünün, Antalya Müze Müdürlüğünün, Demre Kaymakamlığı ile Kale-Üçağz Köyü Muhtarlığının İşbirliği Protokolü kapsamında yer alan tüm çalışmalarda gerekli hassasiyetin gösterilmesi konularında fikir birliğine varılmıştır. Oluşturulan eylem planında projelendirme çalışmaları, çevre kirliliği ve katı atık yönetimi, çevre koruma eğitimi, biyolojik çeşitliliğin tespiti başlıkları oluşturulmuştur.

Ancak yerel halkın mevcut yaşam koşullarının iyileştirilmesi sorununun devam ettiği anlaşılmaktadır. Üçağz Köyü, Kale Mahallesi I. Derece doğal ve arkeolojik sit alanında özel mülkiyet 187 nolu parseldeki evin fosseptik çukurunun dolması nedeniyle 736 veya 191 nolu parselde yeni fosseptik çukuru açılması talebi Koruma Kuruluna iletilmiştir. Ancak bu talep 07.11.1989 gün ve 532 sayılı kararda belirtilen Kekova ve Üçağz Köylerindeki tespitli yapılara verilen basit onarım izni kapsamında olmadığından uygun bulunmamıştır. Kurulun, 30.04.1994 gün ve 2175 sayılı kararıyla yörenin tuvalet sorununun çözümüne ilişkin Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Kültür Bakanlığı ve Çevre Bakanlığından istenen çalışmaların getirilmesinden sonra yöredeki yeni fosseptik çukuru taleplerinin değerlendirilebileceğine karar verilmiştir (**01.05.2002/5413 sayılı Kurul Kararı**).

Önemli tarihi arkeolojik ve doğal değerlere sahip olan ve büyük oranda kaçak yapılaşma ve turizm baskısı altında olan Kekova Özel Çevre Koruma Bölgesi sınırları içerisindeki Kale-Üçağz yerleşmeleri ve çevresinin tüm tarihi arkeolojik ve doğal değerlerinin ve bunlarla belirginleşen doğal doku, peyzaj ve tarihi yerleşim karakterini koruyarak yaşatmak, çağdaş yaşamın ve turizm faaliyetinin tarihi değerlerle uyumlu mekan kullanımını sağlamak, kaçak yapıları önlemek ve alandaki koruma kullanma koşullarını

belirlemek amacıyla Kale-Üçağz ve çevresi Koruma Amaçlı İmar Planının ÖÇK Kurumu tarafından 2003 yılı içerisinde ihale yoluyla yaptırılacağı bildirilmiştir (**28.07.2003 ÖÇK planlama çalışmaları**).

Bölgedeki turistik çekicilik unsuru olan yapıların korunmasına yönelik talep Üçağz Köyü Muhtarı tarafından da dile getirilmiştir;

Üçağz köyümüze bağlı Kekova adasının tersane mevkiinde bulunan yapının zaman içinde (tahrip olan yok olma safhasına gelen yapının) onarılması, ayrıca Üçağz Köyü Kale Mahallesinin deniz içinde bulunan Likya dönemine ait kalker mezar tamamen yorulmuş (çatlamalara) maruz kalmış, yıpranmış ve her an denizin içine düşüp yok olmaya hazır durumdadır. Bu nedenle tersane mevkiinde bulunan yıkıntının çözümü özellikle benzeri olmayan ve yöreye gelen turistlerin dikkatini çeken nadir mezarın onarımı ve bakımı için gereğinin uzmanlarca ele alınması hususunu emir ve müsaadelerinize saygılarımızla arz ederiz (**18.04.2004 tarihli dilekçe**).

I. Derece arkeolojik ve doğal sit alanı olarak tescil edilen Üçağz Köyü ve Kale Mahallesi yerleşimleri, Koruma Yüksek Kurulunun 15.4.2005 gün ve 702 sayılı ilke kararıyla, Kentsel-Arkeolojik Sit Alanına dönüştürülmüştür. Yine aynı kararla I. Derece doğal sit alanında önerilen yeni günöbirlik alan kullanımları uygun bulunmayarak günöbirlik alan kullanımlarının mevcut tespitli yapılar ile sınırlı tutulmasına karar verilmiş ve tüm açık alanlara sökülüp, takılabilir günöbirlik turizm amaçlı servis öğeleri önerisi uygun bulunmamıştır. Ayrıca Üçağz Köyü ve Kale Mahallesi yerleşim alanlarındaki tespitli doku dışında izinsiz yapılan yapılaşmanın hazırlanacak plan bütünüde değerlendirilemeyeceği, izinsiz yapıların plan paftasında izinsiz yapı olarak gösterilmesine ve kaldırılacağıyla ilgili plan kararı üretilmesi kararı alınmıştır.

Bölgede devam eden alt yapı sorunlarının güncelliğini koruduğı anlaşılmaktadır. Üçağz Köyü Muhtarının Kaymakamlık Makamına yazdığı 12.10.2006 tarihli dilekçesine göre;

Üçağz Köyümüz yurt içinde ve yurt dışında Kekova namıyla anılıp yazılıp çizilmekte adeta Türkiye'mizin yurt dışına açılan bir penceresi konumundadır. Denizimizin rengi Kekova mavisi olarak ünlüdür. Antalya ve çevresinde turizmin gelişmesiyle Üçağz Köyümüz sahilinde pansiyon ve restoranlar açılmış köyümüzde önemli bir turizm merkezi haline gelmiştir. Bu olumlu gelişme beraberinde sıvı atık ve kanalizasyon problemini getirmiş olup gerek turizm ve gerekse halk sağlığı açısından merkezi kanalizasyon ve arıtma tesisine acil ihtiyaç meydana getirmiştir... gerekli muamelenin yapılması için İl Özel İdaresi Müdürlüğüne sunulmak üzere Kaymakamlık Makamına müracaat edilmiştir. Kanalizasyon ve arıtma tesisi talebimiz realize edilinceye kadar işin aciliyetine ve önemine binaen köyümüzdeki iş yeri, konut ve pansiyonlara usulüne uygun fosseptik çukurları

yapılması, mevcut ve yapılacak fosseptik çukurlarının elimizde mevcut 1/1000 haritaya işlenmesinden sonra ilgili makamlardan gerekli iznin alınmasının arz ve talep ederim.

Üçağz Köyü ve Kaleköy Mahallesi sahilinde Sağlık Grup Başkanlığı ekiplerince 20.11.2006'da yapılan rutin denetleme esnasında ise aşağıdaki aksaklıklar tespit edilmiştir;

- Üçağz Köyü ve Kaleköy sahilinde hizmet veren restoranların denize olan yakınlığı ve kodun 0m olması sebebiyle fosseptiklerin denize sızıntı yapmasının önüne geçilemediği gözlenmiştir.
- Mevcut altyapı yetersiz olup, yeni bir altyapının mimari ve mühendislik desteği ile acil hayata geçirilmesi gerekmektedir.
- Gerekli düzenlemeler yapılmadığı takdirde telafisi mümkün olmayan deniz kirlenmeleri olacağı öngörülmüştür (**Demre Kaymakamlığı Sağlık Grup Başkanlığı 20.11.2006 tarihli tutanağı**).

2006 yılı içerisinde bir planlama, projelendirme danışmalık şirketi tarafından yürütülen Kale-Üçağz Koruma İmar Planı çalışmaları sonucu plan kararları/kurul kararı irdeleme paftası ve kurul kararı ile ilgili açıklama raporu oluşturulmuştur. Bu rapora göre; alanda yapılan titiz ve parsel ölçeğindeki araştırma ile alanın 1989'da yapılan tespitlere göre korunması yaklaşımı koruma ilkeleri ve kurumsal devamlılığın sürekliliği açısından saygın bir yaklaşım olarak değerlendirilmiştir. Koruma Bölge Kurulu'nun, önerilecek servis eklerinin plan paftası üzerine işlenmesi, her tespitli yapı için mevcut yapı ve öneri ilavelerin, parsel sınırlarının gösterildiği formların düzenlenmesi kararının yeniden tartışılmaya açılmasının zorunlu olduğu bildirilmiştir. Koruma Planı eki Parsel ve Yapı Ölçeğinde Ana Müdahale Kararları Raporunda belirtilen kitle eklerinin kaldırılması, önerilen parsel ve yapıların planlama alanın çoğunluğunu kapsaması, restitüsyon projesi yapılması kararı önerilen parsellerde de aynı koşulların geçerli olması bu kararın tartışılması zorunluluğunun temel gerekçeleri olarak gösterilmiştir. Ayrıca Koruma Bölge Kurulu'nun servis eklerinin eklenmesi kararı, Parsel Ölçeğinde Ana Müdahale Kararları raporu ile çelişmektedir. Antalya KTVK Bölge Kurulu'nun kararında bu raporun değerlendirilip değerlendirilmediğine ilişkin bir ifade bulunmamaktadır. Bu nedenle bu sürecin yeniden görüşülmesinin yararlı ve gerekli olduğu belirtilmiştir.

Üçağz ile Kapaklı Köyü'nde bulunan ve 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 32. maddesine istinaden İl İdare Kurulunca veya aynı kanun maddesi ile 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanununa istinaden İl Encümenince yıkım kararı alınan ve alınacak olan kaçak yapıların yıkım çalışmalarının başlatılması gündeme gelmiştir. Bu doğrultuda 2007 Aralık ayı veya 2008 yılında kurulacak olan yıkım komisyonlarında görev almak üzere görev alanını

kapsayan kurumlardan alanda çalışan kişilerden 2 kişinin isminin bildirilmesi istenmiştir **(12.02.2007/3539 sayılı Antalya İl Özel İdaresi İmar ve İnşaat Dairesi Başkanlığı yazısı)**.

Kekova Özel Çevre Koruma Bölgesi alanının yaklaşık %90'nının kentsel arkeolojik sit olması, Kıyı Kanunu ve ilgili yönetmelikleri gereğince de sahil şeridinin ilk 100 metresini kapsamı nedeniyle Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile birlikte planlama faaliyetlerine ilişkin içtihat oluşturulması yönünde çalışmalar devam ettirilmiş ve bu çalışmaların sonuçları doğrultusunda planların onaylanması hedeflenmiştir. Ancak 2003 yılından beri sürdürülen planlama çalışmalarının bugüne kadar sonuçlandırılmamış olması nedeniyle bu süreçte yerleşimlerden ve deniz, kara bağlantılı turizm aktivitelerinden kaynaklanan atıkların bölge değerleri üzerindeki olumsuz etkilerinin artışının engellenmesi gerekmektedir. Ayrıca yöre halkının sağlıklı ve çağdaş ortamda yaşamlarını sağlamak amacıyla altyapı faaliyetlerine de hız verilmesi ve bu amaçla bölgeye yönelik bir atık su arıtma tesisi yapımının uygun olacağı düşünülmüştür **(ÖÇK 17.09.2008 tarihli yazısı)**.

3.7.1.5. 2010 Yılı ve Sonrası

2008 yılında gündeme gelen atık su arıtma tesisinin Koruma Yüksek Kurulu'nun 15.04.2005 tarih ve 702 sayılı ilke kararı doğrultusunda Koruma Bölge Kurulu'na sunulması değerlendirilebilmesi amacıyla yerinde yapılan inceleme sonucu yapılması gerekliliği tespit edilmişti. Ancak istenilen atık su arıtma tesisi uygulamasına ilişkin arıtma ünitesi, bağlantılar ve alanda yapılacak kazılar ile ilgili teknik bilgileri içeren dokümanlar aradan geçen süreçte Koruma Kurulu Müdürlüğüne iletilmemiş, bu dokümanların iletilmemesi sebebi ile de konu ile ilgili alanda uygulama ve yer seçimi vb. çalışmalar gerçekleştirilememiştir. Buna göre; bölgeye yönelik bir atık su arıtma tesisi yapımı konusunda kurumlar arasında koordinasyon sağlanması amacıyla Koruma Kurulu Müdürlüğünde bir toplantı düzenlenmesi planlanmıştır **(Koruma Kurulu 06.04.2010 tarihli yazısı)**. Gerçekleştirilen toplantıda Koruma Amaçlı İmar Planı sonuçlanıncaya kadar geçici olarak Demre Kaymakamlığı Sağlık Grup Başkanlığınca da önerilen mevcut fosseptik çukurlarının usulüne uygun sızdırmaz hale getirilmesi yönünde çalışmaların sürdürülmesinde yarar görüldüğü konusunda görüş birliğine varılmıştır **(Koruma Kurulu 08.04.2010 tarihli tutanak)**.

2010 yılında yaşanan diğer bir gelişme ise Kekova Özel Çevre Koruma Bölgesi ve I. Derece doğal sit alanlarında kalan Üçağz Köy Öneri Gelişme Alanında sit derecesi değişikliğine yönelik Koruma Kurulu kararıdır. Bu karar doğrultusunda III. Derece arkeolojik ve doğal sit alanı ile Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığınca kentsel arkeolojik sit alanında getirilen I. Derece arkeolojik sit alanı önerisinin de yer alacağı şekilde hazırlanan

1/25000 ve 1/5000 ölçekli sit paftaları uygun bulunmuştur (**06.12.2010/4651 sayılı Kurul kararı**).

Üçağz Köyü I. Derece arkeolojik ve doğal sit alanı içeridindeki Tersane Koyu'nda bulunan tescilli kilise kalıntısının korunmasına yönelik hazırlanan acil müdahale raporunun uygun bulunduğuna karar verilmiştir ancak doğal tahribata çok açık bir alanda bulunmasından dolayı çok kısa bir süre içinde büyük bir kısmı yıkılan ve tahrip olan kilise kalıntısının esaslı onarımına yönelik hazırlanacak rölöve-restitüsyon-restorasyon projeleri ile raporların ivedilikle Koruma Kuruluna getirilmesi kararı alınmıştır (**21.01.2011/4796 sayılı Kurul kararı**).

Görsel 3.4 Tersane Koyu Kilise Yapısı

Kekova Özel Çevre Koruma Bölgesi ve I. Derece doğal ve arkeolojik sit sınırları içerisinde kalan Tersane Koyu, antik dönem kayaların düzeltilmesiyle elde edilen düzgün yüzeylerin ve yer yer ana kayaların üzerine çeşitli dönemlerde boya kullanılarak yazılan yazılar tespit edilmiştir. Yüksek Kurul'un 05.11.1999/665 sayılı ilke kararı doğrultusunda Antalya Müze Müdürlüğüne belirlenecek yöntemle eserlere zarar verilmeden uygulama yapılarak ortadan kaldırılmasının sağlanmasına karar verilmiştir (**16.12.2013/2215 sayılı Kurul kararı**).

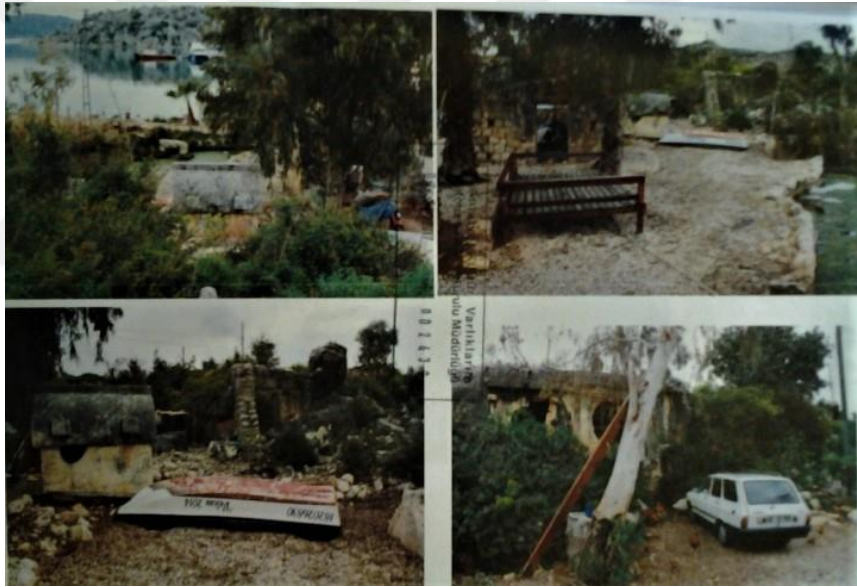
Görsel 3.5 25.09.2013 Tarihli Gazete Haberi

2015 yılına gelindiğinde bölgede kaçak yapılaşmaların hala devam ettiği görülmektedir. Simena Ören yeri görevlisinin tutanağına göre, Üçağz Mahallesi'nde bulunan... isimli vatandaşın yıkılmış olan pansiyonunun yerine yeni yapı yapılmıştır. Uzmanlar tarafından yapılan incelemede Üçağz Mahallesi'nde hazine mülkiyetine ait 151 parsel nolu taşınmaz üzerine temel atılmadan demir profil ayaklar üzerine iki katlı prefabrik bir yapının yapılmış olduğu ve söz konusu yapının... pansiyon adı ile işletilmekte olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda Üçağz Mahallesi 151 parsel nolu taşınmaz üzerine 2863 sayılı yasanın 9. maddesine aykırı olarak yapılan izinsiz yapı ile ilgili olarak, yapıyı yapanlar hakkında işlemlerin başlatılması talep edilmiştir (**03.11.2015/625 Demre Kaymakamlığı yazısı**).

İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Üçağz Mahallesi kentsel arkeolojik ve I. Derece arkeolojik sit alanı ile Kekova Özel Çevre Koruma Bölgesinde yer alan Teimioussa Antik Kenti'ne ait kalıntıların görseelliğini bozan çöp ve bitkilerinin temizlenmesini talep etmiştir (04.04.2016/2924 sayılı yazı). Demre Müze Müdürlüğü uzmanlarınca yerinde yapılan inceleme sonucu hazırlanan raporda antik kente ait arkeolojik kalıntıların çevre sakinlerince depo gibi kullanıldığı, bitki örtüsünün yapıları kapattığı ve çöplerin anıtsal yapıların görseelliğini olumsuz etkilediği anlaşılmıştır. Batı Akdeniz'in önemli destinasyonlarından biri olan ve Kekova Özel Çevre Koruma Alanı içerisindeki açık hava müzesi niteliğindeki alanda yaklaşan turizm sezonu öncesinde arkeolojik kalıntıların bakımsız görünmesine yol açan mevcut durumun ortadan kaldırılması gerekli görülmüştür. Görseelliği bozan bitkilerin temizliği ile çöp ve malzemelerin kaldırılması çalışmalarının belediyesince Demre Müze

Müdürlüğü denetiminde yapılmasına karar verilmiştir (26.04.2016/4867 sayılı Kurul Kararı).

16.03.2017 tarihinde yapılan incelemede, Hazine Mülkiyetinde yer alan 151 parselde izinsiz olarak yapılan ve suç duyurusunda bulunulan yapının hala yerinde olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca antik kente ait yapılar ve ünlü Likya kaya mezarları ile lahitlerin arasına kümes konulduğu, narenciye ağaçlarının dikildiği, alanda yer alan bazı ağaçların kesilerek odunların alana istiflendiği, portatif çardak yapılarak özel araçlarının park edildiği, söz konusu antik yerleşim alanı 151 parseldeki izinsiz yapının müştemilat alanı gibi kullanıldığı raporlanmıştır. Ayrıca Teimioussa Antik Kentinin simgesi durumunda olan ve üzerinde yer alan yazıtından Kuluwanimi'nin mezarı olarak bilinen kaya mezar anıtının ve bitişiğindeki kaya mezarının üzerini kaplayacak şekilde güneş enerjisi panelleri ve su deposunun yerleştirildiği, yapılan boru hattı ile su dağıtımının yapıldığı tespit edilmiştir.

Görsel 3.6 151 Parselde Tespit Edilen Uygulamalar

Alanda yer alan tüm müştemilatların kaldırıldığı Demre Belediye Başkanlığı Fen İşleri Müdürlüğü 28.04.2017/E.1497 yazısı ile bildirmiştir.

Demre Kaymakamlık Makamı (İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 05.11.2016 ve 8154 sayılı yazısı gereği) 10.01.2017 tarihinde Üçağız Mahallesi halk toplantısı gerçekleştirmiştir. Toplantı değerlendirme raporu alınan kararlar bölümünün 2. maddesinde Kekova Adası deniz kenarında, arasında tarihi eserlerin bulunduğu kayaların çalı ve çırpıdan temizlenmesi değerlendirilmiştir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Antalya Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonu, alanın Özel Çevre Koruma Kurum Başkanlığınca 1991 tarihinde onaylanan ve 1/25000 ölçekli Kaş-Kekova Çevre Düzeni Planında orman alanı

kullanımında kaldığını tespit etmiştir. Bu nedenle alanın ilgili Orman İşletme Müdürlüğü uzmanları gözetiminde Demre Müze Müdürlüğü tarafından yapılması şartıyla uygun olduğuna karar verilmiştir (**25.05.2017/1203 sayılı karar**).

Üçağz Mahallesi, Kekova Adası, Akvaryum Koyu'ndaki adadan bir heykel bulunup kaçırılmış olduğu Demre Kaymakamlığı tarafından bildirilmiştir. Bunun üzerine İlçe Jandarma Komutanlığı, Üçağz Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın katılımıyla 03.06.2017 tarihinde Kekova Adası Tersane Koyu civarı adalarda heykel kaçırılması konusu ile ilgili olarak bir kaçak kazı olup olmadığının tespiti için arazide detaylı yüzey araştırması yapılmıştır. Karakol Adaları olarak bilinen Topak Ada ve Kara Ada üzerinde gerçekleştirilen arazi incelemesinde sarnıç yapısının yanında kaçak kazı yapıldığı tespit edilmiştir. Bu alanda gerçekleştirilen kaçak kazı girişiminden bir heykelin çıkarılabileceği değerlendirilmemiştir. Ayrıca açılan kaçak kazı çukurlarının can güvenliği için kapatılması konusunun Koruma Kurulunda değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir (**07.02.2017 tarihli rapor**).

Bölge 1976 yılında koruma alanı (sit) olarak tescil edildiği ve onarımlarına gereksinim duyulan yapıların sorunlarının giderme çalışmalarının Müze Müdürlüğü uzmanlarının denetim yetki ve sorumluluğunda yapılması gerektiği doküman analizi sonucunda görülmüştür. Bu süreçte Kale Köyü'nün tamamında mevcut haliyle yaşama uygulandığı, Üçağz Köyü'nün ise bir bölümünde dondurma ve kuzey yönünde de köy yerleşim alanı tespit edildiği, doğal koruma alanlarında da kısıtlı yapılaşmaya izin verildiği tespit edilmiştir. 1989 yılında bölgenin I. Derece doğal ve arkeolojik sit alanı olarak tescil edilmesi onaylanmıştır. Ayrıca özel planlama bölgesi olarak da belirlenen alanın ilgili kurumlarca çevre düzeni planının yaptırılması, bu plan hazırlanıncaya kadar Kale ve Üçağz Köylerinde tespit fişlerindeki verilere uygun olarak ancak basit tamirat izni verilebileceği, bunun dışında uygulamaya dönük karar alınamayacağı doküman analizi sonucu bulgulanmıştır. Kekova Bölgesi'nin, 1990 yılında Bakanlar Kurulu Kararı ile Özel Çevre Koruma Bölgesi olarak ilan edildiği ve böylece bölgeyle ilgili planlama ve uygulama yetkisinin Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığına geçtiği görülmüştür. Kekova Bölgesi'nde yaşanan yoğun turizm hareketiyle birlikte alanda bir koruma planı ve buna bağlı bir alt yapı programı olmamasının önemli sorunlara neden olduğu, bölgede izinsiz yapıların arttığı ve bölgede ciddi bir fosseptik sorunun yaşandığı tespit edilmiştir.

2000'li yıllara gelindiğinde bölgedeki kaçak yapılaşmanın boyutlarının değiştiği kitlesel ve çok katlı yapılaşmaların başladığı, devam eden kaçak yapılaşmanın bölgede yaşam gereksinimi olarak değil ikinci konut ve ticari yapılaşmalar şeklinde gerçekleştiği bulgulanmıştır. Bölgede yaşanan çöp sorunu, çevre kirliliği, fosseptik ihtiyacı gibi durumlar

özömsüzölüğünü korumaya devam etmiştir. Bu doğrultuda Kale-Üçağız yerleşimleri ve çevresi Koruma Amaçlı İmar Planının ÖK Kurumu tarafından 2003 yılı içerisinde ihale yoluyla yaptırılacağı bildirilmiştir. I. Derece arkeolojik ve doğal sit alanı olarak tescil edilen Üçağız Köyü ve Kale Mahallesi yerleşimleri 2005 yılında Kentsel-Arkeolojik Sit Alanına dönüştürölmüştür. 2010 yılında Kekova Özel Çevre Koruma Bölgesi ve I. Derece doğal sit alanlarında kalan Üçağız Köy Öneri Gelişme Alanında sit derecesi değışikliğine yönelik Koruma Kurulu kararı alınmıştır. 2017 yılına gelindiğinde bölgenin hala koruma amaçlı imar planının oluşturulamadığı, mülkiyet hakkı sorunlarının, kaçak kazıların ve tarihi eser tahribatının devam ettiğı, alt yapı sorunlarının giderilemediğı anlaşılmıştır.

3.7.2. Görüşme Bulguları

Görüşme metinlerinden içerik analizi kullanılarak 3 tema ve 16 alt temaya ulaşılmıştır. Bu temalar, geleneksel yaşamın dönüşümü, kültürel ve doğal mirasın kullanımı ve değer temelli koruma olarak belirlenmiştir. Belirlenen tema ve alt temalar tanımlarıyla birlikte Tablo 3.5’te detaylandırılmıştır. Bulgular aktarılırken görüşme notlarından doğrudan alıntılara yer verilmiş hem odak grup görüşme notlarından hem de doküman analizi bulgularından da yine doğrudan aktarımlar yapılmıştır.

Tablo 3.5 Çekirdek Toplum-Paydaşlar-Koruma Uzmanları Görüşme Bulguları

Ana Temalar	Alt Temalar	Açıklamalar
Geleneksel Yaşamın Dönüşümü	Turizmin Gelişimi	Bölgenin sahip olduğu kültürel miras varlıklarının keşfedilmesi, Akdeniz Bölgesi'nden gelen sailing yatların Üçağız-Kaleköy yakınlarına demirlemesi ile yerel halkın gelen ziyaretçileri ağırlaması, köy halkının bölgenin ilk turistleriyle tanışması, köydeki ilk ev pansiyonculuğunun ve restoranların oluşumu, Kaş Bölgesi'ndeki acentelerin bölgeye yönelik turlar ve aktiviteler düzenlemeye başlaması.
	Yaşam Koşullarının İyileşmesi	Turizmin çekirdek toplum için bir gelir kaynağına dönüşmesi, bölgede gerçekleşen turizm faaliyetleri ile birlikte elektrik, su, yol gibi hizmetlerin Üçağız-Kaleköy yerleşmelerine gelmesi, turizmin yerleşim alanlarında bir kalkınma başlatması.
	Mevsimsellik	Turizm faaliyetlerinin köy yaşamına yerleşmesi, gündelik yaşamın bölgedeki turizmin mevsimselliğine göre şekillenmesi, yoğun yaz sezonunda turistik faaliyetler ile uğraşılması (tekne turu, pansiyonculuk, restoran işletmeciliği), turizm sezonunun kapanmasıyla kış döneminde geleneksel köy yaşamına dönüşmesi (seracılık, tekne bakımı vb.).
	Sosyo-Kültürel Değişim	Üçağız-Kaleköy çekirdek toplumunun turizme adapte olmasıyla birlikte turizmin zaman içerisinde ana geçim kaynağı haline gelmesi, yerel halkın geleneksel geçim kaynaklarından uzaklaşması, balıkçılığın, hayvancılığın azalması, çekirdek toplumun kendi ürünlerini yetiştirme pratiklerini bırakması, yerel halk arasındaki bağlılığın azalması, turizmden daha fazla pay alabilmek için çatışmaların yaşanması, geleneklerin değişim göstermesi.
	Bölgenin İhtiyaçları	Bölgenin yoğun ziyaretçi akınına uğraması ve artan nüfusla birlikte alt yapı eksiliğinden kaynaklanan ihtiyaçlar, Üçağız-Kaleköy yerleşimlerinde taşınmalı eğitim uygulamasında yaşanan zorluklar, sağlık hizmetleri kapsamındaki ihtiyaçların giderilmesinde yaşanan aksaklıklar.
	Turizmin Değişen Yapısı	Ülkede yaşanan dönemsel siyasi krizlerin turizmi etkilemesi, turist profilinin değişmesi, sürdürülebilir turizm anlayışının geliştirilememesi, zamanla turistlerin bölgeden uzaklaşması, bölgedeki turizmin ülke genelinde yaygınlık kazanan kitle turizminden etkilenmesi.

Ana Temalar	Alt Temalar	Açıklamalar
Kültürel ve Doğal Mirasın Kullanımı	Geleneklerin Kullanımı	Somut ve somut olmayan kültürel mirasın kullanımı, geçmişten gelen geleneklerin devam ettirilmesi. Keçiboynuzu pekmezi ve bölgede yetişen adaçayı, kekik gibi otların turistik ürüne dönüşmesi, kadınların ürettikleri el işlerinin turistlere satılması.
	Günlük Turlar	Turizmle birlikte Kekova Bölgesi ve civarının, günlük tekne turları için kullanımı, geleneksel balıkçı teknelerin yerini yatların alması, Batık Şehir'in ve diğer tarihi yapıların turistik çekicilik olarak kullanılması.
	Yürüyüş Rotaları	Bölgenin sahip olduğu tarihi yapıların ve çevresinde bulunan antik kentlerin ziyaret edilmesi, Üçağız-Kaleköy yerleşimlerinin Likya Yolu yürüyüş rotası kapsamında ziyaret edilmesi.
Değer Temelli Koruma	Kültürel Mirasın Değeri	Kekova Bölgesi Üçağız-Kaleköy yerleşimlerinin sahip olduğu doğal ve kültürel zenginlik, bölgenin korunmasının temellendirildiği unsurlar, bölgenin, çekirdek toplum, paydaşlar ve koruma uzmanları için önemi.
	Koruma Uygulamaları	Alanın korunmasında çekirdek toplumun faaliyetleri, paydaşlar grubunun uygulamaları ve farkındalık yaratma çabaları, koruma uzmanlarının bölgenin korunması için gerçekleştirdiği düzenlemeler.
	Bilgi Eksikliği	Bölgenin tarihi geçmişiyle ilgili bilgi edinilecek kaynak sıkıntısı, turist rehberlerinin güvenilir bilgiye ulaşamaması, bölgede gerçekleştirilen arkeolojik, akademik vb. çalışmaların raporlarının, sonuçlarının kamu ile paylaşılması.
	Merkezi Otorite	Bölgenin korunmasına yönelik kararların merkezden alınması, çekirdek toplumun karar süreçlerine dahil edilmemesi, bölgenin görev alanı kapsamına girdiği diğer kurumların yetkilerinin sınırlı olması.
	Mülkiyet Hakkı Sorunları	Alanın I. Derece Arkeolojik ve Doğal Sit olması nedeniyle yerel halkın mevcut evleriyle ilgili sıkıntıların yaşanması, yıllar içerisinde yaşanan nüfus artışı ile birlikte ortaya çıkan konut yetersizliği, yerel halka bir yerleşim alanının gösterilmemesi, kaçak yapılaşma nedeniyle alınan yıkım kararları ve yerel halkın ilgili yasaya muhalefetlerinden dolayı yargılanmaları.
	Karar Süreçlerine Güvensizlik	Kekova Bölgesi ile ilgili alınan kurul kararlarının uygulanmasında farklılıkların yaşanması, yerel halkın koruma uzmanlarına ve otoriteye karşı güvensizliği, bölgenin korunmasına yönelik uygulamaların yetersiz görülmesi.
	Toplum Temelli Yaklaşım İhtiyacı	Bölgenin sürdürülebilir gelişimi için çekirdek toplumla işbirliğini sağlamak, çekirdek toplumu karar süreçlerine dahil etmek ve bilinçlendirmek, bölgeyi çekirdek toplumla birlikte korumak.

3.7.2.1. Geleneksel Yaşamın Dönüşümü

Tablo 3.5 incelendiğinde bulgular içerisindeki ilk tema korunan alan Üçağz-Kaleköy yerleşimindeki çekirdek toplumun yıllar içerisinde turizmle birlikte yaşamlarının nasıl değiştiğini gösteren ve geleneksel yaşamın dönüşümü olarak adlandırılan temadır. Analiz sonucu, geleneksel yaşamı dönüştüren temel neden olarak karşımıza çıkan **turizmin gelişimi**, alanın, karadan ulaşımının elverişli olmadığı dönemde sahip olduğu doğal ve kültürel varlıkların denizden keşfiyle gerçekleşmiş ve çekirdek toplumun bu yapıya adapte olmasıyla gelişim göstermiştir. Çekirdek toplumun bu gelişime yönelik anlatımlarından bazılarına aşağıda verilmiştir:

“Burada turizm ilk zamanları sailing tekneler var o turistik yabancı tekneler yollar pek olmadığı için bizim burayı bilen yoktu denizden onlar gelirdin çok. Karadan tek tük gelen olur onlar gelen arkadaşlarına anlatırlar. Böyle yıllarca böyle devam etti. İşte şimdi git gide tabi reklam şu bu başladı, dış ülkelerden gelenler biraz daha arkadaşlarına anlattılar buraları böyle böyle biraz biraz gelişti ama şimdi her taraf biliyor yani Türkiye’yi Kekova olaraktan Batık Kent var. Batık Kenti adı tabi baya duyuldu yani dış ülkelere falan. Turistler geliyorlar yani. İşte böyle gelişti yani tekneleri büyüttük, grupları çekiyoruz şimdi böyle.” (Diomedes)

“...burası zaten bir dünya markası olan bir yer çünkü karşıda Batık Şehir var Kaleköy var. Türkiye’nin bütün reklam kapaklarında buraların resimleri var. Yani buraya eski işte bu şey köy yolundan gelinirdi ve Kaş’tan tekneyle çokça gelinirdi. Öyle başladı turizm burada. Gelen tekneçilerle birlikte yavaş yavaş burada turizm gelişti. Kaş’tan günü birlik turlar olurdu teknelerle yine hala oluyor da yol çok az olunca daha fazla denizden olurdu.” (Paris)

“Bundan 30 sene evvelsi... bu turizm yavaş yavaş çıkmaya başladı. O zamanların beyaz turist gemileri varı ya direkli olanlar onlar gelirdi taa mesela... yazın. Şimdi çoğaldı şimdi kendi köyümüz doldu kayıkla. Böyle böyle günümüzü atlattık.” (Brises)

Bölgede turist rehberi olarak çalışan ve bu gelişime tanıklık eden Aeneas ve Akhilleus’un aktarımları şöyledir:

“Ben ilk gelenleri biliyorum. İlk gelenlerle karşılaştım. Teknelerle geliyorlar buralara. Bunlar Bodrum, Marmaris 60’larda yelken açanlar. Yelkenci, spor yelkenci şey değil yat gezisi değil. Bildiğin biz Akdeniz’i kıyı kıyı gezeceğiz arkadaş diyen 60’larda böyle Fransız, Hollandalı falan ufak tefek, tek tük bunlar başlıyor.” (Aeneas)

“O bölgede özellikle Kaş’ta turizmin erken dönemlerinden itibaren çalışan birçok tanıdığım var. Onlardan dinlediğim hikayelere göre turizm orada çok ilkel koşullarda başlıyor. Yani Kaş’tan yola çıkan pancar tekneleri ile Kekova’ya gidildiği. Çünkü Kaş-Demre otoyolundan Üçağz’a inen yol aşağı yukarı yanlış hatırlamıyorsam 2003-2005 yılına kadar toprak bir yoldu. Yani araç trafiğine müsait olmayan bir yoldu. Dolayısıyla tekneler Kaş’tan yola çıkarak oraya gidiyorlardı ve çok ilkel şartlarda yapılan diyorum ya aşağı yukarı bir saatlik bir yolculuğu işte pancar teknesi ile gürültü ve sarsıntı ile

geçirerek gittikleri bir şey var, bir turizm var orada. Ancak oradaki balıkçılar hızlı bir şekilde buna adapte oluyorlar... Orada hemen ilk etapta pansiyonculuk ilk başlayan faaliyetlerden. Ev pansiyonculuğu şeklinde başlıyor. Evde oda kiralarak başlıyor. Daha sonrasında orada işte yelkenli teknelere hizmet veren restorancılık yavaş yavaş kıyıda başlıyor. Çünkü Kekova çok korunaklı bir liman bölgesi. İnsanlar yani gemiciler orada durdukları zaman orada elde edebilecekleri temiz su, yiyecek ve erzak ikmali gibi şeyleri karşılamak istiyorlar. O nedenle de o hizmetler başlıyor. Arkasından teknecilik tabi buna paralel olarak teknecilik orada gelişmeye başlıyor.” (Akhilleus)

Zamanla, Kaş'ta konumlanan acentelerin bölgedeki kültürel miras varlıklarının kullanımına yönelik turlar ve aktiviteler düzenlemeye başlamasıyla turizmin gelişimi ivme kazanmış, daha önce ziyaret edilmeyen Üçağzı Köyü, turistlerin uğradığı bir yere dönüşmüştür. Paydaşlar grubu katılımcılarından acente yetkilileri bunu şöyle anlatmaktadır:

“...Batık Şehrin varlığını herkes biliyor oraya tekne turu yapmak istiyor. İki yönde oldu bu; bir Üçağzı, iki Çayağzı. Yani iki koldan insanlar oraya saldırdılar. Çayağzı olayı Demre'nin gelişmesi. Kilise ziyareti olduktan sonra çok sevilen bir ürün olan tekne turu olması lazım. Nereye olacak? En güzel şey var Batık Şehir var, Kaleköy var. Dolayısıyla onun zaten oradaki tekne büyüklüklerine bakarsanız Çayağzı'n eski halini görseniz minnacık bir yerdi liman yok bir şey yok. Orada bir liman yapıldı, büyük restoranlar yapıldı ve binlerce insan gelmeye başladı. Üçağzı'a gelenler işte yolun yapılmasıyla asfalt olmasıyla beraber, eskiden insanlar oraya arabayla gelmezdi. Otobüs turları girmeye başladı. Arabayla gelen insanlar olmaya başladı ve biz işte aktivite turizmine başladığımız zaman bir sürü kanocu götürmeye başladık oraya. Dolayısıyla böyle kartopu gibi yuvarlanmaya başladı iş. Bu sayede büyüdü.” (Perseus)

“Kekova turu, tamamen orada ki tarihsel kalıntılar. Ya o kadar tarihin içinde yaşıyorlar ki... İşte bizim gibi acentaların o bölgeye tur götürmesi ile birlikte oranın bir popülerliği arttı. Bununla birlikte de işte o zamandan bu zamana bir sürüklendiler bunun içerisinde. Acentaların ve bu kendi bireysel ve yine gruplar halinde doğa yürüyüşü yapan insanlar sayesinde sonuçta. Çünkü biz 17 sene önce buradan tekne turları da vardı ama Üçağzı'a uğramıyordu. Sadece Kekova'da gezip geliyordu yani. Oranın halkına bir faydası olmuyordu. Ama biz buradan alıyorduk yolcuyu araçlarla Üçağzı Köyü'ne getirip oradaki tekneleri kullandık, oradaki restoranları tercih ettik. İşte bunu yaptıkça orada bir talep, onlar için de bir talep oluşmaya başladı. Yoksa buradan Kaş'tan tekneler gidip gezdirip geliyordu hani orada bir şey görmüyordu. Keza Demre'de öyleydi. Demre'den çıkıp, gezip geliyordu. Ama Üçağzı yani Kekova bağlantılı çıkışları ya biz ve bizim gibi acenta sayesinde.” (Sarpidon)

Koruma uzmanları grubu katılımcılarından jeoloji mühendisi Apollon, çekirdek toplumun kendisinden dinlediği turizmin gelişimine yönelik ifadesi de bölgedeki ilk turistlerin sailing yatlarla geldiği ve yerel halkın onlara hizmet sağladığı yönündedir:

“Oradaki yerel halkın ağzından çıkan kelimelerle aktarayım size; bir gün diyor oranın eski muhtarı, bir gün bir tane yat durdu dedi. Biz tabi genciz o zaman dedi. Derme çatma bir tane köyleri var... Büyük

bir sailing yat durmuş, aşağıya inmiş ve çat pat konuşmayla orada işletmeyi yerleştirmesi gerektiğini anlamış... Yani turizm zaten monoton değildir, statik değildir dinamiktir. Bir arz olur ya da önce talep gelir siz arz edersiniz. Üçağz'daki konu tamamen talep gelmesiyle ilgili. Dışarıdan gelen yabancıların, sailing yatların ondan sonra söyleyeyim işte seyyahların, yürüyüşçülerin oluşturduğu bir sektördür oradaki turizm.”

Turizmin gelişimini sağlayan diğer bir unsur, bölgenin sahip olduğu doğal ve kültürel çekiciliklerin tanınmasıdır. “Tabi en önemli şey Batık Şehrin o bölgede olması, tarihi ve turistik kalıntıların o bölgede olması çok ciddi tarihi kalıntılar var, kaya mezarları var ve doğal güzelliği çok güzel. Yani bu bölge gerçekten Avrupa’da ve dünyada doğal güzellik açısından en ender yerlerden bir tanesi. Tabi ki bu zamanla turistlerin ilgisini çekmiş ve burada turizm o şekilde başlamış.” şeklindeki ifadesiyle koruma uzmanları grubu katılımcısı Poseidon, tarihi yapıların çekiciliğine vurgu yaparak turizmin gelişimini bölgenin zengin tarihi geçmişine temellendirmektedir.

Bölgenin gelişim süreci 1980’li yıllarda turizm alanındaki teşvikler ve yatırımlarla birlikte ülke genelinde gözlenen yapılanma süreci ile paralellik göstermektedir. Bölgedeki turizm faaliyetlerinin gelişmesiyle birlikte elektrik, yol, su vb. altyapı ve üstyapı ihtiyaçlarının karşılanması Üçağz-Kaleköy yerleşimlerinin **yaşam koşullarının iyileşmesi** sürecini başlatmıştır.

“1986’da 84’lerde falan rahmetli Turgut Özal gelmiş buraya. İşte burada elektriğin olmadığını keşfetmiş, söylemişler buradaki halk da. Size demiş, tamam elektrik şey yapalım demiş. İki sene sonra elektrik gelmiş. Su, 1997’lerde falan geldi. Belki 1995’lerde falan olabilir. O da daha önce Çayağzı’ndan Kaş’tan tekneler gelirse onlardan alırlarmış, sarnıçlardan su çekerlermiş hatta Kale’nin içinde küçük bir kuyu var eskiden orada çamaşır yıkadıklarını söylüyorlar. Eskiden hayat daha zor bölgede”

ifadelerini kullanan koruma uzmanları grubu katılımcılardan Hermes iyileşen yaşam koşullarından bahsetmektedir. “Turizmde tam anlamıyla aşağı yukarı 80’li yıllarda falan başladı. Tabi o zaman da yol yoktu, vardı da şey toprak yol vardı. Bildiğimiz köy yolu vardı. Elektrik de yoktu, su da yoktu. Rahmetli Özel zamanında geldi buraya elektrik ve su, yol hepsi o zaman geldi. İşte Cumhurbaşkanlığı zamanında 90’lı yıllarda o yıllarda geldi her şey.” diyen çekirdek toplum katılımcısı Paris, köyde zor koşullarda sürdürdükleri hayatın turizmle birlikte iyileştiğini ifade etmektedir. Köydeki altyapı ve üstyapı ihtiyaçları giderilene kadar yerel halkın bölgedeki su sıkıntısına geleneksel yöntemlerle çözüm yarattığı görülmektedir. Yerleşim yerlerine su gelinceye kadar antik dönemden bu yana kullanılan sarnıçlardan ve su kuyularından yararlanmışlar, teknelerle civar limanlara gidip köye su taşımışlardır. Ayrıca

kullanılan suyu hemen atmayarak birkaç kez kullanıp değerlendirdikleri anlaşılmıştır. Çekirdek toplum katılımcılarının bazı ifadeleri aşağıda verilmiştir:

“Su yok zaten başta. Herkesin evinde sonradan böyle taş duvardan yapma sarnıçlar var köyde üç tane kuyu var bura Üçağz’ın anlamı üç tane kuyu var orada girişi üç tane boğazı var giriş ondan almış eski şeyi. Üç kuyular derdik kuyulardan taşırdık biz çocukken suyu sonradan herkes gücü yettiğinde evlerine kuyu yaptı... çocukluğumuzda “hadi anam soğucak su getir gel” derlerdi. Bir bakır alırsın, soğucak getirir içerdin. Nerede buzdolabı, nerede cereyan? Ben, buradan 85’te çıktım hiçbir şey yoktu. Benden sonra geldi elektrik de su da. Yol biraz daha önce geldi, ben evlendiğimde geldi yol. 73’te evlendiğim zaman geldi yol. Ondan önce yol yoktu. Bubam muhtardı o zaman bubamın zamanında geldi.” (Helene)

“Eskiden su yoktu mesela. Yağmur suları toplanıyordu hep bütün evlerde sarnıç vardı mesela bunun altında da sarnıç var (pansiyonunu gösteriyor). Onun haricinde teknelerle şeyler vardı depolar vardı. Depolarla su getirilirdi. 3 ton-5 ton civarında taşıyan tekneler vardı. Çayağzı’dan su alırlardı. O tekneler buraya su getirirlerdi, su basarlardı. Ben Kaleköy’de 12 sene yaşadım işte yukarıya Kaleköy’e biz su basardık evlerin depolarına. Zor hayattı yani... Sonrasında işte gelişmiş. Köyün de gelişmesi Özal’dan sonra olmuş. O bu taraflara gelince şu yol, köyün yolu açılmış, Kaş’a giden yol. Ondan sonra zaten bir gelişme olmuş. 80’li yıllarda işte Özal ne zamandı, 80 ihtilalinden sonra 84-85 belki 86’da tam olarak bilemiyorum. Demre yolu, Demre’ye giden yol daha yeni açıldı, 8-10 yıllık bir yol.” (Priamos)

“Tabi elektrik su girince yol yapılırca daha bir farklı oldu. Ulaşım kolay artık. Ne bileyim ben, makineler girdi önce her şeyi elimizde yapıyorduk. Şimdi her şey makinalarda. Annem biraz önce çamaşır yıkadı mesela, makinada tabi daha rahat oldu her şey. Su, su çok büyük bir problemdi burada. Biz yıllarca yağmur suyunu kışın biriktirdik yazın kullandık. Ben bulaşığımı yıkardım bahçedeki çiçeklerime dökerdim. Suyunu biriktirdim çamaşırın durulama sularını buraları yıkadık (evin önünü gösteriyor). Çamaşır sularıyla tuvalet banyo yıkadık.” (Hekabe)

Bölgede uzun yıllar turist rehberliği yapan Leda,

“Elektrik yoktu mesela ben ilk yıllarda çalışmaya başladığımda Simena’da elektrik yoktu onu biliyorum artık var. Wifi da var (gülüyor). İnternet yani her türlü konfora da sahip bölge açıkçası artık. İnsanlar da şey bizim tabirimizle tok. Turizmle birlikte aslında bölgede kalkınma var. Neredeyse her evin bir pansiyonu var artık orada daha doğrusu evler pansiyon durumunda. Bir pansiyon, bir tekne, bir restoran herkeste var artık.”

şeklindeki aktarımıyla, “Elektrik, su, yol, kültür ne bileyim hiçbir şey yoktu. Turizm bölgeye girmesiyle öncelikle para kazanmayı öğrendiler. O para kazanmayla birlikte de kendilerini geliştirmeyi öğrendiler. Çocuklarını işte en azından okula gönderme şansları arttı.” diyen paydaşlar grubu katılımcısı Sarpidon turizmle birlikte köy yaşamındaki gelişimi anlatmaktadırlar.

Geleneksel geçim kaynaklarından uzaklaşan çekirdek toplum, turizme dönük bir hayat yaşamaya başlamıştır. Gündelik yaşam pratiklerinin turizm aktivitelerine göre düzenlendiği bir oluşum köy hayatına nüfuz etmiştir. Turizmin doğasındaki **mevsimsellik** gündelik hayata yansımış, bu doğrultuda köyde yapılan uğraşlar da yaz ve kış dönemi yapılan uğraşlar olarak farklılık göstermektedir.

“...yazın işte burada genelde turizm, %80’i, %60’da teknecilik yapıyor. %20’si ve %30’da pansiyon ve restorancılık yapıyor. İnsanlar işte burada kalkıp sabahleyin teknelerini temizliyor. İşte tura gidiyor akşama kadar onlarla. Tur dönüşü akşam 4-5 gibi bitiyor turları işte burada müşteri bekleyen arkadaşlar var. Kooperatifimiz burası zaten. Ondan sonra kışın genelde hiçbir ey yok herkes boş sezon bitince.”

diyen çekirdek toplum katılımcısı Paris’in ifadelerinden bu döngü anlaşılmaktadır.

“Yavrum, yaz aylarında işte burada çalışırız, pansiyonda. Sabah kalkırız kahvaltı hazırlırız ondan sonra müşteriyi memnun etmek için ondan sonra onun arkasından müşteriyi uğradırız arkasından temizliğe başlız. Gidim evim var benim orada yukarıda eşim var, eşimin yemeğini hazırlayıp onu yedirin. Ondan sonra işte acık dinleniz, oturiz konu komşu olursa sohbet ediz ondan sonra gene müşteri olursa akşam gene yemek pişirip müşteriye veriyoruz. İşte günümüz böyle misafirimiz gelirse onuyla ilgileniz. Yazın daha çok pansiyonun işlerini yapiz ben burada pansiyonda gelinle beraber. Oğlum Mehmet denize gider kayığınlan, tekneyle. Böyle, böyle günümüzü geiriz kızım. Kışında millet çoğu gidir şeye mesela Kaş’a, Demre’ye çocuklarını okutmaya. İhtiyarlar kaliri, biz kaliz köy bize kali. Bizde kışın bir gün sen yanında komşuda mesela şey yapiz gidiz bir gün orada bir gün burada vaktimizi geçirip duriz. Yeme içme tabi evde mevcut. Kışın sohbet ederiz, külle pişiriz oturup sobanın başında işte böyle böyle vakitlerimiz geçi. Misafirimiz gelirse oluğumuz çocuğumuz onlarla vakit geiriz.” (Brises)

“...kışın genellikle yatıyoruz. Bir fazla bir işimiz yok. İsteğim saatte kalkıyom istediğim saatte geziyorum nereye istersem yapıyorum. Planlı bir şeyimiz yok. Kışın planlı hiçbir işimiz yok. Başka ne diyeyim işte ara sıra balığa gidiyoruz. İstediğimiz saatte kalkıyoruz gece gündüz fark etmiyor balık işi. Öyle kışın öyle geçiyor. Ama yazın çok yoğun her gün saat 7buukta kalkıyoruz. 7buukta kalkıp hayat devam ediyor. Sabah işte hanıma yardım ediyom pansiyonda, kahvaltı hazırlığını onunla yapıyorum, oda temizliyorum, saklamıyorum doğruyu söylüyorum oda temizliyorum (gülüyor). İşte yle bulaşık yıkıyorum, işim bittikten sonra 10buuk gibi tekneye gidiyorum. Teknenin şeylerini yapıyorum işte kontrollerini yapıyorum. Sonra turu bekliyoruz. Tur hazırsa tura gidiyoruz değilse bekliyoruz yine yle. Sıra gelince kimin sırasıysa tura ıkıyoruz.” (Adonis)

Yaz döneminde, restoranlarında ve pansiyonlarında çalışan, gnbirlik tekne turlarına çıkan yerel halk, yoğun bir çalışma içindedir. Kış döneminde ise turizm sezonunun kapanmasıyla köyde daha dingin bir yaşam kendini göstermektedir. Köy yaşamındaki bu mevsimsel döngüyü aktaran paydaşlar ve koruma uzmanları grubu katılımcılarının bazı ifadelerine aşağıda yer verilmiştir:

“Kışın herhalde (gülüyor) yatıyorlar. Kışın yatıyorlar. Yaz döneminde çalışıyorlar. Yaz dönemi yoğun tabi. Restoranı olan restoranla uğraşiyor, pansiyonu olan pansiyonuyla ama kış döneminde çok fazla böyle bir iş yapan kimse yok. Birkaç aile vardır. Bir tanesi benim ailem. Çiftçilikle uğraşıyoruz mesela seracılık var bizde. Serada kapa biber, domates, biber çeşitlerinin hepsi var domates çeşitlerinden iki üç tanesini yetiştiriyoruz. Organik üretim yapıyoruz onda da arılı ve böcekli. Arı ve böcek salıyoruz içerisine minimum seviyeye indirmek için ilaç seviyesini mutlaka ilaç yapıyor ama biraz daha düşürüyoruz o seviyeyi. Onun dışında bölgenin geneli yatıyor Kekova yatıyor özellikle.” (Neleus)

“Şimdi orada günlük hayatı ikiye böleceksiniz. Bir sizin gözünüzde gördüğünüz tatil amaçlı giden turistlerin gözünde dünyanın sekizinci harikası gibi adlandırırsak mükemmel bir yer, harika bir yer çünkü yaz sezonunda gidiyorsunuz her şey cıvıl cıvıl. Bir de kış ikinci dönem de çok çetin biliyorsunuz denize sıfır konumda. Oradaki işletmelerin çoğu denize sıfırdır. Balıkçılık yapamazlar çok fazla. Genelde kendi kabuğuna çekilirler. Yani oradaki yaşam 7 aylık veyahut maksimum 8 aylık bir yaşamdır. Böyle şaşalı dönemler, turistlerin akın ettiği, para kazanılan ekonomik anlamda güçlü olunan son 5 aylık zamanda genellikle tadilat, bakım işleri ile ilgilenirler. Yani nasıl diyelim iki dönem, bir rehavet dönemi bir çalışma dönemi oradaki yerel halk için.” (Apollon)

“Turizm sezonunda çok yoğun çalışıyorlar. Sabah çok erken saatlerde özellikle pansiyonlarda kalan misafirleri için erken saatlerde kalkıyorlar. Gecenin birlerine ikilerine kadar turistlerle birlikte onlara hizmet ediyorlar. Kışın çok daha sakin, dingin geçiyor. Kışın çok fazla orada bir iş yoğunlukları olmadığı için turizm sönüyor. Birçoğu ilçe merkezine gidiyor veya orada kalanlar da var. Ama yazın çok yoğun bir şekilde turizmin içerisinde çalışıyorlar. Kışın kısmen bir kısmı seracılık yapıyor. Belli bölgeler var hani o bölge değil de kendilerinin Demre’de veya arka Kapaklı’da seraları var. O bölgede seracılık yapıyorlar. Çevreli köyünde. Serada domates, biber özellikle o bölgede biber yetiştiriyorlar. Kapa biber dediğimiz biberi yetiştiriyorlar ve ikinci sırada domates, kabak geliyor.” (Posedion)

Turizm, bölge ekonomisine katkı sağlama, istihdam yaratma ve bölgelerarası dengesizlikleri gidermede etkili olabildiği gibi toplum yapısında da değişimler yaratabilmektedir. Üçağz-Kaleköy yerleşimlerindeki **sosyo-kültürel değişim** yaşam koşullarının iyileşmesiyle ve turizmin köydeki gündelik hayata daha fazla yerleşmeye başlamasıyla kendilerini buna adapte eden çekirdek toplumun geleneksel geçim kaynaklarını terk etmeye başlamasında görülmektedir:

“Eskiden her şey farklıydı çok değişti. Hep turizme bindi her iş. Herkesin evinde bir ineği vardı burada. Onun sütünü, yukarı ki köyde ekin ekilir orada samanını hazırlardık, bazılarının orada tarlası vardı, bizimde vardı. Oranın ürünüyle, sığırın yiyeceğiyle öyle geçinip giderdik. Karşı adaya giderdik oralarda tarlalar vardır ekin ekerdik çapayla bizim gençliğimizde. Kayıkla ekini getirirdik buraya, harman dövülürdü hayvanlarla. Odun kömürü yakılırdı yine adada. Şimdi kalmadı bunlar.” (Helene)

“Eskiden burada yine hayvancılık, çiftçilik burada keçiboynuzu topluyorlardı. Ondan sonra kekik, adaçayı, tezek derler onları toplarlardı satılırdı. Genelde insanlar öyle geçimini öyle sağlar ve balıkçılıkla sağlardı. Balıkçılık yalnız profesyonel balıkçılık yok burada amatör balıkçılık. Küçük balıkçı tekneleri ile onlarla iş yapıyorlar. Bazılarında burası burada yaylası var Gömbe tarafında yazın oraya göçerlerdi

turizm yokken ve hatta bizde oraya giderdik. Gömbeye geçiyorduk. Balıkçılığı yapanlar tuttıkları balığı arabayla götürülüyordu Demre'ye, Kaş'a oralarda satılıyordu civardaki yerlere şeylere ilçelere götürüyorlardı.” (Dardanos)

“Değişti hayat. Bizim çocukluğumuzda zamanında böyle bir fazla gelir yoktu. O zamanlar bu keçi boynuzu dediğimiz boynuz var ya ondan dağlardan toplanırdı. Fazla bir yani gelir yoktu. Zeytin varsa kendimiz toplar yağımızı çıkarırdık işte ekin ekersek dağda tepede o kadar tarlada yok burada onu toplardık. Ondan sonra bu şey patladı turizm patladı. Ondan evvel köyde herkes geçimini kendi yapardı, balıkçılık vardı. Kömür yakan vardı, odun kömürü yakarlardı.” (Hippomedon)

“Eskileri köyümüzde yoksulluk çoktun yani tabi buralarda yol pek yoktun bizim küçüklüğümüzde gelir kaynağı yoktun. İşte balıkçılık yapıyorduk fazla balıkçı yoktun o zamanlar tekne, makine bir şey yoktun bulamıyodun. Ben 17 yaşındayken İzmir'e gittim oradan bi tane makine aldım geldim. Birde kayık aldım ona taktım balıkçılık yaptım. Birkaç arkadaşlar kömür derler adalardan, buralardan ağaç kesilir kömür yakılırdı mangal kömürleri var ya mangal kömürleri yaparlar onları satarlar. İşte böyle bazıları da yukardan köylerden palamut denir develerle palamut getirirler burdan büyük gemiye yüklerler. İşte köyde onlarda birkaç kişiler gemilere gübre falan yüklerler burdan dış ülkeye yahut burdan Alanya'ya götüren tekneler olurdu gübreyi o zamanları muz vardır Alanya'da. Muzlara gübre götürürlerin yol yoktun tabi bu sahilde o zamanlar Antalya'ya gitmek için Demre-Finike arasında yol yoktu. İşte o zamanlar böyle zorunlan bir geçim vardın yani.” (Aias)

Paydaşlar grubu katılımcıları da geleneksel geçim kaynaklarının değiştiğinden bahsetmektedir:

“Yani tamamen bitti olayı çiftçilik tamamen bitti sayılır. Eskiden buğday ekilirdi, buğday dövülürdü atla, eşekle ya da hayvanla, onu tamamen ezilirdi falan onlar kalmadı artık bu bölgede. Balıkçılık çok yoğundu misal insanlar balıkçılıkla geçinirdi artık çok bitme seviyesine geldi o da. Sadece turizm olunca konaklama ve restoran gibi devam ediyorlar. Çok eskiden çul dokuma varmış ama artık kalmamış. Artık her şey böyle teknoloji geliştiği için hazır artık. Çok meşakkatli bir şey çünkü el işleri kimse uğraşmak ve zaman harcamak istemiyor. Çok fazla kalmadı eskisi gibi uğraşan.” (Neleus)

“Az da olsa balıkçılık yapan var. Şurada komşular falan yapıyor da az yani öyle fazla balıkçılık falan yok. Önceden %50'si balıkçılık yapıyormuş şimdi %10'a düştü desen olacak köyde. Pansiyonculuk, restoran işte turizme yönelik çalışıyor şu anda.” (Hermes)

Turizm, değerlerin, yaşam deneyimlerinin ve hatta öğrenme biçimlerinin alışverişini kapsayan sosyal ilişkiler ve etkileşim sistemi olarak kabul edilmektedir (Tuna, 2007). Dolayısıyla turizm geliştiği bölgede değer sistemlerinde, aile ilişkilerinde, bireysel davranışlarda ya da toplum yapısında değişimler yaratabilmektedir:

“Burda kimse bir kadına şöyle yan gözle bakmaz. Burda isterseniz çıplak gezebilirsiniz kimse bir şey demez. Şortunuzla dolaşabilirsiniz ben burda çok şeyleri gördüm hiç kimse napıyor bu demez. Turiste

çok toleranslıdır çok farklıdır köy olarak. Haremlik selamlıkmiş bilmem neymiş burda yok o işler çalışmaz. Orası cami, burda rakı içilir, orda rakı içilir, burda içilir kimse bir şey demez. O yüzden farklıyız biz köyümüzü seviyoruz yani.” (Priamos)

“Şöyle söyleyeyim şimdi ilk zamanları bir turist geldin aaaa bu neden bikinili neden falan diye şeyler çok vardın ama bütün insanlar bizim kızlar falan hepsi kapalı, başı örtülü o sistemdin her şey. Şimdi tam Avrupa sistemine döndü İstanbul şeyine döndü artık insanlar. Mesela bir düğüne giderdin kadınlar başka yerde otururlar böyle bez çekerler bakamazdın, kafana taş yerdin öyledin. O sistem mesela bizim köyde bir insan bikinili bir bayan geçse bile dikkatli bakmazlar çünkü alıştılar ona, o ortama ama bir üst köye git bunu çok tuhaf karşılarlar onlar sürekli o hayatta yaşamadığı için o çok farklı oluyo.” (Adonis)

Ev sahibi çekirdek toplumun genç bireylerinin turistlerle olan etkileşiminin yansımalarını,

“Turizmle birlikte herkes hür. Eski bizim zamanımızda böyle açık saçık gezmek yoktu. Şimdi başta turistlerden fazla gençlerin istediği gibi rahat kayıkta teknede eğlence yapmak nerde bizim zamanımızda daha yeniye gelesiyeydi yoktu ama şimdi daha da değişti. Şimdi yabancıların yaptığını köyün kızları da gençleri de yapıyor. Aynı hareketler. Yani çekinti sakıntı yok eskiden terbiye vardı.”

şeklinde ifade eden çekirdek toplum katılımcısı Melissa, turizmle birlikte yaşanan sosyo-kültürel değişimi aktarmaktadır. Turizmin ana geçim kaynağına dönüşmesiyle daha fazla kazanç elde etme çabası yerel halkın birbiriyle olan yakınlığını ve bağlılığını da etkilemiştir:

“Eskiden turizm yoktu. Elektrik yoktu, su yoktu, yol yoktu ve insanlar hep birliktiydi burada. Daha sonra işte turizm gelince, işin içine para girince insanlar genelde birbirini çekemez oldu... Turizm girince her şeye menfaat giriyor... akşamları komşuya oturmaya giderdik. Her gün birilerine giderdik. Şimdi artık o bitti, kalmadı. Herkes bir koşturmanın içinde. Kışın da yaşlı insanlar yapıyor onu, birbirine gitmeyi. Gençler genelde bizim gibiler yapmıyor.” (Paris)

“...herkes kendi aleminde, herkes kendi işinde mesela evvelki sohbetler kalmadı. Evvelki birbirine yakınlıklar kalmadı. İşte bu turizm girince herkes birbirinden parçalandı. İşte böyle herkes işine devam.” (Brises)

Turizmde gelir sağlayan aktivite ve faaliyetlerin zamanla çekirdek toplum tarafından daha fazla gelir elde etmek için kullanılması paydaşlar grubuyla aralarında çatışmalara neden olmaktadır:

“Şu an ben mesela öyle bir şey seziyorum orada. Artık bir biz para kazanıyoruz yokluk bitti artık para var hani bu saatten sonra bu işi daha ne kadar çok yapabiliriz iş buna dönmeye başladı. Biraz bunu fırsatçılığa dönüştürmeye başladılar. Yani bu yanlış bir şey bence onu birazcık... O yoldan sapacaklar onu da para saptırarak yani başka bir şey değil. Yani köylü kurnazı durumuna dönüşmeye başlandı orası diğer bütün yerler gibi. Turizmin, kazanılan paranın etkisi bu. Çünkü paralar kazandıkça daha fazlasının

yollarını aramaya başladılar ki bu kötü bir şey değil. Ama bunu yaparken hani işin içine dediğim gibi köylü kurnazlığı girerse o zaman iş farklı yerlere gider.” (Sarpedon)

“... mesela tekne bulmakta zorlanıyor Üçağz’da. Çünkü orada böyle garip pazarlıklar dönüyor tekne vermiyorlar. Çünkü kısa sürede yapılan turlara tekne vermek istiyorlar. Böyle garip garip ayak oyunları dönüyor şuanda. O kültür Çayağzı’nda daha iyi oturmuş durumda. Daha geç gelmesine rağmen daha iyi oturmuş durumda. Biraz klasik çakallık olayı Üçağz’da fazla. Yani ticarete dönüyor iş, biz bölgeyi daha iyi tanıtımdan ziyade biz para kazanalım buraya gelseler de olur gelmeseler de olur Kaş’takiler zihniyeti oluştu şuanda orada. Suratımıza karşı sen gelmezsen öbürü gelecek ben parama bakarım diyor.” (Perseus)

Turizmin bölgede gelişmesiyle birlikte Üçağz-Kaleköy yerleşimlerinde yaşam koşullarında iyileşmelerin yaşandığı veri setiyle desteklenmişti. Araştırmanın önemli bir bulgusu olarak karşılanması beklenen **bölgenin ihtiyaçları** çekirdek toplum ve paydaşlar grubu katılımcıları tarafından aktarılmaktadır. Bölgede sağlık hizmetlerini karşılayacak bir sağlık ocağı bulunmadığı için çekirdek toplum yakın çevrede bulunan hastane ve sağlık ocakları ile bu ihtiyaçlarını gidermekte, belirlenen günde gelen sağlık personeli ile muayeneler gerçekleştirilmekte ve yoğun yaz sezonunda köyde ambulans bekletme uygulaması yapılmaktadır:

“Bura bir tane sağlık ocağımız vardı jandarmaya verdiler. Ya burayı sistemli yapsalar projeleri doğru uygulasalar ora bir tane hemşire verseler ailesiyle beraber neyse işte orda yaşasa burda köyün ihtiyacını çözer. İğne mi olacak pansuman mı olacak çözerler. Şimdi bir şey olduğunda Demre’ye gidiyorsun ölürsün ki! İnsanlar daha önce sağlık ocağı varmış, bir hemşire doğum yaptırıyormuş biz bunu gördük. Nüfus yeterli değilmiş de falan da filan da gittiler kapattılar. Şimdi o da mantıksız şimdi yeni şey yaptılar yazın sürekli bir tane ambulans bekliyor burda. Madem o zaman yetersizdik yazın uygulanan şey kışın öteki insanlar insan değil mi? Bu da yanlış. Ya sağlık ocağını açsınlar, bir tane hemşire versinler, milletin ihtiyacını görsün bir şey yok ki. Önce sağlık ocağı her şeyi vardı. Şimdi şey geliyor aile hekimi geliyor okulun bir odasında insanları kontrol ediyor. Böyle bir şey mi var? Bu dünyanın neresinde var ya!” (Adonis)

“Ama mesela şeylere ihtiyaç var köyde bu sene biraz yaptılar bir ambulans beklettiler. Ama burası tabi yaz döneminde çok artan bir nüfusa sahip. Günde 5 bin, 10 bin kişi geliyor buraya her an her şey olabilir. E o yüzden bir o dönemler için şeye ihtiyaç var burda ciddi sağlık kuruluşuna ihtiyaç var. Çarşamba günü bir doktor geliyor işte 5 dakika gidiyor. İşte sana sağlık ocağı!” (Priamos)

“Sağlık ocağımız yok. Üçağz’a haftada bir geliyor doktor aile hekimi geliyor. Çarşamba günleri Üçağz’a geliyor. İşte o şekilde. Bazı zamanlar buraları dolaşıyor ama her zaman değil. Genelde o Demre’ye, Antalya’ya, Kaş’a gidiliyor hastaneye Finike’ye. Çözüm olmuyor o arada bir gelmesiyle. Burada hiç olmamış zaten ama Üçağz’da eskiden varmış.” (Marathos)

Üçağz-Kaleköy yerleşimlerinde mevcut okullar kapatılarak taşınmalı eğitime geçiş yapılmıştır. Bölgedeki ilkokul çocukları yakındaki Çevreli Köyü'ne gitmektedir. Karadan ulaşımının sınırlı olduğu Kaleköy'de okula ulaşma süreci önce tekneyle ardından okul servisiyle iki aşamada tamamlanmaktadır:

“Bak dünyanın en güzel ilkokulu nerde biliyor musun? Kale'de, dünyanın en güzel ilkokulu. Sen şimdi o okulda o çocuğu okutmuyorsun Çevreli'ye götürüyorsun. Ne anladım ben bundan. Bence çevredeki çocukların buraya getirilmesi lazım. Onun o doğanın içinde güzelliğin içinde tarihin içinde okumak farklı bir şey yani. Yapacak bir şey yok.” (Iphitos)

“Çocuklar okul için Üçağz'a geçiyor. Sabah saat sekiz buçukta kalkıyor bizim kız buradan iniyor aşağıya iskeleye tekne geliyor alıyor kontrollü bir şekilde Üçağz'a götürüyor. Üçağz'dan da servise Çevreli'ye götürüyor. Gene okul bittiğinde tekrar dönüyor her gün devam.” (Kyane)

Yaz döneminde bölgede yaşanan yoğun ziyaretçi akınıyla ve yıllar içerisinde artan nüfusla birlikte alt yapı yetersizliği nedeniyle çevre sorunları yaşanmaktadır. Korunan alan statüsünde olan bölgede fosseptik sorunun çözümsüz kaldığı görülmektedir:

“Kekova'da ciddi bir foseptik sorunu var çünkü o Üçağz limanı, tabi tekne var çalışmıyor iki senedir. O fosseptikleri çekmesi lazım sintineleri. Tekne çalışmıyor. Gündüz gezdikleri koylarda basamıyor sintinelerini açamıyorlar akşam limanda herkes açıyor musluğunu. Çocuklarını bile denize sokmuyorlar. Denize girmiyorlar. Öyle bir sıkıntı var. Yani en büyük oradaki doğal sorun ne diye soracak olursanız kendimiz yani.” (Aeneas)

“Şu anda Üçağz'da özellikle bir lağım sorunu var. Bunu tabi çözmek çok kolay değil çünkü bir yatırım yapamıyorsunuz her şey koruma altında. Çok zor yani. Oradaki tesislerin, evlerin şunların bunların bir takım lağımalarının toplanıp bir arıtmaya basılması zor bir süreç çünkü her taraf şey koruma altında. Ama kötü bir durumda yani Üçağz'ın denizi neredeyse yok. Dışarı çıkınca ancak denize girebiliyorsunuz.” (Perseus)

“O da ne oluyor fosseptik kaldırmıyor. Her yer pislik kokuyor. Köyün alanı belli, kaldıracağı kapasite belli.” (Athena)

Turistik bölgeler dinamik olup, zaman içerisinde belirli değişimler yaşayabilmektedir. Ayrıca, turist tercihleri ve ihtiyaçları da bu değişimi zorunlu kılabilir. Turistik çekiciliklerdeki bozulma da turistik alanın başlangıçtaki popüleritesini değiştirebilmektedir (Butler, 1980: 5). Deniz yoluyla gelen turizm, kara ulaşımının gelişmesinden etkilenmiştir. Başlangıç aşamasındaki sırt çantalı turizmden ayrılan, daha kitle turizmi odaklı bir turizmin devam ediyor olması Üçağz-Kaleköy yerleşimlerindeki **turizmin değişen yapısını** göstermektedir:

“Genelde son 3-4 senedir genelde Türk turist geliyor. Yabancı turist baya bir azaldı. İşte Türkiye’de olan olaylar yabancı turistin azalmasına neden oldu. Eski burası biz gençlik zamanımızda şeyler vardı mesela şeyden Göcek’ten çıkan grup sailing yatlar vardı, her hafta bunlar gelirdi 2-3 gün burada kalırlar. İşte şurada bir top sahamız vardı bizim orada top oynardık onlarla. İngilizler gelir, İtalyanlar olur falan onlarla bile çocukluğumuzda hep maç yapardık. Yani eski turizm artık yok. Niye? Türkiye’de her şey dahil sistem çıkınca öyle gelmek artık daha ucuza mal oluyor turistlere ve ben hatırlıyorum bir ara burada 60 tane sırtı çantalı, hippie turist deriz biz, yürüyen, otostop çekenler. Burada bir gün 60 tane sırt çantalı müşteri vardı.” (Paris)

“Eskiden her şey çok daha iyi ve kaliteliydi. Tabi şimdi adam uçak biletini alıyor, havaalanından arabasını kiralıyor, biniyor arabaya, geziyor. Adam para harcıyor parası olan geliyordu. Geliyor mesela burası hoşuna gitti kalıyor burada 2 gün 3 gün ama şimdi öyle değil ki. Adam geliyor havaalanına, havaalanından alıyorlar bunu yani affedersiniz koyun gibi otele, otelden işte tur satıyorlar işte buraya getiriyor başlarında rehber. Rehber götürüyor, getiriyor işte öyle. Gene Kaş’ta kalanlar günübirlik gidip geliyor buraya. Burada konaklayan çok az oluyor.” (Deiphobos)

“Teknelerle gelen de kalmadı yok. Eskileri çok gelirdi sailing şimdi gelmir eskileri gibi. Eskileri çok gelirdi akşam oldu mu kenar restoranlar dolu olurdu. Şimdi uyduruk kaldılar. Az geliyirler artık biraz da gruplaştı, gruplara bindi. Şimdi gruba binince otellerde yeme içme her şey dahil olduğu için paket halinde geliyorlar paket halinde gidiyorlar. Ufak tefek esnaflar bitiyor böyle. Daha önceleri biz burda günlük mesela 20 sene önce 60-80 -100 gözleme yapardık burda gözleme taa o zamanları paket halinde gelen yoktu Kaş’a gelen kendisi geliyordu. Mesela şimdi yazınları 20-30 gözleme yapsak oooo bugün güzel yaptık diyoruz. Diyoruz yani çünkü her şey paketleşti. Bazen Kaş’ta acentalar topluyoru yemek dahil topluyoru. Dahil olunca getirdiği turist denize gidi yemek denizde veriliyor. Akşama getirip tekrar geri gidiyor köyde yemek işi olmuyor. Ama turistleri başıboş bıraksalar Kaş’ta toplama yapmasalar oooo herkes kendi gelecek her taraf tekneçiler olsun, restoranlar olsun, pansiyon her taraf dolup taşacak. Ama ordan salmıyorlar. O da etkiliyor bizi.” (Diomedes)

“Şimdi kara turizmi başlayınca deniz turizmi gitti mesela gelen büyük sailingler gelen insanlar şindik bizim tekneler bunları rahatsız etmeye başladı. Onun için bunlar gittiler burdan. Değiştirdiler buraya gelmeyi.”(Adonis)

“Şimdi adamlar geliyor buraya ben buna o kadar gülüyorum ki şimdi geliyorlar şurda otobüsten iniyorlar (meydanı gösteriyor) bir tane salak bir rehber var, alıyor bunları papapapapa götürüyor tekneye, siz diyor tekneniz bu hemen binin buna. Bunları bindiriyorlar, gidiyorlar açılıyorlar, yediyorlar, içiriyorlar, yüzdürüyorlar vırtttt alıyor ordan vırtttt otobüse götürüyor. Ya arkadaş! Sen nereye geldin ya! Bir baksana bakalım, şurda arkada bir sürü tarihi eser var kim gidiyor? Kimse gitmiyor ki! Bilen bile yok! Anlatan bile yok! E o zaman turizm! Turizm bu mu? Yoooo değil!” (Priamos)

Kitle turizminin ağırlık kazanması, bu yoğun tüketimden rahatsız olan doğa ve kültür arayışındaki turistlerin bölgeyi tercih etmemelerine sebep olmuştur. Paydaşlar grubu katılımcılarının bu doğrultudaki bazı ifadelerine aşağıda yer verilmiştir:

“Şimdi onları özlüyorlar. Çünkü mass turizme döndü. İşte 100 kişilik tekneleri nasıl 200 kişilik yaparız, işte vesaire vesaire. Yani Kekova’da bilhassa Demre’den gelen turizmin hiçbir faydası yok. Sadece zararı var. Yani sualtı, su üstü her türlü görüntü, ses kirliliği şeklinde. Küçük gruplar halinde yapılan turizm vardı burada bizim en büyük grubumuz 16 kişiydi yıllarca genelde Avrupa’dan. Bunu yaptığımızda 97’de başladık ona Alman ve İngiliz gruplarla hep küçük gruplar hepsi tarih ve kültürle ilgili. Mesela kültürle ilgili köy evlerini ziyaret ediyoruz orada yemekler yeniyordu, yemek yapmayı öğreniyorlar, düğüne gidiyoruz işte vesaire. Kültürel ağırlıklı turlar yani Elmalı, Sütleğen vesaire. Dağlara da gidiyorduk. Onların hepsi azaldı çünkü o turist mass turizmi istemiyor. Yani oradan 300 kişilik bir Rus teknesi geçince o adamın bir daha ki tatil seçeneği burası olmuyor. Bunu tekrarladıkça böyle yıllar içinde her sene azaldı bu gruplar.” (Aeneas)

“Şimdi hep kendileri de söylüyorlar daha önce özellikle Avrupalı, Amerikalı turistlerin bu bölgeye geçmişte daha çok geldikleri yönünde ama şu anda gelmiyor diye sitemde bulunuyorlar.” (Poseidon)

3.7.2.2. Kültürel ve Doğal Mirasın Kullanımı

Araştırma bulguları, turizmin Üçağız-Kaleköy yerleşimlerindeki yaşamı dönüştürmeye başladığını gösterirken, gerçekleştirilen turizm faaliyetleriyle alanın kullanım boyutu ortaya çıkmaktadır. Kültürel ve doğal mirasın kullanımı olarak temalandırılan bu faaliyetler bütünü geleneklerin kullanımı, günlük turlar ve yürüyüş rotaları olmak üzere üç kodla açıklanmaktadır. Bölgedeki **geleneklerin kullanımının** devam ettiği,

“Perşembe günü önemlidir burada ölmüşlerimize pişi yapar dağıtırın bütün köye herkese.” (Helene) “Şu anda eskiden kalan şey var insanlar toplanıp bir arada pişi falan yapıyorlar hayır için onu yapıyorlar...” (Adonis), “Ne yapıyorlar hıdrellez zamanında filan toplanıyorlar... biri bir pişi yaptı mı bütün köyü çağırıyor. Birinin bir sünneti oluyor işte veya ne bileyim asker uğurlaması oluyor veya insanlar ölüyorlar. Mutlaka yemekler veriliyor bilmem işte 7’de veriyorlar, 40’da veriyorlar işte bitmek bilmeyen bir böyle bir toplanma geleneği var.” (Priamos)

çekirdek toplum katılımcılarının paylaşımlarından anlaşılmaktadır.

Üçağız-Kaleköy yerleşimlerinde bölgenin kültürel unsurlarının kullanım alanı değişim göstermiştir. Bölgede yetişen keçiboynuzu, yöresel bitkiler ile kadınların el işleri birer turistik ürüne dönüşmüştür:

“Harnup vardır keçiboynuzu var ya bu yörenin keçiboynuzu vardır. Köyde birkaç kişi pekmezini çıkarır. Güzeldir bu pekmezi, mide bağırsak rahatsızlıklarında olsun doktorlar çok tavsiye eder. Gelen yabancıları bütün bu pekmezden alırlar, harnup alırlar. Bu yörenin kekiği vardır. Adaçayı, çeşitli otları vardır yani bunlar hep satılır.” (İphitos)

“Köyün kadınları adaçayı, kekik toplırı, indi bu turizm çıkaldan satmak için torbalara katiler onlardan para kazanmak için. Keçiboynuzu topların onun pekmezini yaparın onu da indilerde turistlere satılar.” (Melissa)

Geleneksel ürünlerin turistik ürüne dönüşümü koruma uzmanları ve paydaşlar grubu katılımcılarının ifadelerinde de görülmektedir:

“Bölgede adaçayı, keçiboynuzu çalba dedikleri adaçayına onlar çalba diyorlar. Hem böyle erik gibi meyvesi var onun hem de yapraklarından çay demliyorlar. Kekik önemli. Soğanla sarımsak arası kırıış diyorlar galiba öyle bir doğal otu var onu hemen böyle yufkaların arasına sararak yiyorlar peynirleri ile keçi peynirleri ile birlikte. O bizim tarihte mor boyanın üretim yeri olan Andriake ve Aperlai, Sıcak Adası falan oralarda şimdi mor boyanın üretimi için değil ama o deniz minareleri ve küçük purpurlar ya da mureksler artık minik minik delikler delinerek elbiselerin ucuna süs objesi gibi takılıyor. Ya da yemenilerin ucuna. Mesela o da buraya özgü bir şey. Bu minik minik deniz kabukluları elbiselerin, şalvarların, başörtülerin kenarına böyle süs olarak işleniyor gayet de güzel duruyor.” (Hera)

“Keçiboynuzu pekmezi var onu duymuşsunuzdur belki harnup pekmezi diye de geçiyor. Onu hala yapıyorlar. Adaçayı, kekik olsun onları toplayıp onların şeyini yapıyorlar yağını çıkarıyorlar, içilir aynı zamanda. Böyle el işlerinde bayanların yaptıkları el işleri var tabi.” (Neleus)

“O bölgede ve oranın yerel halkı eski insanları bu eylül ayında falan o keçiboynuzundan pekmez yapıyorlar ve o pekmezi de satabildiği turistlere satıyorlar. Mesela o pekmezin tadı ve yoğunluğu o bölgede yetişen işte keçiboynuzlarından topladıkları için çok güzel mesela. Mesela onu test edebilirler. O oraya özgü bir şey sonuçta. Onu söyleyebilirim hani en aklıma ilk gelen o.” (Sarpodon)

Üçağz-Kaleköy yerleşimlerindeki geleneksel balıkçı tekneleri turizmin gelişimiyle birlikte **günlük turlara** hizmet veren bir yapıya kavuşmuştur. Bölgenin zengin doğal ve kültürel miras varlıklarının kullanımı da özgün işlevinden farklı bir amaca hizmet ederek günlük turların kapsamına dahil edilmiştir:

“Teknelerimiz sırayla kalkar. Buradan çıktığı zaman günlük teknelerimiz kalkar Akvaryum, Tersane Koyu, Batık Şehir ya ondan sonra Gökkaya Limanı deriz ora var mağarası var Burç Koyu var işte Kaleköyü işte buraları günlük olaraktan gezi yaptık, akşam saat 5-5 buçukta geri geliyoruz.” (Diomedes)

“Burada turist geldiğinde bizim turlarımız var mesela. Sabah saat 10buçuk gibi başlıyor 5’e kadar sürüyor. Buradan Akvaryum Koyu diye bir koy var oraya gidiyoruz, Tersane Koyu yüzme molası veriyorsun sonra Batık Şehri görüyorlar, Korsan Mağarası’nı görüyorlar ondan sonra Gökkaya Koyu var. Gökkaya Koyu’nda teknede öğlen yemeği veriliyor. Ondan sonra Hamidiye Koyu var orada yüzme molası veriyorlar sonra Kaleköy’de bir saat serbest mola. Ondan sonrada işte tekrar bir yüzme molası daha saat 5 gibi buraya Üçağz’a dönüyorlar. Otobüslerle gelenler Kalkan’dan, Kaş’tan bunlar genelde günlük olanlar onlar yapıyor ama 2-2,5 saat tur var onlar Kale, Batık Şehir, Tersane, Akvaryum Koyu 2-3 saate bitiyor öyle.” (Skamandrios)

“Genellikle Üçağz’ın şu anda turizmi günlük turizm. Burdan alıp nekropol yaptırıyoruz hemen bu nekropol var, Kaleköy var Kale diyelim, Batık Kent var, Tersane Koyu var, Tersane Koy’dan dönüş var. Bu tekneyle çalışık olarak sürekli devam ederse bu 40dk da biter. Ama bunu 1buçuk saat yapıyoruz Tersane Koyu’nda yüzme molası istersen 1buçuk saat gez aynı fiyat istersen dolaş gel aynı fiyat

yapılıyor. Ondan sonra şeye devam ediyoruz Akvaryum var. Akvaryum, Kocakarı Koyu var ondan sonra Değirmenlik var o şekil dönüyoruz.” (Hektor)

Kaş'ta bulunan acentelerin bölgeye yönelik düzenledikleri tekne turlarının yanı sıra alanın sahip olduğu tarihi zenginlikleri birebir deneyimleyebilecekleri kano turunu da organize etmektedirler:

“Batık Şehrin yüzme ve dalışa kapalı bir nokta olması dolayısıyla deniz kanosu yapmaya çok uygun. Bir de rüzgarlar açısından yani o Tristomon Üçağız'dan gelen rüzgarlar sadece batı rüzgarlarına izin verdiği için deniz kanosu turu açısından çok uygun bir nokta. Bizim kanolar Üçağız'da duruyor. Oradan Tersane Koyu'na geçiyoruz, Batık Şehir'e gidiyoruz, Kaleköy'de bir yemek yeniyor işte isteyen Kaleköy'e çıkıyor ondan sonra tekrar dönülüyor. Sabah 8buçukta başlayıp öğlen 3 gibi tekrar burada biten bir tur.” (Perseus)

“Oraya gittiğiniz zaman bir kere tekne turu yapabilirsiniz ya da dediğim gibi kano yapabilirsiniz. Yani doğayı seviyorsanız, sporu seviyorsanız kano daha güzel bir alternatif oluyor çünkü kürek çekerek Kekova Bölgesi'ni çok rahat içine girebiliyorsunuz.” (Sarpedon)

“Yani orada önemli olan yerler tekne turu içerisinde ziyaret edebileceğiniz bir sürü alan var. Mesela Akvaryum Koyu, Tersane Koyu, Batık Şehir, Korsan Mağarası, Gökkaya Koyu, Burç Koyu, Simena-Kaleköy en önemlilerinden bir tanesi. Keza Üçağız'ın içi. Bunların hepsi programa dahil zaten bizde ve gezilmesi gerekli yerlerden bir tanesi. Doğal olarak da koy hani güzellik anlamında düşünürsek adanın arka tarafında Karaloz Koyu var. Mesela orası da ona eklenebilir. Gelmişken görülebilir.” (Asklepios)

Kültürel rotalar, en basit anlamıyla birden fazla kültür varlığının birlikteliğiyle oluşup bir hat ile desteklenen düzenler şeklinde ifade edilmektedir (Durusoy, 2016: 20). Günümüzde Antalya ile Fethiye körfezleri arasında Teke Yarımadasındaki patikalardan bir kısmının işaretlenip haritalandırılmasıyla oluşturulan Likya Yolu, pafta 13 Boğazcık-Üçağız güzergahıdır. Bölgenin kültürel çekiciliklerini de kapsayan Likya Yolu **yürüyüş rotası** turistlerin kullanım alanlarından birini oluşturmaktadır:

“...marttan sonra genelde yürüyüşçülerle başlayan bir hareket oluyor burda. O dönemde genelde Likya Yolu yürüyüşünde insanlar geliyor buraya.” (Patroklos)

“...ben insanları götürüyorum burda Apollonia kenti var bilmem başka yerler var Aperlai var. İnsanlar burdan yürüyorlar, gidiyorlar sırtlarında çantalarıyla bizden çok geziyorlar... Yeni yeni Türkler yürüyüş ekipleri var. Onlar da işte macera, gençler biraz macera için yürüyorlar.” (Akademos)

“Mesela işte bizim buralarda Likya Yolu açıldı. Likya Yolu'nun açılmasında yardımcı olanların içersindeyiz. Mesela bu yolu açan bayanla birlikte çalıştık.” (Iphitos)

Likya Yolu güzergahı üzerinde bölgenin endemik zenginliğinin de gözlemlenebildiği

“Buradaki kekiği yürürken kendi, Likya Yolu’nda yürürken kekiğin kokusunu alacak. Endemik birkaç tane çiçeğin fotoğrafını çekebilecek. Hiç görmediği belki bir iki yılanla karşılaşacak. O yılanların fotoğrafını çekecek. O onun için çok hatıra olacak.” (Hera), “Trekking çok önemli burada. Likya Yolu çok önemli. Ve Likya Yolu üzerinde mesela endemik tür olan Likya Orkidelerini de görüyor bu insanlar.” (Athena)

ifadeleriyle koruma uzmanları grubu katılımcıları tarafından vurgulanmaktadır. Paydaşlar grubu katılımcısı Apollon da “Likya Yolu’nu yürüyebilirsiniz. Son dönem belediyeimizin de kaymakamlığımızın da içinde olduğu bir projedir ki Dünya Kültür Rotalarında şu anda ilk 5’te 5.’ci sırada Türkiye büyük bir kısmı da bizim bahsettiğimiz Kaş-Kekova Bölgesinden geçer. Orayı yürüyebilirsiniz.” diyerek Likya Yolu’nun bölge için olan öneminden bahsetmektedir.

3.7.2.3. Değer Temelli Koruma

Veri seti, Üçağız-Kaleköy yerleşimlerinde turizmin gelişimiyle birlikte mevcut yaşamın nasıl dönüştüğü ve bölgenin doğal ve kültürel unsurlarının kullanımının nasıl gerçekleştiği sorularına cevap sağlamış görünmektedir. Analizde ortaya çıkan kültürel mirasın değeri, koruma uygulamaları, mülkiyet hakkı sorunları, karar süreçlerine güvensizlik gibi isimler alan alt temaların büyük çoğunluğunun aslında kültürel mirasın değerine odaklanan koruma sürecini yansıttığı kanaati oluşmuş ve bunların değer temelli koruma olarak adlandırılan temanın altında yer alması uygun görülmüştür.

Doğal ve kültürel miras olarak karşımıza çıkan, aynı zamanda yasalar ve ilke kararları çerçevesinde tanımlanan varlıkların neden koruma eylemine konu olduğunu **kültürel mirasın değeri** ile açıklamak mümkündür. Kültür varlıkları, süreklilik değeri, tarihsel değer, anı değeri, mitolojik değer, özgünlük değeri, ekonomik değer, geleneksel değer, eğitim değeri gibi birçok değere sahiptir ve bu değerlerin yitirilmemesi için korunmaları gerekmektedir (Madran ve Özgönül, 2005). Çekirdek toplum katılımcılarının

“Burada doğdum, burada büyüdüm elin memleketinde yaşayamam garin ben. Doğduğumdan beri burdayım. Kendi memleketim, kendi yerim mesela kendi kabristanlığımız anam bubam hepsi burada. Başka yere ayrılamam. Gidemem. Çocukluğum burada her şeyim burada geçti mesela arkadaşlarım hepsi burada.” (Brises), “Kendi memleketim olunca çok sevin. Bak ben 35 sene oldu gideli hala gelin. Biraz gelmedin mi özlim memleketimi. İki ayda bir bazen daha çok bazen köyde düğün olur davet olur gelirim. Düğüne davet var diye gelirim. Bir cenaze olur gelirim.” (Helene), “Bizim için küçük bir sakin bir yer. Buraya alışmışız biz. Şimdi büyük yere gitsek rahat edemeyiz. Mesela Antalya’ya gidiyoruz 1-2 gün kaldığımız zaman burayı özliyoruz, buraya gelmemiz lazım. Doğduğumuz, büyüdüğümüz yer. Antalya’da kalabalık, araba sesinden kafamız sersem gibi oluyor. Geldiğimizde şöyle denize çıktık mı

ferahlıyoruz, rahatlıyoruz kafamız dinleni, bir balığa gidiz, tutiz bir iki şu balık gelip burada kızardiz, ızgara yiyoruz o zaman ohh dinleniyoruz yani rahatlıyoruz.” (Ekhetos)

ifadelerinden bölgenin kendileri için manevi değerinin ön plana çıktığı görülmektedir. “Yani burası bizim ekmek kaynağımız, ekmeğimizi buradan kazanıyoruz.” şeklindeki ifadesiyle bölgenin ekonomik değerinden bahseden çekirdek toplum katılımcısı Paris’in yanı sıra Iphitos; “Akdeniz’de burda başka önemli bir yer yok. Hatta en önemli yer dediğimiz Alanya Kalesi bile böyle bir öneme sahip değil. Bir böyle bir doğal liman var bu gösterirken tarih boyunca fırtınalar bu dışarıya doğal sirkülasyonun, alışverişin, ilişkinin, kültürel ticari ilişkinin varlığını gösteriyor.” aktarımıyla alanın tarihsel değerine vurgu yapmaktadır.

Hem paydaşlar grubu katılımcıları hem de koruma uzmanları grubu katılımcıları bölgenin kendilerine sağladığı kullanım değeriyle birlikte doğal ve kültürel varlıkların önemine vurgu yaparak bölgenin tarihsel değerinin korunması gerekliliğine değinmişlerdir:

“Yani dünyada batık şehir olan iki bin yıllık batık bir şehrin olduğu çok az yerde var. Belki de tek yani bir Aperlai’yi falan saymazsak. Onun için bir de o dantel gibi işlenmiş kıyıları önemli. Dünya çapında bir yer.” (Perseus)

“Bizim için önemli çünkü hem doğa sporu açısından kapalı bir bölge olduğu için yani denizi kapalı bir alan olduğu için özellikle su sporlarına, yani deniz kanosuna çok uyumlu bir bölge. Görsel açıdan çok ünik bir bölge. Türkiye’de onun gibisi yok başka. Dolayısıyla hem deniz de olup hem böyle bir şey yapıp hem de insanlara bu kadar tarihi açıdan bu kadar zenginliği bir anda verebileceğiniz tek yer orası.” (Semele)

“Açık hava müzesi başlı başına yaşayan bir müze yani baktığında 2400 yıllık bir kentin üzerinden başlıyorsunuz 2400 yıllık bir başka Tersaneye çıkıp oradan yine 2200-2300 yıllık bir Batık Şehir ve yine üzerinde 2400 yıllık Kale hepsi bir arada. Doğası, yaşayan doku artı kentin o kadar yerleşim görmüş olmasına rağmen hala ayakta kalması çok cezbedici. Özellikle hem Üçağız’ın kendi içi hem Kekova Bölgesi hem de Batık Şehir ile ilgili. Şey gibi dediğim gibi açık hava müzesi gibi.” (Asklepios)

“Bölge bizim için neden önemli çünkü Kekova Bölgesi, barındırdığı tarihi ve kültürel zenginlikler var. Bunlar; çok ciddi bir turist destinasyonu bölgesi aynı zamanda çok ciddi medeniyetlere ev sahipliği eden bir bölge. Hem sualtı hem su üstü arkeolojisi çok zengin. O yüzden bizim için çok önemli yani o bölge.” (Poseidon)

“Bizim için önemi birincisi kültürel ve sosyo-kültürel ayrıca tarihi yapısı var ikincisi de turizm amaçlı Demre’mizin gelir kaynaklarının önde gelen kısmını Kekova çekiyor.” (Apollon)

“Bu bölge yıllar, geçmişte belki 2500 yıldan beri yaşanmış bir bölge. O insanlar yaşamış, korunmuş korunabildiği kadar artık bizimde çalışıp koruyabildiğimiz kadar bizde koruyup başka yeni nesillere devredeceğiz. Şey doğası güzel, havası güzel bunun haricinde zorlukları da var ama önemli olan zorlukları başarmak.” (Hermes)

“Yani bizim için bölge yani kültürel varlıkların çok yoğun olduğu bir bölge. Hem doğal güzelliğiyle hem kültürel altyapısıyla oldukça zengin bir bölge. Yani bu gerek doğal gerek de kültürel altyapısıyla

titizlikle korunması gereken bir bölge olduğunu düşünüyoruz. Olabildiğince bugünkü haliyle koruyarak gelecek kuşaklara aktarıp bu değerleri kaybetmemek...” (Zeus)

“Hem doğası güzel hem arkeolojisi güzel. O anlamda Kekova’da bizim en önemli ören yerimiz diyebilirim.” (Hera)

Üçağz-Kaleköy yerleşmeleri çekirdek toplum, paydaşlar ve turistler için kullanım alanı oluşturan cazibe merkezleridir. Bölgenin sürdürülebilir gelişimi için uygulanan **koruma uygulamaları** kişilerin ve kurumların yetki alanlarına göre farklılık gösterse de koruma uzmanlarının yanı sıra hem çekirdek toplum hem de paydaşlar grubu bölgenin korunması için uğraş vermektedir. Çekirdek toplum katılımcısı Patroklos’un, “Burada herkes koruyor bölgeyi çünkü burada yaşıyor insanlar, yaşayan olduğu için herkes burayı koruyor. Mesela imar affı olayı diye bir olay çıktı. İnsanlar adalara falan kaçak bungalovlar yapmaya başladılar. Ne oldu? Köylü ayaklandı, yıktırdık, kaldırdık.” şeklindeki aktarımından bölgede gerçekleştirilen kaçak yapılaşmaların engellenmesi için çaba gösterdikleri anlaşılmaktadır. Bölgenin en önemli turistik çekicilik unsuru olan Batık Şehir’de uygulanan yüzme yasağının zaman zaman ihlal edildiği durumlarda çekirdek toplumun korumacı bir yaklaşım sergilediği

“Batık Şehirde işte dalmak, yüzmek, demirlemek yasak zarar verildiği için ama yine gelip de demirleyen oluyor. Olduğu zaman biz zaten hemen uyarıyoruz veyahut Sahil Güvenliği arıyoruz, bildiriyoruz. Onlar gelip şey yapıyor, müdahale ediyor.” (Hektor), “Bizde yardımcı oliz canım mesela indik bu Batık Şehirde önceleri bilmedik, bilmedik değil devletten de bir uyarı gelmedi uyarı gelince de indi hepimiz koruyoruz. Bütün erkeklerimiz denize gidenler bir görürse mesela birisi daliri saklı gizli dalan olursa bildiriler.” (Brises)

ifadelerinden anlaşılmaktadır. Çekirdek toplum katılımcısı Melissa’nın, “... müze bekçisi Kaleköy’ünde var. Günlük dolaşıyor, geziyor bir şey yapılmıyor yani. Yapan yapıldığı zaman bildiriliyor kaymakamına, jandarmaya, anıtlar kuruluna bildiriliyor yani. Sahil Güvenlik denizde ilgileniyor. Günlük asker gelir gider, jandarma işte.” şeklindeki aktarımından kolluk kuvvetlerinin de bölgenin korunmasında aktif olarak yer aldığı görülmektedir.

Paydaşlar grubu katılımcılarından Perseus’un, “Bizim yaptığımız tür turizm zaten en çevreci turizm türü. Yakıt yakmıyoruz, ortalığı kirletmiyoruz. Yani turizmin en doğaya yakın kısmı bu.” ifadesi de acentelerin düzenledikleri aktivitelerin içeriğinin korumaya yönelik çevre dostu faaliyetler olduğunu göstermektedir. Bölgeyi aktif olarak kullanan turistlerin de bölgenin korunmasına yönelik gerçekleştirilen çalışmalara katıldıkları “Biz Sahil Güvenlik ile WWF ile hep onlarla bizden ne istendiyse bugüne kadar yaptık. Yardımcı olduk. Yani ilk zamanlarında bu 2009-2010’larda koylardan çöp bile topladık. Hem de bunu müşterilerimizle

yaptık Tersane Koyu'nda.” paydaşlar grubu katılımcısı Sarpedon'un ifadelerinde yer almaktadır. Diğer bir paydaşlar grubu katılımcısı ve bölgede turist rehberliği yapan Akhilleus,

“Aslında genel sohbet ortamı içerisinde genel bilinci artırma yönünde bir çabamız oldu. Çünkü çok dar bir perspektiften görüyorlar başka turizm destinasyonlarının yaşadığı o tahribata hiçbir zaman şahit olmadıkları için yani bizim gördüklerimize şahit olmadıkları için kendi bölgelerinin de işte imar anlamında gelişme anlamında yapılaşma anlamında biraz daha serbest bırakılmasını istiyorlar ama bunların sonuçları hakkında çok fazla fikirleri yok. Dolayısıyla başka destinasyonların başına gelen o yoğun bir şekilde tüketilme sonrasında terkedilme hadisesinin onların başına gelmemesi için bunun gerekli olduğunu ve kendi köyleriyle işte o kültürel dokuyla ne bileyim mimari dokuyla barışık ve iç içe bir şekilde yaşamaları konusunda onları telkinlerde bulunarak onları biraz bilinçlendirme çabası içine girebiliyoruz. Genel çabalarımız bilinçlendirme üzerine. Dostça tavsiyeler ışığında bilinçlendirme aşamasında kalıyor.”

şeklindeki aktarımıyla bölgenin korunmasını çekirdek toplumu bilinçlendirme çabalarıyla sağlamaya çalıştıkları görülmektedir.

Bölgenin koruma uzmanları tarafından korunması; denetimler, çevre temizliği, tarihi alanların düzenlenmesi ve restorasyon çalışmaları, kaçak yapılaşmaların takibinin yapılması, bu konuda yasal süreçlerin başlatılması, alınan yıkım kararlarının uygulamaya konulması, zaman zaman çekirdek toplumla halk toplantılarının gerçekleştirilmesi, çevre eğitimlerinin verilmesi faaliyetlerinden oluştuğu görülmektedir:

“Rutin kontrollerimiz var zaten bizim. Belirli aralıklarla müzemizin sınırları içerisindeki bütün ören yerlerimize biz düzenli olarak kontrol etmeye, bakmaya çalışıyoruz. Bunun yanı sıra dediğim gibi kolluk kuvvetlerinden ve yerel yönetimlerden de destek alıyoruz. Onlarla devamlı irtibat halindeyiz. Onlar bize bilgi veriyorlar bizde yerinde hemen gidiyoruz bakıyoruz. Birlikte ne yapılabilir ona karar veriyoruz. Gerekli olanları savcılığa intikal ettiriyoruz... O yaşayan halka da mümkün mertebe elimizden geldiğince bilinçlendirerek ne şekilde davranmaları gerektiği konusunda her ay toplantı yapıyor kaymakamlık ve biz her ay gidiyoruz oraya her kurum kendini anlatıyor, bizde kendimizi anlatıyoruz... Ve bu bitki temizliğini zaman zaman biz elimizdeki İŞKUR personeli ile kendi imkanlarımızla gerçekleştirmeye çalışıyoruz. Hani çok böyle insanların seyahat güzergahını etkilemeyecek şekilde. Sezon öncesinde ve sezon içerisinde birkaç kez gidip ince temizlikte de belediyeye de yardımcı oluyoruz. Ciddi bir bitki temizliği yapıyoruz orada zaten.” (Hera)

“Tabi ki kendimizin de orada inisiyatifinde olan belediyemizin inisiyatifinde olan durumlarımız var. Nedir? Meydan düzenlemesi, oradaki halk yararına yapılabilecek bir mezarlık çalışması gibi oradaki şeyi bozmadan doğal yapıyı, kültürel yapıyı bozmadan belediyenin de yer yer çalışmaları oluyor Standart olarak zaten belediyemizin görevidir çevre temizliği yapıyoruz, orada ekiplerimiz var. ...koyların temizliği örneğin. Orada bir ekibimiz var 5-6 kişiden oluşan her dönem periyod olarak üç veya iki günde bir koyların temizliğini yapar. Zaten Kaleköy'e ulaşım malum araç da yok, işte oraya tekneyle giderler bütün insanlar çöplerini çıkarmıştır, onları toplarız. Belediyenin buradaki yaptığı bu.

Ayrıyeten kaya mezarlarının oradaki antik suyollarının dönem dönem temizliği ki şuanda yapılıyor mesela. Sosyal güvenlik kurumundan İŞKUR'dan almış olunan personelle birlikte yürütülüyor bu görevler. Orada mesela doğal kamışlık dediğimiz bir olay var sazlık oluyor doğal onların temizlenmesi, çöplerin alınması bunları belediye yürütüyor.” (Apollon)

“Yer yer yapılan restorasyon çalışmaları var, özellikle arkeolojik eserlerle ilgili. Onun dışında devletin yaptığı işte alandaki kullanımları düzenlemeye yönelik; işte altyapı çalışmaları, köy içerisindeki yolların tamirati falan gibi çalışmalar var. Onun dışında özel mülkiyetteki alanlarda mülk sahiplerinin kendilerinin yaptığı tamirat tadilatlar var.” (Zeus)

“Yani burada en önemli o bölgede doğal mimariyi bozabilecek işte doğal görüntüyü bozabilecek kaçak yapılaşmanın önüne geçmek için ilgili bütün kurumlarla sürekli bizim kaymakamlığımızın başkanlığında toplantılar tertip ediyoruz ve herhangi şekilde orada kaçak yapılaşma olduğunda gerekli yasal müeyyideleri uygulayıp adli birimlere özellikle mahkemelere konuyu intikal ettiriyoruz. Yıkımları ile ilgili olarak da gerekli kurul kararlarını aldırıp belediyelerine yazdırıyoruz.” (Poseidon)

“Biz burada sürekli denetimler yapıyoruz. Kaçak yapılaşmayı engellemeye çalışıyoruz. Biyolojik çeşitlilik havzalarını korumaya çalışıyoruz. Orada üniversitelere genellikle araştırma izni veriyoruz ki hani sizler de bunu gündeme getirin. Halka yönelik halkı bilinçlendirme toplantıları yapıyoruz. Onları projeye dahil etmeye çalışıyoruz. Çocuklara da o eğitimi, çevre eğitimini vermeye çalışıyoruz.” (Athena)

Bölgedeki koruma süreçlerinin başlatılmasından yürütülmesine kadar olan aşamalarda Devlet, Ankara, Koruma Kurulu gibi ifadeler veri setinde dikkat çekmektedir. Koruma süreçlerini etkileyen ana aktörlerden biri olan Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nü de kapsayacak şekilde merkezi güç odakları **merkezi otorite** olarak isimlendirilmiştir. Alanın sit statüsü kararlarının alınması sürecinde çekirdek toplum katılımının sağlanmadığı görülmektedir:

“Zaten devletimizin aldığı kararlar hepsi Ankara'da alınır, kimseye sorulmadan.” (Alkmene)

“...tepeden inmedir burda. Bizim ülkemizde hiçbir şey yerel halka sorularak yapılmaz. Tepeden inilir istediği gibi yapar. Sorulmuş bir şey yoktur burada yaşayan insanlara.” (Priamos)

“Kendi heyetler arasında alırlar geçerler kararları. Halk bilmez. Bir kere çok oldu o zaman... Parti ilk başına geldiğinde mi bütün milletvekilleri bir gezi yaptılar o zaman gelindi bir şeyler konuşuldu ama ne konuştuklarını bilmiyorum.” (Akademos)

“Her şey yasak, devlet sit sahası dedi kapattı. Bize danışan, bizi dinleyen olmadı. Müzeci de karşı geliri mesela indi bir ora bir şey yapsan hemen müzeci geliri zabıt tutiri, bildiriri sonra mahkeme günü geliri kalkıp mahkemeye çağrılar. Bundan müteessiriz, bundan çok müteessiriz yani devlete gene söyleriz müteessiriz.” (Brises)

Bölgede gerçekleştirilen uygulamalar, kendi yaşam alanlarını tanıyan çekirdek toplumla bilgi alışverişi yapılmadan gerçekleştirilmiştir:

“Bundan iki sene önce bir Kaş’ta liman başkanı vardı 2-3 sene önce. İşte burada arkadaşın biriyle tartışıyor şey yapıyor. Ankara’yı arıyor, Ankara’dan karar alıyorlar. Normalde biz Kaş limanımız Kaş aldılar bizi Finike’ye verdiler. Şimdi Finike’ye vermenin zararları bize elverişlilik belgesi oluyor her sene elverişlilik belgesi alıyoruz teknelere biz Kaş’tan aldık ama burada sınır bu sefer bizi Finike’ye verdikleri için limana bir sınırlama geliyor. Diyor ki burası Finike’ye ait atıyorum şu Akvaryum Koyu’nun ilerisine kadar Finike’ye ait. Bizim elverişlilikte Kaş yazdığı için Sahil Güvenlik yakalıyor sen neden Kaş’tan çıkış almadın veya Finike’den çıkış almadın neden Kaş’tan geldin diyor. Ama biz buradayız, burada yaşıyoruz işte öyle bir zorluk yaşattı bize. İki senedir onunla uğraşıyoruz. Hala öyle devam ediyor işte şu anda uğraştık 5-10 güne Kaş’a geçeceğimiz söyleniyor. Devlet kararı, anlatmak istediğim bunlar kendileri kafasına göre alıyor, alıp geçiyorlar.” (Paris)

“Her şey formalite. Bu liman yapılırken köylüye sormadılar. Sen gelmişin dışardan burdan rüzgar nereden estin ne bilirsin ya! Ne bilirsin burası neresi derin. Oraya geldiler, yaptılar adam Ankara’dan çizmiş planını şeyden geldiler, koydular. Dubaları koydular dubalar oturdu kaldı. Altında Roma şehri var olduğu yerde. Sen onu göremezsin ki. Sor ya burdan insanlara, bir sor ya! Ondan sonra ne yaptılar devletin kazıları geldi oraya bir tane müze bekçisi koydular başına orayı komple tarihini kazdılar gittiler 30 mil açığa döktüler, geldiler. O sütunlar var ya oradan denizden çıktı onlar düşün! Ya o limanı oraya yapma, git başka yere yap madem. Git az daha başka yere yap. Orayı öyle götürdüler. İnsanın kendi kendine yaptığını hiç kimse yapmaz.” (Adonis)

Bölgenin korunmasıyla ilgili karar süreçlerinde çekirdek toplum katılımının sağlanmadığı paydaşlar grubu katılımcılarının ifadelerinde de görülmektedir:

“Ankara’dan anayasal olarak çıkan bir kanun ama buradaki yaşayan birebir yaşayan insanların neler çektiğini bilmeden uygulanmış bir olay yani sit alanı olayı.” (Neleus)

“İnsanları sosyal korumak lazım. Yani insanlar orada handikap yaşıyor. Şöyle onların muadilleri buradaki akrabaları milyoner oldu. Onlar bir oda, bir göz oda evi büyütemiyorlar. Çocukları ile beraber Demre’ye taşıyorlar ve bunların mesela bir vergi muafiyeti yok. Yani o müzede doğmuş olmaları onların bir suçu değil. En önemlisi bu çünkü. Onlar handikap durumundan çıkarsa en iyi onlar koruyacak. Bizim bir şey yapmamız gerekmeyecek. Asıl mevzu bu, orada başka hiçbir mevzu yok. Çünkü her gün birileri geliyor orayı korumak istiyor ama hep tepeden bir şey geliyor. Bu insanlar da böyle bakıyor yani. Bir çivi bile çakamıyorlar, hapse giriyorlar. İşte beton döküyorlar hapse giriyorlar.” (Aeneas)

Görev alanları kapsamında bölgenin korunmasıyla ilgili çalışan Belediye ve Özel Çevre Koruma Kurumu merkezi otoritenin kararları ve yetkileri dahilinde hareket etmektedirler:

“Atıyorum bir insan, orada yaşayan bir insan inşaat yapacağı zaman bunun muhatabı direk belediye değil 2863 sayılı yasaya göre Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu ya da Kültür Varlıkları Koruma Kurulu

oluyor. Dolayısıyla bizim oradaki varlığımız, kurullardan çıkan kararları uygulama durumundayız... Normalde herhangi bir fiziki müdahalede bizim kuruldan izin almamız lazım. (Apollon)

“Hani koruyarak kullanmak. Onu başat ilke edinerek yola çıktık fakat kurumumuz bir gecede bir günde kapandı. 644 sayılı ve 648 sayılı kanun hükmünde kararname gereği. Her şey sil baştan oldu. Çevre şehircilik olunca elimizi kolumuzu bağlayan şeyler oldu. Kadrolar değişti. Yönetim değişti. Sürekli genel müdürler değişti.” (Athena)

I. Derece Arkeolojik Sit Alanı: Korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak sit alanlarıdır. Bu alanlarda, kesinlikle hiçbir yapılaşmaya izin verilmez, imar planlarında aynen korunacak sit alanı olarak belirlenirler ve bilimsel amaçlı kazıların dışında hiçbir kazı yapılamaz şeklinde tanımlanmaktadır. I. Derece Doğal Sit Alanı: Bilimsel muhafaza açısından evrensel değeri olan, ilginç özellik ve güzelliklere sahip olması ve ender bulunması nedeniyle kamu yararı açısından mutlaka korunması gerekli olan, korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak alanlardır. Kekova Bölgesi Üçağzı-Kaleköy yerleşimleri 1989 yılında Antalya Koruma Kurulu tarafından 532 sayılı karar ile I. Derece doğal ve arkeolojik sit alanı olarak ilan edilmiştir. Yapılaşmaya izin verilmeyen bu alanlarda zamanla **mülkiyet hakkı sorunları** ortaya çıkmış, köyde artan nüfus ve ihtiyaçlar doğrultusunda kaçak yapılaşmalar baş göstermiş ve çekirdek toplum 2863 sayılı yasaya muhalefet suçundan yargılanma süreçleri geçirmiştir:

“...insanlar mecburi, tuvaleti yıkılıyor kaçak yapıyor ondan sonra işte mahkemelik oluyor sabıka alıyor. Bunu yapmak mecburiyetinde insanlar. Bir ailenin çocuğu, oğlu oluyor bir oğlu daha oluyor evecek. Kızı oluyor evecek ama ev yok. Karnı burada doyuyor burada çalışıyor, işi burada. Burayı terk ettiği zaman o da olmuyor. İşte bir odanın içinde iki üç aile kalan var. Altta üstte kalan var. İşte benim yaşadığım ev mesela burada babamlar aşağıda ben üstünde yaşıyor. Ama taban tahta ahşap eski ev olduğu için. Yani yürüsen bir şey yapsan alttaki insan illa rahatsız oluyor. Gündelik yaşam anlamında böyle zorlukları var, kolay değil yani.” (Paris)

“İki oğlan var işte beraber çalışıyoruz. Ev yapamadığımız için karavanda kalıyor. İşte bundan aşağı yukarı 25 sene önceleri hatta 27 sene önceleri oğlan var iki oğlan var ev yaptık. Bir kat alt bir kat üst oğlanlara birer tane. Bu sefer sit alanı falan filan diye yeni yaptın diye aradan 15 yıl sonra yıktılar. Gittik, karavan yaptık burda kalıyı biri. Biri bende burda kalıyorlar. İşte yuvarlanıp gidiyoruz şükür.” (Diomedes)

“Mesela insan bir orayı yıkıldığında acık çamur çalaman mı? Çaldırmiler, indi indi acık şey bu evleri herkes yerleştirmeye başladı eveli yıkıklık gibiydi bu evler. Bütün mesela delik, dökük indi gene acık acık içinden, dışından bir şey yapacağız diye uğraşiler, cezaya katlaniler yani. Evvel para da yoktu, cezadan da korkirdi herkes. Şimdi hiç edemezse sana diyiri orayı yapmışın diyiri 3 milyar ceza kestim diyir. İşte bulup vermekte zor. İşte öyle.” (Brises)

“Burdaki en büyük zorluk insanların kendilerine yaşayacak alan yapamaması. Ev yapamıyor işte iş yeri yapamıyor. Onun yerine napıyorlar tekne yapıyorlar mecbur kalıyorlar. Yani sistem kendi kendine alternatiflerini yaratıyor.” (Priamos)

“Mesela şimdi bizim burası ek, burası ek (evinin odalarını gösteriyor) bizim evimiz normalde eskiden... Ama bizde bunu yapmak zorundayız büyüyoruz çünkü aile büyüyor. Ya biz bak ben kayınvalidemle birlikte yaşıyorum. Burda herkes kayınvalidesi filan beraber yaşıyor şimdi nerde var kim istiyor ki yaşamayı? Ya şimdi benim oğlum var, ya oğlumu evlendirsem oğlum benimle mi yaşayacak? Ben kayınvalidemle yaşadığım için gelinimi yanımda yaşatmak istemem mesela ama bizde haklıyız burda.” (Hekabe)

Çekirdek toplumun yaşadığı mülkiyet hakkı sorunları paydaşlar grubu ve koruma uzmanları grubu ifadelerinde de vurgulanmaktadır:

“Onlarla genel olarak gündelik sohbetlerim içerisinde öğrendiklerim; orada koruma kurulu kararlarının çok katı bir şekilde uygulandığı ve insanların hatta bir noktada bundan şikayete varan düzeylerde rahatsızlık duydukları şeklinde oldu. Özellikle işte evlerin tarihi karakteri işte antik sit alanı ile iç içe geçmiş olması hatta temel olarak onların temelleri üstünde yükseliyor olması gibi sebeplerden ötürü evlerdeki çok basit tadilatların bile koruma kurulu kararlarına dahil olduğuna şahit oldum. Ama bunun dışında tabi bölge halkı eğer ki yapabilirse koruma kurulundan izin almadan kendileri işte kaçak göçek bir şekilde ufak tefek tadilatlarını yapabiliyorlar.” (Akhilleus)

“Üçağız’da biliyorsunuz bir ara muhtar seçilemedi. Çünkü herkes hüküm giymişti. Elmalı’yı ziyaret ediyorlardı belli dönemlerde. Hapishanede geçiriyorlardı kışları. Muhtar seçilemedi sonunda imamı muhtar yaptılar. Çünkü insanlar bir şeyler yapmak istiyor turizm adına bir pansiyon yapmak istiyor yol geçirmek istiyor ama çok ciddi koruduğumuz için yani kantarın topu fazla kaçtı bu sefer de hiçbir şey yapılamıyor.” (Perseus)

“Oradaki evler genelde 60 m²’lik, iki katlı dubleks tipi evlerdir. Alt katları iş yeri olarak ayarlanmıştır veyahut tahıl ambarı veya depo olarak kullanılmıştır üst katları konuttur. Şimdi alt katı açıyor adam deposunu kapatıyor bir oğlunu orada oturtuyor. Bir oğlu daha var ne yapacak? Engelleyemememizin sebebi çoğalmaları. Yani üreme olayı. Orada yaşayan halk kendini haklı görüyor. Benim tapulu arazim diyor oğlum var diyor ne yapacağım diyor. Ona bir oda açmam lazım deyip kaçak inşaata girişiyor.” (Apollon)

Çekirdek toplumun 2863 sayılı yasaya muhalefet suçundan geçirdikleri yargılanma süreçleri dava dosyalarında da bulgulanmıştır. Dava dosyalarının içeriği Tablo 3.6’da özetlenmiştir.

Tablo 3.6 Dava Dosyaları

Yıl	İddia	Savunma	Hüküm
1991	Sanığın, Kekova I. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde 49 no'lu parselde 4x3 metre ölçülerinde ahşap, üstü açık, temelsiz kulübe ve terasını çay bahçesi şeklinde düzenleme yapması.	Sanık, konu yerin sit alanı olduğunu bilmediğini, bu yeri maliyetine kiralayıp turistlere meşrubat satmak için bazı düzenlemeler yaptığını ve düzenlemeleri daha sonra kaldırdığını bildirmiştir.	-
1993	Sanığın, Kale İlçesi Çayağzı mevkii Andriake Antik kenti I. Derece Arkeolojik sit alanı içinde bulunan... isimli lokantasının ön tarafındaki terasının çevresini demir iskelet alüminyum doğrama ve ahşap malzeme kullanarak pencere ile kapattığı ve üzerine atermiit çatı yaparak kapalı mekan haline getirmesi.	Sanık, halen Kaş İlçesi, Çayağzı mevkiinde bulunan... restoranın sahipliğini ve işletmeciliğini yaptığını, bu yerin ön tarafında daha önce açık teras halinde kullanılan bölümü kışın da kullanmak amacıyla yönelik olarak çevresini alüminyum doğrama ile gerekli iskeleti yaparak kapalı mekan haline getirdiğini ancak yapılan inşai faaliyetlerin tamamen portatif olup derhal sökülebileceğini, bunun dışında suç tarihinde kendisi tarafından herhangi bir şey yapılmadığını belirtmiştir.	Sanığın, takdiren 1 yıl ağır hapis ve 330 bin lira ağır para cezası ile cezalandırılmasına; 1/6 oranında indirim yapılarak sanığın 10 ay ağır hapis ve 250 bin lira ağır para cezası ile cezalandırılmasına, sanığa verilen cezanın 647 sayılı yasanın 6 maddesi uyarınca teciline; yargılama sırasında yapılan 1.585.000 lira yargılama giderinin sanıktan alınarak hazineye irat kaydına karar verilmiştir.
1994	Sanığın, Kale İlçesi, Üçağzı Köyü I. Derece Arkeolojik ve Doğal Sit Alanı kapsamında kalan taşınmazı üzerine Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu kararlarına aykırı olarak suça konu inşaatı inşa etmesi.	Sanık, daha önce babası ile birlikte ikamet ettiğini, ancak evlendikten sonra kendisine ait bir eve ihtiyacı olması nedeni ile zorunlu olarak suça konu inşaatı yaptığını, ancak suç işleme kastının bulunmadığını savunarak beraatine karar verilmesini talep etmiştir.	Sanığın, takdiren 1 yıl ağır hapis ve 1.650.000 lira ağır para cezası ile cezalandırılmasına; 1/6 oranında indirim yapılarak 10 ay ağır hapis ve 1.375.000 lira ağır para cezası ile cezalandırılmasına; toplam 2.047.000 lira yargılama masrafının sanıktan alınarak hazineye irat kaydına; sanığın sabıkasız oluşu, suça eğiliminin mevcut olmayışından sanığa verilen cezanın teciline ve ihtarat yapılmasına karar verilmiştir.
1994	Sanığın, Kale İlçesi, Üçağzı Köyü I. Derece Arkeolojik ve Doğal Sit Alanı kapsamında kalan taşınmazı üzerine Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu kararlarına aykırı olarak izinsiz ve kaçak bina inşa etmesi.	Sanık, kalabalık bir aile olduklarını, kendisine ait oturacak evinin bulunmaması nedeni ile evi inşa etmesi gerektiğinden sit alanı içinde kaldığını bildiği yere izin alamadığı için suça konu inşaatı yapmak zorunda kaldığını, ancak suç işleme kastının olmadığını savunmuştur.	Sanığın, takdiren 1 yıl ağır hapis ve 1.650.000 lira ağır para cezası ile cezalandırılmasına; 1/6 oranında indirim yapılarak 10 ay ağır hapis ve 1.375.000 lira ağır para cezası ile cezalandırılmasına; toplam 2.051.000 lira yargılama masrafının sanıktan alınarak hazineye irat kaydına; sanığın gözlenen durumu ve özellikle suça karşı eğiliminin mevcut olmayışından sanığa verilen cezanın teciline ve ihtarat yapılmasına karar verilmiştir.

Yıl	İddia	Savunma	Hüküm
1994	Sanığın, Kale İlçesi, Üçağz Köyü I. Derece Arkeolojik ve Doğal Sit Alanı kapsamında kalan taşınmazı üzerine Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu kararlarına aykırı olarak katlı bina yapması.	Sanık, daha önceleri annesi ve babası ile birlikte yaşamakta olduğunu, ancak evlenme yaşının gelmesi üzerine eve ihtiyacı olduğundan gerekli izni alamadığından dolayı suça konu inşaatı yapmak zorunda kaldığını, suç işleme kastının bulunmadığını savunarak beraatine karar verilmesini istemiştir.	Sanığın, takdiren 1 sene ağır hapis ve 1.650.000 lira ağır para cezası ile cezalandırılmasına; 1/6 oranında indirim yapılarak 10 ay ağır hapis ve 1.375.000 lira ağır para cezası ile cezalandırılmasına; toplam 2.047.000 lira yargılama masrafının sanıktan alınarak hazineye irat kaydına; sanığın sabikasız oluşu, suç işleme hususundaki eğiliminin mevcut olmayışı ile sanığa verilen cezanın teciline ve ihtar at yapılmasına karar verilmiştir.
1994	Sanığın, Kale İlçesi, Üçağz Köyünde bulunan taşınmaz üzerine izinsiz ve kaçak olarak suça konu inşaatı yapması.	Sanık, eşinin bundan yaklaşık 8 yıl önce öldüğünü, köyde tek katlı bir evlerinin bulunduğunu, 5 tane çocuğunun olması nedeni ile eve ihtiyaçları olduğundan suça konu inşaatı yaptırmak zorunda kaldığını, birçok kez kültür müdürlüğünden izin almak için uğraşmasına rağmen izin alamadığını, suç işleme kastının bulunmadığını savunmuştur.	Sanığın, 1 yıl ağır hapis ve 1.650.000 lira ağır para cezası ile cezalandırılmasına; 1/6 oranında indirim yapılarak 10 ay ağır hapis ve 1.375.000 lira ağır para cezası ile cezalandırılmasına; toplam 2.047.000 lira yargılama masrafının sanıktan alınarak hazineye irat kaydına; sanığın sabikasız oluşu, yine gözlenen suça karşı eğiliminin bulunmayışı ile sanığa verilen cezanın teciline ve ihtar at yapılmasına karar verilmiştir.
1994	Sanıkların, Kale İlçesi, Üçağz Köyü I. Derece Arkeolojik ve Doğal Sit Alanı kapsamında kalan taşınmaz üzerine Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu kararlarına aykırı olarak ve izinsiz olarak inşaat yapmaları.	Sanık, Kale İlçesi Üçağz Köyünde daha önce iki odalı üzeri naylon kaplı barakanın üzerine çatıyı kendisinin yaptığını, kocasının bu suçla herhangi bir ilişkisinin olmadığını, ancak suç işleme kastının bulunmadığını beyan etmiştir. Sanık, suça konu bölgede bir kulübelerinin bulunduğunu, üzerinin naylon ile örtülü olduğunu, üzerinin kiremit ile kaplanması için iki yıldır izin beklediklerini, ancak izin verilmediğini, kendisinin bulunmadığı bir tarihte eşinin inşaatın üzerine kiremitle kapladığını, üzerine atılan suçu işlemediğini savunmuştur.	Sanık... yapılan yargılama sonunda mütne suç işlediğine dair cezalandırılmasına yeterli delil elde edilemediğinden sanığın bu suçtan beraatine; Sanık... 1 yıl ağır hapis ve 1.650.000 lira ağır para cezası ile cezalandırılmasına; 1/6 oranında indirim yapılarak 10 ay ağır hapis ve 1.375.000 lira ağır para cezası ile cezalandırılmasına; toplam 2.047.000 lira yargılama masrafının sanıktan alınarak hazineye irat kaydına; sanığın kişiliği, suça karşı eğiliminin mevcut olmayışı ile sanığa verilen cezanın teciline ve ihtar at yapılmasına karar verilmiştir.
1994	Sanığın, Kale İlçesi, Üçağz Köyü I. Derece Arkeolojik ve Doğal Sit Alanı kapsamında kalan taşınmaz üzerine Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu kararlarına aykırı olarak ikinci katın bazı bölümlerini tamirat yaparak beton dökmesi.	Sanık, kaçak ve izinsiz olarak inşaat yapmadığını, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'ndan izin alarak suça konu inşaatı yaptığını, izninin onarım ile ilgili olduğunu fakat ihtiyacının olması nedeni ile ikinci katı inşa etmek zorunda kaldığını, suç işleme kastının bulunmadığını belirtmiştir.	Sanığın, 1 yıl ağır hapis ve 1.650.000 lira ağır para cezası ile cezalandırılmasına; 1/6 oranında indirim yapılarak 10 ay ağır hapis ve 1.375.000 lira ağır para cezası ile cezalandırılmasına; toplam 2.047.000 lira yargılama masrafının sanıktan

Yıl	İddia	Savunma	Hüküm
			alınarak hazineye irat kaydına; sanığın kişiliği, suça karşı eğiliminin mevcut olmayışı ile sanığa verilen cezanın teciline ve ihtarat yapılmasına karar verilmiştir.
1994	Sanıkların, Kale İlçesi, Üçağız Köyü I. Derece Arkeolojik ve Doğal Sit Alanı kapsamında kalan taşınmaz üzerine Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu kararlarına aykırı olarak inşaat yapmaları.	Sanık... suça konu olan yerde inşaat yapmanın suç olduğunu bildiğini, ancak kalabalık bir aile olduklarını, askerliğini yaptığını ve evlenmek istediğini ancak evi olmadığı için evlenememesi üzerine evlerine eklenti olarak suça konu binayı inşa ettiğini ve bu inşaatla diğer sanık kardeşinin herhangi bir ilişkisinin bulunmadığını savunmuştur. Sanık... ise suça konu inşaatla kendisinin bir ilişkisinin olmadığını inşaatın diğer sanık kardeşi tarafından yapıldığını savunarak beraatine karar verilmesini istemiştir.	Sanık... yapılan yargılama sonunda üzerine atılı işlemediği sabit olmakla beraatine karar verilmiştir. Sanık... takdiren 1 yıl ağır hapis ve 1.650.000 lira ağır para cezası ile cezalandırılmasına; 1/6 oranında indirim yapılarak 10 ay ağır hapis ve 1.375.000 lira ağır para cezası ile cezalandırılmasına; toplam 2.047.000 lira yargılama masrafinin sanıktan alınarak hazineye irat kaydına; sanığın kişiliği, suça karşı eğiliminin mevcut olmayışı ile sanığa verilen cezanın takdiren teciline ve ihtarat yapılmasına karar verilmiştir.
1994	Sanığın, Kale İlçesi, Üçağız Köyü I. Derece Arkeolojik ve Doğal Sit Alanı kapsamında kalan taşınmaz üzerine Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu kararlarına aykırı olarak ve izinsiz bir oda, bir mutfak yapması.	Sanık, yaşadığı evin tek odadan ibaret bir ev olduğunu, kendisine ait 3 tane çocuğunun olup oğlundan birisinin askerden gelmesi üzerine evlerinin ihtiyaca yetmemesi karşısında mevcut eve tek bir oda ilave ettiğini, yasak olduğunu bildiğini, ancak gerekli izni alamayınca zorunlu olarak bu inşaatı yaptığını savunarak beraatine karar verilmesini istemiştir.	Sanığın, 1 yıl ağır hapis ve 1.650.000 lira ağır para cezası ile cezalandırılmasına; 1/6 oranında indirim yapılarak 10 ay ağır hapis ve 1.375.000 lira ağır para cezası ile cezalandırılmasına; toplam 2.047.000 lira yargılama masrafinin sanıktan alınarak hazineye irat kaydına; sanığın kişiliği, suça karşı eğilimlerinin mevcut olmayışı ile sanığa verilen cezanın takdiren teciline ve ihtarat yapılmasına karar verilmiştir.
1995	Sanığın, Kale İlçesi, Üçağız Köyü I. Derece Arkeolojik ve Doğal Sit Alanı içerisine Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu kararına aykırı olarak inşaat yapması.	Sanık üzerine atılı suçlamayı kabul etmeyerek dedesinin adının... olduğunu kendisinin suçla ilgisinin olmadığını beyan etmiştir.	Yargılama sonucunda, suç konusu inşaatın... oğlu 1930 doğumlu... tarafından yapıldığı anlaşılmış olduğundan sanık... oğlu 1975 doğumlu... atılı bulunan suçtan beraatine; karar kesinleştğinde...oğlu 1930 doğumlu... hakkında gerekli yasal işlemin yapılması; yargılama giderlerinin devlet üzerinde bırakılmasına karar verilmiştir.

Korunan alan statüsüne ulaşan Üçağz-Kaleköy yerleşimlerindeki çekirdek toplum bu süreçlere adapte olmaya çalışırken; yaşanan mülkiyet hakkı sorunlarının çözümsüz kalması, bölgedeki arkeolojik alanların ve yapıların yeteri kadar korunamaması çekirdek toplum ve paydaşların **karar süreçlerine güvensizlik** geliştirmesine neden olmuştur. Zaman zaman alınan kurul kararlarından farklı bir yaklaşımın izlendiği

“Adam geliyor yap sen tekneni diyor sen diyor boşver diyor kaçak kat çık diyor. Bunu söyleyen belediye başkanı... E noluyor adam çıkıyor kaçak katı, yargılanıyor, yıkmıyorlar bu köyde 80 tane yıkım kararı var mesela. E yıkamazsınız bu insanların ihtiyacı var. Nasıl yıkacaksınız? Bunun gibi şeyler, olay bu!” (Adonis), “Mesela bir belediye başkanı oluyor benimle çok iyi, diyor ki yap. İzin veriyor, yap istediğini yap hiç kimse bir şey yapamaz... Ondan sonra işte adam beş sene, on sene evi nasıl çirkin olacaksa o şekle getiriyor... eee sonra öbürkü diyor o yapıyor ben niye yapmayayım? Yani böyle eksiklikler, sıkıntı devam ediyor. Eder de zaten çözüm de olmaz. Hiç inancım yok çünkü ben 30 yıldır bu çözümü bekliyoruz daha hiçbir şöyle iğne ucu kadar çözüm olmadı, yapmadılar. Şimdiden sonra da olmaz inanmıyorum... Belediye başkanı izin veriyor, yapıyor o değişiyor öbürkü geliyor yıktırıyor.” (Hekabe)

çekirdek toplum katılımcılarının ifadelerinden anlaşılmakta ve bölgede devam eden mülkiyet hakkı sorunlarının çözümsüz kaldığı görülmektedir. Çekirdek toplum katılımcısı Diomedes'te bu çözümsüzlüğe vurgu yapmaktadır:

“Geliyorlar fikrini alıyorlar ne yapalım şöyle şöyle fikir alıyorlar. Aldıktan sonra tamam diyor bu, çözüm bulucuz. Gidiyorlar mesela bakan olsun, milletvekili olsun hep geliyorlar buranın durumunu öğreniyorlar. Tamam diyor çözüm bulacağız, yapacaz bir şeyler ama gidiş o gidiş (gülüyor). Bir daha seçim zamanı bir geliyorlar hadi bakalım orası şöyle olur ufak tefek bir şey yapıyorlar ondan sonra gene kayboli böyle köylü bekliyor rezil. Kendi halinde bekliyoruz.”

Bölgenin zengin tarihi geçmişi I. Derece arkeolojik sit alanı statüsüne atanmasını sağlamıştır. Bu statü kapsamında koruma altına alınan bölgenin mevcut antik kentlerinin ve yapılarının korunmasında yetersizliklerin olduğu görülmektedir:

“Zaten asıl tarihi sit burası. Likya Uygarlığının ana merkezi burası. Yani bu biz aslında koruyamıyoruz. Çünkü bizim mantığımız yanlış. Şimdi Tersane dediğimiz Kekova Adası'nda, Tersanede bir kilise vardı. Ben o kiliseyi gördüm. O kilise yıkılmaya hafif başladı. Defalarca müracaat ettiler. Dediler ki gelin bunu bak yıkılıyor bu yok olmadan onarın. Hiç kimse gelmedi. Biz onaralım yasak! Böyle bir zihniyetle hiçbir şey olmuyor.” (Dardanos)

“Şurası antik Teimioussa Kenti. Girebilir misin içine? Hayır. E peki o zaman turizmin nesini koruyoruz biz? Neyin sit alanlığını yapıyoruz biz? Siz bunları düzgün ortaya çıkarmazsanız, insanların bunları görebilmesine imkan vermezseniz hepsi çalınır, çırpının altında kalırsa e insanların bunları talan etmesine izin verirsiniz hiçbir şeyi korumuş olmayız.” (Patroklos)

Korunan alan statüsüne sahip olmasına rağmen bölgede alınan kararların dışında uygulamaların gerçekleştiği çekirdek toplum katılımcısı Priamos'un

“Alınan kararlar aslında korumaya hizmet etti bir anlamda. Ben deniz çevre koruma alanı altına da aldılar yani denizi de koruma altına aldılar. Onun da faydası oldu ama e gene bakıyorsunuz ben burda dün şahit oluyorum adamlar gidiyorlar zıpkınla veya işte oltayla orfoz avlıyorlar. İşte sahil güvenlik yakalıyor, geliyor devlet onu açık arttırmayla gene restorana satıyor bilmem ne. Gene bir yanlış bir süreç bence yani.”

şeklindeki ifadesinden ve paydaşlar grubu katılımcısı Akhilleus'un,

“Oralarda her ne kadar bu koruma fena sayılmayacak şekilde yapılıyor olsa da özellikle sezon başı ve sezon sonu gibi çok fazla ziyaretçinin olmadığı dönemlerde dönem dönem yasak olmasına rağmen özel teknelerin oralarda demir attığını, su altı batıkları üzerinde tahribat yarattığını görüyoruz. Zaman zaman oralarda dalış yapıldığına şahit olduk yine dalışa yasak bir bölge olmasına rağmen.”

yönündeki aktarımından anlaşılmaktadır. Paydaşlar grubu katılımcısı Asklepios,

“Yani koruma kararı alınmasına rağmen karar alınmamış bir durum bile olsa çok bir şey değişeceğini düşünmüyorum yani değişmeyeceğini düşünüyorum dediğim gibi Kaleköy'e giderseniz oraya gittiğinizde zaten yeni binalar gözünüzün içine içine batacak. Adamın önceden bir oda yeri varken şimdi orası sekiz odalı pansiyon olmuş yani bu koruma kurulu benim gördüğümü eğer yetkili görmüyorsa bir sıkıntı var demektir. Ki görülüyor tabi ki de ama bir şeyler hani yapılan yıkılmıyor.”

ifadesiyle bölgedeki kaçak yapıların yıkımlarının gerçekleşmediğini ve kurul kararlarının uygulanma süreçlerinde aksaklıkların olduğunu aktarmaktadır.

Bölgenin turistik amaçlı kullanımında aktif olarak rol alan ve bu çalışmada paydaşlar grubunu oluşturan turist rehberleri ve acente yetkilileri bölgeyle ilgili **bilgi eksikliği** nedeniyle doğru bilgiye ulaşmakta zorlandıkları ve bölgede gerçekleştirilen akademik, arkeolojik çalışmaların sonuçlarının kendileriyle paylaşılmadığı araştırmanın önemli bulgularından biridir. Bu nedenle bölgenin anlatımlarında rehberler arası farklılıkların olduğu, bölgeyi tekrar ziyaret eden turistlerin verilen bilgilerin doğruluğundan şüphe ettiği ifade edilmiştir:

“Kamuya açık sağlıklı bilgi kaynağı epey sınırlı. Dolayısıyla oraya giden rehberler de çoğu zaman kendilerinden daha tecrübeli olan birilerinin anlattıklarını ezberleyerek gidiyorlar. Sağlıklı veri toplamıyorlar. Bilgiye nereden ulaşacaklarını bilmiyorlar çoğu zaman. Dolayısıyla bu kulaktan kulağa aktarılan bir takım şehir efsaneleri şeklinde gidiyor.” (Akhilleus)

“Mesela yandaki köy Çevreli Köyü'nün adı Tirmisin mesela. O da Tirmisin'den herhalde geliyordur bütün bölgenin Likya'dan önceki adı. O konuda bir kaynak, küçük bir kaynak bir tane makale bile

olsa rağbet göreceğine inanıyorum yani. Ben okurum ve faydalanırım. Bölgenin tanıtımı anlamda bilgisel eksiklikler var. Bilgi eksik. Şöyle, Kekova'nın, Batık Kentin yani gösterilecek bir şey olmamasından dolayı biz çok fazla çaba sarf ediyoruz. Bunun sebebi eski kitaplara bakın şu kadar (eliyle çok az işareti yapıyor) bilgi vardır sadece yarım sayfa bile değil. Birimiz su kuyusu der, diğeri zeytin yağ kuyusu der, diğeri şarap şimdi balık sosu işliği olduğu konusu çıktı mesela (gülüyor). Ve ne oluyor ikinci, üçüncü defa aynı tura gelen misafirler olabiliyor o rehber başka dedi, bu rehber başka dedi diyebiliyor. Hangisi doğru ve şüpheyi düşüyor tabi. Şüpheyi düşmesini biz istemiyoruz yani hepimiz aynı bilgiyi vermeliyiz. Doğru olanı söylemeliyiz. Rehberler arasında da doğru bilgiyi aktarma ya da yeterli bilgiye sahip olma olmuyor bu sefer.” (Leda)

Bölgede gerçekleştirilen çalışmaların kendileriyle paylaşılması ihtiyacı paydaşlar grubu katılımcılarının ifadelerinde de yer almaktadır:

“Çok komik bir şey söyleyeceğim X bir rehber geliyor diyor ki Kekova Adasında Üçağz'ın o Kale'nin karşısında bir antik şey var diyor antik tiyatro var diyor. Bilmem kaç metrede. Hiç öyle bir şey duymadım, görmedim olduğunu da zannetmiyorum. Öyle hurafelerle geliyorlar ki! Haksız mı? Haklı değil haksız da değil! Çünkü varsa yapılan kazı çalışması sonuç bildirgesi de yok. Yani kokartlı rehber ya turisti bilgilendiren arkadaşlardan bahsediyorum. Sen ona doğru bilgiyi aktarmazsan o nasıl bilgi aktarıyor yalan yanlış şeyler üzerinden gidiyor.” (Deimos)

“Yani mesela biz geçen sene yanlış hatırlamıyorsam yeni sezon başında oradan geçerken kano turuyla Batık Şehirde bahsettiğimiz gibi şey durmak yüzmek yasak olduğu için bir tane tekne demir atmış orada. Ege Üniversitesi bir ekip getirmiş. Yani dalış yapıyorlardı tabi izinli olarak. Yani araştırma belki yapılıyor ama hani sonuç yok. Sonrasında mesela bize atıyorum şurasının ne olduğu hakkında bir geri dönüş yok. Hani bizde mesela gelen misafirlerimize karşı hani kesin bir bilgi vermek isteriz ama işte bir araştırma belki yapılıyor ama bize gelen bir bilgilendirme yok.” (Theseus)

Bölgenin sürdürülebilir korunması ve gelişimini sağlamak amacıyla paydaşlar ve koruma uzmanları grubu katılımcıları, öncelikle çekirdek toplumun kendi kültürel miraslarını sahiplenmeleri gerektiğini düşünmektedir. Bu doğrultuda çekirdek toplumu bilinçlendirerek onları planlama ve karar alma süreçlerine dahil eden **toplum temelli yaklaşımın** benimsenmesi ihtiyacı sürdürülebilir gelişimin gerekliliği olarak vurgulanmaktadır:

“Burada önemi olan belki eksik olan yapıldı mı bilmiyorum ama oradaki insanları bilinçlendirmek. Onun bir değer olduğunu, onun için insanların oraya geldiğini onların tahrip edilmesi sonucunda insanların gelmeyeceğini anlatmak yani onların bir kapitali olduğunu söylemek. Nasıl biz burada balıkları senelerce avladık artık çok az gösterecek balık kaldı şimdi işte Çevre Koruma ile birlikte birtakım projelere başlanıyor orada da mezarların hepsini patlatırsak sonuçta gösterecek bir mezar kalmayacak, gelecek de insan kalmayacak. Bu yönde belki ileri birtakım çalışmalar yapılabilir.” (Perseus)

“Dolayısıyla tepeden dayatılan kararlar olduğu için insanlar kendilerinin yararına olan şeyin çok fazla farkında olmayabiliyorlar ve buna karşı bir direnç, düşmanlık geliştirebiliyorlar. Dolayısıyla otoritenin denetleyemediği alanlarda buldukları ilk fırsatta koruma kararlarına aykırı hareket edebiliyorlar. Sanırım bu konuda yine birliktelik önemli bir nokta. Yerel halkla ortaklaşa hareket edilmeli bilinçlendirme çalışmaları ortaklaşa yapılmalı ve bu koruma kararlarının her şeyden önce yerel halkın kendisini korumaya yönelik olduğuna da dikkat çekilmeli.” (Akhilleus)

“En başından beri demek istediğim şey şuydu oradaki halkla birlikte bir koruma planı hazırlanırsa bu o kaçak inşaatları durdurur, oradaki doğal ve tarihi yapıyı da bozmaz, oradaki vatandaşı da üzmez. Şimdiki durumda biraz elimiz kolumuz bağlı. Tamam, basit onarım izni veriyoruz, esaslı onarım izni veriyoruz yeri geliyor ama bir başka üretim izni veremiyoruz. Basit onarım izni gerektiren konular haricinde öyle esaslı yapı, yeni yapı yapılmadı fazla ama dediğim gibi kanunlar nezdinde bunların ayarlanması yine koruma kurulunun ve turizm bakanlığının görevi. Biz sadece bazen görüş sunuyoruz mesela toplantılarda özellikle bulunduğumuz toplantılarda bunları kendilerine iletiyoruz. Oradaki halkı unutmamız gerektiğini söylüyoruz. Tamam, doğayı koruyalım, tarihi koruyalım ama halk da bizim halkımız onu da korumamız lazım.” (Apollon)

“Buranın en önemli konusu yerel halkın işin içerisine çok da aktif bir şekilde, ikna ederek koymamız, dahil etmemiz gerekiyor. Yani en önemli bence sihirli konu bu. Orada yaşayan insanlar dedesi, atası orada yetişmiş, büyümüş orada ölmüş şuanda ki üçüncü beşinci kuşağın insanları burada koruma amaçlı imar planının neden yapılması gerektiğini iyi izah etmemiz lazım. Şimdi insanlar şunu düşünüyorlar; biz burada yaşıyoruz, koruma amaçlı imar planı yapılırsa bizim bu yapılardan işte veya daha sonra ufak tefek eklenti yapılan yerlerden bizi çıkartırlar, mağdur oluruz, bizi başka yere taşırlar gibi, gittiğimiz yerde mağdur oluruz, bize işte yerde yerleşen kişiler değil dışarıdan gelen kişilere orada yer verilir diye öyle bir kaygıları var ben gördüğüm zaman. Bunun iyi bir şekilde ikna edilmesi gerekiyor. Yani orada yaşayan yerel vatandaşlara bunun ikna edilip bu insanları bu sürecin içerisine daha etkin bir şekilde katar isek daha başarılı oluruz diye düşünüyorum.” (Poseidon)

Bölgede gerçekleştirilen turizmin alanın özellikleriyle uyumlu hale getirilerek ve çekirdek toplumun bu doğrultuda bilinçlendirilmesi sağlanarak, tüm paydaşların katılımıyla sürdürülebilir gelişmenin gerçekleştirilebileceği koruma uzmanları grubu katılımcıları tarafından aktarılmaktadır:

“Herhalde burayı kurtaracak olan en güzel şey buraya iyi gelecek olan en güzel şey butik otelciliğin, pansiyonculuğun yerel halkın turizmde bilinçlendirilerek etrafındaki eserlere ve oturduğu binaya sahip çıkarak bunu geliştirmesi ve buralarda kendine ait bildiği aslında o da somut soyut değil ama nasıl reçel yapıldığını, yaptığı reçelleri, ürettiği zeytinyağını ürettiği bir şeyleri orada küçük küçük markalaşarak satmaya çalışması.” (Hera)

“Ev pansiyonculuğunun öğretilmesi gerekiyor. Üniversitelerin, turizm okullarının Avrupa ülkelerindeki örnekleri de alarak eko turizmi uygulayarak, bu halkları bilinçlendirmesi gerekiyor yerel yönetimlerle birlikte çalışması gerekiyor. Bize projeler sunması gerekiyor üniversitelerin Çevre Bakanlığı’na, yerel

yönetimlere. Yani hani biraz üniversitelerin bizi zorlaması gerekiyor. Yani burada pansiyonculuğun, koruyarak nasıl turizm yapılabilirin, kullanılmasının, öğretilmesinin sağlanması gerekiyor.” (Athena)

3.8. Bulguların Yorumlanması ve Tartışma

Bu bölümde yukarıda ayrıntılı bir şekilde sunulan bulguların, yaşayan kültürel miras yaklaşımının kavramlarıyla yorumlanması amaçlanmıştır. Bu kapsamda yaşam, kullanma, koruma kavramlarıyla birlikte yaklaşımın öngördüğü süreklilik kriterlerinden yararlanılabilir.

Yaşayan kültürel miras yaklaşımından hareketle Kekova Bölgesi’ni (Üçağız-Kaleköy), meskeni olan ve gelişen bir topluluğa sahip bir alan olarak tanımlamak mümkündür. Öncelikle Üçağız-Kaleköy yerleşimleri, uluslararası, ulusal ve hatta yerel düzeyde alanı kullanan diğer topluluklardan farklılaşan belirli sınırlar içerisinde kalıcı olarak yaşayan bir topluluğa sahip (Miura, 2005) yaşayan kültürel miras alanlarıdır. Kekova Bölgesi, 1989 yılında Antalya Koruma Kurulu kararıyla 1/25000, 1/5000, 1/1000 ölçekli paftalarda sınırları belirlenerek I. Derece doğal ve arkeolojik sit alanı olarak ilan edilmiştir. Sınırları belirlenen yaşam alanında, bu dönemde yapılan tespit fişleri verilerine göre uygulama yapılabileceği ve bunun dışında karar alınamayacağı belirlenmiştir. Alanla ilişkisi güçlü olmayan mesken topluluklarında koruma uzmanlarının müdahaleleri ciddi sonuçlara neden olabilmektedir. Öyle ki Ürdün Petra Dünya Miras Alanı’nda yaşayan bir bedevi kabilesi olan Bdul topluluğu bölgeden alınarak yeni bir yerleşim alanına taşınmıştır (Akrawi, 2002). Üçağız yerleşim yerinin kuzey batısındaki belirli bir alanın köy gelişim alanı olarak koşullu yapılaşmaya açılması uygun görülmüştür. Çekirdek toplum katılımcısı Paris’in “Bir ara köy taşınıns dendi ama yapılmadı çünkü onların istedikleri burayı terk etmemiz. Tamamen buradan ayrılmamız ve burada kalmamız gibi bir durum oluştu.” ifadesinden de köyün başka bir alana taşınmasının gündeme geldiği anlaşılmakla birlikte koruma uzmanlarının bölge üzerindeki etkisi de görülmektedir. Çeşitli nedenlerle, arkeolojik sitler üzerinde bulunan mahalle veya köylerin taşınmasına Aphrodisias antik kenti üzerinde kurulan Geyre yerleşmesi örnek olarak gösterilebilir. 1957 yılında yaşanan depremin ardından meydana gelen hasarlar nedeniyle yerleşme bugün bulunduğu yere taşınmıştır. Antik kent sur duvarları ile Geyre yerleşimi arasında yaklaşık 1 km’lik mesafe bulunmaktadır ve halen sur duvarları çevresinde tarımsal faaliyetler sürdürülmektedir (Savrum-Kortanoğlu, 2013). 1985 yılında Dünya Miras Listesi’ne dahil edilen İstanbul Tarihi Yarımadası’nın sınırları içinde yer alan Sulukule Mahallesi’nin kentsel dönüşüm alanı ilan edilerek klasik Osmanlı sivil Türk mimarisiyle yeniden inşa edilmesi amacıyla Sulukulelilerin yaşam alanlarından tahliye edilmesi, bu bağlamda yakın tarihte yaşanan diğer bir örnektir (Aykan, 2018).

İkincil olarak Üçağız-Kaleköy yerleşimlerini, toplumun değişen koşullarına, gereksinimlerine ve değerlerine karşılık olarak alanı orijinal işlevinden farklı bir bağlamda kullanan bir topluluğu olan (van Vucht Tijssen, 2004) yaşayan bir kültürel miras alanı bağlamında değerlendirmek mümkündür. Topluluğun alanla değişen ilişkisinin güçlü olmadığı durumlarda yine koruma uzmanları büyük olasılıkla alanın ya da topluluğun orijinal işlevine ve birliğine öncelik verme eğilimindedirler. Bu bağlamda Hırvatistan'daki Split'teki Diocletian Sarayı örnek olarak gösterilebilir; koruma uzmanları, alanın mevcut kullanıcıların bir kısmının duvarlar içinde yeni evler, dükkanlar ve park alanları inşa etme girişimleri yerine sarayın orijinal kompleksinin korunmasına öncelik vermişlerdir (Marasović, 1986). Üçağız-Kaleköy yerleşimlerinin gelişiminin devam etmesi için de Yüksek Kurul ilkeleri doğrultusunda tüm alanın yapılaşmadan arındırılmış olarak korunması önerilmektedir. Bu bağlamda yerel halkın ihtiyacı doğrultusunda düzenlemeler yapılmasından çok alanın korunması ön plana çıkmaktadır.

Kültürel miras alanının özgün işlevinin sürekliliğinin sağlanması yaşayan kültürel miras yaklaşımının temel ilkelerindendir. Daha önce belirtildiği gibi yaklaşım, kültürel miras alanının özgün işlevini korumayı ve sürdürmeyi ve bunun bozulması durumunda onu yeniden canlandırmayı amaçlamaktadır. Kekova Bölgesi, Üçağız-Kaleköy yerleşimleri özgün işlevinden uzaklaşmıştır. 1980'li yılların geleneksel balıkçı köylerinin zamanla birer turistik cazibe merkezine dönüştüğü araştırma kapsamında bulgulanmıştır. Bu doğrultuda balıkçı tekneleri günübirlik turlara hizmet edecek teknelere, çekirdek toplumun evleri pansiyonlara, alanın kültürel miras varlıkları da turistik çekicilik unsurlarına dönüşmüş ve geleneksel geçim kaynaklarının yerini turizm almıştır. Özgün işlevi canlandırmak amacıyla çalışmaların gerçekleştirildiği, koruma uzmanları grubu katılımcısı Athena'nın "Ne yazık ki turizme döndüğü için balıkçılık ölmek üzere orada. Fakat biz bunu yeniden canlandırmaya çalışıyoruz. Özellikle kooperatifçiliği hani bu işe sokmaya çalışıyoruz. Kooperatifler çünkü aracıyı kaldırıyor ve yerel halkı da hani turizmin o yıkıcı gücünden hani sürdürülebilir turizme yöneltmeye çalışıyoruz bir yandan." ifadesinden anlaşılmaktadır.

Destinasyonda gelişen turizmin yaşam döngüsünü keşif, gelişme, büyüme, doyumluk ve durgunluk, gerileme/yeniden canlanma evreleriyle (Butler, 1980) açıklamak mümkündür. Keşif aşamasında az sayıda turist vardır ve herhangi bir turistik donanımdan bahsetmek mümkün değildir. Ancak bu aşamada yerel donanımların kullanımı ve turist-yerel halk ilişkisinin yüksek olacağı varsayılmaktadır (Pearce, 1991). Bir sonraki aşama olan gelişme evresinde ziyaretçi sayısında artış yaşanırken, bazı düzenli donanımlar geliştirilerek yerel halkın bir bölümü turistik hizmet faaliyetlerinde yer almaya başlar ve bölgedeki turistik imkanların öncelikli duruma gelmesi söz konusudur. Büyüme ve doyumluk evrelerinde muhtemel turist sayısı yerleşik halkın mevcut nüfusundan daha fazla olabilmektedir. Ayrıca

yerel ekonomi büyük ölçüde turizme dayalı olup, sosyo-kültürel yapı bu doğrultuda şekillenmektedir. Artan tanıtım faaliyetleri ile iyi bir turizm pazarı oluşur ve ulusal, uluslararası şirketlerin sayısı da artma eğilimi gösterir. Dolayısıyla yerel katılımın ve kontrolün azalması yaşanabilmektedir (Murphy, 1991). Durgunluk evresinde turist sayısında en üst düzeye ulaşılır ve kapasitede son noktaya gelinir, çevresel, sosyal ve ekonomik sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Son olarak destinasyonda gerileme ya da yeniden canlanma evreleri yaşanacaktır (Butler, 1980). Üçağz-Kaleköy yerleşimlerinde turizmin keşif aşaması Akdeniz çanağından gelen sailing yatların bu bölgede demirlemesi ve gelenlerin yerel halkla iletişim kurmasıyla gerçekleşmiştir. Geleneksel bir yapıya sahip olan yerleşimler ilk turistlerle tanışarak turizmin gelişimine dahil olmuşlardır. Çekirdek toplum katılımcı Brises'in

“Onlar yanaştıkça bizler hizmet verdik onlara, onların parasını aldık. Balıkçılık yapanların hepsi indi tekne sahibi turist gezdiriler.” ve Priamos'un “O zamanlarını görmeyiz lazımdı şimdi turist mi var burda hiç! Ben o günleri biliyorum burda sokakta yatıyordu İtalyanlar. Yer yok, yatacak yer yok insanların odalarında yer yok. Kim öğretti turizmi onlar öğretti. Eeee onlarla çok paralar kazanıldı.”

ifadelerinde yerleşimlerdeki turizmin keşif aşaması anlatılmaktadır. Bölgedeki turizm kıyı kesimde restoranların açılması ve ev pansiyonculuğu ile gelişim göstermiştir. Diomedes'in

“Tekne almaya başladık küçük küçük teknelerle gelen turistleri gezdirmeye başladık. Biraz da para kazandık sıra tekneleri biraz daha büyüttük. Gruplar gelmeye başladı. İşte iş yerleri açmaya başladık. İşte pansiyonculuğa başladık böyle böyle yani Allaha şükür çoluk çocuğu da biraz kurtardık onlar da büyüdü biraz onlar da turizme başladı. İşte böyle devam ediyoruz.”

şeklindeki aktarımından bu gelişimi gözlemlemek mümkündür. Turizmin büyüme ve doygunluk evresini yaşayan Üçağz-Kaleköy yerleşimlerinde geleneksel geçim kaynaklarından uzaklaşıldığı ve ana geçim kaynağının turizm olduğu bulgulanmıştır.

“Boş araziler taşla çevrilik vaziyette öyle keçileri burdan sürüp ora kadar götürürlermiş mesela kargılıktaki falan. Ondan sonra turizm gelesiye kadar Kaleköy'de yaşayan yokmuş. Kaleköy boşmuş. 3-5 aile var 3-5 aile şeyde Alan'da Kale'nin altında hayvancılık, keçicilik, ekin ekerlermiş işte keçi boynuzu toplayıp, onu toplayıp hayat öyle geçermiş. Kale'ye sonradan insanlar gitmeye başlamış.” (Kyane)

yönündeki aktarımdan göçer bir yapıya sahip toplumun turizm öncesi geleneksel bir yaşam sürdürdüğü görülmektedir. Ancak Üçağz-Kaleköy yerleşimlerinin ana geçim kaynağı haline gelen turizmin durgunluk evresinde olduğunu söylemek mümkündür; sürdürülebilir yaklaşımlar geliştirilememiş bu nedenle turizm değişim göstererek, bölgenin yapısına uygun olmaktan uzaklaşmış ve kitle turizmine dönüşmüştür. Bölgede devam ettirilmesi gereken yapının sürdürülebilirlik odağında yürütülen butik otelciliğin, ev pansiyonculuğunun olduğu

anlaşılmaktadır; “Orada konaklamak isteyen insan oranın güzelliğini sakinliğini bilen insandır değerini bilen insandır. O yüzden de bizim bölgemizdeki sürdürülebilir turizm adı altında gerçekleştirilen butik otel yapısı bence en mantıklı yapı.” (Apollon). Yaşayan kültürel miras yaklaşımı kapsamında Kekova Bölgesi’nin orijinal işlevinin canlandırılmasının yanı sıra bölgede oluşan mevcut yapının da canlandırılması ve yerleşimlerin dokusuna uygun hale getirilmesine ihtiyaç vardır. Yunanistan’ın Girit Adası’ndaki turizmin gelişimine ilişkin yaptığı çalışmada Andriotis (2005), 20. yüzyılın başından itibaren tarihsel verileri değişim göstergeleri olarak kullanmış ve araştırmasının sonucunda Girit Adası’nın olgunluk aşamasında olduğunu tespit eden Andriotis, çökme evresinin önüne geçebilmek için kamunun ve özel teşebbüslerin derhal önlem almasının gerekliliği üzerinde durmuştur.

Korunan alan statüsünde yaşamın devam ettiği Üçağz-Kaleköy yerleşimlerinde turizmin gelişmesi, yaşanan nüfus artışı ve dönemsel yoğun ziyaretçi baskısı nedeniyle karşılanması gereken ihtiyaçların olduğu bulgular arasında yer almaktadır. Ancak I. Derece doğal ve arkeolojik sit alanı olması sebebiyle gerekli olan ihtiyaçların giderilmesinde aksaklıklar yaşanırken aynı zamanda çevre sorunları da kendini göstermektedir. Dönemin köy muhtarı tarafından, “1976 yılından bu güne kadar geçen yaklaşık 30 yıllık zaman içerisinde köy nüfusu artmış. Antalya yöresinde meydana gelen turizm gelişmesi ile birlikte köyde yaşam değişmiş, yemek ve yatak odaları, tuvalet (wc), banyo, mutfak vs. müstemilat ihtiyacı doğmuş ve iş yerleri açılmıştır. Köyde yeni bir doku oluşmuştur.” (23.11.2005 tarihli yazı), şeklinde belirtilen ihtiyaçlar Koruma Amaçlı İmar Planı sürecinde yapılacak etüdler sonrasında köy gelişme alanına ihtiyaç olup olmadığının tespit edilmesi, tespitler sonucu bir öneri getirilmesi durumunda, konunun Antalya Koruma Bölge Kurulu’nda değerlendirilmesinin gerektiği gibi süreçler nedeniyle giderilememektedir. Yaklaşımın öngördüğü, çekirdek toplumun kültürel mirasla kendi bağlantısı temelinde ve kendi endişeleri doğrultusunda koruma uzmanları desteğiyle kalkınma potansiyellerini araması sürecinin gerçekleştirilemediği görülmüştür.

Yaklaşım toplulukları, kültürel miras alanlarının gerçek, uzun vadeli koruyucuları olarak tanımlamakta; değişimi yönetmek için bir süreç geliştirerek, kültürel mirası çağdaş toplulukların ihtiyaçlarıyla ilişkilendirerek sürdürülebilir kalkınmayı hedeflemektedir. Bunun en güzel örneği, yerel topluluğun kendi kültürel miras yönetimi komitesini oluşturduğu Tayland Phrae’dir. Komite, yerel ev sahiplerinin evlerinin anlamı ve önemi hakkında mülakat yaparak ve çocuklar için yerel kültürel mirasın korunması konusunda farkındalık programları düzenleyerek farklı bilinçlendirme faaliyetleriyle yerel kültürel mirası canlandırmaya çalışmıştır. Geleneksel bilgi, yönetim sistemleri ve bakım uygulamalarına dayanan yerel

kültürel mirasın korunması ve yönetimiyle ilgili faaliyetleri hayata geçirmiştir. Bu kapsamda evlerine özen gösteren eski ev sahipleri için bir ödül programı oluşturulmuş ve ev sahiplerine evin önüne yerleştirmeleri için bir sertifika ve bir bayrak verilmiş ve bu evler İl Kültür Ofisi tarafından kayıt altına alınmıştır. Ayrıca bölgede farklı olarak neler geliştirilebileceği kapsamında yerel yemekler pişirmek, yerel sebzeler yetiştirmek, yerel çanak çömlek ve kukla yapımı ve satılık ürünler yapma stratejileri ortaya konmuştur. Üçağz-Kaleköy yerleşimlerinde de geleneksel konutların gündelik hayata kazandırılmasıyla değişimi yönetme süreçlerini başlatmak mümkün görünmektedir. Ayrıca

“Mesela bu bölgeye ait Demre’ye ait bir kilim var. Mesela halk eğitimde bu kilim tekrardan nasıl dokunduğu öğretilip nasıl boyanacak nasıl dokunacak onlar yapılabilir. Hayvancılık birazcık daha geliştirilerek bu keçi ve keçi sütünden, etinden, yününden faydalanılan bir sürü kendimize ait bir yine turizme kazandırılabilir pek çok materyal var orada da.” (Hera) “Orada en çok ayrışan ürünlerden biri keçi boynuzu. Onu da halk kendileri üretiyorlar. Keçi boynuzu pekmezine dair şöyle bir rağbet var hakikaten birçok hastalıkta insan vücut direncini arttırdığına dair bir inanç var. Çeşitli hekimlerde bu yönde buna paralel söylemlerde bulundukları için insanların ilgisini çekebiliyor. Ama ne olabilir bu keçi boynuzu pekmezi biraz daha yerel ürünleştirilip markalaştırılabilir. Çünkü işte adı pet şişelerde çok da sağlıklı görünmeyen koşullarda rakı şişelerine doldurup satıyorlar. Kooperatifleşme o anlamda onu çok parlatabilecek bölgenin markası olan bir ürün haline getirilebilir.” (Akhilleus)

ifadelerinden anlaşılabileceği üzere geleneksel ürünlerin kullanımının teşvik edilmesi, üretilmesi ve geliştirilmesiyle kültürel miras çekirdek toplumun ihtiyaçlarıyla bağdaştırarak bölgede sürdürülebilir gelişimin sağlanabileceği araştırma bulgularıyla desteklenmektedir. Böylece yaklaşımın süreklilik kriterleri arasında yer alan çekirdek toplumun kültürel miras alanı ile olan bağlantısının sürekliliği sağlanmış olacaktır.

Yaşayan kültürel miras yaklaşımına göre çekirdek toplumların geleneksel uygulamalarının kültürel mirasın bakımında kullanılması üçüncü süreklilik kriterini oluşturmaktadır. Kültürel miras, yenilenebilir bir kaynak olmakla birlikte koruma-kullanma arasında bir dengenin sağlanması gerekmektedir. Ancak bölgenin I. Derece doğal ve arkeolojik sit alanı olması sebebiyle gerçekleştirilecek uygulamaların çekirdek toplumun kararlarıyla yürütülmesi mümkün değildir. Arkeolojik, Doğal, Tarihi, Kentsel Sit Alanları ile Tescilli Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıkları ile ilgili yapılacak tüm uygulamalar için Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğünden izin alınması gerekmektedir. Bu kapsamda bölgede geleneksel uygulamaların ancak koruma uzmanları grubu denetiminde, gerekli izinlerin alınmasıyla kullanılabileceği görülmektedir.

Kültürel söylemlerin sürekliliği yaklaşımın öngördüğü dördüncü kriterdir ve hem somut hem de somut olmayan kültürel miras varlıklarının işlevini sürdürmesini sağlamak

esastır. Yaklaşımına göre somut kültürel mirasta değişiklik ya da eklemeler; yeni yapı, mevcut yapının genişletilmesi, binaların yenilenmesi ya da artan nüfus gibi değişen koşullara cevap verebilecek şekilde yerleşim alanında düzenlemeler şeklinde olabilmektedir. Üçağız-Kaleköy yerleşimlerinde evlerin yenilenmesi ve artan köy nüfusuna yönelik düzenlemelerin yapılması problemlili bir süreç olarak varlığını sürdürdüğü araştırmada bulgulanmıştır. Kesinlikle hiçbir yapılaşmaya izin verilmeyen, imar planlarında aynen korunacak sit alanı olarak tescillenen bölgede koruma uzmanları ve çekirdek toplum arasında gerilimler yaşanmaktadır. “Sit kararları olmasa Alanya gibi olurdu burası. Bir göz odayı ekleyip pansiyon yapıyorlar. Yani demiyor ki ben bugün doluyum komşuma git. Eskiden böyle derdi esnaf, onu demiyor. Hep ben kazanayım diyor. O bir göz odayı oğlu için kızı için yapmıyor. Bir oda daha fazla şey için turist için yapıyor.” (Athena) ifadesinden bölgenin alınan sit kararları sayesinde korunduğu ve çekirdek toplumun konut ihtiyacının artan turizm baskısıyla daha fazla kazanç elde etmek istemesiyle ilişkilendirildiği görülmektedir. Öte yandan çekirdek toplum da

“Ya burda bir şey olduğu zaman yapılsın istemiyoruz yani fazla ama istiyoruz da köye ait uygun bir şey olsun. Mesela evlenecek gençlerimiz var. Evlenecek ama bir ev yapması gerekiyor. Köye uygun şekilde öyle taştan bir kat falan evler yapılması gerekiyor. Yasak, yasak ama evleniyor genç teknede yatıp kalkıyor. Bir aile 1-2 oda taksim oluyor olmuyor, kaçak yapıyorsun bundan da ceza alıyorsun, olmuyor. İşte bizde burda yapılsın istemiyoruz. Buralar iş yerlerimiz olsun temiz bakılsın ama köyün bir kenarına bir yerleşim alanı şöyle temiz, taştan birer kat falan fazla değil ahşap balkonlu şöyle güzel bir yöreye uygun bir şeyler olsun yani öyle sağa sola dağılıp olmasın yani.” (Diomedes)

ifadesinden anlaşılabacağı üzere insanlığın temel ihtiyaçlarından biri olan barınma ihtiyaçlarına vurgu yapmaktadır. Bu doğrultuda bölgedeki koruma-kullanma dengesinin yeniden irdelenmesi gerektiği önemli bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Koruma Kurulu kararlarıyla I., II. ve III. derece sit alanları arasında kaydırmalar ve değiştirmeler yapılması, kişilerde bu kararların değişebilir olduğu düşüncesini doğurmaktadır (Tunçer, 2014: 8). “...uygun görülecek bir yerin köy gelişme alanı olarak ayrılıp 3. Derece site dönüştürölüp köy konut ihtiyacının karşılanması, mevcut evlerimiz ve iş yerlerimizdeki eklenti yapılarımız tuvalet, banyo, mutfak vs. en tabii ihtiyaçlarımızın karşılanması için yapılan eklentilerin hazırlanan planda dikkate alınması...” ifadesi bu durumu desteklemektedir. Koruma süreçlerinde genel olarak özendirmekten çok yasakçı bir yaklaşım izlendiğini söylemek de mümkündür. Dolayısıyla tescil ve koruma kararları mülk sahipleri tarafından ceza olarak nitelendirilmektedir. “Bir takım şahıslar köyümüzdeki tabiat güzelliği sebebiyle bizi cezalandırmıştır. İnanın köylümüz cennet içinde cehennem hayatı yaşamaktadır.” ifadesi bu doğrultuda çarpıcı bir örnek oluşturmaktadır. Ayrıca, “Kesin inşaat

yasağı ve sit, köyün gelişmesine mani olmakta en tabii ihtiyaçlarını karşıladığı için köylümüzü suçlu duruma düşürmekte veya en tabii ihtiyaçların karşılanması önlenmektedir” şeklindeki aktarımdan mağduriyetlerin ekonomik anlamda tazmin edilmesinin etkin olarak işletilemediği durumların da ortaya çıkabildiği bulgulanmıştır. Savrum-Kortanoğlu’nun (2013) belirttiği üzere Geyre Köyü’nün de bir kısmının 1. Derece ve köyün tamamının 3. Derece sit alanı olması nedeniyle yerel halk oturdukları yapıların onarımında, Geyre etrafındaki tarım alanlarının arkeolojik sit olması nedeniyle, kullanımında yaşanan sorunlarda, tüm diğer arkeolojik sit komşuluklarında olduğu gibi birtakım zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Bu durum halkın, arkeolojik alanla ilgili algılarında yaşamlarını zorlaştıracı ve engelleyici bir etki olarak yer edinmesine neden olmaktadır.

Yukarıda bahsedilen süreçler ve alanda gerçekleştirilen farklı uygulamalar nedeniyle Üçağz-Kaleköy yerleşimlerindeki çekirdek toplumun zamanla karar süreçlerine karşı güvensizlik geliştirdiği araştırmada bulgulanmıştır.

“2863 Sayılı yasanın yanlış tatbikinden dolayı köylümüzün elinde alınıp hazineye verilen ev ve tarlalara şimdi de geriye dönük olarak eciri misil yani bir nevi kira parası isteniyor.” “Yan yana veya sırt sırta iki evden birisi tapusunu almış hatta bir lahite veya mezara daha yakın olana tapu verilmiş diğeri ise hazineye verilmiştir. Köyümüzde bu tür gariplikler çoktur. Bu garabet köyümüzde adalet hislerini rencide etmiştir.”

ifadeleriyle çekirdek toplumun süreçlere olan güvensizliği açıkça ortaya konmaktadır. Yaklaşım, çekirdek toplumun, gündemi belirleme, kararlar alma ve koruma süreci üzerinde kontrolü elinde tutma becerisine sahip olması gerektiğini savunmaktadır. Ancak Üçağz-Kaleköy yerleşimlerinde bu sürecin koruma uzmanları tarafından yürütüldüğü görülmektedir.

Kekova Bölgesi’ndeki sorunların ortaya çıkmasında diğer bir neden merkezi otoriteyi oluşturan ve planlamayla görevli olan kurumların belirsizlik yaratmasıdır. Daha önce belirtildiği gibi Kekova Bölgesi (Üçağz-Kaleköy) 1990 yılında Özel Çevre Koruma Bölgesi olarak ilan edilmiştir. Bu da çok başlı bir planlama ve uygulama yönetimi anlamına gelmektedir. Bu alanda planlama yapma yetkisi Çevre Bakanlığı’na bağlı Özel Çevre Koruma Kurumu’ndayken, bölgenin sınırları içerisinde kalan arkeolojik ve kentsel sit alanlarında yapılacak uygulamalara ilişkin karar verme yetkisi de Kültür Bakanlığı ile Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve Bölge Kurulu’na aittir. Bu iki kurum arasındaki çatışmaya yörenin esas sahibi olan yerel yönetimler olarak valilik, belediyeler, köy tüzel kişileri de dahil olunca içinden çıkılması güç bir karmaşa meydana gelmektedir. Koruma amaçlı imar planının kimin tarafından yapılacağı, hangi etabın kimin tarafından uygulanacağı,

oluştulan planın kimin tarafından onanacağı konularında sonu gelmez yazışmaların ve tartışmaların yapıldığı araştırmada bulguların diğer önemli bir husustur.

Turist rehberleri mümkün olduğunca ilginç ve eksiksiz anlatımlar yapmaya ve daha fazlasını öğrenmeye çalışmalıdırlar (Çolakoglu vd., 2010). Kekova Bölgesi'nde çalışan ve bu çalışmanın paydaşlar grubunu oluşturan turist rehberlerinin bölgeyle ilgili sağlıklı bilgiye ulaşma konusunda zorluklar yaşadığı araştırmanın önemli bulgularından biridir. Bölgenin kültürel ve doğal zenginliğinin neler olduğu, bölgenin hangi dönemlere tarihlenmesi gerektiği, mevcut somut kültürel miras varlıklarının kimler tarafından, neden ve nasıl oluşturulduğunun bilinmesi, bölgeyle ilgili gerçekleştirilen arkeolojik ve akademik çalışmaların sonuçlarının veya raporlarının paylaşılması ihtiyacı söz konusudur. Apaydın'a (2014) göre yerel toplulukların bugünü ve geçmişi arasında bir bağ kurması, sürdürülebilir bir toplum yaratılması, somut ve somut olmayan kültürel mirasın korunması, toplumun demokratikleşmesi ve diğer bilimlerin gelişmesi için toplum temelli arkeoloji uygulamalarının geliştirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla Kekova Bölgesi ile ilgili gerçekleştirilen güncel kazı ya da alan araştırmaları sonucu elde edilen buluntuların/verilerin topluma mal edilmesi, tüm bilgi ve bulguların toplumla paylaşılması, yapılan çalışmaları değerli kılacağı gibi bölgenin daha iyi anlaşılmasını sağlayarak neden korunması gerektiğine yönelik farkındalığı da geliştirecektir. Ayrıca, çekirdek toplumla yapılacak her paylaşım, toplumun yapısını ve kimliğini güçlendirerek yaşadıkları alanla bağlarının sürekliliğini sağlayacaktır. Bu süreç aynı zamanda toplum temelli yönetim yaklaşımının bir ayağını oluşturmaktadır.

SONUÇ

Yaşadığı bölgede bulunan doğal ve kültürel varlıkları tanımak, bu varlıkları koruyarak ve aynı zamanda geliştirerek, gelecek nesillere aktarmak günümüz toplumların sorumluluğu olarak kabul edilmektedir. Bu sorumluluğu yerine getirmek ise yaşamlarını demokratik bir düzen içerisinde anlamlı kılan toplumların, doğal ve kültürel varlıkların farkında olmasından ve bunların yaşam-kullanma-koruma sorunlarının bilinciyle donanmasından geçmektedir. Hem uluslararası hem de ulusal düzeyde, toplumun kültürel miras alanlarıyla ilişkisi ve alan yönetimine katılımları gereği açısından kültürel miras alanlarında yaşam boyutunun önemi ön plana çıkmaktadır. 1976 yılından bu yana korunan alan statüsünde yaşamın devam ettiği Kekova Bölgesi Üçağz-Kaleköy yerleşimlerinde yaşam-kullanma-koruma süreçlerinin nasıl gerçekleştiğinin anlaşılması amacıyla tasarlanan çalışmanın bulguları, bu süreçlerin bölgede esas olarak yapının/dokunun korunmasına odaklanan bir yaklaşım yürüten koruma uzmanları tarafından şekillendiğini göstermektedir. Araştırma sonucunda Türkiye’de doğal ve kültürel miras alanlarının korunan alan statüsüne atanması ve yönetilmesinde en önemli aktörün merkezi otorite olduğu doğrulanmıştır. Bunun yanı sıra her ne kadar yaşam boyutunun kültürel miras alanlarında tanımaya yönelik artan bir çaba olsa da değer temelli bir koruma yaklaşımın izlendiği bulgulanmıştır. Dolayısıyla Kekova Bölgesi Üçağz-Kaleköy yerleşimlerinde, yaşayan kültürel miras yaklaşımının temel varsayımlarından uzak bir yönetim sergilendiği görülmektedir.

Kekova Bölgesi, 1976 yılında koruma alanı olarak tescil edilmiş, 1981 yılında bölgenin arkeolojik ve doğal sit alanı olarak sınırları genişletilmiş ve arkeolojik sit alanında kesin yapı yasağı getirilmiş, doğal sit alanında ise yapılanma koşulları belirlenmiştir. 1989 yılında Kekova sit alanının tamamı I. Derece doğal sit alanı, Andriake ve Sura Antik Kentleri de dahil olmak üzere 25 antik yerleşim alanıyla birlikte I. Derece arkeolojik sit alanı olarak tescillenmiştir. 1990 yılında da Özel Çevre Koruma Bölgesi olarak ilan edilmiştir. Sınırlı ulaşım, su ve barınma olanakları ile 90’lı yıllara kadar basit onarımla Üçağz-Kaleköy’deki yaşamın sürdürülmesi, doğal ve arkeolojik değerlerin bozulmadan korunması mümkün olmuştur. Ancak bölgede gelişmeye başlayan turizm 90’lı yıllar itibariyle farklı bir boyut kazanmaya başlamış; karadan ulaşımın sınırlı olduğu bölgenin ziyaretçileri doğal ve kültürel varlıkları keşfetmeye ilgisi olan gruplardan oluşurken, turizmin kitle turizmine dönüşmesi önemli sorunları da beraberinde getirmiştir. Bölgenin turizm nedeniyle artan değeriyle birlikte özel mülkiyet sahiplerinin basit onarım talepleriyle başlayan onarımlarının büyük çoğunluğu bu onarımı aşan yapılara yeni teras, kat ve oda ilavelerine yönelik uygulamalara dönüşmüş,

kaçak yapılaşmaya giden bir süreç başlamıştır. Bölgenin temel geçim kaynağı haline gelen turizm geleneksel geçim kaynaklarından uzaklaşılmasına neden olmuştur. Dolayısıyla pansiyon, restoran, kafe gibi ticari oluşumların bölgede artması kaçınılmaz bir gereklilik olarak ortaya çıkmıştır. Herhangi bir turizm planlamasının yapılmadığı bölgede yoğun bir ziyaretçi akını söz konusudur. Zamanla bölgedeki alt yapı yetersizliği nedeniyle çevre kirliliği artış göstermeye başlamıştır. Bölgenin bu konudaki en büyük açmazı sit alanı olarak belirlenmiş olması nedeniyle esaslı onarım, inşaat, tesisat, sondaj vb. fiziki müdahalelerin yasaklanmasından ya da ilgili Koruma Kurullarının iznine tabi olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak izlenmesi gereken prosedürün bilinmemesi ya da uzun sürmesi, yapılması planlanan onarımlar için proje hazırlamanın maliyetli olması gibi nedenlerle, çekirdek toplum gerekli izinleri almadan müdahaleler gerçekleştirmiştir. Bölgede devam eden yaşam, korunan alan gereklilikleri ve belirlenen sit statüleriyle korunmaya çalışan bölgede ikinci planda kalmıştır.

Bölgenin koruma çalışmalarının başlatılmasında ve sürdürülmesinde ana aktör olarak merkezi otorite bu süreçte belirleyici bir role sahiptir. Merkezi otoritenin bölgeyi koruma konusunda gerçekleştirdiği girişimlere yönelik en ilginç bulgu, devletin yarattığı belirsizlikle bölgedeki kaçak yapılaşmalara yönelik caydırıcı ve önleyici bir yapı oluşturamamasıdır. Antalya Valiliği Mahalli İdareler Müdürlüğü tarafından Üçağz-Kaleköy yerleşimlerinde mevcut tespitli yapılar dışında tespiti yapılan ve restoran, pansiyon ve konut olarak kullanılan 51 adet kaçak taşınmazın kaldırılması konusunda 2005 yılında Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü'nce gerekli işlemler başlatılmıştır. 22.02.2005 tarihinde başlayan yıkım çalışmalarında 51 yapıdan ancak 10 tanesi yıkılmıştır. Diğer yapılar ve bu tarihten sonra yapılan diğer izinsiz ve kaçak yapıların yıkımı gerçekleşmemiştir.

Yaşayan kültürel miras yaklaşımı, koruma tarihinde ilk kez, yapı odaklı koruma anlayışına meydan okuyarak mevcut kültürel miras kavramını ve kültürel mirasın korunması ilkelerini radikal olarak yeniden tanımlamıştır (Poulios, 2014). Daha spesifik olarak, yaşayan kültürel miras yaklaşımında, ilk olarak, koruma sürecindeki güç koruma uzmanlarından çekirdek topluma doğru bir geçiş yapmaktadır. İkincisi, artık somut kültürel varlıkların korunması değil, zarar görse bile yerel halkın somut olmayan mirasla bağlantısının sürdürülmesi üzerinde durulmaktadır. Üçüncüsü, kültürel miras, gelecek nesiller uğruna mevcut toplumdan korunması gereken geçmişin bir kanıtı olmaktan ziyade mevcut toplumun yaşamının ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilmekte ve bu doğrultuda korunmaktadır. Bu nedenle, yaşayan kültürel miras yaklaşımı, kültürel mirasın korunmasını anıtlardan insanlara, somut kültürel mirastan somut olmayan bağlantılara ve süreksizlikten sürekliliğe geçişi

vurgulamaktadır. Kekova Bölgesi Üçağz-Kaleköy yerleşimlerinde yaşayan kültürel miras yaklaşımının ilkelerinin uygulanabilmesi çekirdek toplum ve koruma uzmanlarının işbirliğiyle gerçekleştirilecek bir süreçtir. Bu aşamada önemli olan koruma sürecini kimin başlattığı ya da uyguladığı değil başlatılan koruma sürecinin takip edilmesidir. Kekova Bölgesi Üçağz-Kaleköy kültürel miras alanının gelişimi süreklilik temeline konumlandırılırken yönetim ve koruma uygulamalarının yerel halkın katılımıyla sürdürülmesine ihtiyaç vardır. Bununla birlikte somut ve somut olmayan kültürel miras varlıklarının bölgenin gelişim sürecine dahil edilmesi ve bir bütün olarak görülmesi gerekmektedir.

Kekova Bölgesinde çekirdek toplumu oluşturan Üçağz- Kaleköy halkı ile işbirliğinin yapılması, yerel halkın yapısının ve yaşamın işleyişinin; yaşam biçimi, karar alma süreçleri, maddi kaynaklar gibi konular dahilinde daha derinden araştırılması gerekmektedir. Yaşayan kültürel miras yaklaşımına göre Üçağz-Kaleköy yerel halkı kilit yönetim mekanizmalarını, kişileri ve karar alma süreçlerini kullanarak yasal sürece dahil olabilmelidir. Böylece koruma uzmanları ve çekirdek toplum işbirliği oluşturarak koruma sürecinin ortak amaç ve beklentilerini geliştirmeyi sağlayabilecektir. Yerel halkın, yaşam ve kültürel miras alanına yönelik mevcut endişelerinin koruma uzmanları tarafından yeniden gözden geçirilmesine ihtiyaç vardır. Bununla birlikte bölgenin çevresinde yer alan toplulukların ve paydaşların çıkarlarının dengelenmesi, gözetilmesi ve Üçağz-Kaleköy yerel halkının endişeleriyle ilişkilendirilmesi bölgenin sürdürülebilir gelişimine katkı sağlayacaktır.

Diğer önemli bir husus, Kekova Bölgesi'nin doğal-kültürel miras varlıklarının turizm açısından sürekliliğinin ortaya konması ihtiyacıdır. Bu bağlamda, bölgenin sürekliliğini etkileyen faktörlerin yerel düzeyde belirlenmesi ve bu faktörlerin bölgenin korunması ve yönetimi üzerindeki etkilerinin irdelenmesi gerekmektedir. Yukarıda bahsedilen durumlar nedeniyle korumaya yaklaşımlarına yönelik “her şey formalite” ya da “ye, iç ama tuvalet yasak!” gibi yorumların Üçağz-Kaleköy yerleşimlerindeki çekirdek toplumca yapılmasına neden olmaktadır. Bu nedenle koruma uzmanlarının mevcut yönetim ve koruma uygulamalarının gerekliliğini çekirdek topluma aktarması ve aynı zamanda koruma bilincini canlandırması, bölgenin sürdürülebilir gelişimi için hayati önem taşımaktadır. Burada önemli olan Üçağz-Kaleköy çekirdek toplumunun değerler hiyerarşisi oluşturarak kendisi için neyin önemli olduğunu belirleyebilmesidir.

Kekova Bölgesi için alınan koruma kararlarının, eylemlerinin ve stratejilerin kısa, orta ve uzun vadede tanımlanmasına ihtiyaç vardır. Diğer bir deyişle koruma kararları ve girişimleri yerel halkın endişelerini karşılayabilecek ve onlara hizmet edebilecek şekilde hayata geçirilmelidir. Ayrıca yerel halkı harekete geçirerek ve yerel kaynakları kullanarak

Üçağız-Kaleköy çekirdek toplumunu süreç içerisine dahil etmenin yolları aranmalıdır. Böylece bölgenin korunması için gerekli olan yönetim planını geliştirmeye yönelik öncü adım atılmış olacaktır. Kekova Bölgesi'ne yönelik alınan koruma kararlarının ve eylemlerinin süreklilik temelinde periyodik olarak değerlendirilmesi, gözden geçirilmesi ve revize edilmesi, koruma kararları ve eylemlerinin sürekliliğinin, günümüzde ve gelecekte ihtiyaç olacak dönüşüme uygun hale gelmesini sağlayacaktır.

Koruma statüsünde olan bir alanı yaşayan kültürel miras yaklaşımının ilkeleriyle değerlendiren bu tez çalışmasının bulguları yaşam-kullanma-koruma dengesinin her bir ayağının zaman içerisinde geçirdiği dönüşümün yansımalarına ışık tutması yönüyle önemlidir. Araştırma kapsamında korunan alanda yaşayan çekirdek toplumla, bölgeyi aktif olarak kullanan paydaşlarla ve koruma süreçlerini yürüten koruma uzmanlarıyla görüşülerek mümkün olduğunca farklı bakışlar yakalanmaya çalışılmıştır. Ancak araştırma sonucunda doğal ve kültürel miras varlıklarının korunmasında önemli rol üstlendiği bulgularan merkezi otoritenin incelenmesi çalışma kapsamında kısıtlı kalmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda korunan alan Kekova Bölgesi'nde yaşam-kullanma-koruma boyutlarının yaşayan kültürel miras yaklaşımıyla incelenmesi amaçlanmış ve bu amaç doğrultusunda en uygun yöntem olarak nitel araştırma yöntemlerinden faydalanılmıştır. Nitel yöntemlerle geliştirilen veri seti bölgedeki süreçleri derinlemesine bir betimlemesini sunmaktadır. Ancak geliştirilen veri setinin analizinde araştırmacının saha deneyimi, konuya önceden gelen yakınlığı gibi hususlar kısıt oluşturabilmektedir. Bu çalışmada bu sınırlılığı aşabilmek için hem odak grup görüşme notları hem de derinlemesine görüşme notlarının analizinde nitel araştırma yöntemlerinde deneyimli araştırmacılardan bağımsız kodlayıcı olmaları aracılığıyla destek alınmıştır.

Yukarıda sözü edilen sınırlılıklara rağmen korunan alan statüsünde bir bölgedeki yaşam-kullanma-koruma boyutlarını irdeleyen bu çalışmada kültürel miras alanlarının yaşam boyutunun gözetilmesi konusunda yaşayan kültürel miras yaklaşım ilkelerinin uygulanması gerekliliğini ortaya koyan bulgulara ulaşılmıştır. Alandaki yaşam-kullanma-koruma boyutlarında yaşanan gelişimin ve değişimin etkili bir planlamayla ve bütünleşik yönetim yaklaşımıyla yürütülmesi ihtiyacı gözlemlenmiştir. Çekirdek toplum odaklı koruma anlayışının geliştirilmesi bölgenin sürdürülebilir gelişimi için kilit bir konu olarak anlaşılmıştır. Dolayısıyla yaşamın devam ettiği korunan alan statüsündeki bölgelerde yaşayan kültürel miras yaklaşımının süreklilik kriterlerine başvurulabileceğini söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- Agnew, N. (1999). "In Economics and Heritage Conservation: 11". R. Mason, (Ed.), Getty Conservation Institute, Los Angeles.
- Ahunbay, Z. (2009). *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*. YEM Yayın, İstanbul.
- Ahunbay, Z. (2010). "Arkeolojik alanlarda koruma sorunları kuramsal ve yasal açılardan değerlendirme". *Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, 8, 103-118.
- Akdoğan Arca, E. N. (2002). "Lykia'lı Bir Euergetes: Opramoas". *Likya İncelemeleri I*, 79-90.
- Akozan, F. (1977). *Türkiye'de Tarihi Anıtları Koruma Teşkilatları ve Kanunlar*. Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, İstanbul.
- Akrawi, A. (2002). *Management Planning for Archaeological Sites: An International Workshop Organised by the Getty Conservation Institute and Loyola Marymount University*. The Getty Conservation Institute, Los Angeles.
- Albert, M. T. (2013). "The Global Strategy of World Heritage: Challenges and Weaknesses of the 5 C's". B. G. Jansson (Ed.), *The Significance of World Heritage: Origins, Management, Consequences The Future of the World Heritage Convention in a Nordic Perspective*. WHILD, Dalarna, 8-26.
- Andriotis, K. (2006). "Hosts, guests and politics: Coastal resorts morphological change". *Annals of Tourism Research*, 33 (4): 1079-1098.
- Ap, J. (1992). "Residents' perceptions on tourism impacts". *Annals of Tourism Research*, 19 (4): 665-690.
- Apaydın, V. (2014). "Toplum arkeolojisi: Dünya ve Türkiye'deki yeri, önemi ve problemleri". 1. Teorik Arkeoloji Grubu-Türkiye Toplantısı Bildirileri, TAG-Türkiye, 175-190.
- Appadurai, A. (2001). "The globalization of archaeology and heritage: A discussion with Arjun Appadurai". *Journal of Social Archaeology*, 1 (1): 35-49.
- Ashworth, G. (1997). "Conservation as preservation or as heritage: Two paradigms and two answers". *Built Environment*, 23 (2): 92-102.
- Ashworth, G. J. ve Tunbridge, J. E. (2000). *The Tourist-Historic City: Retrospect and Prospect of Managing The Heritage City*. Pergamon, New York.
- Ashworth, G. J. (2008). "In Search of Place Identity Dividend: Using Heritage Landscapes to Create Place Identity". J. Eyles and A. Williams (Ed.), *Sense of Place, Health and Quality of Life*. Ashgate, Burlington, 185-196.

- Ashworth, G. (2011). "Preservation, conservation and heritage: Approaches to the past in the present through the built environment". *Asian Anthropology*, 10 (1): 1-18.
- Ashworth, G. J. ve Kavaratzis, M. (2011). *Why Brand The Future with The Past? The Roles of Heritage in The Construction and Promotion of Place Brand Reputations*. Palgrave MacMillan, London.
- Ashworth, G. J. (2012). "Do Tourists Destroy the Heritage They Have Come to Experience?". T. V. Singh (Ed.), *In Critical Debates in Tourism*. Channel View, Bristol, 278-285.
- Aslan, E. (2011). *Kekova Bölgesi Limanları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Avcıoğlu, S. (2018). "Tarihi çevrelerde karar vericiler: Koruma bölge kurulları". *Şehir&Toplum*, 9, 75-95.
- Aykan, B. (2018). "Kültürel miras hakkı: Kültürel mirasa insan hakları temelli güncel yaklaşımlar". *Alternatif Politika*, 10 (2): 231-252.
- Badawy, A. (1966). *Architecture in Ancient Egypt and The Near East*. MIT Press, Cambridge.
- Bailey, K. D. (1982). *Methods of Social Research*. The Free Press, New York.
- Bannister, T. C. (1966). *Comment, Historic Preservation Today*. The University Press of Virginia, Williamsburg.
- Barthel-Bouchier, D. L. (2013). *Cultural Heritage and The Challenge of Sustainability*. CA: Left Coast Press, Walnut Creek.
- Barrow, R. H. (1964). *The Romans*. Penguin Books, Harmondsworth.
- Bauman, Z. (1996). *Yasa Koyucular ve Yorumcular, Modernite, Postmodernite ve Entelektüeller Üzerine*. (Çev. K. Atakay), Metis Yayınları, İstanbul.
- Becks, R. (2016). "Tarih Öncesinde Likya". H. İşkan ve E. Dünder (Ed.), *Lukka'dan Likya'ya. Sarpedon ve Aziz Nikolaos'un Ülkesi*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 26-35.
- Belland, G. ve Boss, E. (1994). "Cultural and historical sites: Assessing the tourism potential". *ICOMOS Canada Bulletin, Momentum*, 3 (3): 26.
- Benevolo, L. (1971). *The Origins of Modern Town Modern Planning*. (Trans. J. Landry), MIT Press, Cambridge.
- Bianchini, F. ve Parkinson, M. (ed.). (1994). *Cultural Policy and Urban Regeneration: The West European Experience*, Manchester University Press, Manchester.
- Blanchard, P., Blanchoin, S., Bancel, N. ve Boëtsch, G. (ed.) (1995). *L'Autre et Nous. Scènes et Types*, Syros, Paris.
- Bonelli, R. (1966). *Principles of Architectural and Urban Restoration and Conservation Encyclopedia of World Art, Volume XII*. McGraw-Hill, USA.

- Borelli, L. V. (1966). *Restoration and Conservation: Sculpture*. McGraw-Hill, New York.
- Bowes, B. (1994). "Cultural Tourism: Are we on the brink?". *ICOMOS, Canada Bulletin*, 3, 23.
- Bramwell, B. ve Lane, B. (2000). *Tourism Collaboration and Partnerships. Politics, Practice and Sustainability*. Channel View Publications, Clevedon.
- Bramwell, B. ve Lane, B. (2005). "From niche to general relevance? Sustainable tourism, research and the role of tourism". *Journal of Tourism Studies*, 16 (2): 52–62.
- Bromley, D. B. (1986). *The Case Study Method in Psychology and Related Disciplines*. Wiley, Chichester, Great Britain.
- Bruner, E. M. (2004). *Culture on Tour: Ethnographies of Travel*. The University of Chicago Press, Chicago.
- Brunt, P. ve Courtney, P. (1999). "Host perceptions of sociocultural impacts". *Annals of Tourism Research*, 26 (3): 493-515.
- Bryce, T. R. (1986). *The Lycians in Literary and Epigraphic Sources*. Museum Tusculanum Press, Copenhagen.
- Butler, R. W. (1980). "The concept of a tourist area cycle of evolution: Implications for management of resources". *Canadian Geographer*, 24 (1): 5-12.
- Butler, R. W. (1997). "Modelling Tourism Development (Evolution, Growth and Decline)". S. Wahab ve J. J. Pigram (Ed.), *Tourism Development and Growth: The Challenge of Sustainability*. Routledge, London, 109-125.
- Butler, R. W. (1999). "Sustainable tourism: A state of the art review". *Tourism Geographies*, 1 (1): 7-25.
- Byrne, D. (1991). "Western hegemony in archaeological heritage management". *History and Anthropology*, 5, 269-276.
- Chambers, E. (1997). *Tourism and Culture an Applied Perspective*. State University of New York Press, Albany.
- Choi, H. ve Sirakaya, E. (2005). "Measuring residents' attitude toward sustainable tourism: Development of sustainable tourism attitude scale". *Journal of Travel Research*, 43 (4): 380-394.
- Clark, K. (2000). From regulation to participation: Cultural heritage, sustainable development and citizenship. *Forward planning: The functions of cultural heritage in a changing Europe*, 103-113.

- Clark, K. ve Drury, P. (2000). From Monuments to People: The Functions of Cultural Heritage in a Changing Europe. *Forward planning: The functions of cultural heritage in a changing Europe*, 113-117.
- Clifford, J. (1987). "Of Other Peoples: Beyond The Salvage Paradigm". H. Foster (Ed.), *Discussions in Contemporary Culture*. Bay Press, Seattle, 121-130.
- Clough, A. H. (ed.). (2001). *Plutarch's Lives Volume I*. Random House, Toronto.
- Cohen, E. (1993). "The Study of Touristic Images of Native People. Mitigating The Stereotype of A Stereotype". D. G. Pearce and R. W. Butler (Ed.), *Tourism Research*. Routledge, London/New York, 36-69.
- Cohen, E. (2004). *Contemporary Tourism Diversity and Change*. Elsevier, London.
- Cole, S. (1997). "Anthropologists, Local Communities and Sustainable Tourism Development". M. Stabler (Ed.), *Tourism and Sustainability: Principles to Practice*. CABI Publishing, Wallingford-UK, 219-230.
- Cominelli, F. ve Greffe, X. (2012). "Intangible cultural heritage: Safeguarding for creativity". *City, Culture and Society*, 3 (4): 245-250.
- Creswell, J. W. (1998). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Traditions*. SAGE, California.
- Creswell, J. W. ve Miller, D. L. (2000). "Determining validity in qualitative inquiry." *Theory into Practice*, 39 (3): 124-130.
- Creswell, J. W. (2009). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. SAGE, California.
- Cronin, A. (2001). "Focus Groups", *Researching Social Life*. N. Gilbert (drl.). Sage Pub., London.
- Cuche, D. (2004). *Sosyal Bilimlerde Kültür Kavramı*. (Çev. T. Arnas), Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Çevik, N. (2015). *Lykia Kitabı*. Suna-İnan Kırac Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul.
- Çolakoğlu, E. O., Epik, F. ve Efendi, E. (2010). *Tur Yönetimi ve Turist Rehberliği*. Detay Yayıncılık, Ankara.
- de la Torre, M. ve E, Avrami. (2000). *Values and Heritage Conservation*. The Getty Conservation Institute, Los Angeles.
- de la Torre, M. (2005). "Part One: Project Background". M. De la Torre, M. MacLean, R. Mason ve D. Myers (Ed.), *Heritage Values in Site Management: Four Case Studies*. The Getty Conservation Institute, Los Angeles, 1-13.

- Demas, M. (2002). "Planning for Conservation and Management of Archaeological Sites". J. M. Teutonico ve G. Palumbo (Ed.), *Management Planning for Archaeological Sites: An International Workshop*. The Getty Conservation Institute, Los Angeles, 27-54.
- Denzin, N. K. (2009). *The Research Act: A Theoretical Introduction to Sociological Methods*. Transaction Publishers, New Brunswick.
- Denzin, N. K ve Lincoln, Y. S. (2011). *The Sage Handbook of Qualitative Research*. Sage, London.
- di Giovine, M. A. (2009). *The Heritage-Scape: UNESCO, World Heritage and Tourism*. Lexington Books, Lanham.
- Dinçer, İ. ve O Akın. (1995). "Kültür ve turizm varlıklarını koruma kanunu kapsamında koruma planı ve idari yapısı". M. Çubuk (Ed.). *Kentsel Koruma Yenileme Ve Uygulamalar Kolokyumu 2*. Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 117-137.
- Dinçer, İ. ve Enlil, Z. (2012). "Kültür mirasının değişen kapsamı ve kültürel mirasın toplum için değeri-Faro Sözleşmesi'nin algılanması: Türkiye için bir ön araştırma". *Kültür Politikaları ve Yönetimi (KPY) Yıllık 2011*, 47-56.
- Dinçer, İ. (2018). "Tarihi kentin ve kültürel peyzajın korunmasında sürdürülebilir turizm ilkeleri". *Şehir&Toplum*, 9, 45-51.
- Dredge, D. (2004). "Development, economy and culture: Cultural heritage tourism planning, Liangzhu, China". *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 9 (4): 405-422.
- du Cros, H. (2001). "A new model to assist in planning for sustainable cultural heritage tourism". *International Journal of Tourism Research*, 3 (2): 225-238.
- Duffy, B. (1999). "The Analysis of Documentary Evidence". *Doing Your Research Project*. N. Gilbert (drl.). Open University Press, Buckingham.
- Durusoy, E. (2016). *Tarihi Yoldan Kültürel Rotaya. Milas ile Labraunda Arasındaki Yolum Korunması ve Yönetimi*. ODTÜ Yayıncılık, Ankara.
- Eagleton, T. (2000). *Kültür Yorumları*. (Çev. Ö. Çelik), Ayrıntı Yayınevi, İstanbul.
- Eliot, T. S. (2010). *Notes Towards The Definition of Culture*. Faber, London.
- Erder, C. (1967). "Hellenistik devir Anadolu mimarisinde Kyma Rekta-Kyma Reversa". *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 8, 15-16.
- Erder, C. (2018). *Tarihi Çevre Algısı*. YEM Yayın, İstanbul.
- Ertuğrul, A. (2018). "Koruma kurulları ve koruma süreçlerindeki işlevleri". *Şehir&Toplum*, 9, 63-73.
- Evans, G. (2001). *Cultural Planning: An Urban Renaissance*. Routledge, London.

- Evans, G. (2004). "Mundo Maya: From Cancun to city of culture? World heritage in post-colonial Mesoamerica". *Current Issues in Tourism*, 7 (4-5): 35-49.
- Evans, R. (2008). "The sociology of expertise: The distribution of social fluency". *Sociology Compass*, 2 (1): 281-298.
- Fairchild, H. P. (1967). *Dictionary of Sociology and Related Terms*. Littlefield Adams, Totowa, NJ.
- Felsenstein, D. ve Fleischer, A. (2003). "Local festivals and tourism promotion: The role of public assistance and visitor expenditure". *Journal of Travel Research*, 41 (4): 385-392.
- Flick, U. (2007). *Designing Qualitative Research*. SAGE Publications, London.
- Forsyth, T. (1997). "Environmental responsibility and business regulation: The case of sustainable tourism". *Geographical Journal*, 163 (3): 270-280.
- Frankfort, H. (1963). *The Art Architecture of The Ancient Orient*. Penguin Books, Baltimore.
- Garrod, B. ve Fyall, A. (2000). "Managing heritage tourism". *Annals of Tourism Research*, 27 (3): 682-708.
- Geertz, C. (1975). *The Interpretation of Cultures*. Hutchinson, London.
- Giedion, S. (1964). *The Eternal Present: The Beginning of Architecture*. Pantheon Books, New York.
- Goetz, J. P. ve LeCompte, M. D. (1984). *Ethnography and Qualitative Design in Educational Research*. Academic Press, Orlando.
- Goodrich, J. N. (1997). "Cultural tourism in Europe". *Journal of Travel Research*, 35 (3): 91.
- Graham, B., Ashworth, G. J. ve Tunbridge, J. E. (2000). *A Geography of Heritage: Power-Culture and Economy*. Arnold, London.
- Greenwood, D. J. (1977). "Culture by The Pound: An Anthropological Perspective Tourism as Cultural Commoditization". V. L. Smith (Ed.), *Hosts and Guests: The Anthropology of Tourism*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 129-137.
- Gregorovius, F. A. (1967). *History of The City of Rome in The Middle Ages*. (Çev. A. Hamilton), AMS, Press, New York.
- Gunn, A. C. ve Var, T. (2002). *Tourism Planning, Basics, Concepts, Cases*. Routledge Taylor&Francis Group, New York.
- Gülekli, N. C. (1948). *Eski Eser ve Müzelerle İlgili Kanun ve Nizamname ve Emirler*. Milli Eğitim Basımevi, Ankara.
- Haley, A. J., Snaith, T. ve Miller, G. (2005). "The social impacts of tourism a case study of Bath, UK". *Annals of Tourism Research*, 32 (3): 647-668.

- Hall, S. (1982). *The State and Popular Culture*. Open University Press, Milton Keynes.
- Hall, C. M. ve McArthur, S. (1993). "Heritage Management: An Introduction Framework". C. M. Hall ve S. McArthur (Ed.), *Heritage Management in New Zealand and Australia: Visitor Management, Interpretation and Marketing*. Oxford University Press, Auckland, 1-17.
- Hall, M. (1999). "Rethinking collaboration and partnership: A public policy perspective". *Journal of Sustainable Tourism*, 7 (3-4): 274-289.
- Hall, M. (2000). "Sustainable tourism development and transformation in Central and Eastern Europe". *Journal of Sustainable Tourism*, 8 (6): 441-457.
- Hamlin, T. F. (1953). *Architecture Through The Ages*. C. P. Putnam's Sons, New York.
- Hardy, A., Beeton, R. ve Pearson, L. (2002). "Sustainable tourism: An overview of the concept and its position in relation to conceptualisations of tourism". *Journal of Sustainable Tourism*, 10 (6): 475-496.
- Hellenkemper, H. ve Hild, F. (2004). *Tabula Imperii Byzantini 8, II: Pamphylia und Lykien*. Verlag Der Österreichischen Akademie Der Wissenschaften, Wien.
- Hennig C. (1997). *Reiselust. Touristen, Tourismus und Urlaubskultur*. Insel Verlag, Frankfurt.
- Hewison, R. (1987). *The Heritage Industry*. Methuen, London.
- Hiorns, F. R. (1962). *Town-Building in History. An Outline Review of Conditions, Influences, Ideas and Methods Affecting Planned Towns Through Five Thousand Years*. Oxford University Press, London.
- Hodgkin, T. (1886). *The Letters of Cassiodorus, Being A Condensed Translation of The Variae Epistolae of Magnus Aurelius Cassiodorus Senator*. Henry Frowde, London.
- Hodgkin, T. (1891). *Theodoric The Goth: The Barbarian Champion of Civilization*. G. P. Putman, London.
- Hollingshead, K. (1999). "Tourism as public culture: Horne's ideological commentary on the legerdomain of tourism". *International Journal of Tourism Research*, 1 (4): 267-292.
- Holstein, J. A. ve Gubrium, J. F. (2004). "Context: Working It Up, Down and Across". C. Seale, G., Gobo, J. F. Gubrium ve D. Silverman (Ed.), *Qualitative Research Practice*. Sage, London, 297-311.
- Hovinen, G. R. (1995). "Heritage issues in urban tourism: An assessment of new trends in Lancaster County". *Tourism Management*, 16 (5): 381-388.
- Iso-Ahola, S. E. (1982). "Toward a social psychological theory of tourism motivation: A rejoinder". *Annals of tourism research*, 9 (2): 256-262.

- Işık, O. (1995). “Yapsatçılığın yazılmamış tarihi: Türkiye’de konut kesiminde küçük üreticiliğin varlık koşulları ve gelişimi üzerine gözlemler”. *Mimarlık Dergisi*, 261, 43-45.
- Jacob, G. R. ve Schreyer, R. T. (1980). “Conflict in outdoor recreation: A theoretical perspective”. *Journal of Travel Research*, 12 (4): 368-380.
- Jamal, T. ve Getz, D. (1995). “Collaboration theory and community tourism planning”. *Annals of Tourism Research*, 22 (1): 186-204.
- Jameson, F. (1984). “Postmodernism or the cultural logic of late capitalism”. *New Left Review*, 146, 53-92.
- Jamieson, W. (1994). “The challenge of cultural tourism”. *ICOMOS Canada Bulletin*, 3 (3): 2-6.
- Jamieson, W. (2000). “The challenges of sustainable community cultural heritage tourism”. *UNESCO Workshop on Culture, Heritage Management and Tourism*, 9 April 2000, Bhaktapur, Nepal, 1-11.
- Jeannotte, M. S. (2016). “Story-telling about place: Engaging citizens in cultural mapping”. *City, Culture and Society*, 7 (1): 35-41.
- Johnson, N. C. (1999). “Framing the past: Time, space and the politics of heritage tourism in Ireland”. *Political Geography*, 18 (2): 187-207.
- Jokilehto, J. (2002). *A History of Architectural Conservation*. Butterworth, Heinemann.
- Jokilehto, J. (21-24 April, 2004). “Sustainability and The Integrated Urban Heritage Management”. *The Sustainable Urban Heritage Management-Local Community in Time of Change- Expert Seminar*, Lithuania.
- Jones, S. (2006). “They Made It A Living Thing Didn’t They...: The Growth of Things and The Fossilization of Heritage”. R. Layton, S. Shennan ve P. Stone (Ed.), *A Future for Archaeology: The Past in The Present*. UCL Press, London, 107-126.
- Karabaşa, S. (2009). “Somut olmayan kültürel miras envanteri”. *Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, 7, 179-182.
- Karabaşa, S. (2015). *Yerel Kültürel ve Çevresel Değerlerin Kaş-Kekova ÖÇKB ile Etkileşimi ve Sürdürülebilir Turizme Etkileri*, Doğal Hayatı Koruma Vakfı, İstanbul.
- Karaca Yılmaz, Ş., Akkuş, G., Şahbudak, E. ve Işkın, M. (2017). “Kültürel miras farkındalığı: Cumhuriyet Üniversitesi öğrencilerine yönelik bir uygulama çalışması”. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 9 (16): 86-100.
- Kayın, E. (2008). “Cumhuriyet dönemi mimarlığı: Türkiye koruma tarihindeki kırılmalar”. *Mimarlık Dergisi*, 343, 98-105.

- Keen, A. G. (1998). *“Dynastic Lycia: A Political of History of the Lycians and Their Relations with Foreign Powers: C. 545-362 BC”*. Brill, Köln.
- Kerr, A. (1994). “Strange bedfellows: An uneasy alliance between cultural conservation and tourism”. *ICOMOS Canada Bulletin*, 3, 3.
- Kitzinger, J. (1995). “Qualitative research: Introducing focus groups”. *Bmj*, 311 (7000): 299-302.
- Kolb, F. (2016). “Beylikler Dönemi’nde Likya (İ.Ö. 550-360)”. H. İşkan ve E. Dünder (Ed.). *Lukka’dan Likya’ya. Sarpedon ve Aziz Nikolaos’un Ülkesi*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 36-45.
- Korkut, T. (2015). *Tlos. Akdağlar’ın Yamacında bir Likya Kenti*. E Yayınları, İstanbul.
- Kroeber, A. L. (1917). “The superorganic”. *American Anthropologist*, 19 (2): 163-213.
- Kuban, D. (1962). “Restorasyon kriterleri ve Carta Del Restauro”. *Vakıflar Dergisi*, 5, 149-151.
- Kurin, R. (2007). “Safeguarding intangible cultural heritage: Key factors in implementing the 2003 Convention”. *International Journal of Intangible Heritage*, 2, 10-19.
- Kümbetoğlu, B. (2015). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Lanciani, R. (1898). *Ancient Rome in The Light of Recent Discoveries*. Houghton, Mifflin, New York.
- Lanciani, R. (1899). *The Destruction of Ancient Rome: A Sketch of The History of The Monuments*. Macmillan, New York.
- Lanfant, M. F. (1980). “Tourism in the process of internationalization”. *International Social Sciences Journal*, 17 (1): 14-43.
- Lawrance, A. W. (1957). *Greek Architecture*. Penguin Books, Harmondsworth.
- Lenzerini, F. (2011). “Intangible cultural heritage: The living culture of peoples”. *European Journal of International Law*, 22 (1): 101-120.
- Loulanski, T. (2006). “Cultural heritage in socio-economic development: Local and global perspectives”. *Environments: A Journal of Interdisciplinary Studies*, 34 (2): 51-69.
- Loulanski, T. (2007). “Cultural heritage and sustainable development: Exploring a common ground”. *The Journal of International Media, Communication, and Tourism Studies*, 5, 37-58.
- Lowenthal, D. (1975). “Past time, present place: landscape and memory”. *Geographical Review*, 65 (1): 1-36.

- Lowenthal, D. (1979). "Environmental perception: preserving the past". *Progress in Human Geography*, 3 (4): 549-559.
- Luckenbill, D. D. (1927). *Ancient Records of Assyria and Babylonia*. University of Chicago Press, Chicago.
- MacLagan, M. (1968). *The City of Constantinople*. Praeger, New York.
- Madran, E. (1996). "Cumhuriyetin ilk otuz yılında (1920-1950) koruma alanının örgütlenmesi". *METU Journal of Faculty of Architecture*, 16 (1-2): 59-97.
- Madran, E. (2002). "Osmanlı imparatorluğunun batılılaşma sürecinde kültür varlıklarının korunmasına ilişkin yasal düzenlemeler". *Türkler Ansiklopedisi*, 15, 412-417.
- Madran, E. ve Özgönül, N. (2005). *Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması*. Yalçın Matbaacılık, Ankara.
- Mace, A. C. (1921). "The Egyptian expedition 1920-1921: I. excavations at Lisht". *The Metropolitan Museum of Art Bulletin*, 16 (11): 5-19.
- Mackail, J. W. (1922). *The Life of William Morris (Vol.1)*. Longmans, Green and Company, London.
- Marasović, T. (1986). "Diocletian's Palace at Split: research and restoration from a cultural, social and tourist viewpoint". In *Conservation and Tourism. Second International Congress on Architectural Conservation and Town Planning*. 1-4 April, 1985, Basle, 56-62.
- Marshall, C. ve Rossman, G. B. (2006). *Designing Qualitative Research*. SAGE Publication, California.
- Mason, R. ve Avrami, E. (2002). "Heritage Values and Challenges of Conservation Planning". J. M. Teutonico ve G. Palumbo (Ed.), *Management Planning for Archaeological Sites: An International Workshop*. The Getty Conservation Institute, Los Angeles, 13-26.
- Maxwell, J. A. (2012). *Qualitative Research Design: An Interactive Approach*. SAGE Publications, California.
- McIntosh, R. W. ve Goeldner, C. R. (1990). *Tourism Principles Practices Philosophies*. John Wiley&Son, New York.
- McKercher, B. ve du Cros, H. (2012). *Cultural Tourism: The Partnership Between Tourism and Cultural Heritage Management*. Routledge, USA.
- McLoughlin, J., Kaminski, J. ve Sodagar, B. (Ed.). (2006). Heritage Impact 2005. In *Proceedings of The First International Symposium On The Socio-Economic Impact of Cultural Heritage*. Archaeolingua, Hungary.

- Mejuyev, V. (1987). *Kültür ve Tarih*. (Çev. S. H. Yokova), Başak Yayınları, Ankara.
- Merriam, S. B. ve Tisdell, E. J. (2016). *Qualitative Research: A Guide To Design And Implementation*. John Wiley&Sons, San Francisco.
- Merriman, N. (2000). *Beyond The Glass Case: The Past, The Heritage and The Public*. UCL Institute Archaeology, London.
- Miles, M. B., Huberman, A. M. ve Saldana, J. (2014). *Qualitative Data Analysis: A Methods Sourcebook*. Sage, Thousand Oaks, CA.
- Miller, J. (1997). "Cultural tourism worthy of note". *Hotel and Motel Management*, 212 (15): 7.
- Miura, K. (2005). "Conservation of a living heritage site-A contradiction in terms? A case study of Angkor World Heritage Site". *Conservation and Management of Archaeological Sites*, 7 (1): 3-18.
- Moulin, C. M. (1991). "Cultural heritage and tourism development in Canada". *Tourism Recreation Research*, 16 (1): 50-55.
- Muller, M. M. (1998). "Cultural heritage protection: Legitimacy, property, and functionalism". *International Journal of Cultural Property*, 7 (2): 395-409.
- Mumcu, A. (1969). "Eski eserler hukuku ve Türkiye". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26 (3): 45-78.
- Mumford, L. (1938). *The Culture of Cities*. Harcourt, Brace&Co, New York.
- Murphy, P. E. (1991). *Tourism: A Community Approach*. Routledge, New York.
- Ndoro, W. ve Tauvinga P. (2003). "The vandalism of the Domboshava Rock painting site, Zimbabwe: Some reflections on approaches to heritage management". *Conservation and Management of Archaeological Sites*, 6 (1): 3-10.
- Nelson, J. (1992). "Institutional barriers: A synoptic or pluralist approach". *Environmental Monitoring and Assessment*, 20, 201-210.
- Orbaşlı, A. (2000). *Tourists in Historic Towns: Urban Conservation and Heritage Management*. Spon Press, London&New York.
- Özdemir, M. Z. D. (2005). "Türkiye’de kültürel mirasın korunmasına kısa bir bakış". *Planlama*, 31, 20-25.
- Özlem, D. (2010). *Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi*. Notos Kitap Yayınevi, İstanbul.
- Öztürk, N. (1995). *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi*. Türk Dinayet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative Research & Evaluation Methods*. Sage, Thousan Oaks, CA.

- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative Research & Evaluation Methods: Integrating Theory and Practice*. Sage, Thousand Oaks, CA.
- Pausanias (1898). *Description of Greece*. (Çev. J. B. Frazer), Macmillan, London.
- Pearce, D. (1991). *Tourist Development*. Longman, London.
- Pearce, P., Moscardo, G. ve Ross, G. (1996). *Tourism Community Relationships*. Pergamon, Oxford.
- Pearce, D. (2001). "An integrative framework for urban tourism research". *Annals of Tourism Research*, 28 (4): 926-946.
- Pearson, M. ve Sullivan, S. (1995). *Looking After Heritage Places: The Basics of Heritage Planning for Managers, Landowners and Administrators*. Melbourne University Press, Melbourne.
- Perakyla, A. ve Ruusuvuori, J. (2011). "Analyzing Talk and Text". Denzin, N. K. ve Lincoln, Y. S. (Ed.). *The Sage Handbook of Qualitative Research*. Sage Publications, California, 529-543.
- Petts, J. ve Brooks, C. (2006). "Expert conceptualisations of the role of lay knowledge in environmental decision-making: challenges for deliberative democracy". *Environment and Planning A*, 38 (6): 1045-1059.
- Pollit, J. J. (1966). *The Art of Rome: 753 BC-337 AD*. Englewood Cliffs, Prentice-Hall, NJ.
- Poulios, I. (2010). "Moving beyond a values-based approach to heritage conservation", *Conservation and Management of Archaeological Sites*, 12 (2): 170-185.
- Poulios, I. (2014). *The Past in The Present: A Living Heritage Approach-Meteora, Greece*. Ubiquity Press, London.
- Prott, L. V. (2005). "The international movement of cultural objects". *International Journal of Cultural Property*, 12: 225-248.
- Radcliffe-Brown, A. R. (1940). "On social structure". *Journal of the Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*, 70 (1):1-2.
- Richard, G. (1996). "Introduction: Cultural Tourism in Europe". G. Richards (Ed.), *Cultural Tourism in Europe*. CAB International, Oxon, UK.
- Richards, G. ve Hall, D. (Ed.). (2000). *Tourism and Sustainable Community Development*. Routledge, London.
- Rubin, N. H. (2009). "The changing appreciation of Patrick Geddes: A case study in planning history". *Planning Perspectives*, 24(3): 349-366.
- Robertson, D. S. (1959). *A Handbook of Greek and Roman Architecture*. Cambridge University Press, Cambridge.

- Robinson, H. S. (1943). "The Tower of the Winds and the Roman market-place". *American Journal of Archaeology*, 47 (3): 291-305.
- Robinson, M. ve Boniface, P. (1999). *Tourism and Cultural Conflicts*. CABI, Wallingford.
- Robinson, M. ve Picard, D. (2006). *Tourism, Culture and Sustainable Development*. UNESCO, France.
- Runciman, S. (1952). "Christian Constantinople". M. Bowra (Ed.), *Golden Ages of The Great Cities*. Thames&Hudson, London, 59-60.
- Said, E. (1978). *Orientalism*. Routledge&Kegan Paul, London.
- Shahzalal, M. (2016). "Positive and negative impacts of tourism on culture: A critical review of examples from contemporary literature". *Journal of Tourism, Hospitality and Sports*, 20, 30-35.
- Salazar, N. B. (2010). "The Glocalisation of Heritage Through Tourism". S. Labadi ve C. Long (Ed.), *Heritage and Globalisation*. Routledge, London, 131-145.
- Samuel, R. (1994). *Theatres of Memory Vol. I: Past and Present in Contemporary Culture*. Verso, London.
- Savrum-Kortanoğlu, M. (2013). "Arkeolojik sitler ve derecelendirme sorunu". *Colloquium Anatolicum*, 13: 271-290.
- Sevin, V. (2001). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I. Türk Tarih Kurumu*, Ankara.
- Schadla-Hall, T. (1999). "Public archaeology". *European Journal of Archaeology*, 2: 147-158.
- Scherer, M. R. (1955). *Marvels of Ancient Rome*. Phaidon Press, New York.
- Schreiber, H. (2017). "Intangible cultural heritage and soft power-exploring the relationship". *International Journal of Intangible Heritage*, 12: 44-57.
- Schuler, C. (2016). "Helenistik Dönem'de Likya ve Likya Birliği (M.Ö. 4.-1. yüzyıl)". H. İşkan ve E. Dünder (Ed.), *Lukka'dan Likya'ya. Sarpedon ve Aziz Nikolaos'un Ülkesi*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 46-59.
- Schram, T. (2006). *Conceptualizing and Proposing Qualitative Research*. Pearson Education, Inc., NJ.
- Selänniemi T. (2003). "On Holiday in The Liminoid Playground: Play, Time and Self in Tourism". T. G. Bauer ve B. McKercher (Ed.), *Sex and Tourism: Journeys of Romance, Love, and Lust*. Haworth, New York/London/Oxford, 19-34.
- Shackly, M. (1998). *Visitor Management. Case Studies from World Heritage Sites*. Butterworth-Heinemann, Oxford.

- Shields, R. (1991). *Places on the Margin-Alternative Geographies of Modernity*. Routledge, London.
- Sjoberg, G. (1965). "The origin and evolution of cities". *Scientific American*, 213 (3): 54-62.
- Smith, L. (2006). *Uses of Heritage*. Routledge, London.
- Stabler, M. (1996). "Are Heritage and Tourism Compatible? An Economic Evaluation of their Role in Urban Regeneration". M. Robinson, N. Evans, and P. Callaghan (Ed.), *Tourism and Culture towards the 21st Century*. University of Northumbria, Newcastle.
- Sullivan, S. (2004). "Local involvement and traditional practices in the world heritage system". *Linking Universal and Local Values*, 49, 49-55.
- Swarbrooke, J. (1994). "The Future of The Past: Heritage Tourism into The 21st Century". A. V. Seaton (Ed.), *Tourism: The State of The Art*. Wiley, Chichester, 222-229.
- Swartz, D. (2013). *Kültür ve İktidar Pierre Bourdieu'nun Sosyolojisi*, (Çev. E. Gen), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Şahin, S. (2014). *Stadiasmus Patarensis. Itinera Romana Provinciae Lyciae*. Arkeoloji ve Sanat, İstanbul.
- Tekeli, İ. (2009). *Kültür Politikaları ve İnsan Hakları Bağlamında Doğal ve Tarihi Çevreyi Korumak*. Tarih Vakfı ve Yurt Yayınları, İstanbul.
- Tekin, O. (2011). *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Texier, C. (2002). *Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi*. (Çev. A. Suat), Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara
- Therkelsen, A. (2003). "Imaging places. Image formation of tourists and its consequences for destination promotion". *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 3 (2): 134-150.
- Thornberg, R. (2012). "Informed grounded theory". *Scandinavian Journal of Educational Research*, 56 (3): 243-259.
- Throsby, C. D. (2006). "Paying for The Past: Economics, Cultural Heritage, and Public Policy". K. Anderson (Ed.), *Australia's Economy in Its International Context*. University of Adelaide Press, Australia, 527-539.
- Tighe, A. J. (1986). "The arts/tourism partnership". *Journal of Travel Research*, 24 (3): 2-5.
- Timothy, D. J. (1997). "Tourism and the personal heritage experience". *Annals of Tourism Research*, 24, 751-754.
- Timothy, D. J. ve Boyd, S. W. (2003). *Heritage Tourism*. Pearson Education, England.

- Timothy, D. J. (2011). *Cultural Heritage and Tourism An Introduction*. Channel View Publications, UK.
- Tuna, M. (2007). *Turizm Çevre ve Toplum Marmaris Örneği*. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Tunbridge, J. E. ve G. J. Ashworth. (1992). "Leisure Resource Development in City-Port Revitalisation: The Tourist-Historic Dimension". D. S. Hoyle, and D. A. Pinder (Ed.), *In European Port Cities in Transition*. Belhaven, London, 176-200.
- Tunçer, M. (2014). *Tarihi Çevre Yok Olurken: Amasra, Bergama, Kaş, Uçhisar Örnekleri*. Alter Yayıncılık, İstanbul.
- Tüner, N. (2002). *Lykia Yerleşim Coğrafyası'nda Yeni Lokalizasyonlar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Tylor, E. B. (1871). *Primitive Culture: Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Art, and Custom*. John Murray, London.
- Urry, J. (1990). *The Tourist Gaze: Leisure and Travel in Contemporary Societies*. Sage, London.
- van Vucht Tijssen, B. E. (2004). "Welcome addresses. Linking universal and local values: managing a sustainable future for world heritage". *A Conference organised by the Netherlands National Commission for UNESCO*. 22-24 May 2003, Paris, 23.
- Uygur, N. (1984). *Kültür Kuramı*. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Wagner U. (1977). "Out of time and place: mass tourism and charter trips". *Ethnos*, 42 (1): 38-52.
- Wahab, S. ve Pigram, J. (Ed.). (1997). *Tourism, Development and Growth: The Challenge of Sustainability*. Routledge, London.
- Wall, G. (1989). "An international perspective on historic sites, recreation and tourism". *Recreation Research Review*, 14 (4): 10-14.
- Walsh, K. (1992). *The Representation of The Past: Museums and Heritage in The Postmodern World*. Routledge, London.
- Weiss, L. M. (2007). "Heritage-making and political identity". *Journal of Social Archaeology*, 7 (3): 413-31.
- Whittaker, E. (1994). "Public discourse on sacredness: The transfer of ayers rock to aboriginal ownership." *American Ethnologist*, 21 (2): 310-334.
- Wijesuriya, G. (2007). "Conserving Living Taonga: The Concept of Continuity". Sully, D. (Ed.), *Decolonising Conservation-Caring for Maori Meeting Houses outside New Zealand*, Left Coast Press, Walnut Creek, California, 59-69.

- Wijesuriya, G. (2010). "Conservation in Context". M. S. Falser, W. Lipp, ve A. Tomaszewski, (Ed.), *Proceedings of the International Conference on Conservation and Preservation – Interaction between Theory and Practice, In memoriam Alois Riegl (1858–1905)*. Edizioni Polistampa, Florence, 233-248.
- Wijesuriya, G. (2015). *Living Heritage: A Summary*. ICCROM, Rome.
- Williams, R. (1963). *Culture and Society 1780-1950*. Columbia University Press, New York.
- Williams, R. (1981). *Culture*. Fontana, Glasgow.
- Williams, S. (2009). *Tourism Geography: A New Synthesis*. Routledge, London.
- Wynne, D. (ed.). (1992). *The Culture Industry: The Arts in Urban Regeneration*. Avebury, Aldershot.
- Xiao, H. ve Smith, S. (2006). "The making of tourism research: Insights from a social sciences journal". *Annals of Tourism Research*, 33 (2): 490-507.
- Yalçıntan, M. (1995). *Kentsel Koruma Planlarının Ekonomik Açıdan Uygulanabilirliği ve Uygulama Sırasında Plancının Üstlenmesi Gereken Rol*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yin, R. K. (1992). "The case study method as a tool for doing evaluation". *Current Sociology*, 40, 121-137.
- Yin, R. K. (2009). *Case Study Research: Design and Methods*. Sage, Thousand Oaks, CA.
- yu Park, Hyung. (2014). *Heritage Tourism*. Routledge, London.
- Zaei, M. E. ve Zaei, M. E. (2013). "The impacts of tourism industry on host community". *European Journal of Tourism Hospitality and Research*, 1 (2): 12-21.
- Zeayter, H., Mansour, A. ve Mansour, H. (2018). "Heritage conservation ideologies analysis- Historic urban landscape approach for a Mediterranean historic city case study". *HBRC Journal*, 14 (3): 345-356.
- Zeppel, H. (1992). *Cultural Tourism in Australia: A Growing Travel Trend*. Material Culture Unit/Department of Tourism. James Cook University, Townsville, Australia.
- Zeppel, H. ve Hall, C. M. (1992). "Arts and Heritage Tourism". B. Weiler ve C. M. Hall (Ed.), *Special Interest Tourism*. Belhaven, Lonon, 47-68.
- Zeren, N. (1990). "Koruma Amaçlı İmar planı Yapım Süreci İlkeler, Yöntemler" *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurultayı*. Ankara, 35-48.

EK 1- GÖNÜLLÜ KATILIMCI BİLGİLENDİRME FORMU

Bu form “*Kekova Bölgesinde nasıl bir kültürel miras yaklaşımı izlendiğini anlamak*” amacıyla hazırlanmakta olan doktora tez çalışmasına katılmayı kabul ettiğimi göstermektedir. Ayrıca araştırmada vereceğim bilgilere dayalı sonuçların bilimsel ortamlarda tartışılmasına ve yayınlanmasına izin verdiğimi ve bu araştırmaya katılmakla aşağıda belirtilen hususları anladığımı ve kabul ettiğimi de beyan ederim.

- Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Katılımcılar istemedikleri konularda gerekçe belirtmeksizin konuşmayabilir veya istedikleri zaman herhangi bir sebep bildirmeksizin araştırmadan çekilebilir. Bu durumda edinilen bilgiler kullanılmayacak ve imha edilecektir.
- Araştırma gizlilik esası çerçevesinde yürütülecektir. Bu kapsamda verilerin toplanması, analizi ve araştırma sonuçlarının yayınlanması aşamalarında katılımcıların bilgileri kesinlikle gizli tutulacaktır.
- Araştırmadan elde edilecek veriler yalnızca bilimsel amaçla kullanılacak ve bu amaç dışında hiçbir kişi, kuruluş ya da kurumla paylaşılmayacaktır. Ayrıca tüm veriler çalışma sonunda imha edilecektir.
- Görüşmenin ortalama 40-60 dakika sürmesi beklenmektedir.
- Toplantı, katılımcıların izni doğrultusunda ses kayıt cihazına kaydedilecektir. Ayrıca araştırmacı, mülakat boyunca gözlem ve izlenimleri ile gerekli diğer hususları not edebilecektir.
- İstenildiği takdirde çalışma tamamlandıktan sonra araştırmanın genel özeti katılımcılara iletilebilecektir.

Araştırmacı;

Arş. Gör. Nilgün GÜNEŞ
Akdeniz Üniversitesi
Turizm Fakültesi
07058 Kampus Antalya
0242 310 66 56
nilgunes@akdeniz.edu.tr

Danışman;

Dr. Öğr. Üyesi Nurşah ŞENGÜL
Akdeniz Üniversitesi
Turizm Fakültesi
07058 Kampus Antalya
0242 310 20 34
nursahsengul@akdeniz.edu.tr

Katılımcı;

Adı Soyadı:
E-mail :

EK 2- GÖRÜŞME FORMU (ÇEKİRDEK TOPLUM)

Bu görüşme “*Kekova Bölgesinde nasıl bir kültürel miras yaklaşımı izlendiğini anlamak*” amacıyla hazırlanmakta olan doktora tez çalışması için yapılmaktadır. Bu nedenle aşağıdaki sorularla ilgili deneyimleriniz ve bilgilerinizi bizimle paylaşmanız büyük önem arz etmektedir.

1. Kültürel miras varlıkları içindeki yaşamınız nasıldır?
 - a) Üçağız/Kaleköy’deki günlük yaşamınız nasıl geçmektedir (Hafta içi neler yapıyorsunuz? Hafta sonu neler yapıyorsunuz? Yaz döneminde günlük yaşam nasıldır? Kış döneminde günlük yaşam nasıldır?)?
 - b) Yıllar içerisinde köydeki yaşamınız nasıl değişti (Geçmişten günümüze doğru bir değerlendirme yapabilir misiniz?)?
 - c) Üçağız/Kaleköy’de başlayan turizm faaliyetleri ile yaşamınız nasıl bir değişim gösterdi (Köydeki yaşam nasıl farklılaştı?)?
2. Kekova Bölgesindeki (Üçağız/Kaleköy) kültürel miras varlıklarını nasıl kullanıyorsunuz?
 - a) Kekova Bölgesinde nereler turist kullanımına açılmaktadır (Turistler bölgeye geldiğinde neler yapmaktadırlar? Nereye gitmektedirler?)?
 - b) Bölgede siz nereleri nasıl kullanıyorsunuz (Sıcak İskeleyi, Batık Şehir, Kaleköy, Üçağız, Gökkaya Koyu, Kılıçlı, Çevreli, Tersane Koyu)?
 - c) Buraya özgü devam eden gelenek ve görenekleriniz olarak neler var (Hangileri kayboldu, hangileri yaşamaya devam ediyor?)?
3. Kekova Bölgesindeki kültürel miras varlıklarını nasıl koruyorsunuz?
 - a) Kekova Bölgesi (Üçağız-Kaleköy) ile ilgili düşünceleriniz nelerdir (Bölgenin sizin için bir önemi var mı?)?
 - b) Bu bölgenin korunması için neler yapmaktasınız (Bölgeyi koruyor musunuz? Buranın korunması ile ilgili yetkiniz var mı?)?
 - c) Sizden başka bölgeyi koruyan var mı? Ne düşünüyorsunuz?
 - d) Bölgenin koruma geçmişinden bahsedebilir misiniz (Bölge ile ilgili koruma kararları nasıl alındı? Bu süreç nasıl gerçekleşti?)?

Demografik Sorular

Cinsiyet :.....
 Yaş :.....
 Meslek :.....
 Köydeki yaşam süresi:.....

Araştırmacı;

Arş. Gör. Nilgün GÜNEŞ
 Akdeniz Üniversitesi Turizm Fakültesi
 07058 Kampus ANTALYA
 0242 310 66 56
nilgunes@akdeniz.edu.tr

Danışman;

Dr. Öğr. Üyesi Nurşah ŞENGÜL
 Akdeniz Üniversitesi Turizm Fakültesi
 07058 Kampus ANTALYA
 0242 310 20 34
nursahsengul@akdeniz.edu.tr

EK 3- GÖRÜŞME FORMU (PAYDAŞLAR/KORUMA UZMANLARI)

Bu görüşme “*Kekova Bölgesinde nasıl bir kültürel miras yaklaşımı izlendiğini anlamak*” amacıyla hazırlanmakta olan doktora tez çalışması için yapılmaktadır. Bu nedenle aşağıdaki sorularla ilgili deneyimleriniz ve bilgilerinizi bizimle paylaşmanız büyük önem arz etmektedir.

1. Kekova Bölgesinde kültürel miras varlıklarının korunması nasıl gerçekleşmektedir?
 - a. Kekova Bölgesi (Üçağız-Kaleköy) ile ilgili düşünceleriniz nelerdir (Bölgenin sizin için bir önemi var mı?)?
 - b. Bu bölgenin korunması için neler yapmaktasınız?
 - c. Kekova Bölgesinde korunmayı gerektiren unsurlar olarak nereleri görüyorsunuz?
 - d. Bölgenin koruma geçmişinden bahsedebilir misiniz? Bölge ile ilgili koruma kararları nasıl alındı (karar alma süreci nasıl gerçekleşti, bölgenin bir yönetim planı var mı)?
2. Kekova Bölgesinde kültürel miras varlıklarının kullanımı nasıl gerçekleşmektedir?
 - a. Kekova Bölgesinde nereler turist kullanımına açılmaktadır (Turistler bölgeye geldiğinde neler yapmaktadırlar? Nereye gitmektedirler?)?
 - b. Yerel halk bölgede yer alan kültürel miras varlıklarını nasıl kullanmaktadır (Sıcak İskeleyi, Batık Şehir, Kaleköy, Üçağız, Gökkaya Koyu, Kılıçlı, Çevreli, Tersane Koyu)?
 - c. Bölgede yaşayan ve kullanılan somut ve somut olmayan kültürel miras öğeleri nelerdir?
3. Yerel halkın kültürel miras içindeki yaşamı nasıldır?
 - a. Yerel halkın Kekova Bölgesindeki günlük yaşamı nasıl geçmektedir (Üçağız ve Kaleköy’de yaşam nasıldır)?
 - b. Bölgede devam eden turizm faaliyetleri ile bölgedeki yaşam nasıl bir değişim gösterdi (Bölgedeki yaşam nasıl farklılaştı?)?

Demografik Sorular

Uzmanlık Alanı	:
Kurumda toplam çalışma süresi	:
Kekova Bölgesi ile ilgili toplam çalışma süresi	:

Araştırmacı;

Arş. Gör. Nilgün GÜNEŞ
Akdeniz Üniversitesi Turizm Fakültesi
07058 Kampus ANTALYA
0242 310 66 56
nilgunes@akdeniz.edu.tr

Danışman;

Dr. Öğr. Üyesi Nurşah ŞENGÜL
Akdeniz Üniversitesi Turizm Fakültesi
07058 Kampus ANTALYA
0242 310 20 34
nursahsengul@akdeniz.edu.tr

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Nilgün GÜNEŞ
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Lüleburgaz Anadolu Lisesi, 2005, Kırklareli
Lisans Diploması	Ege Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, Turist Rehberliği Bölümü, 2009, İzmir
Yüksek Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Ana Bilim Dalı, 2014, Antalya
Tez/ Dönem Projesi Konusu	Yerel Halkın Turizm Algısı ve Turizme Katılımı: Antalya Konyaaltı ve Kepez İlçesi Örneği
Yabancı Dil	İngilizce
BİLİMSEL FAALİYETLER	
•İçki Teknolojileri Eğitimi Katılım Belgesi, 20 Aralık 2011, Antalya. •İletişim Becerileri Eğitimi Katılım Belgesi, 21 Aralık 2011, Antalya. •Bologna Sürecinde Eğitim Öğretim Etkinliklerinde Ölçme-Değerlendirme Eğitimi Katılım Belgesi, 30 Kasım 2011, Antalya. •Toplantı Sektörüne ve Destinasyon Pazarlamasına Genel Bir Bakış Eğitim Semineri Katılım Belgesi, 14 Aralık 2011, Antalya. •II. İnsan Kaynakları Gelişimi Sempozyumu Katılım Belgesi, 11-13 Mart 2011, Antalya. •III. International Tourism Week (ITW) 2011 “e-Tourism: New Roles and Future Trends” Sempozyum Katılım Belgesi, 14-16 Nisan 2011, Antalya. •Micros/FIDELIO Suite8 Front Office Modülü Eğitim Sertifikası, 10-14 Ekim 2011, Antalya. •I. Ulusal Ünye İ.İ.B.F. İşletmecilik Sempozyumu Katılım Belgesi, 24-25 Nisan 2012, Ünye, Ordu. •I. Rekreasyon Araştırmaları Kongresi Katılım Belgesi, 12-15 Nisan 2012, Kemer, Antalya. •Bologna Sürecinde Program Yeterlilikleri ve Ders Kazanımları Eğitimi Katılım Belgesi, 08 Şubat 2012, Antalya. •IV. International Tourism Week (ITW) 2012 “Destination Management and Branding in the Mediterranean Region Sustainable Tourism in times of Crisis” Sempozyum Katılım Belgesi, 19-21 Nisan 2012, Antalya. •III. Turizmde İnsan Kaynakları Gelişimi Sempozyumu Katılım Belgesi, 10-11 Mayıs 2012, Antalya.	

•13. Ulusal Turizm Kongresi Katılım Belgesi, 6-9 Aralık 2012, Antalya. •“Sosyal Medya, Online Dünya ve Turizm” Semineri Katılım Belgesi, 15 Mart 2013, Antalya. •V. International Tourism Week (ITW) 2013 “New Trends in Tourism Management and Marketing” Sempozyum Katılım Belgesi, 15-16 Nisan 2013, Antalya.	
İŞ DENEYİMİ	
Çalıştığı Kurumlar	Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Araştırma Görevlisi
E-Posta	nilgyunferdin@gmail.com

